

Narodna in univerzitetna knjižnica
Ljubljani

VII B35213 e

17

knezova

knjižnica

XVII.

20

KNEZOVA KNJIŽNICA

ZBIRKA ZABAVNIH IN POUČNIH SPISOV

IZDAJA
MATICA SLOVENSKA

XVII. ZVEZEK

UREDIL
DR. FRAN ILEŠIČ

V LJUBLJANI, 1910

TISK »NARODNE TISKARNE«

KNEZOVA KNIZNICA

ZBIRKA

ZABAVNIH IN POUČNIH SPISOV

v
č. VII Be
35213

030000886

BRAMBOVCI

ZGODOVINSKI ROMAN

MLADOST

SPISAL =====

DR. IV. LAH

I.

MLADOST.

Jesenskega dne 1. 1808. je bilo Novo Mesto nenavadno živo. Po mestu so se izprehajale mlade meščanke, znane lepotice, mladeniči so se zbirali pri krčmah ter se ponosno ozirali po trgu, možje pa so postajali v gručah in se modro razgovarjali. Skozi odprta okna so gledale na cesto hišne gospodinje in stare matere, obdane od kopice veselih otrok. Ždajpazdaj se je zaslíšal glasen pok zunaj mesta, kar je spravilo vso množico v zadovoljno veselost. Vse je kazalo, da meščani pričakujejo nekoga, najbolj pa se je to videlo na paradni obleki mestnega čuvaja, ki je imel mnogo dela z otroki in je bil zelo nejevoljen na vse tiste, kateri se niso hoteli takoj pokoriti njegovim poveljem, ko je zahteval prostor, red in mir. Toda njegovo delo je bilo popolnoma zaman, kajti trg se je polnil bolj in bolj. Močan strel zunaj mesta je naznanjal, da se bliža težko pričakovani izprevod mestnih očetov.

„To je zadnji konfin,“ je kričal čuvaj, „sedaj prostor, halo!“ In je delal prostor po sredi trga, ki so ga veseli meščani zopet kmalu napolnili. Med tem sta prijezdila na trg jezdeca. Pridržala sta svoja konja pred veliko hišo in sta obstala.

Ljudje na trgu so stiskali glave in se skrivaj ozirali na nju. Starejšega jezdeca so poznali vsi: bil je to gospod Miko Muhič z Mušičjega, ki so ga poznali vsi meščanski in gosposki krogi po vsem Kranjskem in še kje drugje, in celo kmetom ni bil neznan. Kajti gospod Muhič je bil nenavadna prikazen: bil je majhne, drobne postave, nežnega, skoraj ženskega obraza; na koncu obraza se je zibala nenavadno prijazna bradica, ki je največ pripomogla k temu, da se je gospod Muhič vedno smehljal. Njegovo lice je bilo

belo, okrašeno s čisto rdečico — nekateri so rekli, da je tako, kakor bi bilo pobarvano — nosil je čisto belo baroko z malim cofom in dragoceno rumeno obleko. Gospod Muhič je bil res prijazen in ljubezniv človek; zato so poznali njegovo ime po vsej Kranjski in tudi drugod. Gospod Muhič je bil star sicer že nad petdeset let, toda hotel je biti še vedno mlad; od tod je izvirala ona natančnost in popolnost, ki se je kazala na njegovi zunanosti. Nikomur ni bilo neznan, da gospod Muhič rad ugaja ženskam, da se zna lepo vesti in sladko govoriti, da je to človek, ki spada v višje kroge in nosi po vsej pravici ime: kavalir. Gospod Muhič je delal sploh vse, kar je videl, da delajo ljudje, ki so se držali natančno pravil tedanje dunajske mode. Zato je tudi nosil iz lepe črne tobakire, kakor so to delali vsi veliki možje tedanje dobe. To je bil gospod Miko Muhič z Mušičjega, takega so poznali vsi. Vedeli so celo par skrivnosti iz njegovega življenja: vedeli so na pr., da je bil gospod Muhič v svoji mladosti na Dunaju, da je bil zelo priljubljen na dvoru in da je igral veliko vlogo pri dvornih damah, da je šel celo s cesarjem Jožefom na vojsko zoper Turke, da se je tam izkazal z zelo junaškimi čini in da je vse njegovo sedanje življenje le zaslužen počitek po trudapolni dvorni službi. Da je bilo vse to res tako, tega ni bilo treba daleč okoli izpraševati, mogel je vsak to slišati iz ust gospoda Muhiča samega; kajti seznaniti se ž njim ni bilo težko; po par besedah je gospod Muhič s sladkim nasmehom sam začel pogovor o Dunaju in o svoji dvorni službi. Tako je njegova oseba postala znana daleč na okrog. Povesti o njem so zašle celo med narod, tako da je bilo na Dolenjskem malo ljudi, ki bi ne bili poznali imena gospoda Miko Muhiča z Mušičjega in njegove dvorne službe. Prikazal se je ob vsaki bolj svečani priliki v Novem Mestu; starejšim meščanom je bila dobro znana njegova zgovornost in prijaznost, mladim krasoticam pa ni bil neznan njegov ljubeznivi smehljaj. Gospod Muhič je dobro vedel, da govore sedaj po trgu o njem, in je bil zelo zadovoljen, kajti hotel je, da se o njem govori. Sicer ga meščanska množica ni zanimala. Oziral se je

le po mladih meščankah in se jim sladko nasmihal. Ni bilo mogoče dvomiti, da se tudi mlade meščanke ozirajo skrivaj na gospoda Muhiča, toda bolj jih je morda zanimal mladi jezdec, ki je sedel na lepem belem konju poleg gospoda Muhiča. Gospod Muhič je navadno privedel s seboj kakega znanca ali prijatelja, kar ni bilo čudno, ker je imel mnogo znancev in prijatejjev na svetu in to — v najvišjih krogih. Zato se je pokazal zdaj z mladim zdaj s starim znancem ali prijateljem: enkrat je bil to znanec iz dvorne službe, drugič je bil z njim prijatelj iz mladih let, tretjič zopet sorodnik iz višjih krogov. S tem je gospod Muhič navadno tudi dokazal, da ima svoje znanstvo v višjih krogih. Stalnih znancev ali prijateljev, kakor se je videlo, ni imel gospod Muhič mnogo, kajti vselej, kadar se je zopet pokazal na Dolenjskem, je pripeljal s seboj novega prijatelja. Meščani so si to razlagali tako, da ljudje višjih krogov vidijo lahko mnogo lepših krajev, nego so dolenjske gorice. Zato posetijo menda le priljubljenega gospoda Muhiča, odidejo in se ne vrnejo nikdar več.

Tako so tudi danes meščani ugibali, kdo bi bil mladenič, ki sedi na strani gospoda Muhiča. Njegova zunanjost ni spominjala nič na „višje kroge“ — imel je na sebi popolnoma navadno lovsko obleko — pa tudi njegov obraz ni kazal nič zanimivega: tako da mladim, izbirčnim mestnim krasoticam ni ugajal in so šle naprej svojo pot, ne da bi se dolgo ozirale. Gospod Muhič je hitro opazil to in se je skrito nasmehnil: „No,“ je začel, „moj dragi jakobinec, kako ti ugaja v tem dolenjskem gnezdu?“ Mladi jezdec se je posmejal in rekel: „Jako dobro, stric! Krasen dan je; kakor živa poezija je to mesto, ti meščani, ki še slavnostno obhajajo spomin svojih davnih pravic. Staro je vse in zato poetično, spominja skoraj vse onih meščanov v „Faustu“. Toda hočeš ali nočeš, tudi sem pride to, kar vi imenujete jakobinski duh.“

Gospod Muhič se je smehljaj: „Ker že tako učeno govoriš, ti moram povedati, da bi bil tu Faust brez Margarete in jakobinski duh brez jakobincev. Sicer pa Bog ve, kaj se vse skriva po tem starem zidovju.

Nekoč sem našel tukaj mucko, ki je bila vredna, da bi jo bil zaprl pri sebi v sobo . . . Kar se pa tiče današnje slavnosti, je to lepa in imenitna stvar, poleg tega pa tudi zelo važna, ker gre vendar za mestnega sodnika in za stare mestne pravice. Ti govoriš o nekakih novih pravicah ljudstva, du peuple, tu pa gre za starodavne mestne pravice.“

„Za pravice, ki so brez pomena in naravnost škodljive,“ je rekel drugi.

„Oho, kako to?“ Gospod Muhič je za trenutek napravil resen obraz.

„Zato, ker živimo v času, ko se vse prenavlja, tudi pravosodje in javna uprava . . .“

„Vem, od kod ta duh: jakobinci so mislili tudi na Dunaj,“ se je smejal gospod Muhič.

„Glejte, procesija se bliža,“ je rekel drugi.

Po trgu je zašumelo. Množica se je gnetla sem ter tja in med njimi se je pokazal zdaj tu zdaj tam visoki klobuk mestnega čuvaja, ki je hotel imeti na trgu prostor za izprevod. Vsi so se ozirali proti gorenjemu koncu trga, od koder se je kmalu pojavil črn jezdec na visokem konju. Otroci so lezli na drevesa, zidove in strehe in tudi množica na trgu se je takoj uvrstila ob hišah ter je naredila prostor na trgu, kakor si je bil že izdavnja želel mestni čuvaj. Za črnim jezdecem, ki je z visoko palico v roki naznanjal prihod svečanega izprevoda, so se kmalu prikazali na konjih župan in mestni očetje v črni svetniški opravi. Jezdili so počasi po mestu navzdol, držali so se ponosno in resno, kakor je to zahtevala njih čast in dostojanstvo, kajti izprevod, ki se je vršil danes, se je vršil le enkrat na leto. Na ta dan je namreč župan z mestnim sodnikom in mestnimi očeti v slavnostni svetniški obleki objездil mestno mejo, ki je bila daleč zunaj mesta; tam so bili mejniki, ki so določali, koliko okolice pripada v področje mestnega sodnika. Pri vsakem mejniku so ustrelili iz osemfuntnega možnarja. Godilo se je to od starih časov, odkar je nadvojvoda Rudolf ustanovil to mesto v obrambo proti turškim napadom ter ga obdaroval z raznimi svoboščinami in pravicami. Ko pa ni bilo o Turkih več sledu, so na Dunaju po-

zabili na nekdanjo slavo mesta in na zasluge davnih njegovih prebivalcev ter so mu hoteli vzeti pravico mestnega sodnika. Vzrok temu so bile slabe mestne ječe, iz katerih so najhujši tatje in roparji navadno pobegnili, poleg tega pa tudi drugi nedostaki, ki so se množili od leta do leta; mestni očetje si zaradi pomanjkanja denarja niso mogli pomagati; tako niso imeli nič drugega nego mnogo dolgov, zapuščenih še od njihovih prednikov, in stare pravice, shranjene v mestni hiši. Toda mestni očetje so dobro poznali svojo dolžnost in so tudi v teh hudih časih branili pravice mesta ter zahtevali, da se jim pusti mestni sodnik in vsa ona okolica, ki je od nekdanj spadala pod njihovo oblast. Posebno slovesno so obhajali to letos, ko je vse kazalo, da na Dunaju popolnoma resno mislijo — brez ozira na stare pravice in listine — vzeti Novemu Mestu pravico in čast mestnega sodnika. Zato so sedeli mestni očetje resnih in ponosnih obrazov na svojih konjih in njih obleka je kazala, da ne puste niti starih noš niti navad niti pravic.

Meščani so mestne očete veselo pozdravljali, ljudje iz okolice in s kmetov pa so iz spoštovanja pred njimi celo sneli klobuke. Tako se je izprevod pomikal po ulici proti mestni hiši, ki je bila okrašena z zelenjem in vinsko trto, a je vendar z vso svojo zunanostjo bila živ spomenik nekdanje, sedaj propale slave in obenem glasna priča praznih mestnih blagajn in slabega gospodarstva. Toda vse to ni motilo niti mestnih očetov niti drugih meščanov v njih trdni veri, da je pri njihovem dolgem boju z Dunajem pravica na njih strani. Pred mestno hišo so svetovalci s pomočjo svojih hlapcev drug za drugim stopili s svojih konj ter odšli k slavnostnemu zborovanju, ki je bilo združeno z bogato pojedino, kakor je to bila stara navada. Trg pa je napolnila živa, pisana množica: eni so drli v mestno hišo; tu je nastal velik boj med meščani in mestnim čuvajem, ki so mu krepko pomagali hlapci mestnih očetov, a drugi so se razgubili po krčmah. Povsod pa je zavladalo veselje in prepričanje, da so mestne pravice nedotakljive, da cesar ne more vzeti, kar je cesar dal, da mora pravica zmagati, da stoji stara slava in govori

za to, da potomci uživajo isto čast, kakor so jo zaslužili njih predniki. Tako so govorili mestni očetje pri bogati pojedini in isto so ponavljali meščani po stokrat pri majolikah, polnih dolenskega vina.

„No, kaj praviš k temu?“ je vprašal gospod Muhič svojega mladega spremljevalca, ko so se začeli ljudje razhajati s trga.

„Zdi se mi,“ je odgovoril ta mirno, „da ne vedo, zakaj pravzaprav jezdarijo tod po okolici in po mestu.“

„Oho,“ je zaklical gospod Muhič, „saj gre vendar za mestnega sodnika, to ve vsak otrok.“

„A meni se zdi, da je to samo parada; vse se godi samo zaradi starih navad. Ta družba tu je že tako stara, da se ne spomni na nič novega, vse njeno življenje obstoji le v starih navadah in v starih spominih, dočim se bliža od daleč novo življenje . . .“

„Reci rajši: jakobinci,“ mu je segel gospod Muhič v besedo.

„Jakobinci ali ne jakobinci,“ je odgovoril mladenci, „a stare narejene pravice so propadle, kakor strohni star papir, ko leži dolgo zanemarjen v arhivu, kajti vstale so med tem nove pravice, pravice prirode, človeka, ljudstva in to je sila, mlada, sveža, kipeča, ki bo pokopala kakor gnoj vse one stare ostanke, da vzraste novo življenje, kakor žito na novo preoraneim polju.“

„No, no,“ ga je miril gospod Muhič, „misliš, če so jakobinci na Francoskem orali po vratovih, da bodo tudi pri nas? O tem bi se dalo, dragi moj, premišljati.“

„Gotovo; toda morda pride, predno se bo o tem premišljalo.“

V tem je gospod Muhič pogledal proti dolenji strani trga in nehote pritegnil vajeti svojega konja.

„Glej,“ je rekel, „kočija prihaja. Radoveden sem, kdo bi to bil; konji se mi zde zelo znani . . .“

Predno sta se mogla oba jezdecata zavedeti, kako in kaj, je obstala prav pred njima lepa kočija z iskrimi konji in dvoje ženskih rok je migalo njima v pozdrav. V kočiji sta sedeli dami; ena starejša in druga mlajša.

„Dober dan, gospod Muhič, dober dan, gospod Salmič,“ je klicala starejša dama jezdecema v pozdrav.

Mlajša pa je samo počasi dvignila svojo roko in je komaj slišno zaklicala:

„Gospod Kristjan! . . .“

Oba jezdeca je prihod teh dveh znank tako presenetil, da sta sedela kakor pribita v sedlih in se nizko priklanjala. Šele čez nekaj časa se je gospod Muhič nekako zavedel, skočil lahno s konja ter stopil k kočiji, kjer je začel obema damama poljubljati roke. To je iz presenečenja zbudilo tudi njegovega mladega prijatelja, ki je takoj za njim spretno skočil s konja ter hitel k kočiji.

„Kaj vendar delate tukaj, gospod Muhič?“ je vprašala starejša dama.

„Pravzaprav nič, gospodična,“ je rekel gospod Muhič, „gledala sva slavnostni obhod mestnih očetov.“

„In kam ste namenjeni?“

„V Mušičje.“

„In vi, gospod Salmič?“

„Jaz istotako,“ je odgovoril ta kratko. Presenečenje in zmedenost se mu je videla na obrazu, temna rdečica mu je pokrila lice in v zadregi se je prijel z eno roko za ročaj kočije, z drugo pa si je hitel vihati brke. To je tudi gospoda Muhiča, ki je bil v takih rečeh zelo natančen, spravilo v neprijeten položaj, tako da je zardelo tudi njegovo čisto belo lice.

„No,“ je začela zopet starejša dama, „tega se niste nadejali, da se srečamo tukaj, ampak slučaj je vsegamogočen.“

„To je res,“ je pritrdil prisiljeno gospod Muhič, da bi spravil sebe in svojega mladega prijatelja iz zadrege. „A kam gre vaša pot?“ je vprašal potem.

„Midve se peljeva na izprehod. Slavnostni izprevod sva videli pri vhodu v mesto; mene vabi okolica . . .“ je rekla starejša dama.

„Ali vam moreva biti v službo?“ je vprašal gospod Muhič.

„Prosimo,“ je rekla mlajša dama in se veselo posmejala . . .

V trenutku sta bila oba jezdeca zopet na konjih, kočijaž je pognal konje, kočija je zdrčala po trgu med glasnimi mestnimi hišami in za njo sta zdirjala oba

jezdeca. Gospod Muhič se je pogladil po rdečih licih in se pomenljivo ozrl na svojega mlajšega tovariša, kakor bi hotel reči: To je vražje čudna stvar, a pravi kavalir ne zagreši izlepa tako, da bi mu prava dama ne odpustila.

Kakor je bilo torej videti, sta bili našima znančema obe dami dobro znani. Starejša je bila Klara Vranek, ki se ji je že poznalo njenih štirideset let, dasi je bila še gospodična. Bila je dobro znana po ljubljanskih salonih in tudi drugod v meščanskih krogih. Govorilo se je o njej, da je bila v mladosti znana lepotica in da je občevala v najvišjih krogih. Njeno ime je izvajal neki profesor od starodavne kranjske plemnite rodovine Vranjek ali Wranegg, ki je pa propadla že v prejšnjih stoletjih. Še rajša pa se je sklicevala gospodična Vrankova na slavno rodbino Kobenclejev in je rada omenjala, da stoji z njimi v najožjem sorodstvu. Zato je bilo znano, da se gospodična Klara rada giblje v višjih krogih, da ljubi razkošje in bogastvo, da prezira vse, kar je nižjega rodu, ter ceni ljudi le po njih rodbini in sorodstvu. V ožjih krogih se je govorilo celo o tem, da je bil neki gospod Miko Muhič z Mušičjega v svojih mladih neumnih letih čez glavo zaljubljen v gospodično Klaro Vrankovo in da je to postalo usodno za njega in za njo. Koliko je bilo na tem resnice, ni mogel nihče vedeti, vedeli pa so vsi: kjer se pojavi gospod Muhič, se prikaže kmalu tudi gospodična Klara Vrankova, in iz tega so sklepali, da traja ona prva velika ljubezen še vedno v podobi prijateljstva, dasi je gospod Muhič povsod in vedno temu ugovarjal. Mlajša gospodična pa je bila njena gojenka, Helena Kudričeva, hčerka visokega državnega dostojanstvenika v pokoju; bilo ji je sedaj že nad dvajset let; nje krasota je bila neminljiva, rastla je skoraj z leti; ni bilo neznano niti njej niti drugim, da se je Kristjan Salmič nesmrtno zaljubil vanjo v svoji mladosti in da je ostal tej svoji ljubezni do danes zvest. Toda ona je bila ponosna. Plamtela so za njo nešteta srca v Ljubljani; prihajali so zaradi nje tja lepi in bogati mladeniči tudi iz Trsta in iz severnih mest. A ona je bila ponosna; govorilo se je, da nje

ljubezni ni dobil niti mladi Kristjan Salmič niti kdo drug. Pod naslovom lepe Helene so se glasile o njej pesmi in skladbe; toda vse je bilo pri njej brez uspeha.

Kočija je torej drdrala iz mesta po izvoženi cesti in za njo sta jezdila jezdeca. Gospod Muhič je jezdil na oni strani, kjer je sedela gospodična Klara, in Kristjan Šalmič je jezdil ob Heleni. Po cesti so se pomikali počasni kmetski vozovi, in vmes so hodili ljudje, ki so bili šli gledat obhod mestnih očetov . . . Po deželi je vladala jesen: polja so bila že pusta, gorice so bile rumene, po brdih se je kazalo le tuintam zelenje, solnce je sijalo slabotno, a čisto. Tako je drdrala kočija naprej, dokler ni cesta zavila navkreber po dolgem, z listjem posutem drevoredu.

„Vi ste torej na Vinicah,“ je začel gospod Muhič pogovor s Klaro.

„Da, bili sva tukaj na trgatvi in sva ostali dozdam. Mislim, da se kmalu vrneva v Ljubljano.“

„In gospa Gusičeva?“ je popraševal gospod Muhič.

„Je zelo ljubezniva gostiteljica. Sploh krasna družba, škoda, da nas ne posetite.“

„Zagotavljam vas, da vas posetimo v najkrajšem času,“ je rekel gospod Muhič.

„To nas bo veselilo,“ je rekla Klara z zadovoljnim nasmehom.

Med tem je začel tudi Salmič pogovor s Heleno.

„Kako vam ugaja na Vinicah?“ je vprašal.

„Zelo mi ugaja; je prijetno na kmetih. Z gospodično Barbaro se zelo dobro razumeva. Imam jo zelo rada.“

„To je lepo,“ je rekel Salmič.

„Vi ste si vendar v rodu,“ je rekla Helena, „lahko bi nas posetili.“

„Seveda,“ je rekel Salmič, „toda jaz sem šele pravkar prišel na Dolenjsko. Ako bi vedel, da me želi videti moja lepa gospodična, bi bil že izdavnja zapustil mesto in prišel sem.“

Helena se je zagledala predse in vprašala:

„A kaj ste delali sedaj v mestu?“

„Govori se vedno o vojski in to me tako zanima,“ je rekel Salmič.

„Kdo govori o vojski?“ je posegla gospodična Klara v pogovor.

„No, dandanes govoriti o vojski ni nič nenavadnega,“ je rekel Salmič. „Ves mir sedaj je pravzaprav samo priprava, kajti ko se morje razburi, se ne pomiri tako hitro.“

„Jaz mislim nasprotno,“ je rekel gospod Muhič, „da se nam ni treba bati, kajti pri nas imamo še mnogo junakov iz starih časov. Ti skrbe za mir.“

Salmič je na to molčal in je šele čez nekaj časa pripomnil:

„To je ravno vprašanje, ali je to sreča za nas.“

„Ali nečete iti z nami na Vinice?“ je vprašala Klara, da bi obrnila pogovor na drugo stran.

„Spremimo Vas prav do gradu, gospodična, potem pa morava oditi, kajti pri nas pričakujejo danes našega mladega gosta; vidimo pa se v najkrajšem času,“ je rekel gospod Muhič.

Helena se je ozrla pri tem na Salmiča in je na lahko zardela. Tudi on se je resno ozrl na njo.

„Jutri je lov pri Langerju na Poganicah in pojutrišnjem pridemo k vam,“ je rekel. Ona je na to molčala.

Pot se je vzpenjala navzgor, kočija se je pomikala počasi. Gospod Muhič je pripovedoval o svojem najnovejšem potovanju ter je potem začel razlagati jakobinske nazore svojega mladega prijatelja, pri čemer je gospodična Klara skoraj s solzami v očeh vzdihnila: „Zdi se mi, da prihajajo zelo pusti časi.“ Med smrekami na vrhu se je že svetilo belo grajsko zidovje. Oba kavalirja sta obrnila konje, poljubila sta damama roke ter izročila pozdrave za gospo Gusičevo in gospodično Barbaro.

Nato sta odjahala v dir navzdol proti dolini. Po okolici je že padal večer.

2.

Gospod Miko Muhič ni imel navade, molčati. Govoril in pripovedoval je zelo rad, nikdar mu ni nedostajalo primernih dovtipov, in kadar mu ni prišlo nič drugega na misel, je začel praviti povesti, kakršne

je pripovedoval Gil Blas. Gospod Muhič je namreč zelo dobro poznal Gil Blasa in ga čez vse visoko cenil. Knjigo o Gil Blasu je smatral za vrhunec umetnosti; samo Ovid in Boccacio sta se temu vrhuncu približala. Gil Blas je bil gospodu Muhiču vzor; take umetnosti, a tudi takih časov in takega življenja si je želel. Zato je gospod Muhič rad govoril o Gil Blasu in njegovih čudovitih dogodkih in izkušal svoji osebi pridobiti vsaj nekaj one slave, ki jo je v njegovih očeh imel Gil Blas. Zato je gospod Muhič rad pravil povesti, ki niso bile naravnost Gil Blasove, a so bile onim vendar zelo podobne.

Toda proti svoji navadi je gospod Muhič danes molčal. Morda ga je tako zmotila večerna jesenska pokrajina, ki je, polna skrivnosti, polna umiranja in hrepenenja, bledela pod rdečimi pasovi zadnje večerne zarje ter s tem resno spominjala na minljivost vsega posvetnega. Ali pa je morda gospoda Muhiča tako presenetilo, da je srečal staro znanko, in se je pri tem morda spomnil lepih mladih dni in kakih trenutkov, ki so bili morda še lepši, nego jih opisuje Gil Blas. Z eno besedo: gospod Muhič ni pripovedoval niti svojih niti Gil Blasovih povesti, in kdor ga je poznal, je lahko v tem videl nekaj posebnega. Ali morda ni hotel motiti svojega stričnika? Gospod Muhič je bil vkljub svojim letom še vedno mlad, razumel je mladost in je vedel, da pridejo včasih trenotki, ko najrajši ostanemo sami s svojimi mislimi. Imel je dobre oči in jasen pogled, zato je dobro videl, kako so zaljubljene misli zaigrale po mladem obrazu njegovega tovariša. Ker je imel gospod Muhič, kar se tiče srčnih in ljubezenskih stvari, zelo dober spomin, se je še dobro spominjal nekaterih dogodkov prejšnjih let, zato je molčal.

Kristjan Salmič je poln nemira, poln radosti in skritega hrepenenja sedel na svojem konju ter se zagledal čez plan. Parkrat se je ozrl nazaj, kjer je za drevoredom že izdavnica izginila kočija in tudi belo graščinsko zidovje, potem pa se je zamislil.

Nič ni težje pisatelju nego to, ako mora pripoznati, da njegov junak ni lep. Vemo, da bodo poslej mnoge čitateljice nezaupne in junaku nenaklonjene

ter mu bodo privoščile vso ono trpko usodo, ki ga je tako zvesto spremljala skozi vso njegovo mladost in je že sedaj z vso silo ležala na njegovem mladem življenju. A pomisliti moramo, da to ni bila krivda niti njegovih staršev niti njegova; kajti podobi njegovega očeta in njegove matere, ki sta viseli v stari hiši v Ljubljani, sta kazali dvoje oseb prijetne zunanosti in marsikaka poteza z onih obrazov se je dala spoznati tudi na obrazu njunega sina. Toda lepota je zelo različna in delal bi krivico našemu mlademu junaku, ako bi o njem trdili naravnost, da ni lep. Res ni bilo na njegovi glavi, niti v očeh, niti v laseh onih posebnosti, ki jih je tako ljubila ona romantična doba in ki imajo še danes vpliv na mehka ženska srca, zato pa se je posvetilo včasih v njegovih temnih očeh nekaj, kar je moglo v trenutku zmagati človeka, ki je stal pred njim.

Postava našega junaka ni bila velika niti vitka; a njegovo telo je kazalo nenavadno silo in je bilo na plečih nekako napeto, posebno kadar je sedel na konju. Njegov obraz je bil zagorel, imel je dolge črne lase in majhne brke, izpod čela pa so blestele njegove oči, jasne kakor orlove. Sploh je imel Kristjan toliko podobnosti z Napoleonom, da mu je moral to na tihem priznati celo gospod Muhič, dasi mu je bilo to zelo neljubo. Kristjan se je tega dobro zavedal in je nosil celo lase na isti način, kakor jih je videl pri Napoleonu; kajti naš junak je oboževal Napoleona kot največji ženi nove dobe. To je bil vzor, ki je o njem sanjala njegova mlada duša, to je bil zgled, za katerim je hrepenela sile polna mladost: ali za njim ali proti njemu, to je vse eno; glavno je: tako, kakor on, to, kar on, Napoleon.

Kristjan Salmič je izvajal svoje ime od stare plemenite rodovine grofov Salmov in o slavi je pričala vsa zgodovina njegovih prednikov, ki jo je on, zdaj edini čisti potomec, tudi iskal in študiral; zato je verjel v svojo silo, v svoj talent, verjel je vase prav tako, kakor je verjel v ženi Napoleonov. Njegova mladost je bila burna in težka, toda vere vase ni izgubil, dasi je čutil, da mu sreča ni mila, da je dosedaj

le malo dosegel izmed onih velikih ciljev, ki jih je že iz svojih najmlajših let nosil s seboj.

Kot sin bogatega meščana je kmalu spoznal, da prihajajo v Krajino novi časi, da se svet okoli nje budi iz dolge zaspanosti, da se podirajo preozka obzidja mest, da raste novo življenje iz starih razvalin. V svoji zgodnji mladosti je izgubil mater, da se je še komaj spominjal nje ljubeče roke, ki ga je božala vsak večer in vsako jutro v mehki, beli postelji. Pozneje ga je njegov oče, resen mož, ki se je bolj zanimal za cene na ljubljanskem trgu in v tržaški luki nego za vzgojo svojega sina, prepustil učiteljem, dokler ni prišel na latinske šole. Tu se je zaljubil najprej v latinščino, ki je bila po njegovem mnenju najpopolnejši jezik vseh vekov in svetov in edina vredna, da so v njej govorili nesmrtni bogovi. Ljubil je one bogove, ki so se mu kazali iz knjig v vsej krasoti, in ljubil je junake, ki so stopili na pot boja in slave ter so si kot polbogovi zagotovili večnost na svetu.

To vse je ljubil in iskal je knjig, ki bi mu mogle še več in več govoriti o tem. V Ilijadi se mu je odprl svet Homerjevih junakov; vabili so ga s seboj v preteklost; hotel je, da bi bil živel v onih časih. Pozneje ga je navdušil božanski Aleksander in zdelo se mu je, da bi vzel sulico in ščit in bi stopil v njegove bojne vrste . . . Kak narod so bili ti Grki, ti Rimljani, da še danes ves svet govori o njih! In nekoč se je iz tega vprašanja rodilo novo vprašanje: A kdo je živel tu v prejšnjih dobah, kdo so bili naši dedi, kaj so delali, kje so se vojskovali? In tu je začel iskati zgodovino svoje zemlje. Valvazorja je našel, ki ga je hranil njegov oče spravljenega kot staro dragocenost, ne da bi vedel, kaj je v njem, nekoč je dobil Linhartovo „Zgodovino Kranjske“ in Vodnikovo „Povedanje od kranjske dežele“ je znal na pamet. Ilirci so bili torej narod — tako je zvedel — ki so živeli tukaj takrat, ko je že Aleksander slavil svetovne zmage. Pozabljen, neznan narod. Zakaj niso zbrali svojih mož ob meji, zakaj niso postavili ladij na morje, zakaj niso zapisali svoje slave v zgodovino? Zakaj, zakaj? Dolga in težka vprašanja so se stavila mladeniču

takrat vsako noč. In zdelo se mu je, da je manjkalo moža, kakor je bil Aleksander; ni bilo nikogar, ki bi bil zavladal doma ter nesel slavo ilirskega imena čez mejo svoje domovine tja na sever čez Alpe ali preko morja na jug. In zdelo se mu je, da je ležal ta narod kakor mrtva sila; premagali so ga vsi, vladali so nad njim vsi in nazadnje je Turek postal njegov strah. Zakaj ni vstala sila močna in velika, zakaj se ni pojavil velik junak, ki bi jo bil zbudil, in danes bi govoril svet o Ilircih! To vprašanje je ostalo mladeniču nerešeno. Knjige na njegovi mizi so se množile in veselil se je na čas, ko bo odšel ven v velika mesta na visoke šole in bo tam po starih knjižnicah iskal zgodovine starih Ilircev. Poleg drugih knjig so tam ležale Linhartove „Blumen aus Krain“, Vodnikove „Pratike“ in „Ljubljanske Novice“. Kristjanu Salmiču se je zdelo, da bi moral tudi on tako pisati staro zgodovino ali pesmi. V bližini njegove hiše na Bregu je stala palača barona Zoisa. Ne enkrat je Kristjan Salmič gledal preko ograje domačega vrta na Zoisov vrt ter mislil čudne misli o tem, kako bi bilo, ko bi se govorilo, da tudi on piše, ko bi tudi on mogel napisati o svojem življenju . . . Take so bile njegove misli.

Nekoč zvečer je sedel sam v svoji sobi in se je zagledal v obraz svoje matere; bil je to lep obraz, ki je kazal mlado ženo najlepših let. Čudno težko je postalo Kristjanu srce, vročina mu je zalila glavo, čutil je, kakor da leži nekaj v njem, kar bi moral komu povedati. Toda ni imel niti matere niti prijatelja niti . . . Roka je nehote posegla po peresu in čez čas so ležale pred njim te vrstice na papirju;

Je modrček pisan,
je pasek nje zlat,
in pankelc prerisan
ovija ji vrat.

Je avbica bela
in židana čez,
je pesmice pela,
plesala je vmes . . .

„Kdo je bil to, s kom govorim to?“ se je čudil Kristjan sam sebi in je gledal vrste, kakor da so tuje, kakor da jih ni napisala njegova roka. Spomnil se je, da je podobne besede že čital drugje, in vroča rdečica mu je žgala obraz. Stopil je k oknu in zrl v noč. Pred njim je šumela Ljubljana v počasnem toku, v

senci pobrežnih hiš so se zibali nje valovi. Od Krakovega sem je prihajal vesel šum polpijanih ribičev in voznikov. Pred njim pa se je dvigal ponosni Grad z dolgim hrbtom, kakor da bi hotel pripovedovati obširno povest o davni preteklosti. In zganilo se je nekaj v srcu, nemir je napolnil dušo, nekaj se je rodilo v njem, sam ni vedel, kaj. Sedel je k mizi in je zopet vzela pero. Zdelo se mu je, da bi pisal odo na Grad. Na papir so mu silile neke latinske besede: O arx, magna, alto in vertice, caput . . . Roka je zastala. Vedel je, da so v verzu napake, in je premišljal, kako bi rekel to, kar hoče reči. Med tem so se prikradle od nekod nove misli v nemških besedah:

Es fließt der Fluß entlang der Stadt,
an ihm die Burg steht auf der Wacht,
und was er zu erzählen hat,
erzählt die ganze Nacht.

Von alten Zeiten, altem Ruhm . . .

Obstala je roka in ni šlo dalje. Še nikdar se ni čutil tako zapuščenega in osamljenega. Naslonil se je na okno in se je zopet zagledal v noč. V svojem srcu je čutil pesmi, ki so se budile v raznih jezikih, toda čutil je, da jim ne najde izraza v nobenem. Sklenil je, da bo drugega dne, ko bo mirnejši, napisal vse, kar mu zdaj prihaja na misel. V katerem jeziku, tega še sam ni vedel: najlaže je pisal nemški, latinščina mu je ugajala, toda preveč je ljubil Horacija, nego da bi pisal slabe ode. Čutil pa je obenem, da bi bilo vendar vse to treba napisati v tem novem, slovenskem jeziku. Toda v tem jeziku zložiti odo, se mu je zdelo bolj nemogoče nego v latinskem. Imel je zato težko noč; čutil je, da bi moral izpregovoriti, in je videl, da je podoben ptiču mladiču, ki začuti v sebi lepo pesem in je še ne more zapeti. Vkljub temu pa je bil sam o sebi prepričan, da bi lahko napisal mnogo pesmi, ko bi vedel, kaj in kako. Zato je čital vsak dan pesmi in latinskih od se je učil na glas.

Nekoč je šel na „večer“, kjer so italijanski pevci in pevke peli razne pesmi ter igrali kratke igre, videl je, da je igra in pesem nekaj zelo lahkega; pri tem

pa se je zgodilo, da se je hudo razvnel za mlado italijansko pevko, kar ga je spravilo na čisto drugo pot. Zavzel se je, da jo mora drugega dne videti in govoriti z njo.

Ves nemiren je hodil drugi dan po ljubljanskih ulicah, dokler je ni srečal v spremstvu štirih visokih gospodov. Ves obupan, se je vrnil domov in premišljal svoj položaj. Zdelo se mu je, da je vse to premajhno, da je Ljubljana premajhna, da mora ven v svet in začeti živeti. Spomnil se je, da ima oče v Trstu prijatelja, starega znanca, in pravil mu je večkrat, naj ga pošlje tja v primorsko mesto. In morda bi se bilo to že zgodilo, da niso nastali takrat na jugu viharni časi, ki se niso hoteli več pomiriti. Ko je mladi Kristjan videl lepo mlado Italijanko, se mu je zdelo, da bi bilo tam na jugu ob morju krasno. Pomislil je, kako bi sanjal tam na južnem vrtu kje ob strani krasotice, kakor je, recimo ta, italijanska pevka. Moral si je priznati, da se mu hoče samo zaradi nje tja. Toda ona ima gotovo druge? Ne, on si je upal zmagati vse njene stare oboževalce in si pridobiti njeno ljubezen. Pa o tem ni hotel niti misliti. Ko je čez tri dni zvedel, da pojde italijanska pevska družba v Trst, je bil njegov sklep gotov. Stopil je pred svojega očeta ter mu naznanil, da odpotuje na jug, v Trst in v druga mesta, ker si želi ogledati svet... Takrat je prvič čutil brezobzirno strogost svojega očeta.

„Nikamor,“ je rekel odločno stari Salmič in mu obrnil hrbet. Sin je odšel, ne da bi izpregovoril še kako besedo. V svoji sobi je legel na preprogo in zdelo se mu je, da je zelo nesrečen. Premišljal je, kako bi se iztrgal iz trdih vezi, ki so ga obdajale, in kako bi prišel v zlato svobodo. Nič drugega ni kazalo nego čakati; to je bila za njega gotovo največja muka.

3.

Tako težko mladost je preživel naš junak. Hotelo se mu je zlagati pesmi in sam ni vedel, kako naj začne, dasi je znal na pamet latinske ode in dasi je poznal gospoda patra Valentina. Poznal je zgodovino

svoje domovine, toda ni vedel, kaj naj stori z njo. Ženske je hotel opevati in delati ode na ljubljanski Grad. Na zadnje pa se je zaljubil v italijansko pevko, ker je pela vroče pesmi o ljubezni. Hotel je na jug, od koder je prihajala ta pesem . . .

Toda tam je bila vojska. Mislil je na vojsko . . .

Nekega dne zjutraj je nastal krik na cesti. Nekdo je vpil, da vojska prihaja od juga. To je bil klic, ki so ga prebivalci mesta Ljubljane že dolgo s strahom pričakovali. Kajti že od prve pomladi, ko se je razvnela vojska, so prihajala z bojišč slaba poročila, avstrijska vojska se je umikala pred francosko in vprašanje je bilo samo, proti kateri strani zavije ta bojni veter. Toda bolj in bolj je bilo vidno, da gre smer vojske proti Kranjski, kar je zbegalo vse ljudstvo, kmete in meščane. Ko se je torej po Ljubljani raznesel glas, da prihaja vojska, so eni odpirali okna in izpraševali, kaj je, drugi so prestrašeni hiteli na ulico. Po mestu se je bila raznesla novica, da je francoska vojska pod Bonapartom v Italiji zmagala, da je vzela Benetke in da se bliža že Trstu in Ljubljani. Ta novica je vznemirila celo mesto in še večji strah je napolnil meščane, ko so čez nekaj časa začele iti v mesto umikajoče se avstrijske čete. To je Kristjana zmotilo v njegovi zaljubljenosti. Vesel je bil vojske in veselilo ga je v srcu, da je zmagal Napoleon Bonaparte, o katerem se je razširila slava že takrat, ko je bil prvič stopil na italijanska tla. Upal je tudi, da bo morda v zmedi, ki lahko zdaj nastane v mestu, imel priliko, izkazati italijanski pevki kako uslugo ter si s tem nakloniti njeno srce. Poln zelo različnih misli in čuvstev, je odšel na ulico. Mesto je bilo vznemirjeno in preplašeno, novica se je rodila iz novice, druga strašnejša od druge. Kajti od davnih časov, ko so še Turki hodili plenit po Krajini ter ropali znotraj in zunaj ljubljanskega mestnega obzidja, od tistih strašnih dob, o katerih je zdaj bila samo še pravljica, od takrat ni prišel še sovražnik v Ljubljano in mirni meščanje so si mislili sovražnika kot morečo tolpo ljudi, ki plane v mesto nenadoma, ki pomori in podavi vse, potem pokrade in oropa, kar se da,

in nazadnje zažge mesto. Tem strašnejša pa je bila misel na tako tolpo sedaj, ko je bilo vsem znano, da so v sovražni vojski, ki se je obrnila proti Ljubljani, zbrani ostanki one pariške bande, ki je nekaj let preje delala revolucijo, umorila kralja, obglavila na tisoče mirnih ljudi ter postreljala na stotine zvestih meščanov kakor pse. Vse, kar je kdo kdaj kje slišal o francoskih revolucionarjih, o jakobincih in sanskilotih, vse je zdaj vstalo v živem spominu ter je begalo uboge meščane. Iz tega so rastle tudi one grozeče vesti, ki so jim v tem trenutku verjeli vsi ter radi njih hiteli izpraševati svoje prijatelje, ali naj beže ali naj ostanejo. Niti pomirjajoče besede vojakov, da je sovražnik še daleč, niso mogle pomiriti prestrašenih meščanov. Po mestu je bila velika zmešnjava, kajti dohajale so vedno nove čete, vse je bilo utrujeno in izmučeno, vsi so iskali stanovanja. Razume se, da so meščani radi postregli avstrijskim vojakom, kajti mislili so, da so varni, dokler je vojska v mestu.

Kristjan je zavil proti Glavnemu trgu, kjer je stanovala gospoda, in je zagledal tam množico vozov in kočij ter veliko množico ljudi, ki je begala sem ter tja, ne vede, kaj storiti, kajti gospoda se je pripravljala na odhod in to je bilo znamenje, da se ne bliža nič dobrega. Toda Kristjan je gledal pred vsem vojake in častnike, bil je srečen, da je enkrat videl ljudi, ki so bili v vojski. A to umikanje mu ni ugajalo. Zdelo se mu je, da bi mu bilo nemogoče, se umakniti: za njega je bilo mogoče le dvoje: ali zmagati ali pasti. Ko je šel meseca februarja nadvojvoda Karel skozi Ljubljano poveljevat italijanski vojski ter so mu meščani pred njegovim stanovanjem pred hotelom „Pri divjem možu“ delali navdušene ovacije, je stal tudi Kristjan med množico in je nehote zavihtel klobuk, ko se je nadvojvoda prikazal pri oknu. Zganilo se je v njem nekaj kipečega, zazdelo se mu je, da bi tudi on vzel orožje in šel, a pravo navdušenje to ni bilo in pozneje se ni čudil, ko so prihajale z bojišča slabe novice. Čutil je v sebi nerazumljivo ljubezen do cesarskega nadvojvode, ki je imel biti drugi Lavdon, drugi princ Evgen. Ljubil ga je zaradi njegove odloč-

nosti, da je prijel za meč ter šel branit domovino. Ljubil ga je in mu je želel zmage. Tudi zdaj je čutil z njim; nadvojvoda Karel je imel njegovo ljubezen, a njegovo občudovanje je veljalo zmagovalcu Napoleonu. Mislil si je živo, kako se je ulila ona silna vojska francoskih revolucionarjev čez Alpe v Italijo in njim na čelu mladi junak Napoleon, ki je že s samim imenom pretresel ves svet. Občudoval je hrabrost in domoljubje onih ljudi, ki so iz njemu neznanih vzrokov doma morili ljudi, podrli stari red ter postavili na prestol svojo sirovo silo in tako uničili notranjo silo domovine, ki pa so ob času, ko so njihovi sosede prišli z orožjem v roki, da bi nje, razdvojene in oslabiljene, premagali ter jim vsilili novega kralja, zbrali svoje zadnje sile, hiteli na mejo ter zapodili združene evropske vojske v njih stare dežele. Kje se je vzela ta sila, kje se je rodila njih moč, kako se je moglo vse to dvigniti iz onih potokov krvi, o katerih se je s tako grozo govorilo pred nekaj leti, da so se dobri meščanje prekrizavali in klicali: Bog nas varuj! . . . Zakaj se je zgodilo vse to, kak pomen ima in kam hočejo ti ljudje z vojskami? Klical si je v spomin staro grško in rimsko zgodovino in je iskal primer. Spomnil se je tega, kar je bil nekoč slišal od starega meščana, ki je stanoval v pritličju njihove hiše: pravil mu je o cesarju Jožefu, da ni umrl, a da se o tem ne sme govoriti; pravil mu je, kako je hotel cesar Jožef vladati, kako je hotel izpremeniti svoje dežele, ljudi — toda gospoda s tem ni bila zadovoljna, zato so rekli, da je umrl . . . Tako je pravil stari meščan, ki je stanoval v pritličju hiše. Spomnil se je tega in je videl: Staro propada, rodi se nekaj novega . . . In to novo prihaja kakor vihar na valovih, ki so se razlili preko francoskih mej in bijejo zdaj ob granice Italije, Švice in Nemčije ter hočejo preplaviti Evropo. Šele zdaj se mu je zdelo, da razume one besede, ki so se pele v ljubljanskem gledališču, ko je šel nadvojvoda Karel v Italijo: „Trka nam Francoz na vrata.“ — To ni bilo trkanje, to je bilo znamenje prihajajočega viharja. In zdaj je živo videl pred seboj ona italijanska polja, lombardske planjave, lepa stara mesta, zeleno

beneško ravan, ponosne Benetke, kraljico morja, široke reke, mogočne trdnjave, starodavno močno Mantovo, videl je, kako vse trepeta in se trese pred viharjem, ki prihaja. Videl je, kako se usipljejo preko gor bojaželjne trume francoske vojske, ljudi, ki so se rodili v krvi in so vzrastli iz krvi. Videl je, kako hite naprej za zmagonosno zastavo, ne drži jih niti zidovje trdnjav niti obzidje mest, ne deroče vode, ne široke planjave in njim na čelu mlad junak, zmagovalec Napoleon Bonaparte. Zdelo se mu je, da vidi resni obraz nadvojvode Karla, ki vodi svojo vojsko, utrjuje trdnjave, pripravlja mesta, brani prehode, brani, brani . . . Vse zaman . . . In tako je prišel ta dan: vojska se vrača na sever, razkropljena, razbita, utrjene in zmagovite trume drve naprej, kakor drvi val, ki ga nič ne ustavi. In vse beži, vojska beži, meščani beže, gospoda beži. Od kod se je vzela ta sila, tako velika, strašna, zmagovita? Kaj jo vodi: krvoželjnost ali dobiček ali slava? In kaj je nje namen: smrt, rušenje, uničenje, propad ali ono novo, novo? . . . Kaj bi bilo to novo, na to ni vedel Kristjan več jasnega odgovora. Vse, kar je videl okoli sebe, je bil beg, beg pred nečim, kar prihaja kot neodvratno, neizogibno, neizprosno . . .

Tako je hodil Kristjan po ljubljanskih ulicah in gledal vojake.

Vrnil se je domov šele zvečer in je našel pred hišo dolgo vrsto konj in v veži in pritličju utrjene vojake, ki so iskali primernega kota za svoj počitek. Bili so ruski kozaki, ki so se vračali preko Ljubljane domov. Kristjanu se je zazdelo, da sliši med njimi znane besede. Odšel je po stopnicah navzgor in je našel svojega očeta zelo slabe volje. „Vse gre,“ je rekel, „pojdeva tudi midva na dolenjski grad. Jutri zjutraj se odpeljem. Z vojaki ni dobro imeti opravka.“

Ta novica je bila Kristjanu zelo neljuba. Odšel je v svojo sobo, naslonil se na okno in gledal na vojake in množico na cesti.

V tem trenutku je pridrdrala po cesti kočija in se ustavila pred hišo. Lepa, črna dekliška glavica je bila popolnoma podobna oni, ki jo je bil videl v gledališču onokrat, ko so peli italijanski pevci svoje pesmi,

toda bila je še krasnejša, mnogo krasnejša. Ne vedé, zakaj in kako, je planil Kristjan od okna in je hitel navzdol po stopnicah, v veži se je preril med gosto množico vojakov in šele, ko je stal pred vrati, se je domislil, da pravzaprav ne ve, pokaj je tako prihitel dol. Toda lepa, črna glavica se mu je posmejala iz kočije, kakor da ga pozdravlja stara znanka, kakor da jo je videl že mnogokrat . . . In vendar je ni videl še nikdar. „Dober večer,“ se je oglasil debel moški glas v kočiji. „Stopite, prosim, mladi gospod, h gospodu Salmiču in recite, da, če ni še sam pobegnil, naj da prenočišče beguncu, prijatelju Kudriču.“

Kristjan ni videl niti raznega napotja, ki so ga bili vojaki razpostavili po veži, niti ležečih vojakov, ničesar. Bežal je navzgor in za seboj je slišal tu in tam le kak jezen vzklik; planil je v sobo k očetu in mu naznanil, da je na cesti družina gospoda Kudriča. Stari Salmič je mirno vzel svoj cilinder, odložil je pipo in rekel:

„Pojdem sam dol.“ S počasnimi koraki sta odšla po stopnicah navzdol. Potujoča družba je med tem stopila iz kočije; najprej je tu bila naša znanka z lepo, črno glavico, gospodična šestnajstih let, krasne postave in čudovite krasote, za njo je izstopila starejša dama in nazadnje velik gospod petdesetih let, visoke postave. Ko se je ta okrenil, je že zagledal na pragu Salmiča: očeta in sina. Stopil je k svojemu staremu prijatelju ter ga bratovsko objel.

„Vse beži,“ je rekel, „ves Trst je pobegnil, vražji časi so.“

„No, prijatelji imajo pri prijateljih najlepše pribežališče,“ je odgovoril Salmič. „Tu je moj sin,“ je pristavil. „Tu pa moja hči,“ je odgovoril Kudrič, „in z nami je gospodična Vranek.“ Gospod Salmič je po stari navadi obema damama krepko stisnil roke. Kristjan je podal Heleni roko in se globoko priklonil, isto je storil proti gospodični Vrankovi, pri čemer je hudo zardel. Tako so odšli po stopnicah navzgor; Kristjan je Heleni razlagal o vojakih v mestu in o tem, da je oče že sklenil, da se jutri odpeljejo na dolenski grad, obenem pa je čutil, da mu kri tako zaliva srce,

da komaj more govoriti. Gledal je krasni dekliški obraz in v tem trenutku mu je bilo jasno, da je bilo vse, kar je bilo prej, samo hrepenenje, zdaj je pa prišla ljubezen, velika, krasna, sveta, kakor da bi v svetišču zasvetil ogenj, prižgan od neznane roke. Tako se je Kristjan Salmič zaljubil v Heleno.

4.

Teško je pisatelju, opisovati prve trenutke ljubezni z navadnimi besedami, ko zanje niti veliki pesniki niso mogli najti dovolj lepih besedi. Tem težje je to, ker je prav tako pisatelju kakor junaku te povesti prešlo že deset dolgih let od onega srečnega časa, ko se mu je to dogodilo. Jesenska pokrajina, po kateri je jahal naš junak s svojim molčečim stricem, je bila sedaj prava podoba njegove duše: Vse je prešlo, minilo, odcvela je pomlad, neplodno poletje je odnesel čas in zdaj je jesen, pusta in prazna, življenje trepeti in umira, viharji se drve v negotovosti in iščejo prostih polj, kjer morejo divjati, se drviti, razsajati, lomiti in podirati po volji. Toda današnji jesenski večer je bil tako tih, šepetajoč, mamljiv, da bi se človeku zdelo: to je le zastor; za trenutek se razgrne vse in zadaj zazeleni, zacvete pomlad, in v tej tišini, v tej jesenski pokrajini, v večernem šepetanju se je naš junak zamislil v ono krasno pomlad, ki je cvetela takrat pred desetimi leti. Kako se je torej vse to zgodilo? Ko je Kristjan oni večer slonel na oknu svoje sobe ter gledal v zgodnjo pomladansko noč, ni vedel, kaj se je z njim zgodilo. Neka kipeča sila se je zbirala v srcu, čudovita moč mu je polnila žile, po glavi je šumelo tisoč misli, nemir je obvladal dušo. Zdelo se mu je, da je treba odgovoriti na neko vprašanje, ki nanje ni vedel odgovora, zdelo se mu je, da ga premaguje neka sila, ki jo je treba premagati; zato se je zdaj prijel za vročo glavo, da bi laže razumel svoje misli, zdaj zopet stisnil krepke pesti, kakor da hoče z njimi zmagati ves svet, če bi se mu postavil na pot do njegove sreče. Zdelo se mu je, kakor da se že kopicijo sovražne sile, nasprotni viharji, da rastejo gore in prepadi, da se širi

na daljavo svet, ki ga hoče ločiti od nje — in vse to je bilo treba zmagati. Da, zmagati, uničiti in si osvojiti njo za vselej . . . Tako je mislil junak in je poslušal večer. Naposled je bil mir, vsepovsod čudovita krasota, vsepovsod je odmevala le ena beseda: ljubim. Odmevalo je to v visoki pomladanski noči, po sobi, po zraku, šumelo je to v valovih Ljubljance, trepetalo je to v drevju pod Gradom, šuštelo je to v vetru, ki je pihljaj ob oknu. In ves svet, kakor da se je izpremenil: vse je bilo čudovito krasno, polno, popolnoma, kakor bi moralo biti, da bi bil svet popoln. Tako krasna še ni bila Ljubljana in nje stare hiše, tako mogočno veličasten še ni bil Grad, lepše ni tekla nikoli Ljubljanka, nebo ni bilo nikdar še tako visoko in tako polno blestečih se zvezd. In sredi te čudovite krasote, sredi te neskončne pesmi ljubezni je mislil srečni Kristjan, da zidovje iste hiše v prvem nadstropju skriva v sebi njo, Heleno, ki jo on ljubi, obožuje, ljubi, ljubi . . . Mislil je nanjo: ali spi, ali čuje, ali tudi ona misli na njega, ali ga ljubi. Spominjal se je na vsako besedo, ki sta jo govorila pri večerji. Zdelo se mu je, da je bil zelo redkobeseden in neroden; ona se je smejala ves čas: zakaj, komu: iz radosti, iz zabave, iz ljubezni: ali se ljubezen pri ženi drugače pojavi nego pri možu? In zakaj mu je tako hladno podala roko, ko je odšla spat? In zakaj mu ni hotela gledati v oči, kadar se je zagledal vanjo? Tako je Kristjan ljubil ono noč.

Od barja sem je zavel južni pomladanski veter, kakor pozdrav od juga. Poigral se je ob oknu in šepetal . . . Po ulicah in po mestu je bilo zelo nemirno, kajti že dolgo ni imela Ljubljana v sebi toliko ljudi. Toda Kristjan je bil čisto pozabil, da so vojaki v mestu, da se vojska bliža, da prihaja veliki zmagovalec Napoleon, da vse beži, beži . . . Nad ono zmesjo misli, ki so polnile njegovo mlado glavo, ko je gledal vojake po mestu, iz one zmesi je zdaj vstala le ena jasna, ljubljena misel: Helena. Vse drugo naj že bode tako ali tako, naš junak je čutil, da je ta misel, ta Helena odločilnega pomena v njegovem življenju. In postala je res usodna. Kristjan ni zaspal do jutra. Ležal je na postelji in gledal skozi odprto okno v noč . . . Njegove

misli so postajale čim dalje težje, trudnejše, nejasne; utrujen od te težke sile, ki je padla tako nenadoma na njegovo mlado življenje, je zaspal.

Drugi dan so drdrale kočija za kočijo skozi Ljubljano: bogataši iz Trsta in gospoda iz južnih krajev je bežala preko Save na Štajersko. Tudi novi polki umikajoče se avstrijske vojske so napolnili na pol zapuščeno mesto, kajti zjutraj je i večina Ljubljančanov pobegnila. Tudi pred hišo na Bregu sta stali že zjutraj ob osmih dve kočiji in poleg njiju osedlan konj. V prvi sta sedela stara prijatelja Kudrič in Salmič, v drugi pa je sedela Helena z gospodično Klaro. Na konju je sedel Kristjan in tako so odhiteli na dolenski grad Vinice, kjer je živela gospa Gusičeva s hčerko Barbaro. Bilo je jasno pomladansko jutro. Helena se je smejala veselo in ni se na ničemer poznalo, da beži pred Francozi. Kristjan je bil bled in zdelo se mu je, da se ga loteva groznica. Vkljub temu je jezdil ponosno svojega konja ter ostajal vedno na strani Helene. Gospodična Vrankova je začela govor po francosko in se je čudila, da Kristjan še ne govori francosko, kar je spravilo mladeniča v veliko zadrego; sklenil je, da se čim preje nauči tega jezika, ki ga je gospodična Vrankova imenovala najpopolnejšega izmed vseh jezikov, francosko literaturo pa je smatrala za edino, kar je sploh vredno čitati. Dasi je Kristjan le slabo razumel francoščino, je razločil vendar dobro, ko je gospodična Vrankova omenila Heleni, da je na njem nekaj napoleonskega, kar ga je napolnilo z velikim veseljem, dasi se je delal, kakor da ni slišal tega. Čutil je, kako se je Helena pri onih besedah veselo ozrla nanj. Sploh se Kristjan pri vsej svoji zaljubljenosti ni mogel pritožiti, da bi mu Helena ne bila naklonjena. Toda ona je bila takrat še veliko premlada, da bi mogla razumevati vsa ona čuvstva, ki so vzplamtela v srcu mladega Kristjana. On si jo je želel mnogo drugače: resnejšo, bolj zaljubljeno, da bi se zanimala za svetovne stvari, ki se gode, ter da bi govorila z njim o tem: toda samo smejala se je in se veselila, sama ni vedela na kaj. To je bila prva senca, ki je padla na mlado trato Kristjanove ljubezni. In tako so

prišli prvi težki trenutki, ki jih je zakrivil mladi junak s svojo zaljubljenostjo že ne na potu in še bolj pozneje na Vinicah, ko se je Kristjan pri gospodični Vrankovi učil francoščine ter obenem živel v svoji prvi ljubezni najkrasnejšo pomlad svojega življenja.

Gospa Gusičeva je bila ožja sorodnica Salmičev in Muhičev. Živela je kot vdova s svojo desetletno hčerko na graščini Vinice. Tam se je nastanila vsa družba, razvilo se je lepo življenje; gospodična Klara je učila mlade ljudi, kako se je treba vesti po pravi francoski modi, Kristjan in Helena pa vkljub vsem tem naukom nista zamudila nobenega trenutka, da bi se ne sešla zvečer na vrtu ali na polju, kjer je zaljubljeni Kristjan poljubljal roke svoji oboževani boginji in jo na kolenih prosil ljubezni. Res ga je deklica, premagana od njegovih vročih poljubov, tudi poljubila parkrat v obraz, a Kristjan je čutil, da ni v njej prave ljubezni; hotel je imeti v njej nekaj drugega. Toda sam ji ni znal povedati, kakšno jo hoče imeti. Helena pa je bila, kakor mlade deklice sploh, samozavestna in ponosna ter je primerno kaznovala vsako nezadovoljnost nikdar zadovoljnega svojega oboževalca, na kar jo je on vselej prosil odpuščanja. Ljubezen je taka, da ljubi neizpremenjeno in neizpremenljivo; tako je ljubil tudi Kristjan Heleno takšno, kakršna je bila, in je bil srečen in hvaležen za vse one trenutke, ki mu jih je nudila krasota njene mladosti.

Med tem je bil prvi strah pred Francozi minil in počasi so se ljudje zopet vračali v mesto. Avstrijska vojska se je umikala preko Ljubljane in alpskih prelazov na sever in za njo je pritiskala ona nezmagljiva sila, ki je niso mogle udržati niti italijanske trdnjave niti združena avstrijska vojska. Zadnjega marca je izdal Napoleon, ki je bil na svojem zmagovitem potu dospel v Celovec, v imenu francoske republike proklamacijo pod geslom: svoboda, enakost, in je obetal prebivalcem Kranjske mir in svobodo ter jih opominjal k mirnosti in prijateljstvu napram francoski vojski, ki ni prišla sem rušit, podirat in morit, ampak ima z deželo in njenimi prebivalci najlepše namene. Tudi general Bernadotte je iz svojega tabora v Logatcu razglasil

podobno proklamacijo v nemškem, francoskem in slovenskem jeziku, na kar so se Ljubljanci in Kranjci v svojem strahu nekoliko pomirili. Ta razglas je prišel tudi na Dolenjsko, kjer pa je vkljub temu vladala napram tujcem velika nezaupnost. Kristjan je prebral ta razglas v vseh treh jezikih, in ne enkrat, ampak tolikokrat, da ga je znal dobesedno na pamet. „Francoska vojska ne prihaja k vam, da bi vas podjarmila,“ — ponavljal je Kristjan besede iz razglasa, ki je bil naslovljen na „prebivalce Kranjske“ — „ne da bi le količkaj izpremenila vaše verske navade in vaše šege. Ona je prijateljica vseh narodov . . . Francoska republika ima pravico, z vami postopati kot zmagovalka. Toda sporazumljenje, ki nas veže, bo odpravilo to pravico . . . Ali ni vojska že sama po sebi dokaj strašna? Ali ne trpite že dovolj za zmote, ki so jih zakrivali drugi . . .“

Tako je govoril razglas in Kristjan je premišljal te besede. Republika zmagovalka ponuja prijateljstvo, mir . . . Zbudila se je v njem nepremagljiva želja, videti te ljudi, te zmagovalce, to veliko silo in če mogoče, videti pred vsem njega, ki ga je občudoval s celim srcem. Ako je imela že premagana vojska zanj na sebi toliko vabljivega, kako ga je šele vabila vojska, ki je premagala vse one trdnjave, mesta, gore, vode, zapreke in ljudi, ki so se ji stavili nasproti na njenem potu slave in zmage. Zato mu je bilo zelo všeč, ko je njegov oče nekega dne začel govoriti, da ni dobro, če v hiši gospodujejo tuji ljudje, in da bi bilo prav, ako bi zdaj, ko se je polegel prvi vihar, kdo pogledal v Ljubljano, da bi videl, kaj in kako. Dasi je Kristjana ljubezen do Helene tesno vezala na Vinice, je bil vendar pripravljen, takoj drugi dan odjahati v Ljubljano ter tam pogledati, kaj se godi v njih hiši. Stari Salmič sicer svojemu sinu še ni mnogo zaupal, vendar mu je dovolil, da gre v Ljubljano, in zdelo se mu je zelo dobro, ko je zapazil, da se sin zanima tudi za njegove domače skrbi. Zvečer se je Kristjan poslovil od Helene, ki je imela o francoski vojski vkljub vsem razglasom vendar drugačno mnenje nego o Francozih in je zato nehote, polna strahu, pri slovesu šepnila Kristjanu v uho:

„Tako se bojim, da bi se ti kaj ne zgodilo.“
A v srcu je bila vesela, da je on tako odločen in pogumen. Nje besede pa so zazvenele v zaljubljenem srcu mladeniča tako sladko, da jo je objel z vso silo ter začel poljubljati, kamor je mogel, ter je šepetal zraven: Ti moja, ti moja . . . V tem trenutku pa se je pojavila na stezi gospodična Vrankova ter je pristopila s strogim obrazom. Helena, vsa razburjena, je od strahu vzkliknila in si zakrila z rokami obraz; Kristjan pa se ni dal motiti, prijel je Heleno za roko, stopil je korak naprej in rekel gospodični Vrankovi v obraz:

„Da, ona je moja. Ni naju treba varovati, kakor otroke; midva se ljubiva in nihče naju ne loči.“

Gospodična Vrankova je vzela Heleno za drugo roko in ne mené se za besede, ki jih je govoril Kristjan s tako odločnostjo, je rekla:

„Dovolite, gospod . . . Upam, da je to bilo prvič in zadnjič,“ ter je odvedla Heleno s seboj. Kristjan je ostal sam na vrtu. Sedel je na klop ter stiskal pesti. Pri večerji je bilo tisti večer nenavadno tiho in napeto, zato se je družba kmalu razšla, posebno ker je gospodična Vrankova tožila, da Heleni danes ni dobro.

V težkih mislih je Kristjan prebedel ono noč in zjutraj je ob prvem svitu odjezdil ob Krki navzgor proti Ljubljani.

Bilo je jasno pomladansko jutro. Krka je šumela veselo, mladi ozeleneli griči so se svetili pod žarkim solncem, ptiči so se oglašali po drevesih ob cesti.

Kmetje, ki so delali na polju, so se zvedavo ozirali za jezdecem.

Kristjana so obhajale čudne misli, zdaj žalostne, zdaj vesele in podil je konja, da bi bil preje v mestu.

5.

Ko je Kristjan prijezdil pred domačo hišo na Bregu, je našel tam nekoliko francoskih vojakov, ki so sedeli na klopi. Poiskal je hišnega oskrbnika, ki je bil zelo vesel, ko je zagledal domačega mladega gospoda. Kristjan ga je vprašal po novicah, pa starček ga je

prijel za roko in mu dajal znamenje, da se ne sme mnogo govoriti.

„Postali bomo Francozi, gospod. Sicer pa nič hudega. Vojak je vojak. Škoda le, da se ne morem z njimi razumeti!“ V hiši je bilo nastanjenih par oficirjev in od njih je Kristjan zvedel, da v najbližjih dneh obišče Ljubljano sam Napoleon.

Kristjan je sklenil, ostati v Ljubljani ter čakati. Vojaštvo, ki je bilo v Ljubljani, je bilo le majhen del one vojske, ki je drla naprej preko Save ter prisilila avstrijsko razbito vojsko k premirju v Ljubnem. Kristjan je videl tu shujšane, upale obraze, ljudi, ki se jim je poznalo, da so preživeli mnogo časa na bojišču in ne enkrat gledali smrti v obraz. Ker je slišal, da se francoska vojska vrne preko Ljubljane v Italijo, je ostal tem rajši tu, da bi videl francosko armado. Par dni pozneje so vrele množice ljubljanskih meščanov na Glavni trg pred škofijo; kajti ob osmih zjutraj se je raznesla novica, da je dospel Napoleon Bonaparte s svojimi generali ter si izvolil stanovati v škofiji. Množice so stale na ulici, gledale v okna ter pričakovale, kdaj se jim prikaže obraz groznega zmagovalca. Med množico je stal tudi Kristjan in zrl nepremično v zaprta okna. Ljudje so si pripovedovali razne novice, ki so se dogodile v zadnjem času po mestu. Mnogi so se na tihem pritoževali nad vojaki, mnogi so bili zadovoljni, da je vsaj tako, kakor je, kajti prej so bili vsi prepričani, da se je približal Ljubljani konec.

Naenkrat je nastala velika tišina. Okno se je odprlo in prikazal se je zagorel obraz, udrtih lic, podolgastega, napetega nosu, pod mračnim čelom se je svetilo dvoje ostrih, jasnih oči, ki so pol prijazno, pol prezirljivo zrle na množico na trgu. To je bil Napoleon Bonaparte, poveljnik francoske vojske. V Kristjanu je zatrepetalo srce, ko ga je zagledal. Zdaj ga je videl iz oči v oči, njega, ki ga je občudoval, ki je sanjal o njem, ki mu je bil vzor vojaka, moža, zmagovalca. Zdelo se mu je, kakor da vidi boga. V trenutku je celo začutil, da so se srečale njiju oči, in Kristjanu je samoobsebi prišlo vprašanje: Ali se bova videla še kdaj od blizu, čisto od blizu? . . . Čutil je v tem tre-

nutku, da je Napoleon človek, o katerem se ni varal. Bil je tak, kakor si ga je bil predstavljal. To je vojak in vojskovodja obenem. Surovost je bilo videti na njegovem licu, toda iz teh oči je sijal duh, ženi, sila, pa tudi visokost in plemenitost. Kristjan ni premaknil oči od njega. Zopet je bil tak trenutek, ko je nekaj vstajalo v njegovem srcu, nekaj kipečega, mogočnega, nekaj, o čemer se mu je zdelo, da mora na dan, toda molčal je.

Ni čutil niti množice okoli sebe, niti ni videl francoskih straž pred vrati škofije, niti generalov Bernadotta, Massene, Murata, o katerih so govorili ljudje kot o velikih junakih, videl je le njega, kajti: kaj bi bili ti vsi, ko bi ne bilo njega! Molče in kakor nerazumljivo sta si stali tu nasproti dve sili, meščani premaganega tujega mesta in vojskovodja zmagovite tuje vojske. Bilo je, kakor da visi med obema vprašanje: Kaj hočete od nas, kaj hočete od mene? Negotovost in nejasnost je ležala tu kakor nerazrešljivo vprašanje. Od kod in kam? Vse to, se je zdelo Kristjanu, je jasno le njemu, ki je prehodil s svojo vojsko zmagoslavno pot, ki ima jasen cilj pred seboj in obvladuje zmes pod seboj . . . On vidi in razume čas in svet . . .

Pri teh različnih mislih Kristjan niti ni zapazil, da je okno ostalo prazno in da se je ljudstvo začelo razhajati: on ga je videl tam še vedno, čutil je njegov pogled, slutil je njegove misli. Pred njim je za vselej stala ta božanska oseba močnega, silnega, nepremagljivega . . .

Ves ta dan je bil v Ljubljani kakor praznik; še pozno v večer, ko se je Napoleon že odpeljal po Tržaški cesti proti jugu, so hodile množice semtertja ter govorile o njem.

Kristjan je hodil dolgo časa po mestu in se štel srečnega, da je doživel ta dan, ki ga je smatral za največji dan svojega življenja. Pozno v noč se je vrnil v svojo hišo in je dolgo slonel na oknu svoje sobe, kakor nekdej. Tudi zdaj se je budila latinska oda, slovenska pesem in nemški verz v njem, toda čutil je, da se vse to, kar misli in čuti, ne da izraziti. Potem pa je sedel ter pisal Heleni sledeče pismo:

Ljuba moja Helena! Pišem Ti danes po tem velikem dnevu, ko sem videl iz oči v oči največji ženi sedanjega sveta. Danes zjutraj je namreč prišel v Ljubljano Napoleon Bonaparte, poveljnik francoske vojske. Dopoldne je stala pred škofijo velika množica ljudstva, med njo sem bil tudi jaz. Napoleon se je prikazal na oknu in je dolgo gledal na množico, ki je gledala nanj. Jaz ljubim tega junaka, obožujem njegovega duha in občudujem njegove velike zmožnosti. Hotel bi biti na njegovi strani, svetiti se v svitu njegove slave, ali . . . stopiti proti njemu . . . Ne, tega ti ne razumeš, nihče ne razume tega. Jaz sem sam, sam in moje misli so edine moje znanke. Kaj sem občutil, ljuba moja Helena, ko si mi tako iz srca zašepetala v slovo one sladke besede, iz katerih se je slišala vsa tvoja srčna skrb zame, iz katerih se je videlo, da Ti ni vse eno, ali živim, ali ne! V tistem trenutku sem čutil, kako si vsa moja. O, ko bi me Ti razumela, Helena, ko bi Ti vedela, kaj jaz mislim! Spal nisem vso noč iz skrbi, da Ti trpiš. Poslej sploh prepovem gospodični Vrankovi, se vtikati v najine razmere. Ona je stara in ne more vedeti, kako ljubi mlado srce, ko ljubi s tako silno prvo ljubeznijo, kakor se ljubiva midva. Kajti jaz živim le zate, Helena moja, tvoja sreča mi je vse. Zato nečem, da bi te kdo motil v Tvoji ljubezni do mene. Nisva več otroka; človek, ki ljubi, ni otrok, zato mora biti vse, kakor jaz hočem. In kaj hočem jaz? Da si vsa moja, da delaš vse, kar jaz hočem, da si ena duša z menoj. Vse drugo izvršim sam. Kajti ko bi ne bilo Tebe, ljuba Helena, zapustim deželo, hišo, očeta, vse, vse in stopim v službo onega velikega junaka, ki danes s svojo slavo polni svet. Postal bi oficir in bi šel daleč po svetu za zmagami, za slavo; sedaj pa imam Tebe, ljubljenska moja, in živim le zate. Toda najina ljubezen ne sme biti zapreka do višjih ciljev, in Ti moraš stati ob moji strani kot junakinja, Ti moraš razumeti, kaj jaz želim, ter iti z menoj. Ni mogoče živeti pri ljudeh, ki naju imajo za otroke ter nama hočejo zapovedovati. Kako se bojim, da si morala slišati od stare device trpke

besede zaradi mene! Gotovo je povedala gospodična vso stvar tudi drugim in sedaj bodo pazili na naju. Tega ne prenesem. Ako me ljubiš, Helena — in o tem ne dvomim danes več — potem boš vse storila, kakor Ti bom svetoval jaz. Helena, kako Te ljubim! V tem velikem dnevu čutim, kako Te ljubim!

Poljublja te tisočkrat Tvoj   Kristjan.

Ko je Kristjan napisal to pismo, mu je odleglo; čutil se je zadovoljnega in srečnega, kajti prvič v življenju je mogel nekomu pisati to, kar je mislil. Vedel je sicer, da bi bilo treba v pismu še mnogo in mnogo reči, da bi ji povedal vse, če sploh more človek v ljubezni vse povedati, kar čuti in misli. Zapečatil je pismo, pogledal še enkrat na speče mesto pod gradom in kmalu potem zaspal, — utrujen od dojmov današnjega dne.

Drugo jutro je prihajala vračajoča se francoska vojska v Ljubljano. Kristjan je oddal pismo na pošto ter ves dan ogledoval vojake slavnega zmagovalca.

Toda usoda*našemu junaku in njegovi ljubljenci ni bila mila. Ko je on občudoval ono desetstisočero množico generala Massene, ki se je nastanila po ljubljanskih cerkvah in samostanih, ter se navduševal pri pogledu na njih divje obraze, se je zbirala nad njim in njegovo ljubeznijo huda nevihta. Kajti pismo je prišlo v roke gospodične Vrankove, ki je bila zaradi besede „stara devica“ tako nesmrtno razžaljena, da se je zjokala ter sklenila, da ne more biti niti en dan več pod ono streho, kjer bi stanoval tako sirov človek brez olike, kakor je Kristjan. Seveda je pokazala pismo takoj gospodu Kudriču. Gospod Kudrič pa se je v tej zadevi posvetoval s svojim prijateljem. Na čast gospodične Vrankove moramo priznati, da ni ona nikomur govorila o dogodku na vrtu, kajti imela je mladi par sama zelo rada in poleg tega je bila odgovorna za svojo gojenko. Toda zdaj je šla z vso jezo v boj zoper mladega človeka, ki jo je tako razžalil. Iz tega je bil torej velik vihar, o katerem pa je Helena malo zvedela, kajti brezskrbno se je igrala s psi na vrtu. Stara prijateljca se radi stvari nista toliko razburjala; mahnila

sta z roko in menila, da je to med mladino kaj navadnega. Bolj nego druge stvari pa je zbadlo starega Salmiča v oči, da se njegov sin navdušuje za Napoleona in za one francoske jakobince, ki so zakrivili zadnja leta toliko zla po svetu. Zato je sedel k mizi in napisal sledeče očetovske besede:

Mojemu sinu Kristjanu. Poročam Ti, da smo prejeli Tvoje pismo. Zato Ti zapovedujem, da takoj prideš domov sem na Vinice, kjer bova več govorila o tem. Moj sin, kako žalost mi delaš! To je torej Tvoje povračilo za mojo skrb, za vse moje očetovske dobrote do Tebe? Kar se tiče druge stvari, Ti povem, da sva govorila s Kudričem: Helena bo Tvoja, zato pa ni treba uganjati nobenih otročarij in neumnosti. Bom prav vesel, če nisi več otrok. Mi smo vsi zdravi, kar želimo tudi Tebi. Oskrbi torej vse potrebno in pridi domov. Z očetovsko ljubeznijo Te pričakuje Tvoj oče

M. Salmič.

S precejšnjim dvomom o uspehu je oddal stari Salmič to pismo in ko ga je že oddal, se mu je zdelo, da je napravil veliko neumnost.

Ko je Kristjan prejel pismo, se je prijel za glavo in se vprašal: Kam sedaj? Da ne pojde na Vinice, to je bilo za njega gotovo. Zato je bil ves srečen, da je še istega dne srečal v Ljubljani svojega strica Mika Muhiča z Mušičjega, ki je bil svojega stričnika tudi zelo vesel. Mladenič mu je potožil svoje bolečine in dobri stric je obljubil, da bo posredoval med očetom in sinom. Dan na to sta odjezdila na Dolenjsko, toda ne na Vinice, ampak na Mušičje. Odtod je jezdil gospod Muhič na Vinice, kjer je razložil staremu Salmiču vso zadevo v najbolj izbranih potezah in celo gospodično Vrankovo je znal potolažiti s svojo veliko ljubeznivostjo. Sklenilo se je, da pojde Kristjan na Dunaj in v druga mesta, da se navadi olike in da vidi kaj sveta. To je bila najboljša rešitev iz tega težkega položaja.

Gospod Muhič je prinesel to novico na Mušičje, kjer je čakal Kristjan v velikem obupu, kajti zdelo se mu je, da si je izkazil vso svojo srečo. Kristjan je

bil z novico popolnoma zadovoljen. Hotel se je samo posloviti od Helene in to se mu je tudi dovolilo; dan pred odhodom je prišel z gospodom Muhičem na Vrnice. Gospodične Vrankove ta dan ni bilo doma, dasi je govoril z njo gospod Muhič prav v trenutku, ko se je v drugi sobi poslavljal Kristjan od Helene. Deklica je bila mirna in ni čutila one globoke bolesti ločitve, kakor Kristjan. Vendar je bilo videti, da je nesrečna, kajti na njeno mlado radost je padla tako velika nesreča. Toda bolj je ljubila svojo mladost nego ljubezen, zato je ostala hladna, ko jo je tolažil Kristjan z lepimi besedami ter ji govoril o bodočnosti. Pustila se je poljubljati, toda v slovo so se le na lahno zgahnile njene ustnice na njegovem licu. Težek dvom je padel na Kristjanovo mlado ljubezen.

Slovo od drugih je bilo kratko. Oče mu je dal par krepkih očetovskih nauk in mu dodal primerno svoto denarja in tako je odšel Kristjan s stricem Muhičem v tujino . . .

To vse se je bilo zgodilo pred desetimi leti.

6.

Kaj bi se zgodilo z našim junakom v onem usodnem trenutku, ko je bil prejel strogo in obenem ljubezni polno pismo svojega očeta, da ni na ulici srečal svojega dobrega strica Mika Muhiča, to je danes popolnoma negotova in brezpomembna stvar. Mladenič ni imel o tem niti pojma, kako ga ljubi njegov oče. Tudi ni vedel, da se je družba na Vinicah med tem, ko je on občudoval Napoleona in njegovo vojsko po Ljubljani, pomnožila za eno osebo, in ta oseba je bil sam gospod stric Miko Muhič z Mušičjega; to je bilo popolnoma naravno, kajti rekli smo, da, kjer se je pokazala gospodična Vrankova, se je kmalu pojavil gospod Muhič. Stari Salmič, ki vkljub vsemu sorodstvu ni ljubil niti Mika Muhiča niti njegovih bratov, je takrat, ko je videl, da bi njegovo pismo lahko imelo slabe posledice, prav prijateljsko prosil gospoda Muhiča, naj odide v Ljubljano ter naj čuva njegovega sina vseh nepremišljenih korakov, kar je

gospod Muhič tudi storil. Kristjanu je bilo vse to neznano in zaupal je vse svojemu stricu kot najboljšemu prijatelju, ki ga je slučajno našel v težavnih časih. In res se je gospodu Muhiču posrečilo, obvarovati mladeniča vseh pre nagljenih sklepov, ki jih v važnih trenutkih rodi mlada, razburjena kri. Da, še več: ljubeznivost in prijateljska dobrohotnost, oziroma sladkost njegovih besedi je bila tako velika, da je popolnoma ukrotil mladega leva, ki je hotel raztrgati vse vezi, katere bi mogle omejevati njegovo svobodo. Gospodu Muhiču se je res zdelo, da opravlja posel levjih krotilcev, in priznati si je moral sam, da ta posel ni lahek in da so le skrajno ugodne razmere pripomogle k uspehu. Ko bi bil dobil Kristjan podobno pismo onega dne, ko je bil Napoleon v Ljubljani, bi ne bil čakal niti trenutek, ampak bi bil vstopil v Napoleonovo vojsko, toda zdaj je bil Napoleon daleč v Italiji, vsa njegova vojska je odšla na jug in v par dneh se je imelo skleniti premirje, a s tem je bila vojska končana. Kaj bi torej zdaj, ko ni vojske? In morda vojske niti več ne bo; kje bi bile potem zmage, kje slava? To in tako je preudarjal Kristjan, ko je mislil, da bi bilo najbolje, oditi za francosko vojsko na jug. A tu mu je prišlo vprašanje, zakaj ne gre v domači, avstrijski tabor, tudi tu potrebujejo junakov in ko bi jih imeli, bi se ne bilo treba umikati iz Italije prav v štajerske gore. Prej ali slej bo hotela Avstrija svoje dežele nazaj in takrat bo čas, se bit, zmagovati, se proslaviti . . . Tudi o tem je Kristjan premišljal. Potem je mislil, da bi sploh odšel daleč kam ven v svet: v Trst, Italijo ali kam čez morje, v Pariz, na Dunaj, sploh kam daleč, da bi se ne vrnil dolgo ali sploh nikdar več. Kajti v resnici ga je bilo zdaj sram pred očetom, pred Heleno, pred gospodično Vrankovo, pred vsemi, ki so kaj vedeli o pismu; pri vsaki misli na besede, ki jih je bil zapisal v pismu, je sedaj zardel sam pred seboj, dasi si je moral priznati, da jih je pisal popolnoma iz srca. Zdelo se mu je, da bi mu bilo nemogoče, brez zadrege in neprijetnih misli govoriti z ljudmi, ki so imeli priliko, zvedeti njegove srčne skrivnosti. To ga je gnalo proč od znancev, da, celo

od Helene. Če se enkrat proslavi, dokaže s tem vsem onim, ki so smatrali njegovo pismo za otročarijo in neumnost, da ga je pisal zrel mož, iz globokega prepričanja, iz ljubečega srca, človek, ki ve, kaj hoče. Toda budile so se v njem misli, ki so nasprotovale njegovim drznim sklepom, in v tej svoji neodločnosti, v tem težkem času je srečal strica Muhiča. Gospod Muhič je bil gotovo človek, ki je mogel najbolj srečno izvršiti svoj posel. Poznal je mlade ljudi, njih prednosti in njih napake in s svojo ljubeznivostjo je moral zase pridobiti vsakega človeka. Tako je tudi Kristjana kmalu potolažil in ga pridobil zase. Njegov nasvet, naj gre ž njim k stricu v Mušičje, se je zdel Kristjanu najboljše, kar si more želeti v teh težkih časih. Bil je res utrujen od teh razburjenih dni in njih dogodkov in ne moremo tajiti, da si je želel, imeti dobrega, odkritega prijatelja, kakor se mu je kazal stric Muhič; hotel se je posloviti od očeta, o katerega dobroti in ljubezni je bil prepričan, in hotel je videti še enkrat Heleno ter govoriti z njo. Zato je dovolj potolažen odšel s svojim stricem na Dolenjsko. Ni pa bil tako srečen in zadovoljen tedaj, ko je odhajal v tujino, kajti zdelo se mu je, da je zdaj na slabšem, nego bi bil preje, ko bi bil odšel sam na svojo roko. Ono bi bilo samosvoje, odločno dejanje, moralo bi buditi občudovanje in spoštovanje pri vseh, a sedaj gre le pod varuštvom, kot učenec, ki ga pod nadzorstvom pošljejo v šolo. Poleg tega mu je bilo zdaj vse manj jasno nego preje, posebno se mu je zdelo, da je padel njegov ugled pri Heleni in da se je zato tako hladno poslovila od njega. — Vse to je mladeniča bolelo in gospod Muhič je dobro vedel, kaj se godi v njegovi duši. Zato mu je začel praviti o svoji dvorni službi, o velikem mestu in o veselem študentskem življenju. Vse to Kristjana ni moglo utolažiti. Ostalo mu je le eno upanje: da se morda na Dunaju stvar kako zasuče in se mu morda ponudi prilika, nastopiti pot slave. Helena mu je bila zagotovljena; morda je celo prav, da ga izgubi za nekaj časa, da bo bolj zahrepenela po njem. Sploh je bil Kristjan na vsej poti zelo slabe volje in nič ga ni moglo razveseliti. Začel je celo sumiti, da je stric

Muhič le njegov nadzornik v podobi prijatelja. Ta misel mu je bila težka, kajti o dobrohotnosti gospoda Muhiča je bilo težko dvomiti. Da, zdelo se mu je, da ga ljubi kakor nihče na svetu. Kristjan ni bil v svoji mladosti nikdar navajen, da kdo pazi nanj, in zato mu je bilo zdaj vsako nadzorstvo odveč. Toda že v Gradcu je znal gospod Muhič najti take zabave in tako družbo, da Kristjan o njegovem prijateljstvu ni mogel več dvomiti, in ko sta se pozno v jutru vračala od nočnih dogodkov, ga je gospod Muhič tako prijateljsko poljubil ter ga pri tem nazval vrlega dečka, da je Kristjan čutil njegovo nesebično ljubezen.

Tako je prišel naš junak na Dunaj, prišel je z gospodom Muhičem v visoko družbo, videl je svet in njegove navade, videl je mnogo dobrega in slabega, a pri tem ostal zvest vsem svojim idealom: svoji Heleni, svoji sili in svoji slavi. Gospod Muhič se je pogosto jezil, da so njegovi tovariši izza časa njegove dvorne službe pomrli, ker bi sicer bilo mnogo prijetneje na Dunaju, zraven pa je tudi tožil, da so minili stari, boljši časi.

Dasi je gospod Muhič tožil za starimi, dobrimi časi, je vendar našel zase in svojega nečaka dovolj zabave in to zabavo je smatral za najpotrebnejšo šolo, ki največ nauči mladega človeka. Po onem slučaju s pismom je gospod Muhič sodil, da je treba Kristjanu pred vsem občevanja z višjim ženskim svetom, kjer ima mlad mož najlepšo priliko, da postane uglajen kavalir, salonski človek z vsemi primernimi pokloni, izrazi in finesami, potrebnimi vsakemu človeku, ki je hotel živeti v boljši družbi one dobe. Dasi je Kristjan v tem oziru dobil pri gospodu Muhiču dovolj pouka, je gospod Muhič vendar zmajeval nad zmožnostmi svojega učenca in se je čudil, da ima njegov nečak za kavalirstvo tako malo talenta. Tedanje dunajsko življenje je imelo v sebi mnogo zanimivega. Višja družba je živela še v onem svetu, ki ga je bila ustvarila francoska moda za Ludvika XVI. Držala se je te mode ne le v obleki, ampak tudi v govoru in v raznih navadah. Spomini na krasno življenje za velike cesarice Marije Terezije so se še ponavljali v starejših

salonih, ki so se držali domače tradicije. Mlajši svet je hotel biti bolj francoski. Tam so videli vzor pravega, srečnega in veselega življenja. V tej družbi so se še pojavljali pesniki, ki so v heksametrih slavili slavne čine in pisali elegije na slavnostne dni. Poleg njih so se čule staroklasične ode in idile, ki so spominjale na „Daphnis in Cloe“. Sladka pesem klavira se je razlegala pozno v noč po salonu. Dogodki v Franciji so nekoliko vznemirili ta tihi mir. Kot žrtev revolucije je padla tudi avstrijska princezinja, Marija Antonijeta. Višja družba je zahtevala osveto jakobincem in revolucionarjem, ki so ji postali nevarni. Res so združene evropske vojske šle proti francoskim revolucionarjem, toda zmagale niso sovražnikov, kakor so si želeli višji krogi. Salonska družba te dobe je potrebovala vojne, da je mogla govoriti o junakih in junaških činih; živela je v spominih na slavo stare zgodovine in sama je hotela biti slavna. Občudovala je junake, ki so bili v vojni, njihove junaške čine si je izmislila družba sama in je govorila o njih.

Sedaj je bilo zopet po vojni; dogodki zadnje spomladi so bili še vsem živo v spominu in so bili predmet vseh važnih pogovorov. Mnogo se je govorilo o velikih zmagah avstrijske vojske, o hrabrosti nadvojvode Karla in njegovih generalov, o čudoviti sili zvestih zaveznikov Rusov, o neverjetnih činih Suvorova in njegovih kozakov. Mnenje vseh je bilo odločno protifrancosko, v zmagi Francozov so videli nepravilnost, ki si je niso mogli razlagati. Sila Avstrije se jim je zdela nepremagljiva, posebno ko se je mogla naslanjati na zvesto zaveznico Rusijo. Sploh se tudi zmaga Napoleona v zadnji vojni ni smatrala za zmago, kajti Napoleon se je ustavil daleč pred Dunajem in si ni upal, se bližati glavnemu mestu. Avstrija je res izgubila nekaj sveta na jugu, ki pa ga bo lahko dobila nazaj, kakor hitro zopet zbere svoje sile. Tako je bilo mnenje v višjih krogih, tudi v onih, ki so bili v ožji zvezi s samim dvorom, in od ondod se je širilo isto mnenje v meščanskih krogih.

Gospod Muhič je vodil svojega učenca v vse one kroge, kjer je bil sam znan, ter je predstavljal

svojega nečaka kot nadepolnega mladega junaka, ki bi gotovo kmalu delal čast avstrijski armadi in svojemu narodu. Dasi je ta pohvala Kristjanu ugajala, ga vendar ni navdušila tako, kakor si je želel stric Muhič.

V bleščečih damskih salonih je bilo našemu mlademu junaku pogosto tesno in neprijetno. Slišal je vedno iste poklone, iste pohvale, iste pogovore. Dočim se je gospod Muhič dobro zabaval pri mladih in starih damah, je Kristjan pogosto sedel zamišljen v kotu ter si želel ven iz te bleščeče krasote. Njega je zanimala vojska, vojaki, trdnjave, topovi, vojne priprave; tam je hotel videti ono razbito silo, nad katero je slavil svojo zmago zmagovalec Napoleon; Kristjanu se je zdelo, da se na Dunaju mnogo več govori nego dela, da je vse ono blesteče življenje v damskih salonih in drugod le zunanje, da se za njim skriva trhlost in praznота, starost in onemoglost in se prikriva le z lepimi šminkami in dvorljivimi besedami. Zato se je gospod Muhič v tem življenju čutil kakor doma, Kristjan pa se je dolgočasil, dasi je videl mnogo krasotic, nežnih, belih lic, živih oči, sladkih nasmehov, in je kot bodoči junak budil v salonih isto zanimanje, kakor so ga budili oni, ki so se udeležili zadnje vojne.

Gospod Muhič pa ni poznal samo višjih krogov, ampak je vedel tudi za vse one zabavne kraje, kjer mladi ljudje v veseli družbi lahko pozabijo svoje srčne in druge bolečine. Gospod Muhič je upal, da Kristjan počasi pozabi na Heleno in da se bo dal potem iz njega napraviti kavalir.

Zato sta začela veselo ponočno življenje, pri čemer je Kristjan spoznal pravi Dunaj. V to veselo in brezskrbno življenje je poseglo nekoč iznenada pismo z novico, da mora pohiteti domov k smrtni postelji svojega očeta.

V največji zimi je hitel Kristjan, kot zvest sin svojega očeta, na Kranjsko. Našel ga je še pri življenju, toda nekaj dni pozneje je dobil tihi blagoslov od tresočih se rok umirajočega očeta . . . Na očetov pogreb je prišel tudi stari, zvesti prijatelj Kudrič iz Trsta s svojo hčerko Heleno. Toda ti časi so bili veliko prežalostni, nego da bi se bilo govorilo o ljubezni in sreči.

Dan po pogrebu je gospod Kudrič s hčerko odpotoval. Kristjan je ostal sam in premišljeval, kod naj gre na življenja pot.

Ostal je v Ljubljani in se zakopal v knjige. Čital je „Perzijska pisma“, Voltairjeve spise, Rousseaujeve knjige. Svojo knjižnico je polnil z deli iz sočasne nemške literature in se je naslajal ob romantičnih verzih zaljubljenih pesnikov. Študiral je zgodovino in se je obenem poglobljal v filozofijo „Fausta“.

Pri tem so ga zanimali dogodki v Cojzovi palači in pričakoval je, da prinese najbližji čas poleg „Novic“ od patra Vodnika še kaj večjega, krasnejšega.

Toda časi so se pomirili in nič posebnega se ni hotelo dogoditi.

7.

V dolgih zimskih nočeh je pisal Kristjan zaljubljena pisma Heleni, toda odgovorov je prejel malo. Zato se je v začetku pomladi napotil v Trst.

Pomlad je bila enaka kakor pred letom, a ne več tako živa, zelena, vesela. Čutil je, da je z ono pomladjo prešlo nekaj, kar ne pride nikdar več, zato ne bo tako lepa, živa, zelena nobena pomlad.

Z radostjo v srcu je pozdravil Jadransko morje, ko ga je zagledal pred seboj in poln hrepenjenja po novi čisti radosti življenja je izpodbodel konja ter jezdil po strmi cesti navzdol. Kakor star morski galeb je ležalo mesto ob morju in valovi ob njem so mu šumeli mogočno pesem.

Par ladij se je zibalo v pristanu in okoli njih so plavali ribiški čolnici. Okolica je bila prazna, brda so stala gola, pričakovala so toplega solnca in kamnate hiše med trtami so dremale, kakor da še ni prišlo jutro. Vse je bilo tako tiho, brez življenja.

Kristjan je prijahal v staro mesto ter se ustavil v gostilni; tu je natančneje vprašal, kje stoji Kudričeva hiša. Ko je dobil pojasnilo, se je nemudoma odpravil tja. Hiša je stala blizu morja, tako da so nje vrtovi segali prav na obal.

Prvi človek, ki ga je srečal Kristjan na vrtu, je bila gospodična Vrankova, kar je smatral takoj za slabo

znamenje. Sprejela ga je hladno, tako da ji je Kristjan bral že na obrazu ono mržnjo, ki jo je imela do njega od onega časa, ko jo je nazval „stara devico“. Vedla ga je v sobo, kjer je Kristjan sedel ter čakal, dokler ni prišel gospod Kudrič. Tudi stari prijatelj njegovega očeta ga je sprejel tako hladno, da Kristjan niti najmanj ni dvomil, da njegova pot ne bo imela uspeha. Toda on je predvsem hotel videti Heleno ter govoriti z njo. Sanjal je o tem vso zimo in vso pot ni mislil na nič drugega. Gospod Kudrič ga je pozdravil kot sina svojega prijatelja; bistri duh Kristjanov je kmalu spoznal, da je ta pozdrav zelo hladen, prisiljen in neodkrit. Vedeti moramo namreč, da je bil gospod Kudrič zelo strog mož, ki je Kristjanu vse besede v onem pismu zameril mnogo bolj nego Kristjanov oče. Posebno njegovo nagnjenje do francoskih jakobincev mu je bilo tako zoprno, da je le iz velike ljubavi do svojega starega prijatelja obljubil, njegovemu sinu dati svojo hčer za ženo. Pri tem si je seveda mislil, da bodo z leti mladeniču izginile iz glave vse one fantazije o Napoleonu in o francoski vojski. Začel se je torej med njima ta pogovor:

„Prihajate iz Ljubljane,“ je rekel gospod Kudrič.

„Da,“ je odgovoril Kristjan, „tam sem prebil vso zimo ter sem izkušal, se poglobiti v gospodarske in trgovske posle svojega očeta, poleg tega sem pred vsem študiral. Kadar je človek sam, kaj hoče! Zato sem mislil, da bi se sedaj izpolnila beseda, ki sta si jo dala vi in moj pokojni oče — vidite sami, da mi je nemogoče živeti samemu. Tudi upam, da najdem v vas, v prijatelju svojega pokojnega očeta, ono zaslombo, ki bi si je želel v teh zapuščenih časih.“

„Vi bi se torej hoteli ženiti,“ je rekel gospod Kudrič.

„Tudi, toda ne takoj. A rad bi vedel, kako stoji moja reč. Veste, da sva se ljubila s Heleno in da jo jaz ljubim še sedaj. Hranim tudi pismo svojega očeta, kjer izjavlja oče, da sta v tem vidva ene misli ter da postane Helena moja žena.“

Gospod Kudrič je nekaj časa molčal. „Stvar je namreč ta,“ je začel čez nekaj časa, „vidva sta še oba

nekoliko premlada in kar se tiče drugih stvari, jaz nisem dal besede. Veste, da je moja edinka in da si bom dobro premislil, komu jo zaupam.“

Kristjan je na skrivnem skrčil pesti, rekel ni ničesar. Čutil se je globoko razžaljenega.

„Sicer se pa nadajam, da se tako ne mudi,“ je nadaljeval Kudrič, „in da počakamo.“

„Tudi prav, kakor vas je volja,“ je rekel Kristjan, „želel bi vendar o tem govoriti s Heleno.“

„Prosim, o tem govorite z gospodično Vrankovo,“ je rekel Kudrič.

V tem je stopila v sobo gospodična Vrankova, prisedla z zelo prijaznim obrazom k mizi ter pričela izpraševati po Ljubljani in znanih ljubljanskih krogih. Po dolgem pogovoru, pri katerem je zbiral Kristjan vso svojo ljubeznivost, je končno govorica vendarle nanesla na Heleno in Kristjan je vprašal po njej. Gospodična Vrankova mu je odgovorila, da je danes bolehnata ter da ji ni mogoče nikogar sprejeti.

„Počakam torej do jutri.“

„Morda ne bo nič bolje,“ je rekla gospodična Vrankova.

„Torej pojutrišnjem,“ je rekel Kristjan.

„Izkušajte svojo srečo,“ je rekla stara vzgojiteljica in lahko viden, zvit nasmeh je šel preko njenih finih ust.

Kristjan se je poslovil in gospodična Vrankova ga je spremljala do vrat ter rekla: „Povedati vam moram novico, ki vam bo kot mlademu, zaljubljenemu človeku morda neprijetna.“

„Govorite,“ je rekel Kristjan.

„Helena se moži, snubi jo bogat nemški baron.“

„Hvala lepa za vašo prijateljsko odkritost,“ je rekel Kristjan in vsa kri mu je šinila v lice.

Naj je že to bila resnica ali laž, bilo je to zanj nekaj strašnega. Gospodična Vrankova je dobro vedela, kaj se godi v njegovem srcu, in v njenih očeh se je videlo, da se je zlobno radovala bolesti tega mladega človeka, ki jo je nekoč tako predrzno razžalil.

„Zato bi vam svetovala in vas prosila, da bi ne motili Helene v teh dneh ter ji ne delali težkega srca.“

Ona vas ni nikdar ljubila, to vam morem povedati jaz; kar je bilo, je bila le mladostna igrača, kajti ona ljubi šele zdaj s silno prvo ljubeznijo. Prepovedati vam ne morem in nečem, da bi z njo ne govorili, kadar se ji zboljša nje zdravje; kot mlad, razumen mož je v teh težkih trenutkih ne boste motili s starimi spomini ali celo z očitani. Kdor ljubi, mora vse to razumeti; želim torej, da vse to razumete in se po tem ravnate . . .“

Kristjan je vedel, da je vsa ta nesreča samo pokora za en nepremišljen korak v njegovem življenju. Trpel je neizrečno; vsaka beseda je pretresla njegovo zaljubljeno srce do dna. Toda ostal je miren, poljubil je stari gospodični roko in rekel: „A posloviti se smem od nje?“

„To,“ je rekla gospodična po kratkem pomišljanju, „bo, upajmo, jutri mogoče.“ In zaprla je vrata pred njim.

Kakor izgubljen je odšel Kristjan po ozkih mestnih ulicah naravnost k morju.

Morje je bilo mirno, skoraj brez valov, obsijano od mladih žarkov pomladanskega solnca. Kristjan se je zagledal v njegovo širjavo tja proti drugi strani obale in se zamislil v svojo usodo. Kakorkoli je preudaril svoje življenje, na noben način ni našel smisla v njem niti je videl, da bi imel kak pomen svet okoli njega. Ko bi ga jutri ali pojutrišnjem odnesli valovi s seboj, kaj komu mar? Ali še danes! Danes? Premislil je vse to in za trenutek so ga pridržale te misli ob morju. Toda spomnil se je, da je vse to, kar se je zgodilo, le delo osvetoželjne, užaljene ženske, in kak mož bi bil, ki bi ne šel v boj zoper to? Toda prišlo je vprašanje, ali je res vse to le delo gospodične Vrankove. Zakaj ga je tako hladno sprejel stari prijatelj njegovega očeta? Zakaj ni prišla ona, Helena, ako ga ljubi, zakaj ni pozabila ljubezni, ako je izmišljena, zakaj ni planila iz sobe v njegovo naročje ter ga objela, poljubila ter dokazala pred vsemi, da je njegova? Tudi to je Kristjan premislil, potem pa se je nasmehnil sam sebi in rekel: „Zdi se mi, da sem mlad, mnogo dela leži pred menoj in jaz se ukvarjam s takimi vprašanji!“ — Razveselil se je pomladi na jugu, vozil se je v čolnu po morju in se vrnil šele pozno zvečer v mesto.

Vkljub vsem trdnim sklepom je hodil ono noč okoli vrtov, ki so segali do morske obali, in je potem dolgo gledal čez polujasno morsko plan.

Drugi dan je Kristjan zopet posetil Kudričevo hišo, toda starega prijatelja svojega očeta ni dobil doma. Sprejela ga je zopet gospodična Vrankova, ki ga je vedla ven na vrt. Kmalu so se odprla stranska vrata verande in na vrt je stopila Helena, krasna, mlada, nekoliko bleda, z lahnim nasmehom na licih. Pozdravila je Kristjana z vso prijaznostjo in mu je celo pri ustih podržala svojo drobno ročico, ko ji jo je poljubil. Gospodična Vrankova je seveda ostala pri mizi na vrtu, kjer sta morala ves čas sedeti tudi oba mlada človeka. Pogovor se je pletel o zelo navadnih, vsakdanjih stvareh, o literaturi, o času in o znancih. Kristjanu je postalo kmalu tesno. Hotel je govoriti o drugih stvareh, toda gospodična Vrankova je takoj prešla zopet na prejšnji pogovor.

„Ženite se, gospodična,“ je rekel Kristjan Heleni, ko se je pogovor zopet ustavil nekoliko. Helena je zardela.

„To vas je presenetilo,“ je rekla po francosko.

„Da. Na vsak način; želim vam obilo sreče.“

Helena se je zasmejala, kakor vselej, kadar se je govorilo o resnih stvareh. Ta smeh je bil že v prejšnjih, blaženih časih tako pogosto vzrok njunim preprirom. Tudi sedaj mu je bilo pri njem neprijetno, videl je, da je Helena še vedno otročja in mlada.

Poslovil se je kmalu in moral si je priznati, da mu to slovo ni tako težko, kakor si ga je bil predstavljal prejšnji dan, ali vsaj, kakor ga je želela gospodična Vrankova. Poljubil je Heleni roko, pogledal jo je z resnim, mirnim pogledom, ne da bi se bil ozrl.

Še istega dne proti večeru je zapustil primorsko mesto, pogledal še enkrat z višave na sivi, stari Trst, na bleščeče se morje, poiskal je z bistrim pogledom hišo z vrtom ob morju ter zaklical vsemu skupaj francoski „adieu“. Tako je odšel nazaj na Kranjsko.

Prvič v življenju je pogrešal poleg sebe svojega dobrega strica, gospoda Muhiča, danes bi bil hotel poslušati vso noč njegove povesti, naj bi že bile iz časa njegove

dvorne službe, resnični zgodovinski dogodki, ali iz življenja Gil Blasa ali pa izmišljene v živi fantaziji starega kavalirja.

Od doma je odšel naš junak zopet v svet, našel je tam zopet gospoda Muhiča, živel sta veselo in ni ga zmotilo niti leto 1805., ko je Napoleon vodil novo vojsko zoper Avstrijo. Na Heleno je mislil vedno in je ob vsaki priliki vpraševal po njej. Veselilo ga je, ko je slišal, da se še ni možila. Živel je še vedno v svoji ljubezni, sili in slavi. Ljubil je še vedno z vso mlado dušo, verjel v svojo veliko silo in upal, da prineso novi časi, če mu ni bila usoda v mladosti naklonjena, nove sreče s seboj.

Toda dober gospodar ni bil Kristjan. Prebival je le malo v Ljubljani. In ker se mu je zdelo, da bi mogel začeti velike stvari šele potem, ko bi imel mnogo denarja, je začel izterjavati stare dolgove. Zato je zdaj na jesen odšel zelo rad na Dolenjsko s stricem Muhičem, ki ga je bil povabil s seboj, kajti tudi Muhiči so mu bili dolžni. Tako smo našega junaka srečali na Dolenjskem pri zelo čudnih opravkih; to pa je bilo njegovemu staremu prijatelju, stricu gospodu Muhiču, popolnoma neznano.

Zdaj nam bo jasno, zakaj sta oba jezdeca tako molče jezdila drug poleg drugega. Sosret z onima gospodičnoma je obema v srcu zbudil mnogo lepih in trpkih spominov. Medtem sta čisto prezrla, da sta že prešla Krko, da se bližata že podnožju Gorjancev, in niti zapazila nista, da se je popolnoma zmračilo.

Šele ko sta zavila s ceste na stransko pot proti Mušičjemu, se je vzdramil gospod Muhič, vzdihnil globoko in rekel:

„Še vedno je krasna!“

„Kdo?“ je vprašal Kristjan ves zamišljen.

„No kdo! Helena!“ . . . je rekel gospod Muhič in je skrivaj pogledal Kristjana.

Kristjan ni odgovoril takoj. Pritegnil je konju vajeti in rekel:

„Tudi gospodična Vrankova se ni nič postarala.“

„Izvestnim ljudem so usodili bogovi večno mladost,“ je rekel na to gospod Muhič.

„Da, a naravno je, da so ti ljudje navadno le ženske,“ je rekel Kristjan.

„Gotovo, prijatelj,“ je govoril gospod Muhič, „kajti bogovi jih ljubijo, kakor mi.“

„Samo da je njih ljubezen včasih manj stalna nego naša,“ je pristavil Kristjan.

„Da,“ je z lahkim nasmehom odgovoril gospod Muhič, „zdi se mi, da jo še vedno ljubiš.“

„To je vprašanje,“ je odvrnil Kristjan, „a glavna stvar je, da bi jo mogel še vedno ljubiti.“

„Vem,“ je rekel gospod Muhič, „ljubezen pogosto vidi vprašanja tam, kjer daje že odgovore.“

„Sicer se pa, kakor vidite, bliža zopet vojska,“ je rekel Kristjan.

„Ha, Mars, Venus in Amor, to se je vedno strinjalo.“

„Mogoče,“ je pritrdil Kristjan . . . „Vidi se že Mušičje.“

Za gozdom se je dvigalo temno grajsko zidovje. Ker je bila pot temna, sta oba jezdeca utihnila ter jezdila drug za drugim po ozki poti proti gradu.

8.

Grad, ki sta se mu približala, je bil star, obdan s črnosivim zidovjem, obrastel okoli in okoli z bršljinom ter divjimi trtami, skrit med vrhovi visokih hrastov in lip. Ležal je v podnožju gorovja ter je bil okoli in okoli zavarovan z jarki. Na vsej njegovi zunanosti se je kazala njegova starost, najbolj pa je o njej pričala slaba, tuintam že udrtá streha. Vsa ta starina je bila tako obdana z gozdovi in goščavami, da se je prikazala popotniku šele, ko je že stal tik pred njo. To je bilo torej Mušičje ali Mišičje, kakor so besedo izgovarjali okoličani. Starodavni, slavni rod Muhičev pa svojega imena ni izvajal niti od muh niti od miši, ampak Muhiči so se po sporočilu svojih dedov in na podlagi izgubljenih zgodovinskih virov sklicevali nazaj na stare čase ter dokazovali, da je bil njih praded francoski vitez, ki se je tod skozi vračal s križarske vojske ter je zaradi prejšnje razuzdanosti tukaj hotel živeti spokorno

življenje do smrti. Zato si je visoko gori na gori, kjer se še danes vidijo razvaline starega gradu, s svojimi ljudmi sezidal malo trdnjavo, ki je bila pol samostan, pol grad. Dasi so bili Slovenci že takrat izpreobrnjeni h krščanski veri, so vendar živeli še zelo pogansko življenje; pobožni francoski vitez jih je šele prisilil, da so zidali cerkve ter tako nastopili pravo pot krščanskega življenja. Ime tega junaka je bilo Mihael; pod imenom velikega nadangela, ki je bil zmagal satana, se je hotel slavni francoski praded sedanjih Muhičev vojskovati v Palestini na svetih mestih proti Saracenom, mohamedancem. Kake zmage in kako slavo si je pridobil, o tem molči zgodovina, kajti krščanska skromnost pobožnemu vitezcu ni dopuščala, da bi slavil svoja dela, ki jih je hotel vršiti le v božjo čast. Toliko je vendar gotovo, da je levo roko izgubil pri obleganju Jeruzalema. Slavnega junaka so njegovi ljudje klicali po izgovoru svojega jezika, zato je že stari grad dobil ime Mišelci. Francoski vitez se je udeležil še novih vojsk in nekoč privedel s seboj krasen plen: hčerko plemenite rodovine, ki se je z vso dušo zaljubila v slavnega viteza ter postala njegova žena. Bila je baje tako krasna, da so se zanjo borili vitezi na turnirjih, toda ona je hotela svoje življenje preživeti v samostanu, šele vitez slavnega imena je omamil njeno srce, tako da je sklenila, z njim do smrti skupaj živeti samostansko življenje na Mišelcih. Tako se je začel in tako se je razmnožil rod Muhičev. V turških časih je bil grad na gori razdejan; nato je eden njihovih prednikov, po imenu Kristof, ki se je udeležil tudi slavne bitke pri Mohaču na Ogrskem, sezidal nov grad niže v dolini, in ta je dobil ime Mušičje. Odkar je bila pisana zgodovina, se je nahajalo samo ime Muhiči, ne Mihiči. Povest o francoskem vitezcu iz časa križarskih vojsk in o lepi krasotici plemenitega rodu, ki si jo je priboril enoroki vitez, je živela v rodu Muhičev že od davnih časov. Pripovedovala jo je mati svojemu detetu in oče jo je v vsej svoji resnosti sinu ponovil s strogim naročilom, naj je ne pozabi v vseh dnevih svojega življenja ter naj jo ohrani bodočnosti v svet spomin. Ob slovesnih prilikah, ob godovih in svatbah, ob

rojstvih in pogrebih se je ponavljala ta povest ter budila samozavest in čast starih, navdušenje in ponos mladih Muhičev. Ni čuda, da je prešla povest tudi med preprosto ljudstvo na Gorjancih, ki si je iz vsega napravilo bajko po svoji volji in srcu. Miko Muhič je za svoje dvorne službe pogosto porabil povest o svojem slavnem pradedu in trdil, da se je v njem zopet združil prvotni par Muhičev: po svojem pradedu si je lastil gospod Miko Muhič hrabrost, junaštvo in neustrašenost, združeno s skromnostjo in uslužnostjo pravega viteza, po svoji prababici pa je podedoval, kakor je trdil sam, krasoto in milino. Zato se je tudi gospod Miko Muhič smatral za edinega pravega potomca pravih Muhičev, za edino vrednega, da se po njem prerodi in bodočnosti ohrani rod Muhičev. Radi tega je bil gospod Miko Muhič tudi malo doma na Mušičjem in se je slabo razumel s svojimi štirimi brati. Gospod Miko Muhič je bil izmed vseh potomcev francoskega križarja najbolj vnet preiskovalec starih arhivov in je ob vsaki priliki, ko se je sešel z velikimi učenjaki, govoril o tem, kako in kje bi se dalo najti prvotno francosko ime sedanjih Muhičev. Gospod Muhič sam namreč ni cenil knjig razen Gil Blasa, še manj bi se mu bilo ljubilo, pregledovati stare listine, a s svojo ljubeznivostjo je kmalu pridobil zase učene ljudi, ki so z velikim zanimanjem in veseljem izkušali ustreči gospodu Muhiču. Gospod Muhič pri tem ni obupal, da se nekoč razgrne davnina ter se pokaže francoski praded v vsej svoji slavi s pravim imenom, kakor ga je podedoval po svojih plemenitih francoskih dedih. V tem je torej ležala velika zgodovina rodu Muhičev in gradu Mušičjega, kamor sta ravnokar dospela jezdeca.

Okoli in okoli je ležala že temna jesenska noč. Težka tema je legla po šumah in pokrila dolino, hrib in log. Izza gostih, temnih vrhov se je le težko dalo spoznati črno, divje zidovje, obdano od skal in grmovja. Po mehkem, ilastem potu je jahal gospod Muhič dalje, dokler se ni za trenutek zjasnilo nad njim — in pred njim se je pokazalo vsaj deloma pobeljeno pročelje starega gradu. Jezdeca sta stopila na širok grajski most. Kristjan se je pri tem ozrl na obe strani in zdelo

se mu je, kakor da jaha v zaklet grad. Bilo je še videti vse utrdbe, ki so bile v prejšnjih časih tu zelo potrebne ter so dobro varovale grad turških in drugih napadov. Sprejeli so ju lajaje razni psi, ki so se oglašali na vseh koncih obzidja, in njih jezni glasovi so odmevali po gozdovih naokrog. Kristjan je med njimi slišal celo glasove, ki so bili vse prej nego pasji, in se je pri tem spomnil, da se stric Marko Muhič že mnogo let ukvarja s tem, da meša mlade lisice in volkove z različnimi pasjimi rodovi. Na temnem dvorišču, kamor sta prijezdila, je bilo prazno in tudi okna gradu so bila nerazsvetljena. Kmalu pa se je pojavila pred njima črna postava, ki je prijela konja gospoda Muhiča za uzdo. Za njim se je pojavila še druga, podobna postava, ki je prijela za uzdo Kristjanovega konja. Jezdeca sta skočila s svojih sedel in gospod Muhič je rekel Kristjanu:

„Pot tukaj ni popolnoma gladka, dobro je paziti, sicer bi si človek še lahko zlomil nogo.“ Pri tem je prijel svojega mladega nečaka za roko in začela sta iti po stopnicah navzgor. Kristjan si je moral pripoznati, da po takih stopnicah že dolgo ni hodil, in bilo mu je zelo neprijetno, ko je parkrat skoraj padel. Skozi široka vrata sta prišla na hladen hodnik, ki je vodil dalje med temnimi zidovi na notranje dvorišče, in tam se je v spodnjih prostorih vendar nekaj svetilo.

„Upam, da naju pričakujejo,“ je rekel gospod Muhič. Kristjan ga je sledil in tako sta prišla preko dvorišča na nov hodnik in dalje pod mogočnimi oboki pred velika vrata, ki jih je gospod Muhič odprl z vso svojo silo. Soba, kamor sta stopila sedaj, je bila slabo razsvetljena; toliko se je dalo spoznati, da je to takozvana lovska soba, kajti stene so bile polne kož in rogov Bog ve kdaj ustreljenih jelenov in srnjakov. Dolga miza je stala na sredi, sicer pa je bila soba prazna in brez pohištva.

Stopila sta v drugo sobo in tam so stali pri polni, obloženi mizi štirje bratje, strici Muhiči. Bila je stara navada, da se je najstarejši sin v rodovini Muhičev po svojem slavnem predniku imenoval Mihael, drugi je dobil ime po onem Muhiču, ki se je bojeval pri

Mohaču, in se je torej imenoval Krištof; šele ako je bilo več sinov, so se izbirala imena poljubno, kakor so ugajala očetu ali materi. Tako so tudi zdaj stali vsi štirje bratje po vrsti, po letih in po imenih: prvi, najstarejši in obenem gospodar na Mušičjem je bil Mihael Muhič, človek nenavadne velikosti, porastel z dolgo črno brado, drugi je bil Krištof, mož male postave in silnih rok, tretji je bil Andrej, prijazen človek nekoliko škilastih oči, a zadnji je bil Marko, daleč okoli znan lovec, človek, ki je preživel večino svojega življenja v gozdovih. Peti teh bratov je bil Nikolaj Muhič, ali kakor so ga vsi imenovali, Miko Muhič.

Kristjan je stopil najprej k Mihaelu, ki ga je očetovsko ljubeznivo poljubil, in je podal potem roko drugim trem, ki so ga vsi pozdravili s prav odkritim veseljem. Ženske v gradu so bile samo kuharice, kajti izmed vseh Muhičev se je bil oženil le najstarejši brat, Mihael Muhič, toda žena mu je umrla, predno mu je porodila težko zaželjenega potomca. Pokopana je bila k slavnim prednikom v grajski kapeli. Ker je brat Miko govoril, da bo po njem bodoči rod Muhičev zavzemal višje mesto nego doslej — gospod Miko je takrat mislil, da se bo ženil na dvoru — se ni ženil nobeden izmed bratov več, pač pa je bilo okoli po kmetjskih kočah dovolj otrok, o katerih so sosedje po svoji stari navadi sodili, da spadajo v rod Muhičev.

Kristjan se je usedel na stol poleg najstarejšega strica in se je ogledal po sobi. Soba je kazala vse znake starodavnosti. Stare podobe, orožje, ščiti, kože, vse je pričalo o davni slavi, o divjih bojnih časih. Vse te spomine mu je bil razložil že pred leti stric Andrej, a Kristjana so zdaj mnogo bolj zanimali nego tedaj in izkušal se je pri vsaki stvari domisliti, kaj pomenja in na kaj spominja. Pri tem pa je začutil, da je tako truden od različnih dogodkov današnjega dne, da si ne more želeti nič drugega nego počitek. Tu so se vrata odprla in debela kuharica je prinesla večerjo v sobo. Duh po pečeni divjačini je napolnil vse prostore . . . Stric Marko je med tem točil vino v majolike.

Začela se je večerja.

„Kako živiš, Kristjan?“ je začel pogovor najstarejši Muhič, stric Mihael ter se pogladil po bradi.

„Živim, kakor ves današnji svet, v omahovanju in negotovosti,“ je odgovoril Kristjan. „Čas bi že bil, lotiti se kakega večjega podjetja, zato zbiram denar . . .“

„Praviš, da je naš čas negotov,“ je rekel počasi stric Krištof, „kako misliš to?“

„Ne vemo, ali imamo mir ali vojsko,“ je odgovoril Kristjan.

„To je res,“ je poprijel besedo tretji brat, Andrej, „ali se ne govori sedaj o črni vojski?“

„Tudi, tudi, a črna vojska je brez pomena, če ni cesarske vojske,“ je menil Kristjan.

Na koncu mize se je dvignila črna glava in brat Marko je rekel z divjim, temnim glasom:

„Ako spravijo črno vojsko skupaj, pa pride lahko sto Napoleonov s Francoskega in vsi bodo bežali.“

„To pa to,“ je potrdil gospodar Mihael.

Nato je nastal zopet molk, ki je bil v navadi pri Muhičih. Kajti pogosto so sedeli vsi štirje bratje pri jedi, ne da bi govorili eno samo besedo. Bilo je to četvero ljudi, ki so pod eno streho živeli vsak svoje življenje. To življenje je bilo — morda po zgledu slavnega pradeda vseh Muhičev — res samostansko, tako da so se nehote navadili svete čednosti molčljivosti. Mnogo je k temu pripomoglo tudi to, da so bili ti štirje bratje popolnoma različni značaji, vsak se je držal svojih navad in običajev, vsak je imel svoje nazore in posebnosti, da ne govorimo o Miku Muhiču, ki je bil še posebna izjema. Najstarejši brat Mihael se je čutil gospodarja v gradu in na posestvih, in to je tudi bil po poslednji volji svojega očeta. Moral bi bratom izplačati denar, ki ga je določevala oporoka, toda nobeden ni zahteval denarja, kajti vsi Muhiči so ljubili preteklost in zgodovino, oziroma Mušičje in svojo rodovino in niso hoteli deliti ali oslabiti dedne posesti. Gospodarji so bili torej vsi, a kadar je nastopal Mihael v imenu vseh kot edini gospodar, ni nihče ugovarjal. Zato je brat Mihael pogosto pregledoval

zidovje in prostore mušiškega gradu in je pogosto izkušal sam z lastno roko popraviti, kjer je kaj sledov zapustil vse uničujoči čas. Enako si je drugi brat Krištof lastil pravico, gospodovati konjem in drugi živini; tudi njega ni nihče oviral v njegovih poslih; bil je znan daleč okoli kot izboren jezdec in poznavalec konj. Najbolj nežne nature med vsemi brati je bil Andrej, ki se je zanimal samo za ptiče in golobe ter je v tem oziru dosegel tako velike uspehe, da so ga po njegovih ptičih poznali daleč po kranjskih in hrvatskih gradovih. Bil je tudi čedne, vitke postave in milega, skoraj ženskega obličja, kar ga je zelo priljubilo ženskam, dasi so mu oči gledale nekoliko navzkriž. Kar se tiče torej perutnine in ptičev, ki so polnili dvorišče mušiškega gradu in vrtove ter gozdove okoli njega, je spadalo vse to pod oblast Andreja Muhiča. Četrti Muhič, Marko, pa si je bil osvojil gozdove in njegove prebivalce. Bil je tu kakor kralj v svojem kraljestvu in njegovi predrzni lovski čini, dvakratni lov na medveda in razni drugi dogodki niso bili neznani v kranjski zemlji. Tako je Kristjan gledal svoje strice pred seboj. Imel je pri tem priliko, opaziti, da je jedel vsak svojo jed: eden govedino, drugi divjačino, tretji perutnino, in videl je tudi, da jedo nenavadno mnogo. Kristjanu jed danes ni teknila, pač pa je pil mnogo vina.

Tako je prešla večerja brez posebnih pogovorov. Po večerji se je začelo stricem zehati ter je le zdaj pa zdaj kateri povedal kako svoje počasi in dobro preudarjeno mnenje o vojski in o današnjih časih. Takrat je začel govoriti Kristjan o namenu svojega prihoda, o svojem pokojnem očetu in o dolgovih, ki bi jih bilo treba plačati. Tu je celo Miko Muhič nekoliko nemirno pogledal Kristjanu v obraz. Kajti če je vsak izmed bratov Muhičev imel svoje opravilo, imel ga je tudi Miko Muhič in to je bilo: izposojevati si in zapravljati denar v imenu vseh Muhičev. Kakor drugih, tako tudi njega ni pri tem nihče oviral in gospod Miko Muhič je to priliko porabil v to, da je veselo in razkošno živel po svetu — tudi to v imenu vseh Muhičev — ter igral kavalirja svoje dobe, a to je

stalo mnogo več, nego je znašalo vse njegovo premoženje. Zato tudi vprašanje o dolgovih ni nikogar tako vznemirilo kakor njega; a gospod Miko Muhič ni nobene stvari tako rad odlašal na jutri kakor dolgove, zato je zdaj pripomnil s sladkim nasmehom:

„To vse uredimo jutri.“ In je pil.

Toda Kristjan ni bil zadovoljen. Njegov obraz je bil nenavadno resen, nemir in nezadovoljnost v njegovem srcu sta iskala izhoda.

„Jutri pojdemo na lov,“ je rekel, „na Poganice in potem se več ne vrnem v to gnezdo.“

Tu se je zganila temna postava gospodarja Mihaela, oči so razžarele, veliki, črni lasje so se stresli, brada je stopila naprej.

„Kaj si rekel? Gnezdo?“ je zavpil in položil težko roko na mizo. „Ti, ti . . . Veš, kje se je rodila tvoja mati! haa? Fej!“ Pljunil je v stran, beseda mu je zastala v grlu, vstal je in odšel ven na hodnik.

„No, no, prepirali se ne bomo,“ je začel Miko Muhič, „ako se ti tako mudi in če ni ravno denarja, izplača se ti nekaj v blagu, recimo, v konjih ali pa v lesu.“

„Kaj?“ se je oglasilo hkratu dvoje glasov.

„V konjih, v lesovih . . .“ Krištof in Marko sta vstala s svojih sedežev in uprla grozeče poglede na brata Mika.

„Čigavi so konji? Čigavi so lesovi? Kdo ima pravico, dajati ali prodajati?“ Oba sta odšla od mize in razburjeno hodila gor in dol po sobi.

„Bolje je, da se o takih rečeh ne govori,“ je rekel brat Andrej, ki je mirno sedel pri mizi, kajti njegove posesti se ni bil nihče dotaknil; zato ni imel vzroka, se razburjati. Ko bi bil brat Miko svetoval, naj se dolgovi plačajo z golobi, ptiči in perutnino, bi se bil gotovo razjezil tudi mirni Andrej in bil bi povedal, da nima do ptičev in kuretnine nihče pravice razen njega.

„Tudi o takih rečeh je treba govoriti,“ je rekel Kristjan, „kajti danes so časi, ko ima denar svojo vrednost, in ni tako, kakor je bilo preje, ko je človek izhajal brez denarja.“

Tu se je ustavil brat Marko pred Kristjanom in rekel:

„Kdor doma sedi, izhaja tudi brez denarja. Čemu ti je treba trositi denar po svetu?“

„To zahteva čas,“ je govoril Kristjan, „kdor doma sedi, ne ve ničesar.“

„Kdo ne ve ničesar?“ se je raztogotil stric Marko.

Med tem se je vrnil gospodar Mihael v sobo in je rekel:

„Govorimo zadnjo besedo: Kdor je dolgove naredil, ta naj jih plača.“ In je obrnil hrbet ter odšel ven.

„Jaz sem že rekel,“ je začel gospod Miko, ki je videl, da se zbira zdaj vihar nad njegovo glavo; „rekel sem, da se midva pogovoriva o tem jutri.“

Toda bilo je že prepozno. Brat Krištof, ki je zaradi svoje konjske kupčije imel še največ prilike, govoriti z ljudmi, je stopil za korak naprej in je rekel:

„Je ravno prav, da se pogovorimo danes, ko smo vsi skupaj. Komur se ljubi, hoditi po svetu za ženskami in drugimi neumnostmi, naj si to tudi sam plačuje. Zastran nas lahko preroma ves svet, ne zahtevamo od njega drugega, nego da ne dela sramote svojemu imenu. Naš brat je do danes prejel od nas več, nego mu je šlo, nihče mu ni tega očital; da bi pa nas hodil terjat s takimi mladiči, s katerimi se on potepa po svetu . . .“

Miko Muhič in Kristjan sta skočila na noge.

„Ti boš to meni očital, ti, meni, ki sem proslavil ime Muhičev na najvišja mesta ter po širnem svetu raznesel slavo . . .“

Krištof in Marko sta se na ves glas zasmejala.

„Tudi nas poznajo, tudi nas,“ je ugovarjal Andrej, „poznajo naše ime in nas in naše konje — ne pa samo naših oblek in komplimentov.“

Kristjan se je čutil razžaljenega. Stiskal je pesti in je hotel planiti nad strica Krištofa. Toda ti štirje strici so se mu zdeli kakor štirje medvedi, živeči v podgozdnem brlogu, in videl je, da bi slabo opravil, če bi se spustil z njimi v boj. Zato je pomiril svojo jezo in je izkušal pomiriti tudi razdražene brate, kajti

Miko Muhič je škripal z zobmi in se oziral po orožju.

Med tem je stopil tudi gospodar Mihael zopet v sobo, pristopil k mizi in rekel:

„Nikdar se še ni v tej hiši kršilo gostoljubje in se tudi danes ne bo. Z našim nečakom se pogovorim jaz jutri, mi pa kot bratje ne bomo očitali drug drugemu njegovih napak. Pri spominu naših dedov se varujmo vsega, kar bi motilo mir in srečo te hiše! Bog in sveti križ! Želim vam lahko noč.“ S temi besedami je odšel. Vsi bratje so na to molčali. Krištof in Marko sta se prekrižala ter odšla drug za drugim iz sobe.

„Res ni lepo, če se prepirajo sorodniki,“ je rekel Andrej in je tudi vstal. „Kristjan, nisi vaju vina. Ko se prespiš, bo dobro.“ Prekrižal se je in odšel. Kristjan in Miko Muhič sta ostala sama.

„Zakaj mi nisi prej povedal, po kaj greš na Dolenjsko! Vidiš, kak vihar si naredil!“ je rekel gospod Muhič.

Kristjan je bil truden in glava mu je postala težka. Sam ni vedel, zakaj in kako je nastal prepir, ki bi bil skoraj povod resnemu boju. Šele zdaj se mu je zdelo, da je bil temu vzrok njegov lastni nemir, ker se je o takih časih zelo rad prepiral z ljudmi. Bila pa mu je tudi zoprna ona tiha samostanska zadovoljnost, v kateri so živeli njegovi strici, in hotelo se mu je prepira z njimi. Kajti videl je prav tu še oni stari svet s svojim življenjem, ki si je ostal vedno enak in je bil iz same svete zadovoljnosti s samim seboj slep za vse izpremembe in prevrate, ki jih je bil s seboj prinesel čas. Toda mladi revolucionar je videl, s kako odločnostjo branijo stari ljudje svoj red in mir.

Gospod Muhič je bil zaradi vsega, kar se je bilo dogodilo, zelo žalosten; prišlo je vse tako nenadoma, prvič je slišal svoje brate tako govoriti, prvič je videl, da bo poslej tudi pri njem dobil denar drugo veljavo. Za enkrat mu ni kazalo nič drugega, kakor ostati zvesto na strani svojega nečaka.

„Bil si nepreviden,“ je govoril, „kar je dolga, bo vse plačano, a misliti moraš, da so tu drugi ljudje nego na Dunaju.“

Ko sta odšla iz sobe, se je tudi gospod Miko Muhič prekrižal, kajti to so delali vsi rodovi drug za drugim v trajen spomin, da izhajajo iz rodu križarjev.

„Kako neumne navade in tradicije, pri tem pa umiranje sedanjosti iz same ljubezni do preteklosti,“ je mrmral Kristjan sam pri sebi, zakaj dobro mu je bila znana povest o francoskem križarju in o raznih šegah v rodovini Muhičev, ki naj bi spominjale na davno preteklost. Star hlapec jima je posvetil po hodniku in po stopnicah navzgor. Miko Muhič je Kristjanu krepko stisnil roko ter mu želel lahko noč. Ko je Kristjan prišel v svojo sobo, se je začudil nje lepi opravi in ni se motil, ko je menil, da je ta soba namenjena le za najboljše goste.

Utrujen je legel na posteljo in se zagledal v jesensko noč. „Ali me ljubi ali me ne ljubi!“ — To je bilo vprašanje, ki je bilo vzrok vsega današnjega nemira in prepira. Razreševaje to vprašanje, je Kristjan trdno zaspal, ne da bi bil našel pravi odgovor.

9.

Dasi sta Kristjan in gospod Muhič sklenila, da drugega dne čimpreje odpotujeta z gradu, se to vendar ni zgodilo. Visoko je že sijalo jutranje jesensko solnce, ko se je Kristjan prebudil. Čutil se je dobro okrepčanega, pogledal je skozi okno ter se začel spominjati dogodkov včerajšnjega dne. Obenem so se tudi že vrata odprla in vstopil je gospodar Mihael Muhič z resnim, temnim obrazom. Usedel se je na stol pri vratih in je začel pogovor, ki se mu je poznalo, da ga je po noči natančno preudaril:

„Ljubi Kristjan, moje sestre sin! Ena kri nas veže, vezati nas mora ena ljubezen. Zato ne sme biti vzrok sovraštva to, kar napravi v neumnem trenutku neprevidna mladost ali dobro vino. Po smrti tvojega očeta bi bila moja dolžnost, skrbeti zate, ker sem najstarejši izmed tvojih stricev. Toda ti nisi prišel na Mušičje in jaz te nisem mogel iskati po svetu. Vem, da se je zgodilo mnogo napačnega, vem pa tudi, da se da vse popraviti, ker ne moreš zatajiti v sebi rodu

Muhičev. Veš, da se zbira vojska brambovcev, in želel bi te videti med onimi, ki se hočejo boriti za cesarja. Spominjam se še, da te je nekoč slepota zavedla tako daleč, da si se veselil jakobinskih zmag, toda to je bila mladost, zdaj pa si že preudaren mož. Hotel bi da bi rod Muhičev, ki je vedno zvesto služil cesarju, tudi zdaj dal moža, ki bi mu delal čast. To pričakujem od tebe. Kar se tiče denarja, ga dobiš, kolikor izkažejo dolžna pisma, dasi ni naša dolžnost, plačevati dolgove, ki jih dela naš brat. To sem ti hotel povedati.“ Dasi je bil glas gospodarja Mihaela trd, sirov in skoraj neprijeten, je Kristjan vendar čutil, da govori iz njegovih besedi prav očetovska skrb in ljubezen.

„To si še premislim,“ je rekel čez nekaj časa. „Z denarjem, ki sem ga hotel dobiti, sem imel najboljše namene. Mislim tudi, da se zdaj umirim ter ostanem stalno v Ljubljani. Morda se celo oženim.“

„Tudi to je pametno,“ je rekel gospodar Mihael, „a če bi imela biti vojska, se take stvari navadno odlože na poznejši čas. Sicer pa: jaz sem govoril, kakor sem mislil, in ti delaj kakor hočeš. Vedi le eno: srce tvojega strica Mihaela je v skrbi za tebe in ti želi samo dobro, zraven pa ne pozabi, da je v tebi kri Muhičev in da imaš dolžnosti do cesarja. Za take stvari boš našel pri nas tudi denarja dovolj.“ Tako je rekel in vstal ter odšel.

Kristjan je nekoliko pomislil te besede in je našel v njih mnogo lepega. Potem se je hitro umil in oblekel in čez malo časa je že stal na velikem dvorišču, ki je bilo zarastlo in zanemarjeno, kakor da ni žive duše v gradu. Na drugem koncu dvorišča je stal stric Andrej in se oziral po drevju, kako se parijo golobje. Stric Krištof je bil na vse zgodaj nekam odjezdil s par konji, a brat Marko je že izdavna sedel s puško v gozdu. Tu je imel Kristjan priliko, videti vso zapuščenost in siromaščino mušiškega gradu.

„Odrinemo, odrinemo,“ je klical Miko Muhič, ki je bil ravnokar prišel po stopnicah. Stric Mihael se je približal Kristjanu ter mu podal roko, gospod Miko Muhič pa je med tem že sedel v sedlu, ker je vedel, da se nobeden njegovih bratov ne poslovi od njega.

Tudi stric Andrej je počasi prišel preko dvorišča z mladim sokolom na rami ter je podal Kristjanu roko v slovo.

Nekaj časa nato sta hitela dva jezdeca drug za drugim po ozki poti proti glavni cesti. Dan je bil jesenski, jasen. Od gozdov na zapadni strani so odmevali streli in lovski rogovi. Tam je bil danes velik lov.

Gospod Miko Muhič je bil vkljub lepemu dnevu zelo slabe volje; kajti je imel po svetu mnogo dolgov, se mu ni še nikdar primerilo kaj takega, kakor snoči. Čutil se je globoko razžaljenega od svojih bratov in bil je nejevoljen tudi na Kristjana, ker se v tako važni zadevi ni prej posvetoval z njim. Toda gospod Miko ni bil človek, ki bi si bil dal sploh s čim greniti dneve svojega življenja. Zato je kratkomalo mahnil z roko in se posmejal prav od srca ter rekel:

„Da ne bova pozneje več na to mislila, mi povej, kako je z denarjem. Kajti tako na svetu nič ne dela in kazi veselja in radosti kakor denar.“

„Denarja dobiva, kolikor hočeva,“ je rekel Kristjan, „a stopiti morava med brambovce.“

Gospodu Muhiču se je od radosti razjasnil obraz.

„Imaš prav, je rekel, to sem mislil že izdavnata storiti. Tudi Mihael ima prav. Na vsak način krasna misel. Na Poganicah gotovo danes ne bova slišala nič drugega nego o brambovcih. Prišlo je to kakor nalašč. Sicer postane življenje dolgočasno, posebno če je bil človek kdaj že v vojski in je navajen, sukati meč.“

„Jaz si to še premislim,“ je rekel Kristjan. Potem sta jezdila molče dalje. Ko je gospod Muhič z zadovoljnim smehljajem zahvaljeval ugodno svojo zvezdo in vse druge višje moči, ker so se tako hitro razpršili oblaki skrbi, ki so se bili prejšnji večer zbrali nad njegovo glavo ter pretili v marsičem izpremeniti njegovo svobodno kavalirsko življenje, so obdajale Kristjana dovolj težke misli. Gospod Muhič ni videl pred seboj sedaj drugega nego lepo vojaško življenje — dasi o vojni še ni bilo niti glasu — in je pri tem že delal račun, ki ga bo položil svojim bratom za to, ker v imenu vseh Muhičev služi cesarju; Kristjan pa je resno premišljal, kaj bi storil. Prejšnje leto je namreč Napoleon

premagal Nemce in je držal v svoji oblasti vso Evropo. Oni Napoleon, ki ga je bil nekoč Kristjan občudoval kot vojskovodjo, kot junaka in zmagovalca, je postal med tem že francoski cesar in Evropa je ležala pred njegovimi nogami; ni je bilo še sile, ki bi se mu bila mogla postaviti v bran. Kristjan tudi sedaj, ko je imel priliko, bliže spoznati svet, življenje, čas, zgodovino in tudi francoske prekucije, ni prenehal občudovati Napoleona, nasprotno videl je v njem onega velikega moža, ki je sredi velike zmešnjave jasno videl svoj cilj in je šel za njim z ono odločnostjo in brezobzirnostjo, ki je morala zmagati. Zmagala je in dosegla vrhunec v cesarski kroni. In kdo je bil ta Napoleon? Sin navadnega advokata s Korzike, sin malega otoka, a velike razmere so ga napravile velikega, ker jih je znal obvladati. In tako je premišljal Kristjan o sebi. Čutil je, da je sin pozabljene domovine, kjer so razmere take, da niso zmožne, roditi velikega moža. Zato je pustil visokoleteče misli in še do danes ni v sebi rešil vprašanja: kje bi laže našel slavo: ali z Napoleonom ali proti njemu . . . Slišal je, da se je začelo po Nemškem ono gibanje, ki je imelo namen, uničiti Napoleona in francosko oblast v Evropi. Nemški narod je začel zbirati svoje raztresene misli in svoje razbite moči ter se je pripravljaj na vojsko. O tem se je govorilo po Ljubljani že vso pomlad in tudi Avstrija je klicala na pomoč svoje brambovce. Odkar je bil Kristjan zvedel, da mu hoče Heleno prevzeti neki nemški baron, je sovražil vse Nemce in vse barone. Šele z leti je pozabil ono grozno boleost, toda za Nemce se vkljub temu ni ogreval. Čutil je, da so mu Francozi bliže; to ni bilo čudno, saj je stala vsa Evropa pod vplivom francoske mode. Zato se ni posebno zanimal za boj, ki so ga bili Nemci začeli zoper Napoleona, in tudi Vodnikove pesmi o brambovcih ga niso navdušile. Videl je sicer one čete, ki so se zbirale junija meseca v Ljubljani, udeležil se je celo slavnosti, ko se je blagoslovila brambovska zastava, videl je nadvojvodo Ivana, ki je bil prišel v Ljubljano navduševat brambovce, toda sam se ni navdušil za ta boj. Mislil si je pač, da bo nekaj strašnega, če se zdaj vname vojska med Napoleonom

in Evropo, in da se bo težko izogniti boju, a med brambovce ni stopil, čeprav se mu je zdelo, da bi bilo tu odprto polje slave. Tudi se je kmalu pokazalo, da bi proti dobri francoski vojski ostala skoraj brez pomena ta vojska brambovcev, ki je bila na videz tako velika.

Tako je prišla jesen; glasovi, ki so prihajali iz sveta na Kranjsko, sicer niso govorili o vojski, pač pa se je še vedno dala čutiti ona negotovost, ki je že nekaj let v njo propadala stara, preperela Evropa. To negotovost je Kristjan dobro razumel, ni mu pa bilo negotovo, čigava bo zmaga. Zato je pustil, da so šli časi s svojimi novicami in govoricami mimo njega, izkušal je celo, se počasi ločiti od svojih mladih sanj: izkušal je, pozabiti Heleno in hotel je v sebi zadušiti hrepenenje po slavi; to ga je vodilo po praznih, neplodnih cestah, odvajajočih ga proč od one naloge, ki mu jo je dal njegov pokojni oče. Res je storil že prve korake k poboljšanju; pozvedoval je po bogatih nevestah ter zbiral denar iz starih dolgov za nova podjetja, kar se je nenadoma zgodilo, da sta se srečala s Heleno, in tudi besede strica Mihaela niso mogle iti mirno mimo njegovih misli. „Na vsak način bi bilo častno in lepo, se boriti proti tujcem za domovino, kakor to delajo vsi, ki so zvesti, stari podložniki cesarjevi. A stopiti med brambovce, se pravi toliko, kakor opustiti druge velike misli, ki se tičejo mojih podjetij in oporoke mojega očeta. Tudi je to zopet pot od nje, kajti od one prve pomladi je preteklo deset let in z njimi je odletela vihrava mladost. Vojska se lahko zategne na dolgo in konec. Konec pride lahko tudi sredi vojske. In potem je ona izgubljena zame za vselej...“

Pri tem premišljevanju je prišlo Kristjanu v srce par tako sladkih misli, da se je pri njih dolgo zamudil, obenem pa si je moral priznati, da ni več mlad in da je pravzaprav čas, se umiriti in si odpočiti. Te-le misli ga je bilo skoraj sram, a vabila ga je zelo, kajti tega počitka si ni mogel misliti brez nje.

Popoldne sta dospela Kristjan in gospod Muhič na Poganice, kjer sta našla veliko družbo, ki se je

bila vrnila z lova. Lovci so na dvorišču že trebili divjačino in hlapci so se izprehajali s psi najrazličnejših vrst. Takoj na dvorišču je nova gosta sprejel grajski gospodar, gospod Langer ter ju vedel s seboj v gornje prostore, kjer se je razlegel glasen šum lovske družbe.

Kakor povsod, je bil gospod Muhič tudi na Poganicah dobro znan ter je poznal i vse goste, ki so se tam shajali ob svečanih prilikah. Kristjana je predstavil kot svojega nečaka, ki mu je najbolj vroča želja, posvetiti svoje moči domovini. To je starega gospoda Langerja posebno razveselilo, kajti močno je sovražil francoske jakobince in njihovega voditelja Napoleona; posebno v zadnjem letu je grad Poganice postal shajališče vseh onih, ki so se hoteli z besedo ali z dejanjem bojevati proti Francozom. Tu so se zbirale prve sile dolenjskih brambovcev in glas o Poganicah in o Langerju je že ono jesen napolnil vso Dolenjsko.

Tudi danes so bili zbrani bližnji in daljni sosedje in gospoda je bila dobre volje. Gospoda Muhiča so sprejeli medse z velikim veseljem, kajti nikomur ni bilo neznano, da zna gospod Miko Muhič z Mušičjega izborna zabavati družbo. Med gosti je našel gospod Muhič celo take svoje prijatelje, ki so ga objeli od veselja. Miza je bila bogato obložena z jedjo in pijačo in videlo se je, da so imeli lovci v gozdih mnogo dela in da so zelo potrebni krepčila. Gospod Miko Muhič se je torej takoj znašel v družbi, ponosljaj je sam in dal je nosljati drugim, a nato je začel pripovedovati o svojem zadnjem potovanju. Kristjan pa se je usedel skoncema mize ter je začel po vrsti ogledovati zadovoljne, svetle obraze, ki so se bleščali v radosti in smehu, ko je gospod Muhič pripovedoval svoje dogodke o potovanju. Nasproti njemu je sedel star, debel gospod, ki je pomežikoval s tolstimi očmi in prekladal debele roke po mizi.

„Vi ste torej sin pokojnega Salmiča,“ je začel pogovor.

„Prosim, gospod,“ je rekel Kristjan.

„Poznal sem ga — dobra duša,“ je rekel gospod in se je zagledal v steno.

Na drugem koncu mize je Kristjan zapazil mladega človeka, ki mu je prisodil kakih petindvajset let. Sedel je mirno in molče in se le zdajpazdaj zasmeljal z drugimi vred. Kristjanu je mladenič ugajal. Bil je lepega, nekoliko bledega obraza, črnih las, zamišljenih oči. Začel ga je zanimati, ker se mu je zdel zanimiv človek.

„Prosim vas, kdo je mladi gospod tam doli na koncu mize?“ je vprašal svojega soseda. Debeli gospod se je počasi okrenil.

„A, a,“ je dejal, „to je Egid Gusičev, posestnik na Krkovem, sin pokojnega Gusiča in njegove prve žene. Bližnji sosed je Poganicam. Mlad fant, pa dober gospodar.“ O tem Egidu Gusiču je slišal Kristjan že pred desetimi leti, ker se je že takrat začejala pravda med njim in med onimi, ki so mu kratili njegove pravice. Več ga ni zanimalo. Sploh se je Kristjan počutil v tej družbi zelo slabo in se je kmalu zamislil v svoje misli, kar se miza pred njim zaziblje, stoli zapropotajo, velikanski krohot napolni sobo in drobni gospod Miko Muhič je sedel na rokah nekoliko ljudi, ki so ga dvigali više in više . . .

„Živeli brambovci,“ je odmevalo kakor iz enega grla. Kristjanu je bilo takoj jasno, kaj se je zgodilo. Miko Muhič je stopil med brambovce in navdušeni njegovi prijatelji so dali na ta način duška svoji zadovoljnosti. Kristjan je porabil ta trenutek ter je odšel iz sobe, kajti vedel je, da more stric Muhič govoriti včasih tudi besede, ki so le na pol resnične, in bi ga lahko pripravil v tak položaj, kjer bi se bilo treba odločiti. Tega pa Kristjan ni hotel. In ni se motil, kajti komaj je bil na stopnicah, je že slišal svoje ime in gromovit „vivat“.

Hipoma pa je Kristjan obstal na stopnicah. Nasproti mu je priletela z veselim smehom mlada gospodična, ki se ga je tako ustrašila, da je mahoma obstala, posebno, ko je Kristjan nehote iztegnil roko proti njej, kakor da ji hoče zabraniti pot naprej. Gospodična ga je parkrat strahoma pogledala in presenečeni Kristjan je že iskal besedi, da bi jo nagovoril, ko sta prišla za njo po stopnicah dva stara gospoda.

V enem je Kristjan takoj spoznal domačega gospoda Langerja, drugi pa mu je bil popolnoma neznan.

Mlada človeka sta stala drug proti drugemu v veliki zadregi, ki jo je razrešil gospod Langer s tem, da je Kristjana predstavil svojemu staremu prijatelju Vranglu in njegovi hčerki Alenici. Kristjan se je obema priklonil ter je ponudil gospodični roko v oporo. Ona se ga je prijela nalahno s tresočo roko. Pripeljala se je bila ravnokar iz Ljubljane na posete.

Prihod novih gostov je spravil celo družbo v novo življenje in Kristjan je imel priliko, poprositi svojega strica, naj ne govori o tem, kar še ni gotovo, namreč da tudi on vstopi med brambovce.

Čez nekaj časa je začel govoriti gospod Langer svoj govor: . . . „Ta sveta dolžnost do našega presvetlega cesarja Franca, do naše staroslavne Avstrije, do naše domovine, ta nas kliče pod orožje, na boj. Sveta in velika je ta dolžnost, kajti vелеva nam, braniti vero našo, našo slavo in čast, naše imetje in našo last. Kdo ne bi šel z navdušenjem v boj, kdo bi zapustil ob takih časih našega dobrega, našega milega cesarja. Zato zakličimo: vivat cesar Franc, živelaj vojna, da zmagajo brambovci!“ Tako je končal gospod Langer in dvignil majoliko, polno vina, visoko nad mizo.

„Vivat! Vivaat!“ je grmelo po sobi in odmevalo po vseh prostorih.

Pili so vsi iz polnih čaš na pogin Napoleonov in na zmago Avstrije.

Med tem pa je gospodična, ki je sedela poleg gospoda Vrangla, odšla v gorenje prostore; ko je Kristjan vprašal po njej, je dobil odgovor, da je potrebna počitka in da pride šele zvečer.

Lovska družba se je torej prepustila zopet svojemu veselju; začela se je pojedina in gostija, pri čemer ni nedostajalo govorov, ki so pričali o bojnem navdušenju pričujoče družbe.

Kristjan pa je čul iz vsega le nerazumljiv hrum ter je mislil na slučaj, ki se je prigodil na stopnicah. Kaj mu je prišlo zdaj v srce tako nenadoma? Ali je to le iznova prebujeni stari nemir, ali je to nekaj novega, ponovljena pomlad, enaka oni prvi . . . ?

„Kakor golobica,“ si je šepetal in si živo predstavljaj nje podobo.

„Ta je bogata,“ je rekel debeli sosed poleg njega, ki je uganil, kaj se je zgodilo. Kristjan ga je pogledal in ni razumel, zakaj ta človek govori tako o postranskih stvareh, ki so popolnoma brez pomena.

Zgodilo pa se je tako, kakor se navadno dogaja, da je namreč bila vsa lovska družba z gospodom Muhičem in Kristjanom vred zvečer že tako vesela, da je začela prepevati pesmi, se med seboj objemati in poljubljeni. In konec koncev je bil ta, da se Kristjan zjutraj, ko se je prebudil, nikakor ni mogel spomniti, ali je govoril prejšnji večer z Alenico ali ne. Spominjal se je le toliko, da so pili in peli pozno v noč.

Ko sta s stricem Muhičem jahala zjutraj s Poganic, je videl v oknu njen obraz in jo je pozdravil. Odzdravila mu je komaj vidno, kar ga je spravilo v zelo slabo voljo. Tudi gospod Muhič se je držal čemerno in se po tihem jezil na premočno vino.

Tako sta jahala molče proti Vinicam.

10.

Vkljub vsem težkim trenutkom, ki so jih s seboj prinesli burni časi vihrave mladosti, ni še izgubil Kristjan one sladke nade, ki pričakuje nekaj velikega, nenavadnega, nekaj, kar ostane za vselej zapisano kot največji trenutek življenja. Kajti tako je ustvarjeno človeško srce, da tudi v najhujših časih ne prestane upati, ampak se zasanja v svoje mamljive želje in si po njih ustvarja bodoče čase. Pridejo sicer prevare in razočaranja, toda to srca ne moti, da ne bi sanjalo svojih lepih sanj, kajti če ga zapuste nade, se oklene spominov . . . Tako je preživel Kristjan svoja leta; pričakoval je nekaj, kar ni hotelo priti. Čakal je namreč na oni veliki trenutek življenja, ko bi mogel reči: Tu sem na cilju, sem je šla vsa moja mlada sila, sem je hrepenelo moje srce, sem sem dospel. Ta cilj je bil dosle nerazdružljivo zvezan z njegovo ljubeznijo do Helene in brez nje — se mu je zdelo — bi se za njega ne moglo zgoditi nič velikega na svetu. In tako

je čakal v trdnem upanju, da nekoč pride ta največji trenutek, ki bo razrešil vsa vprašanja, vso negotovost, ki bo položil temelj novemu stalnemu življenju. Toda Kristjan je bil veliko preresen in preponosen, nego da bi bil delal na to, da bi ta trenutek prišel čim preje. Vedel je namreč dobro, da Helena ni poročena, a iskal je ni, niti ni izkušal, se sniti z njo. Čakal je, da pride trenutek sam, da ga prinese čas, slučaj, sploh: verjel je na višjo moč, ki se ji pravi usoda. Kakor je sam ljubil neomejeno svobodo, tako ni hotel po sili jemati svobode drugim. In tako so prešli časi njegove mladosti in niti oni niti slučaj niti usoda niso hoteli prinesiti zaljubljenemu srcu onega velikega trenutka, ki je nanj čakalo vse tako željno.

Ta veliki trenutek je imel po Kristjanovih mislih biti takrat, ko se nekoč slučajno snideta s Heleno kje v sobi ali na vrtu, ko se bodo nehote prijele njiju roke in bo ona priznala, da je grešila proti njemu, ker ga ni ljubila, ker ni bila tako vsa njegova, kakor je on hotel, ker mu je tako uničila lepo mladost. In enako bi ji pripoznal on, da jo je ljubil ves čas, toda ni je hotel prositi ljubezni, ampak je čakal, da se ona sama odloči, zakaj dvoje ljubečih src najde tudi v največji zmešnjavi pravo pot, ki jo kaže obema jasna zvezda — ljubezen. In če se to ne zgodi, je znamenje, da se nista ljubila, da je bila ljubezen le prevara, in potem je bolje, da se ne snideta, kajti težko je ljubečemu srcu, ako mu ne odmevajo čuvstva v sorodnem srcu. Tako je mislil Kristjan. Stric Miko Muhič je imel sicer po vseh mestih zelo mnogo znank in prijateljic še iz časa svoje dvorne službe in zdelo se mu je pri vzgoji potrebno, da seznanil svojega nečaka z vsemi temi znankami in prijateljicami, ki so imele zopet svoje mlajše znanke in prijateljice, vendar je ostal Kristjan zvest svoji ljubezni v vseh umazanih kotih tedanjega propalega mestnega življenja, ni izgubil svojih lepih mladih sanj in onega visokega poleta, ki mu je bil prirojen ter mu je ostal vedno najvarnejši spremljevalec po polzkih potih nemirnega življenja.

Kristjan torej ni dvomil, da se je približal sedaj oni veliki trenutek, ki je na njega prečakal vsa leta

svoje mladosti. Ko je pred par dnevi tako nenadoma srečal Heleno, si je mislil, da je njegova vera v usodo in v slučaj popolnoma prava in da se bo vse zgodilo, kakor je pričakoval. Vedel je, da bo v par dneh na Vinicah, in tam se odloči bodočnost njegovega življenja. Toda dasi je ostala Helena še vedno tako nežno krasna, kakor je bila v dobi šestnajstih let, ko jo je videl prvič, se mu je vendar zdelo, da se ji poznajo ona leta, kar jih je bilo čez dvajset. Kazalo se mu je sicer, da ji dela krivico, kajti tudi on ni bil zdaj več dvajsetleten mladenič, vendar, kar je tako lahko odpustil samemu sebi, tega ni mogel odpustiti njej. In še ena težka misel se mu je vrivala: zakaj se Helena pri vsej svoji krasoti vendar le ni možila, ko je bila ipak poznana kot krasna in bogata daleč okrog? Ali je tako ljubila njega, da se ni mogla odločiti za nobenega, ali se je to godilo iz ponosa, ker so ji drugi še manj ugajali nego on, ali so ji bili morda nedosežni oni, ki jih je ona hotela? Kajti o njenih ženinih je čul vedno in povsod, koder ga je pot vodila po svetu. To so bila vprašanja, ki so se mu vsiljevala neenkrat in so zanesla v njegovo ljubezen one dvome, ki jih je moglo uničiti le odkrito in ljubeznipolno pripoznanje. Kristjan ni bil človek, ki bi ne bil odpustil tudi hujših prestopkov ženi, ki jo je ljubil, a hotel je za to imeti veliko ljubezen, odkrito pripoznanje in srčno vdano zaupanje.

Nekaj sladkih pogledov, s katerimi ga je gledala Helena tako ljubko oni večer, ko jo je spremljal z gospodom Muhičem iz Novega Mesta, je vplivalo na zaljubljenega Kristjana tako, da je pustil vse dvome in vprašanja in bi bil prebodel na mestu vsakega, ki bi se drznil, dvomiti o Helenini ljubezni do njega; ni si mogel misliti, da bi mogle lagati one krasne oči, da bi mogli varati oni sladki pogledi. Toda slučaj na stopnicah v poganiškem gradu je zopet izpremenil vse in bolj ko kdaj so se ponovili dvomi in pomisleki in stara vprašanja so prinesla novih vprašanj na dan, tako da je Kristjan začutil, kakor da je nastal velik vihar, ravno predno je hotel zaviti v pristan. Ni dvomil zdaj samo o Helenini ljubezni, kakor je to bilo preje,

ampak je začel dvomiti celo o svoji ljubezni in o vrednosti prve svoje ljubezni sploh. Priznati si je moral, da vzplamti včasih srce v zgodnji mladosti, hrepeneč po ljubezni in sreči, ne zato, ker je spoznalo, da je res dobro to, kar ljubi, ampak omamljeno od goljufive zunanje krasote. In ko prineso časi pravo spoznanje, uvidi to neumno zaljubljeno srce, da je ljubilo le to, kar si je samo želelo, da je ljubilo le svoje lastne sanje, porojene iz nerazumljivega hrepenenja, in da je resnica zelo različna od njegovih sanj. In ko je Kristjan premislil vso svojo izgubljeno mladost, se mu je rodilo vprašanje, ali mu je Helena sploh usojena, ali je ona tista, ki mu je namenjena, da bo z njo preživel vse življenje. Ako bi to bilo resnično, zakaj ga ni ljubila z vso silo od prvega začetka, zakaj ni stala na njegovi strani nasproti onim ljudem, ki so za vsako ceno hoteli kaliti njegovo srečo in ga ločiti od nje? Zakaj ni niti pri njegovi prvi ločitvi niti pri njegovem posetu v Trstu dokazala z dejanjem, da je njegova? Ženska, ki bo mene ljubila — je mislil Kristjan — ne sme poznati nobenih vzgojiteljic, nobenih varuhov — s tem je mislil njenega očeta — „kajti silnejše od vseh onih so moje roke, ki jo bodo nosile po vseh rožnih potih skozi življenje; kdor ne zaupa tej sili, ni vreden moje ljubezni, obenem pa je to dokaz, da so mu drugi ljubši nego jaz. Kdor sestro ali brata bolj ljubi nego mene, ni mene vreden“ — si je citiral potem iz evangelija. „In že to, da se nisva srečala skoraj deset let“ — je mislil Kristjan dalje — „že to je dokaz, da je bila ona prva ljubezen le trenutek, stvar slučaja, o katerem si je srce več mislilo, nego je bilo v njem resničnega. In tudi to, da je stari Kudrič prelomil besedo, ki jo je dal mojemu pokojnemu očetu, svojemu zvestemu, staremu prijatelju, to je dokaz velike neznačajnosti starega Kudriča in obenem je to znamenje male ljubezni njegove hčere, če se je moglo to sploh zgoditi, kajti ko bi me bila ona ljubila s pravo, silno ljubeznijo, kje bi bila sila na svetu, ki bi naju bila mogla razločiti? Da, takrat je bila to res zadeva moje časti in pravi mož bi bil pretrgal vse zveze z ljudmi, ki so postopali na tak način. Tako je vse kazalo, da je Helena upala

dobiti ženina iz najvišjih krogov, sploh vabiti k sebi kavalirje ter jih opajati s svojo krasoto, navsezadnje pa, ko bi izginili ženini ter se kavalirji postarali, bi prišel na vrsto Kristjan Salmič, človek, ki jo je zvesto ljubil vso svojo mladost ter ni imel za to enega lepega trenutka, pač pa si je moral v tujem svetu in pri tujih ljudeh iskati radosti, sreče in ljubezni; to ga je delalo čim dalje bolj nesrečnega, nezadovoljnega in nemirnega, dokler ni sploh opustil vsega drugega ter se posvetil očetovi zapuščini — „Zdaj, ko so se drugi naužili ob njeni cvetoči mladosti, bi prišel jaz,“ je pomislil Kristjan in res so se mu skrčile pesti, tako je bil užaljen.

Podobne misli, ki so se že prejšnje čase vsiljevale tolikrat, a jih je vselej zmagala mogočna sila ljubezni, so zdaj bolj in bolj prevladovale njegovo zaljubljenost. Saj je vsa preteklost govorila tako jasno in prepričevalno, da se mu je zdelo čudno, da ni že izdavna razumel vsega tega. On, ki ni hotel biti nikdar in nikjer niti drugi niti tretji ali poslednji, ampak vedno in povsod prvi ali pa rajši nič, on naj bi bil pri svoji ljubici samo ona rešitev, ki pride šele v poštev, kadar je že propalo vse drugo! Ta misel mu je bila težka, vedno težja. Čutil se je ponižanega, osramočenega; na njegovo razburjeno glavo so donele grozne besede: Vzel je, kar je ostalo za nami . . .

Obenem s temi mislimi se je zagrizla težka bolest v srce. Kajti videl je, da ljubi vkljub vsem tem očitanjem in dvomom, čutil je, da še ni zmagal svoje prve tako silne ljubezni, da vendar še ona edina polni s čudovito, nerazumljivo silo svet v njem, ki bi ostal prazen, ko bi ne bilo nje . . . Prišlo je vprašanje, ali bi mogel sploh ljubiti iznova, drugo . . . Ali je mogoče, da bi vzrastlo kaj novega tam, kjer še ni padlo staro? Tudi, ko bi hotel živeti z drugo, ali bi mogel ljubiti z vso novo, mlado silo tako, kakor je ljubil njo? In ko bi ga ljubila mlada žena, ali bi ga ne vabile od nje še nekdanje, dozdej žive, neuničene in neoslabljene sanje, ki bi bile zmožne, uničiti srečo njemu in njej, ki bi hotela živeti z njim? Iz teh misli ni bilo nobenega izhoda, na vsa vprašanja je bil le en odgovor: Dokler nisi uničil v sebi starega boga, ne moreš po-

stavljati novega. „Jaz te uničim, uničim, pozabim te,“ je sklenil razdvojeni mladenič, toda v istem trenutku se mu je je zdelo tako škoda! „Nikdar, nikdar! Mogoče ji delam krivico, nihče ne ve, kaj se pogosto godi daleč kje v globočinah srca, v svetu, ki nimamo pogleda vanj. Vidimo valove, vetrove pa slutimo v daljavi . . .“ In če je zdaj pomislil Kristjan na svoj slučaj na grajskih stopnicah, se mu je stavilo isto toliko vprašanj, na katera je odgovarjal najbolje en sam odgovor: Bil je to trenutek, o katerem si človek več misli, nego je v resnici. Kristjan si ni mogel tajiti, da se ga je deklica dojmila nenavadno globoko; na njenem obrazu in v njenih očeh — tako se mu je zdelo — se kaže mnogo onih lastnosti, ki si jih je tako želel videti pri Heleni. Toda kdo ve, če ni to prevara, sanje, porojene iz želj . . .? A eno je spoznal: da bi bil zmožen, zelo ljubiti tako dobro gospodično, da bi bilo to najslajše zdravilo za vse bolesi in dvome in da bi mogel na ta način pozabiti vse, kar je bilo nekdaj. To bi bila tudi najlepša osveta onim, ki so mu uničili njegovo mladost.

Take in podobne misli je preudarjal in premišljal Kristjan ne le na oni dolgočasni jesenski poti, ko sta jahala s stricem Muhičem s Poganič na Vinice, ampak tudi potem, ko je živel na Vinicah dovolj dolgočasne dnove.

Ne more biti dvoma o tem, da sta bila oba gosta na Vinicah zelo dobro došla in da sta bila tudi z vso radostjo sprejeta, kajti na Vinicah so bile same ženske, kar je delalo življenje precej pusto in dolgočasno. Gospa Gusičeva je bila v onih letih, ko nobena ženska še neče priznati, da bi bila stara. Bila je živahna in vesela in ni ji manjkalo ženinov ne v prejšnjih ne v sedanjih časih. Dobro pa je razumela gospodarstvo in je z vso ljubeznijo živela svoji hčerki Barbari, ki je tudi že mikala različne ženine od blizu in od daleč. Toda s tem, da se gospa Gusičeva ni hotela moštiti, se še ni odrekla vsem radostim tega sveta in je ljubila veselo družbo. Posebno je ljubila one izolikane ljudi, ki so bili vzgojeni po pravi francoski modi in ki jih je najbolje znal zastopati ravno gospod Miko Muhič. Tudi gospodična Vrankova ni ljubila samote, dasi so

nje leta že davno preseгла ono mejo, ko se o ženi govori, da ji cveto zadnji dnovi. Bila je sicer stroga, kar se tiče obče vanja, držala se je natanko vseh pravil, tega temelja one družbe à la mode, ki se je mogla zdaj imenovati kot preživela, a duhovitosti ji ni mogel nihče odrekati; poznala je življenje in umetnost in v gotovih trenutkih je postajala celo ljubezniva. Seveda je gospodična Vrankova po stari navadi razlikovala življenje v družbi, ki mora odgovarjati bontonu, in življenje na samem, n. pr. v vabljeni sobici ali v cvetoči prirodi, — kar je najbolje vedel gospod Miko Muhič z Mušičjega. Gospodična Vrankova je hotela biti človek francoskega salona, ne onega življenja, kjer odločujeta dva človeka po svoji volji ter si posteljeta tako, kakor se njima zdi najkrasneje. Naravno je bilo, da se je tudi Helena razveselila gostov, kajti navajena je bila velikega mesta in visoke družbe, zato ji je na Vinicah kmalu postalo dolgčas. Nehote pa se je razveselila tudi tega, da je eden izmed gostov Kristjan, oni dobri Kristjan, ki je bil vanjo nekoč tako otročje zaljubljen. Gospod Miko Muhič se je, po stari navadi, tudi tukaj hitro našel v družbi in je ugajal vsem. Imel je o pravem času vedno prave dovtipe in ni nikdar pozabil, da mora zabavati štiri dame, da se torej ne sme posvetiti nobeni preveč in nobeni premalo. Posebno je pazil, da je držal primerno ravnotežje med gospo Gusičevo in gospodično Vrankovo, ki sta obe zahtevali, da bi jima posvetil čim več pozornosti. Gospod Miko Muhič, najvdanejši učenec slavnega Gil Blasa, je bil namreč dober poznavalec ženskih src in ni na nič v svojem življenju pazil tako, kakor na to, da bi se ne zameril kaki ženski. To je bila tudi prva lekcija, ki jo je dal svojemu učencu Kristjanu takoj v onih prvih časih, ko je bil neizkušeni Kristjan v tem oziru napravil tako usodno napako. Napram mlajšima dvema gospodičnima pa je prevzel gospod Muhič ulogo starega strica; tako mu je najbolj kazalo, kajti — to je bilo njegovo drugo pravilo — v življenju in v družbi mora človek prevzeti ono ulogo, ki jo more najbolje igrati, oziroma, ki mu najbolj pristojna. Tako je živel gospod Muhič v popolni zadovoljnosti svojega srca in želodca

— kar je smatral za vrhunec vse pozemeljske sreče — in je pri tem celo pozabil na svoje denarne zadrege in tudi na svojo brambovsko dolžnost.

Kristjan pa, kakor je bilo naravno, ni prišel na Vinice z ono odkrito radostjo, ki jo je bil Heleni obljubil. Tega tudi ni mogel prikrivati; bil je resen, govoril je malo in je rad odhajal sam na lov. Pred vsem si je moral priznati, da še do danes ni odpustil gospodični Vrankovi onih dejanj, ki mu je z njimi ona povzročila toliko bolesti. Nasproti temu so lahko vsi opazili, da je gospodična Vrankova sedaj po dolgih desetih letih odpustila Kristjanu njegovo žalitev s „staro devico“. Toda Kristjanu je bilo sedaj vse eno, kako se vede stara vzgojiteljica napram njemu, dasi ga je gospod Muhič resno opominjal na prvo in glavno pravilo svojega življenja. Kristjan je hotel tudi, naj ga vidi Helena resnega in brezobzirnega in naj čuti v tem, da ga več ne zmaguje ljubezen. Tudi Helena je bila resna in se je izogibala vsem daljšim pogovorom o preteklosti. Čutila je, da on trpi, toda vzroki njegovih bolesti so ji bili neznani.

Nekoč je šel zvečer Kristjan po vrtu ter se ustavil ob oni klopici, kjer sta sedela nekdanj s Heleno. Vse je bilo še tako, kakor nekdanj: isto drevo je nad njo razprostiralo svoje veje, isti grmovi so ga obdajali; le da je bilo takrat vse v cvetju in danes je odpadalo že zadnje listje. Nehote se je usedel in se je zamislil. Tedaj pa je za njim zašumelo. Kristjan se je ozrl in je zagledal na stezi Heleno v beli obleki, ogrnjeno z zelenim kožuščkom. Hotela se je umakniti, ko ga je zagledala, toda on je planil k njej ter jo prijel za roko:

„Helena, Helena,“ je šepetal, ves omamljen od presenečenja. Tudi ona je bila nemirna in razburjena ter se je dala brez odpora vesti na klopico. Sedla je poleg njega in se ga oklenila z obema rokama, on pa je ni prenehal poljubljati na usta, na lica in na oči in je pri tem šepetal neprestano:

„Helena, ali me ljubiš, kakor jaz tebe . . .?“

Ona ni odgovorila; slonela je kakor zelo utrujena na njegovih prsih in ga lahko poljubila, če so se njene ustnice srečale z njegovimi.

„Zakaj si prišla sem?“ jo je izpraševal potem, a tudi na to ni dobil odgovora; očital je sam sebi, da so ta vprašanja odveč. Začel je pripovedovati, kako se je izogibal tega kraja in kako ga je danes slučajno vedla pot tod mimo.

„In zdaj si prišla k meni živa, ti moja sladka golobica,“ je šepetal potem, „povej mi, ali si kdaj, ko si bila sama, posedala tu in mislila name? Govori, Helena, duša moja! . . . Ti ne veš, kako te ljubim, kako bi hotel, da bi bila vsa moja . . .“

„Kristjan,“ je šepnila ona v odgovor . . .

Tako sta šepetala na klopici še dolgo v noč, jesenski veter je šuštel po vrtu in velo listje, padajoče z dreves, ju je posipalo.

„Sedaj bova pripravljala svatbo, hočeš?“ je vprašal na koncu Kristjan Heleno.

Tudi na to vprašanje je dobil samo poljub v odgovor, zato je začel zopet šepetati in razlagati načrte, ki jih je imel zasnovane za bodočnost.

Tako sta sanjala v objemu sladke ljubezni in nihče ju ni motil; za to je že skrbel stric Miko Muhič, ki je imel ob istem času rendezvous z gospodično Vrankovo daleč na drugem koncu vrta.

Šele mrzli nočni veter je prebudil zaljubljenca iz prijetnih sanj. Kristjan je spremil Heleno do vrat in je tam začel nje trepetajoče ustnice polniti z novimi poljubi, kakor da bi hotel ugasiti žejo desetih let.

„Kako si vendar nestrpen,“ je rekla Helena, ko sta se poljubila v slovo.

Kristjan je ostal na vrtu in še dolgo gledal v njena razsvetljena okna. Potem pa je stopil k obzidju in se zagledal po dolini po jesenski mesečni noči.

„Prišel je veliki trenutek, prišel . . .“ In zdelo se mu je, kakor da je bil prepotoval veliko puščavo, kjer je trpel hudo žejo; zdaj je došel do zaželjenega studenca ter se napil. Dà, še več: došel je na cilj. Na cilj . . .? Na visokem nebu se je utrnila zvezda ter je počasi padala proti jugu.

„To je bilo vse priznanje in spoznanje, vse, vse,“ si je govoril, ves razburjen . . . „O veliki trenutek, zakaj nisi prišel prej, ko je po tebi hrepenelo mlado

srce, ljubezni polno, dvomov prosto . . . Zakaj se je moralo prej vse zgoditi, predno si prišel ti, čas, poln neizrečne sreče . . . ?“

Kristjan je čutil, da je zaljubljen prav tako, kakor je bil pred desetimi leti, čutil se je mladega in silnega in je sanjal o Heleni vso noč.

Nekaj dni potem je odjezdil v Ljubljano, ker je hotel urediti svoje domače razmere in pripravljati naj-nujnejše stvari za novo življenje. To delo mu je bilo zelo zabavno in pisal je o tem Heleni tako zabavna pisma, da se je gospodična prav od srca smejala njegovi pridnosti. Po dolenskih gričih pa je med tem padala jesen, bližala se je zima z mrzlimi vetrovi, belimi snegovi, prinesla je s seboj mnogo mraza in mnogo novic, in povsod so začeli govoriti o vojski.

11.

Prijateljstvo, oj ti velika sila, ki družiš človeška srca od zorne mladosti do pozne starosti! V tebi iščejo zaupanja in podpore mlada, hrepeneča srca, v tebi dobe srčne sile in poguma razdvojene duše mladeničev, v tebi najdejo tolažbo in pozabljenje spomini osamljenih starčkov. Prijateljstvo, ti kraljestvo sile, sreče in radosti . . .

Tako je premišljal gospod Muhič večkrat, ko je bil ostal sam s štirimi damami na Vinicah. Ni si mogel tajiti, da ima svojega nečaka zelo rad, in postalo mu je dolgočasno, posebno, ko se mu je zdelo, da je tudi on enkrat grešil zoper prvo pravilo svojega življenja; a to ni bilo čudno, če pomislimo, da je gospod Muhič moral dvoriti štirim damam, izmed katerih sta postali dve ljubosumni prav oni večer, ko je iz samega prijateljstva do svojega nečaka zabaval na drugem koncu vrta gospodično Klaro, da bi ne mogla motiti mladega para pri njunem ljubezenskem sestanku, prav oni večer se je zameril gospe Gusičevi, ki je bila slučajno tudi prišla na vrt. Ko po Kristjanovem odhodu gospodična Klara ni mogla več skrivati, da je v njej oživela vsa stara ljubezen do gospoda Muhiča, je postalo gospodu Muhiču nemogoče, še nadalje ostati na Vinicah. Tudi se je približala zima in gospoda Muhiča je v takem

času vabilo v mesto. Bili so torej različni vzroki, ki so delovali na to, da je gospod Muhič nekega jutra osedlal svojega konja ter odjezdil proti Ljubljani, dasi je prejšnji večer plakala na njegovih prsih gospodična Klara in dasi sta obe gospodični, Helena in Barbara z vso sladkostjo in ljubeznivostjo pregovarjali svojega „strička,“ naj še ostane pri njiju ter ju zabava. Gospod Muhič se je izgovarjal na to, da ima važne opravke, posebno kar se tiče vojaških dolžnosti; in v tem oziru ni mogoče kaj odlašati. Potolažil ju je tudi s tem, da se najbrže kmalu vrne s Kristjanom na pčset, a če to ne bo mogoče, se pa itak kmalu vidijo v Ljubljani, ker je bila vsa družba namenjena, da preživi ta predpust v mestu. Tako se je torej poslovil gospod Muhič z lepimi obljubami in sladkimi besedami ter se na ta način izognil vsem neprijetnim dogodkom, ki bi bili prišli kot kazen za to, da je enkrat — in to iz prijateljstva — grešil zoper prvo in glavno pravilo svojega življenja. Popolnoma zadovoljen sam s seboj, je gospod Muhič jezdil po dolenjskih cestah in hvalil sam svojo modrost.

V Ljubljani je takoj poiskal Kristjana, ki ga je našel globoko zamišljenega pri računih. To je dalo gospodu Muhiču povod, da je takoj začel govoriti o tem, o čemer je govoril najbolj nerad in vselej šele po dolgem obotavljanju, to je, o denarnih stvareh. Pojasnil je najprej, da so zdaj vsi njegovi dolžniki brez skrbi, bratje bodo plačali vse dolgove zato, ker je vstopil med brambovce; še bolj varno pa je vsako posojilo sedaj, ko je resno sklenil, se oženiti z neko bogato žensko. Kristjan si ni dal dolgo dokazovati varnosti posojil, ampak je takoj založil svojega strica s primernimi vsotami, za kar ga je gospod Muhič zahvalil tako prisrčno, da so mu prišle skoraj solze v oči.

„Vsi te bodo prej zapustili nego jaz,“ je rekel gospod Muhič, ko je odhajal.

Tako je začel gospod Muhič zopet svoje staro življenje v ljubljanski družbi, po hotelih in kavarnah; našel si je dohod v meščanske in gosposke kroge ter se je seznanjal z novimi ljudmi. Parkrat je celo za

nekaj časa izginil iz Ljubljane ter se prikazal zopet z novimi znanci in z raznimi novicami.

Kristjan se je med tem poglobil v svoje domače razmere in je hotel položiti trden temelj svojemu bodočemu gospodarstvu. Spoznal je, da bi bilo njegovo premoženje mnogo večje, ko bi bil obdržal trgovske stike v oni množini, kakor se je to godilo za njegovega očeta. Toda za izgubljenim je prazno žalovanje. Zadovoljil se je torej s tem, kar je bilo, in je izprevidel, da mu poznanje sveta lahko pripomore k bogastvu. Tako je delal račune za bodočnost in pisal o njih tudi Heleni.

Da je Kristjan tako hitro odšel z Vinic, to je imelo svoj posebni vzrok. Vkljub onemu večeru, ki je bil tako tesno združil dvoje mladih src, vendar Kristjan še ni bil srečen, kajti zdelo se mu je, da je bilo vse, kar se je dogodilo takrat, zopet le omamljenje trenutka, ponovljenje nekdanjih časov, brez globljega spoznanja: nista se še odprli obe duši, da bi v njiu bila ena ljubezen, ena misel, eno življenje. Videl je pa tudi, da ga njegovi dvomi delajo nesrečnega in da mu lahko uničijo vso bodočo srečo. Zato si je mislil, da je edina rešitev iz tega težkega položaja to, da sta ločena daleč drug od drugega, da bosta hrepenela drug po drugem in da za tem pride čim preje popolno združenje v zakonu, ko bo ona vsa njegova in on ves njen. Zato je tako hitel s pripravami, po Veliki noči je hotel imeti svatbo; in v svoje račune in opravke se je poglobil tem rajši, ker je hotel pozabiti vse drugo in živeti le v eni misli, da z vsem svojim delom pripravlja trden temelj svoje in njene sreče. Tako je pisal tudi Heleni in tudi ona se je veselila njegovega dela; le da bi bila svatba tako hitro, tega ni hotela slišati; iz tega je Kristjan spoznal, da še ni tako blizu svoje sreče, kakor si je prej mislil. Dasi mu je to spoznanje napravilo novih dvomov in bolesti, je delal pridno, računal, pisal in delal načrte.

Iz teh njegovih računov in načrtov ga je iztrgal gospod Muhič, ki je nekega jutra planil k njemu v sobo ter ga objel, poln radosti, z besedami:

„Priatelj, našel sem prijatelja, zlato dušo, potomca francoskih mušketirjev v avstrijski službi, upokojenega

častnika, izvanrednega človeka, najlepšega kavalirja, ki si ga moreš misliti, najbolj duhovitega Francoza, kar jih poznam, sploh, sploh . . ." Izgovoril je to vse v eni sapi ter vlekel Kristjana s seboj za roko, češ, da čaka ta nenavadni človek v kavarni, ker hoče poznati tudi mlajšega Muhičevega prijatelja.

„Pa kako se vendar imenuje,“ je vpraševal Kristjan nestrpnega gospoda Muhiča, kajti njega ta izvanredni Francoz ni nič bolj zanimal kakor vsi Francozi sploh.

„Don Pier, Don Pier, prijatelj, že ime govori,“ je rekel gospod Muhič, „jaz poznam svet in ljudi, a človeka bolj po svoji volji do danes nisem srečal.“

Kristjan je sicer v zadnjem času malo zahajal v družbo; imel je sam s seboj dovolj dela, zato je stric Muhič hodil k njemu le pripovedovat najnovejše dogodke in novice; zdaj pa je vseeno odložil pero in papir ter si oblekel najlepšo obleko, zakaj še nikdar se ni stric Muhič tako navdušil za kakega človeka.

„To se je zgodilo tako,“ je pripovedoval med tem gospod Muhič; „sedim v kavarni in se dolgočasim; nič ni bolj dolgočasnega, nego sedeti samemu v kavarni. Tu sta sedela pri drugi mizi častnika. Govorila sta tiho med seboj in se nista menila za drugo družbo. Kar plane eden na noge in zakriči drugemu: „Ako ne bodete molčali, gospod, bodete imeli opraviti z mojim rapirjem.“ — „Sem na razpolago,“ je odgovoril drugi mirno, kakor da mu je kdo ponudil tabakêro. — „Jutri zjutraj ob šestih na Gradu,“ je rekel prvi ter je nenadoma odšel. „Na svidenje,“ je odgovoril drugi ter mirno sedel pri mizi, kakor da je rekel „lahko noč“ svojemu prijatelju. Zanimalo me je to in hotel sem se seznaniti s tem izvanrednim človekom. Pristopim torej k njemu ter se predstavim. Gotovo je tudi on spoznal, s kom ima priliko govoriti, kajti v nekaj trenutkih sva si bila najiskrenejša prijatelja. Ko sem ga vprašal po vzroku, zakaj se je sprl s tovarišem, se je posmejal prezirljivo ter menil, da to ni vredno besede. „Kadar je pijan,“ je pravil, „govori o rapirju in izziva; pride mu to nenadoma; jutri zjutraj ga ne bo na Grad, kakor že dvakrat ni prišel, ampak bo zopet prosil sprave; ako pride, bo ležal v svoji krvi,

dasi imam, kakor vidite, ranjeno levo roko; to imam za spomin na bitko pri Slavkovem.“ — „Za Boga svetega,“ sem rekel, „in vi občujete še s človekom, ki nima niti toliko časti, da bi . . .“ — „Potrpite,“ je odgovoril oni mirno, „jaz sem tu popolnoma sam in sem še tujec. Vidim pa, da sem zašel v pravo gnezdo. Zato ne zamerim človeku, ki je še popolnoma mlad in še ni stal v boju, da dela take neumnosti. Otroka je lepše poučiti nego takoj kaznovati. Kar se tiče mene, sem stare plemenite rodovine, katere sinovi so služili že od nekdanj na francoskem dvoru; za revolucije smo prišli na avstrijska tla, kjer sem tudi jaz stopil v avstrijsko službo . . . Toda v krvi se podedujejo stari časi . . .“ Tako je govoril in jaz sem mu krepko stisnil roko, kajti tudi jaz sem potomec stare rodovine in po krvi francoskega rodu, kar naju je zblížalo še bolj. Tudi on je imel priliko, spoznati, da gospod Miko Muhič z Mušičjega ni preživel svojih časov le v Ljubljani in na Kranjskem, ampak da poznajo njegovo ime prav tako dobro tudi v Gradcu in na Dunaju in še kje drugod. Govorila sva do polnoči in si dala sestanek danes zjutraj v kavarni. Prijatelj, jaz nisem spal vso noč; po noči sem te hotel priti vreč iz postelje, da bi ti vse povedal, toda vražja stvar je, ti govoriti o človeku, o katerem ne veš, če bo jutri zjutraj še živ. Zato sem čakal do jutra. Že ob sedmih sem sedel v kavarni in ob istem času je prišel on, popolnoma miren, kakor da se ni nič zgodilo. — „Kako je?“ ga vprašam. — „Leži,“ je odgovoril kratko. — „Mrtev?“ vprašam. — „Otroci se ne smejo takoj kaznovati, ampak se morajo poučiti,“ je odgovoril.

Tako je pripovedoval gospod Muhič, ko sta že hitela s Kristjanom ob bregu Ljubljanice čez Čevljarski most na Glavni trg.

„Ima denar, plačuje z zlatom,“ je pravil gospod Muhič, „in tudi tebe bi rad poznal, mojega nečaka, učenca in prijatelja.“

Ko sta stopila v kavarno, je zagledal Kristjan pri mizi vitkega moža v bogati obleki, nenavadno krasnega obraza, z malo, francosko bradico, kratkih, črnih las in temnih oči.

Gospod Muhič je z vso njemu lastno dvorno uglajenostjo stopil za par korakov naprej ter predstavil Kristjana svojemu novemu prijatelju. Francoz se je nalahno priklonil ter izgovoril svoje ime tako, da je bilo slišati, kakor ga je bil izgovoril že preje gospod Muhič. Sedli so k mizi.

„Dovolite, Vaše ime me zelo spominja španskih vitezov,“ je začel gospod Muhič.

„Da, to je razumljivo,“ je odgovoril Don Piér, „kajti vsa naša rodovina je izhajala prvotno iz Španije, od koder je prišla na francoski dvor. Jaz sam sem bil lani še v Španiji in sem se udeležil bojev zoper Francoze, kar mi je obnovilo mojo rano na levi roki.“

Gospod Muhič je občudujoč gledal tega človeka. Potemtakem so bili njegovi predniki iz rodu starih španskih vitezov, ki so bili znani po svoji hrabrosti, in potomci teh prednikov so bili na dvoru francoskih kraljev in so bili morda v četi onih kraljevskih mušketirjev, ki so se bojevali za kratek čas zjutraj, opoldne in zvečer. Španska dežela in francoski nekdanji dvor so bili namreč po mislih gospoda Muhiča oni kraji, kjer se je dalo živeti najkrasnejše življenje. Pripomniti moramo, da je v onih krajih doživel svoje čudovite dogodke tudi ljubljenelec gospoda Muhiča, Gil Blas. Zato je bil gospod Muhič tako navdušen za svojega novega znanca; ni rad komu priznal prednosti pred seboj, bodisi glede znamenitih dogodkov iz raja ljubezni ali glede kavalirstva ali glede rodu; a tu je moral priznati, da se je sešel s človekom, ki je iz slavnega rodu in se mu mora priznati čast dovršenega kavalirja v vedenju, življenju in govorici.

Za Kristjana je imel v njem najlepši zgled. Kristjana novo znanje ni tako navdušilo kakor strica Muhiča. Ugajal mu je sicer ta človek po svoji zunanosti, toda ni se mogel ubraniti misli, da je vse na njem sama prevara; v njegovih ostrih očeh je slutil nenavadno zvitost, in vse njegovo pripovedovanje se mu je zdelo kakor krasna laž; zakaj vse, kar je izgovoril, je bilo izgovorjeno tako, da je bilo težko dvomiti, da bi ne bilo res. Kristjan je iz prejšnjih let dobro poznal svojega strica, ki se je rad navdušil za ljudi te vrste, ki so se

pa le prepogosto pokazali v popolnoma drugi luči, nego jih je videl prevarani gospod Muhič. Sploh se je Kristjan z nezaupanjem bližal vsem novim, neznanim ljudem, in sedaj ga je njegova domačija že mnogo bolj vabila nego tovrstna družba. Edino, kar ga je vabilo, je bila umetnost dvoboja, o kateri je s tako navdušenostjo govoril gospod Muhič.

Obratno pa je novemu znancu gospoda Muhiča Kristjan zelo ugajal, kar je zapazil na svoje veliko veselje ne le gospod Muhič, ampak tudi Kristjan sam. Don Pier je začel vpraševati po njegovih razmerah, po svatbi in po nevesti s takim zanimanjem in tako prijateljski, da je Kristjan parkrat prišel v zadrego. Konec vsega je bil, da ga je Kristjan povabil k sebi ne kot gosta, ampak kot prijatelja ter mu ponudil stanovanje v svoji hiši, ker se je hotel pri njem učiti sabljanja, one umetnosti, ki jo je Kristjan že od nekdanj visoko cenil, brez katere si ni mogel predstavljati nobenega pravega junaka. To ponudbo je sprejel Don Pier z velikim zadovoljstvom in je Kristjanu prijateljski stisnil roko, gospod Muhič pa je v svojem navdušenju poljubil Kristjana in se je veselil tega, da se je v Kristjanu pokazal pristen potomec Muhičev, kri od njihove krvi.

Tako so se torej seznanili ti trije ljudje. Don Pier se je s svojim slugo in z dvema konjema preselil v hišo starih Salmičev in je sklenil posebno z gospodom Muhičem najožje prijateljstvo; na to gospod Miko Muhič ni bil malo ponosen; s Kristjanom pa je občeval Don Pier z onim spoštovanjem in z dvorljivostjo, s katero se počasi, a tem gotoveje pridobivajo nezaupna in častihlepna srca. Tako je bil Kristjan s svojim gostom povsem zadovoljen, postajal mu je bolj in bolj zaupen in spoznal kmalu, da se je popolnoma varal, ko je v njegovih besedah in v zunanosti idel prevaro in laž. Nasprotno, če je premislil, da je Don Pier kot deček moral zapustiti vso rodovino, svojo domovino, svoje grajsko življenje, bežati v tujino ter tu iskati službe in se bojevati proti sinovom lastnega naroda, je videl v tem žalostno delo usode, ki pogosto preganja človeka od rojstva; v takih trenutkih je Kristjan čutil globoko sočutje do tega človeka, ki mu je tako

mnogokrat z dejanji in z besedami dokazal svoje odkrito spoštovanje; in Kristjan je obsodil svojo nezaupnost, ki obsoja, predno je presodila človeka in njegovo življenje. Tako je rastle prijateljstvo v novi družbi.

Med tem pa je Don Pier pokazal Kristjanu in gospodu Muhiču svojo umetnost v sabljanju; priznati sta mu morala oba, da je v tem izvanreden mojster. Gospod Muhič, ki je rad pravil o svojih neštevilnih dvobojih, je rad priznal, da bi ne bil več med živimi, ko bi bil kdaj srečal takega nasprotnika. Poslej so se vadili in borili vsak dan. Don Pier je Kristjanu priznal nenavadno sposobnost za to umetnost, kar je Kristjanu napravilo veliko radost; gospodu Muhiču pa je Don Pier na njegovo neskončno zadovoljnost izrazil svoje občudovanje, češ, da tostran francoskih mej ni imel prilike, videti podobnega borca, posebno kar se tiče francoskega načina boritve. Kristjan je sklenil, porabiti svojo sposobnost v to, da se res dobro izuri v borjenju, gospod Muhič pa je pripisoval te svoje in Kristjanove zmožnosti svojemu davnemu francoskemu dedu, križarskemu vitezu.

Tako so porabili za vajo ves dan, zvečer pa so posedali po kavarnah ter igrali šah, karte in druge igre. Poznali so jih kmalu povsod in povsod so budili pozornost, za kar je najbolj skrbel gospod Muhič; on, vsaj za svojo osebo je bil prepričan, da podobne trojice nima Ljubljana, pa niti Gradec in kako drugo mesto ne. Bil je ponosen na oba svoja prijatelja.

Kristjan vendar pri vsem tem ni pozabil, da ima svoje dolžnosti do Helene in do svojih načrtov. Zato je ono malo časa, kar sta mu ga pustila njegova prijatelja, porabil v to, da je začel popravljati notranjščino svoje hiše; hotel je svojo ženo privedi v prenovljene prostore svojih dedov.

Vse to, kar se je dogodilo, je bilo vzrok, da se vkljub mnogim vabilom niti Kristjan niti gospod Muhič nista vrnila na Vinice in da sta pisala rajši damam, naj pridejo v Ljubljano na predpust.

Ker je bil med tem zapadel precej velik sneg, se to ni takoj zgodilo, pač pa sta Kristjan in gospod

Muhič dobila pisma, v katerih ni nedostajalo očitani, ki pa so se končno zlila v sladko obljubo, da pride takoj po Božiču vsa družba v Ljubljano.

Kristjanu so segla očitanja v srce in očital si je tudi sam, da zapravlja čas v Ljubljani, ko si ona želi, da bi bil pri njej. Toda ni se mogel ločiti od svoje družbe. Heleni je pisal, naj sprejme ta čas v pokoro za onih deset let, ki jih je moral preživeti brez nje.

Bil je jasen zimski dan, ko so trije jezdeci spremljali dvoje kočij, ki sta po dolenski cesti hiteli proti Ljubljani.

Bela planjava ljubljanskega barja se je bleščala v zimskem solncu, ki je svetilo megleno, brez sil. Lačne vrane in sestradani ptiči so polnili cesto in polje naokoli. Po ravnini je brila dolenska burja.

Trije prijatelji: gospod Muhič, Don Pier in Kristjan so spremljali goste z Vinic v Ljubljano.

12.

Predpust onega leta je bil v Ljubljani zelo vesel in živahen. Temu ni bila vzrok samo lepa zima, ki je vabila ljudi na zimske vožnje po saneh, ampak mnogo je pripomoglo k temu tudi to, da se je vso zimo govorilo o vojski in so zato ljudje iz daljne provincije radi hiteli v glavno mesto, da bi tam slišali natančnejših novic. Negotovost in razburjenost je rastla od dne do dne; pripravljena je stala ne le cela cesarska vojska, ampak tudi velika sila prostovoljnih brambovcev, in za temi je prišla še vojska, zbrana iz navadnih kmetjskih ljudi, ki se je imenovala črna vojska. Povsod so se utrjevale trdnjave in gradile utrdbe. Tako so se sešli v Ljubljani stari znanci in prijatelji ter se pogovarjali o preteklih in bodočih časih.

Ljubljana se je kot glavno mesto dežele pripravljala na vojno z vso resnostjo. Ljubljančani so bili navdušeni za svojo staro državo in za svojega cesarja ter so v teh resnih časih dali tudi duška svoji navdušenosti. Zato je bil predpust poln plesov in slavnosti. Obhajali so se z veliko svečanostjo vsi oni dnovi, ki so ob njih Ljubljančani vsako leto imeli priliko, do-

kazati, da so zvesti podložniki svojega cesarja; letos so imeli teh slavnostnih dni več nego po navadi, da ne omenjamo onih večerov, ki so se ponavljali dan za dnem v višjih krogih, kjer se je ob takih prilikah govorilo pozno v noč o stari slavi in mladi sili avstrijske države in nje vojske. Vsi trije kavalirji: gospod Muhič, Kristjan in Don Pier so se pridno udeleževali teh zabav, plesov, veselic in drugih večerov, posebno odkar se je preselila v Ljubljano družba z Vinic.

Kristjan je bil zelo srečen in zadovoljen, da je imel Heleno v svoji bližini, kajti s tem je bil rešen one večne notranje nezadovoljnosti, ki ji je bilo vzrok to, da je živel vedno med dvema svetovoma: ali zapustiti mesto ter sanjati na samotnem dolenskem gradu ob strani svoje ljubljene Helene ali pa posvetiti v mestu vse svoje moči pripravam za svatbo. Vesel je bil tudi zato, ker je zdaj gospodična Helena mogla videti, da se on resno pripravlja na bližnjo bodočnost; upal je, da se bo tudi ona odločila in bo njegova takoj, ko bo post končan. Zdelo se mu je to tembolj gotovo, ker si je isto želela gospodična Klara, ki je bila zadnji čas Kristjanu zelo naklonjena in skoraj vedno z njim enih misli, ter je vplivala tudi na Heleno, da je začela misliti na bližnjo svatbo. Kako bi tudi ne mislila? Saj je videla pred seboj krasno bodočnost in Kristjan vso zimo ni prenehal popravljati starega doma svojih očetov, kjer je v nekaj mesecih ona imela zavladati kakor kraljica.

A nekdo je zmotil Kristjanu tiho srečo. To je bil Don Pier. Francoz se je zavedal svojega vpliva, ki ga je zaradi svoje lepote imel na ženske, ter je bil predrzen toliko, kolikor mu je dopuščalo njegovo kavalirstvo. Ta predrznost se je skrivala vedno za najkrasnejšimi izrazi in za najslajšimi besedami in za najbolj vdanimi pokloni. Razumljivo je, da je bil Don Pier v damski družbi zelo priljubljen, posebno še, ker je imelo njegovo življenje zelo romantično ozadje; zato se je stara gospodična Vrankova zaljubila vanj z vso svojo ljubeznijo in celo gospa Gusičeva mu je bila nenavadno naklonjena, tako da se je včasih i gospod Muhič čutil

užaljenega. In tudi Kristjanove ljubosumne oči so videle, da je Helena Don Pieru bolj prijazna, nego bi nevesta smela biti prijatelju svojega ženina. To je bil tudi vzrok nove skrite bolesti in zato je Kristjan malo zahajal v družbo. Kadar so bili skupaj, se je videlo, da ni med njimi prave zaupnosti in odkritosti. Najbolj se je znal premagovati gospod Muhič, ki je vedno hvalil vse različne lastnosti in umetnosti svojega francoskega prijatelja, a pri tem seveda tudi ni pozabil sebe. Zraven je z veseljem pripovedoval o bližnji vojski, pri čemer je vselej prišel na hvalo brambovcev. Tako so tekli predpustni dnevi dovolj neveselo, posebno ko je Kristjan na neki veselici srečal gospoda Vrangla z Alenico ter ostal z njo toliko časa, da se je gospod Muhič bal za svojega učenca; zdelo se mu je, da se je zopet pregrešil zoper ono prvo in glavno pravilo, ki govori o tem, da se človek ženskam ne sme zameriti. In res je dala Helena Kristjanu čutiti svojo nejevoljo nad tem ter je od te dobe dajala Francozu prednost pred njim in ni skrivala tega niti pred javnostjo, kar je Kristjana spravilo popolnoma v obup.

* * *

V začetku februarja, ko je droben sneg naletaval na mesto in grad, je bila v reduti maškerada. Kakor vse zabave in veselice onega predpusta, je bila tudi maškerada v reduti letos zelo živa in vesela. Sešli so se na njej ljudje iz vseh različnih krajev, gospoda in meščani; vrteli so se tu pari z zakrinkanimi obrazi v najrazličnejših oblekah. Med pari se je smukal mal domino, v katerem so spoznali vsi gospoda Muhiča, dasi je govoril s tankim glasom. Občno pozornost je zbuval črn vitez v svileni obleki, ki je bil večini neznan, toda harlekin z velikim ovratnikom, ki je stal za vrati, je v njem po levi roki spoznal Don Piera. Ta harlekin je bil Kristjan. S paznim očesom je iskal med pari Heleno, a ni se mu posrečilo, jo najti. V visoki, črni dami z belimi lasmi je brž spoznal gospodično Vrankovo, iz česar je sklepal, da je tudi Helena tukaj. Kristjan je bil zelo dobre volje in hotelo se mu je igrati igro neumno, kakor jo more igrati samo harlekin.

Tu se je naenkrat pred njim pojavila odaliska s krasnimi očmi in ga pogledala.

„Kje sem videl te oči?“ je ugibal harlekin in je šel proti njej. Odaliska je zbežala, toda po par korakih je že Harlekin trdo držal nje roko in tudi vedel, da ima v rokah Alenico. Navada je bila na starih maškeraadah, da se ljudje niso hoteli poznati, tudi če so se spoznali, ampak so igrali po volji vsak svojo ulogo dalje, kakor se jim je ravno zdelo, da bo zabava lepša.

„Iz katerega harema si ušla, krasna odaliska?“ je izpraševal harlekin in je stiskal roko gospodični, ki ga je začudeno gledala in ga ni spoznala. „Kaj iščeš po Ljubljani sedaj, ko je pomlad na jugu in pri nas še pada sneg? Ali si se opila ljubezni in iščeš nove čaše opojnih sladkosti? Vzemi harlekina v službo!“

„Od kod je prišel harlekin?“ je vprašala odaliska, „zakaj ni rajši ostal v Italiji, če tako ljubi pomlad?“

„Pomlad je tam, kjer je ljubezen,“ je govoril harlekin. „Z ljubeznijo potuje harlekin in išče ljubezni; in če se zaljubi v odalisko, kdo mu more braniti, da bi ne prišel do nje?“

„Lepo govorite, gospod,“ je rekla gospodična in mu hotela vzeti svojo roko, ki jo je držal z vso silo.

„Bodi moja plesalka danes,“ je prosil harlekin.

„Bom,“ je odgovorila gospodična, „a sedaj me pusti!“ Harlekin je izpustil njeno roko in ona je izgubila med pari. Za seboj pa je slišal smeh; mali domino se je ravnokar izgubil med množico. Harlekin je odšel po dvorani ter se moral braniti napadom raznih razposajenih pajacev in vabljevih laških pevk, ki so ga hotele vzeti s seboj. Harlekin se ni dosti zmenil zanje, kajti iskal je le črnega viteza v svileni obleki. Med tem se ga je prišla debela dama v dragoceni obleki, ki mu je začela takoj šepetati zaljubljene besede. Kristjan je spoznal gospo Gusičevo in se je bal, da so ga spoznali tudi še drugi. Maska ga je povpraševala po njegovi nevesti, on pa je rekel, da je nevesta odšla brez njega na Francosko.

„To je zelo nevarno, puščati žene same na pot, posebno, ko so že neveste,“ je govorila dama, „in to

celo na Francosko! Nič se na svetu slabše ne poplača kakor preveliko zaupanje.“

„Toda brez zaupanja bi propadel svet,“ je odgovoril harlekin.

„Svet lahko propade, a mi ne smemo,“ je odgovorila dama. „Francozi so zapeljivi, to veste.“

„Pardon, madame,“ je rekel harlekin, „ravno ker bi ne hotel propasti, prosim, da me za trenutek pustite; vrnem se kmalu sam v vaše naročje.“ Harlekin je namreč zagledal črnega viteza, ki se je izprehajal z gospodično v beli obleki. Odšel je za njima in poslušal. Krasna postava gospodične v beli obleki ni dala Kristjanu mnogo časa dvomiti, da ima pred seboj Heleno. Bila je krasna v tem trenutku in Kristjan je ves zahrepenel po njej, ko je zagledal nje bele, razgaljene roke. Tem bolj ga je zbolelo, da hodi ob strani drugega; zdelo se mu je, da ne hodi le slučajno na strani črnega viteza, ampak da sta dogovorjena.

„In vendar je ljubezen le otroška radost, nekaka igrača mladosti, čustvo, ki v resnejših letih izgine skoraj popolnoma in se pojavlja le kot znamenje naše življenske sile,“ je pripovedoval črni vitez. Bela gospodična se ga je oklepala z golo roko in se mu je smejala. „Torej, gospod vitez je že v onih resnejših letih, ko človek več ne ljubi,“ je odgovorila. „To morajo biti žalostna leta, ne hotela bi jih doživeti, kajti živeti ljubezni prazno življenje, ne dajte nam bogovi!“ „Torej gospodična rada ljubi in rada trpi zaradi ljubezni?“

„Da, čakam velike ljubezni in ta se rodi edino iz trpljenja.“

„Z menoj ni nikdar tako krasno govorila,“ je pomislil harlekin zadaj, ko je zaslišal te besede.

„Preziram trpljenje in vsak trenutek življenja, ki ne prihaja iz radosti in se ne iziiva v radost,“ je govoril vitez. „Zaničujem tudi ljubezen, ki se rodi iz trpljenja in rodi trpljenje.“

„Tudi jaz ljubim radost,“ je vzdihnila bela gospodična, „a prave sreče nisem čutila iz nje. Toda pustiva to, gospod, in povejte, če ste zaljubljeni!“

„Sem, in to zelo srečno.“

„To je dobro. Tudi jaz bi se hotela zaljubiti.“

„To je zelo lahko, gospodična; pogosto se to zgodi celo proti naši volji.“

„Da, da, to se celo mora zgoditi, če ne, to ni prava zaljubljenost. Človek mora iti, gnan od neznane sile, preko ovir, preko razmer in predsodkov. Igre potrebujemo, sicer je dolgčas na svetu.“

„Do danes nisem vedel, da je tako duhovita,“ je rekel Kristjan sam pri sebi. „Toda, ali je to igra ali resnica?“ se je vprašal potem. „Ako je to resnica, zakaj ni tudi z menoj taka, kakor sedaj z njim, in če je to igra, zakaj se ne igra z menoj tako?“

„Imate prav,“ je rekel Don Pier, „dolgočasne igre tudi jaz ne prenesem. A življenje nas uči potrpežljivosti, ker moramo čakati, da se iz enega dejanja razvije drugo.“

„Da, toda treba je včasih z lastno silo poseči vmes in pospešiti prehod, kajti nič ni na svetu dolgočasnejše kakor čakanje,“ je rekla maska v beli obleki.

„Ko bi je ne bil nikdar ljubil, bi se vanjo zaljubil sedaj radi teh besedi,“ si je mislil harlekin in je komaj obvladal čuvstva, da ni planil naprej ter objel njenih dražestnih, belih rok.

„Gospodična bi gotovo rada igrala v življenju veliko ulogo,“ je začel zopet črni vitez.

„Da, hotela bi jo igrati; rada igram in ljubim uspehe svoje igrače,“ je rekla dama.

„In jaz trpim pri tem,“ si je mislil Kristjan in je stisnil pesti.

V tem je zagodla godba. Harlekin je izginil med pari in se stisnil v kot. Kmalu se mu je približala maska v črnem dominu in je rekla:

„Danes ni čas niti za ljubezen niti za ljubosumnost, ampak samo za radost.“ — Harlekin pa je zagledal odalisko med pari, hitel je k njej ter zaplesal z njo. „Niti za ljubezen, niti za ljubosumnost . . .“ mu je šumelo po glavi, „samo za radost.“ In v tem trenutku se mu je zazdel ves svet maškerada, igra, varanje, laž, vse brez globljih čuvstev, prazna zunanost, zaradi katere trpe vsi, ki smatrajo igro za resno. Pri tem je pogledal parkrat svoji odaliski v oči in je čisto

pozabil, zabavati svojo plesalko. Toda opazil je, da njene oči iščejo nekoga drugega po dvorani.

Godba je prenehala, pari so šli v promenadi naokrog. Harlekin se je zasmel: „Ali se tudi odaliski zdi, da je ves svet maškerada?“ je vprašal svojo plesalko.

„Tudi odaliski se zdi tako,“ mu je odgovorila ta, „toda ljubezen izpreminja to maškerado v resnico.“

„Odaliska je gotovo zaljubljena, ker tako govori,“ je rekel harlekin.

„Tega odaliska sama ne ve,“ je bil odgovor, „kajti ljubezen je cvetka, ki raste sama po svoji volji, kakor se ji poljubi. Toda harlekin brez dvoma ni zaljubljen.“ „Harlekin je dvakrat zaljubljen,“ je odgovoril harlekin; „kaj pravite Vi k temu?“ „To je mogoče samo pri harlekinu,“ je rekla odaliska. „Govori se, da nam je dano samo enkrat ljubiti.“ S tem sta prišla do vrat, odaliska se je poklonila in odšla. Harlekin se je obrnil in je zagledal za seboj masko v beli obleki; prijel je njeno roko in jo stisnil k sebi: „Duša moja,“ ji je šepnil, „zakaj se tako igraš z menoj?“

„Ali ti ni prišel gospod Muhič nekaj povedat?“ ga je vprašala ona mirno.

On se je spomnil Muhičevih besed in se je pomiril tem bolj, ker je videl, da so prihajale od nje.

„Danes si tako krasna, vabljava, zapeljiva,“ je šepetal s strastnimi besedami, „in z vitezom sta lep par. Rekel sem že, ko bi ne bil vate zaljubljen že deset let, bi se zaljubil danes. A to je ravno, da te ljubim čim dalje, tem bolj . . .“

„In koga ljubiš še?“ je vprašala ona.

„Nikogar na svetu; iskal bi pri drugih utehe samo takrat, kadar bi me ti silila, da gre proč od tebe moja pot. O, ko bi ti razumela harlekina! Nikdar bi ne iskala ne ljubezni ne prijateljstva, ne sreče ne radosti drugod nego pri njem. Živela bi z njim in bi čutila, kaj je radost, porojena iz trpljenja, kaj je ono življenje, ki ni igra, ampak resnica in pri tem lepša od vseh iger na svetu!!“

„Zakaj smatraš igro za resnico?“

„Jaz moram verjeti temu, kar vidim; zunanost nam kaže to, kar je v notranjosti.“

„Pri igri ne,“ je rekla Helena in se je zasmejala. Godba je zaigrala. Zaplesala sta valček in Kristijan je šele zdaj spoznal, da mu ona s svojo masko kot balerina tvori par. Čutil se je srečnega, da more vendarle nazivati svojo to krasno ženo, ki se ji po lepoti ne more meriti nobena v tej dvorani. Privil jo je tesno k sebi in ji šepnil v uho:

„Helena, ali si moja . . .?“

Ona mu na to ni odgovorila, le roko mu je na lahno stisnila.

„Zakaj me mučiš?“ je šepnil zopet.

„Ah, ti zaljubljeni harlekin,“ je rekla ona z veselim smehom.

On je molčal.

„Ali se lepo pleše z odalisko?“ ga je vprašala potem.

„Krasno, gospodična, a priznam, tako nebeško ne, kakor z vami.“

„To me veseli,“ je rekla ona, „naplešite se torej dobro, gospod harlekin, kajti po plesu človek izborno spi.“

„Helena,“ je vzkliknil on, „ne igray se, jaz ne prenesem tega.“

Godba je prenehala in pari so se razšli.

Pred Heleno se je naenkrat pojavil vitez v črni svileni obleki ter se priklonil. Ona je stisnila Kristjanu roko, z drugo pa se je oprijela viteza. Harlekin se je poklonil in je ostal sam. Odšel je po dvorani. V kotu je kmalu naletel na malega domina, ki je sedel med dvema damama: ena je bila v črni obleki, z belimi lasmi, druga pa v dragocenem kostumu, ki se je lesketal v lučih. Harlekin je prisedel in začel se je pogovor štirih neznanih si ljudi, pri čemer se je harlekin odlikoval s tako duhovitostjo in dovtipnostjo, da je bil gospod Muhič v svojem dominu prav od srca vesel svojega nekdanjega učenca; obe dami sta se mu, polni smeha, priklanjali ter ga odlikovali z nešetimi pohvalami za tako zabavo. To vse je spravilo ljubosumnega harlekina v jako dobro voljo; prepustil se je godbi in plesu, tako da sta se ž njim naplesali obe dami do utrujenosti, potem pa je poiskal odalisko ter jo pri-

pravil v smeh, dasi je bila zelo žalostna. Harlekin je mislil, da je zakrivil to žalost on s svojima dvema ljubeznima, in mu je bilo žal lepe odaliske. Ker je hotel kljubovati lepi balerini, je plesal z odalisko ter ji pri tem mnogo govoril o ljubezni. S tem pa je skoraj popolnoma pozabil na balerino in ko jo je proti jutru iskal, je naletel na gospoda Muhiča, ki je bil že razkril svoj obraz in mu naznanil, da se je Helena že odpeljala.

„In kdo jo je spremil?“ je vprašal Kristjan.

„Črni vitez,“ je odgovoril gospod Muhič, ki je bil precej slabe volje.

„Koketa, koketa,“ je odgovoril Kristjan jezno in je izginil med pari, da bi zopet našel svojo odalisko, toda ta je med tem izginila. Zato je zapustil veselo plesišče, se ogrnil v svojo črno pelerino, sedel v prvo kočijo, ki jo je našel zunaj, in se je odpeljal domov . . . Vse je divjalo v njem. Najrajši bi bil odšel po mestu, poiskal predrznega Francoza in ga pozval na rapirje. Toda premagal se je in je izkušal bolest prespati ter vse premisliti; zdelo se mu je, da je njegova zaljubljenost brezumna, njegova ljubosumnost pa krivična. Tako je ležal na postelji in gledal v sneženo zimsko noč. Pred njim so se še vedno blestele sveče, godba je odmevala po dvorani, glasen šum se je razlegal po prostorih, pari so šumeli v razposajeni radosti. Toda vse to je bilo le ozadje: on je videl le črnega viteza z lepo, belo balerino . . . Ta lepa, bela balerina je njegova nevesta! Hodi in pleše z drugimi in njemu daje lepe nauke! Na njegovo vprašanje mu stisne roko; da bi ne bilo dvomov, kdo je njen kavalir, se da drugemu spremi domov. Premišljal je o tem vsem celo noč in ko se je že svitalo za Gradom, je prišel do zaključka, da je edino častno zanj, pustiti Heleni prosto pot ter si poiskati nove sreče drugod . . . Tako ga je našel še gospod Muhič, ki ga je obiskal okoli poldne ter mu začel vlivati prijateljsko tolažbo sladkih besedi na skeleče rane užaljene ljubezni ter mu obenem dokazal, da je Don Pier spremil bolj gospodično Klaro nego Heleno; a tudi za njega, za Muhiča je bil ta večer odločen: Spremil je bil namreč domov gospo Gusičevo.

Nato je začel gospod Muhič pripovedovati zanimive in nezanimive dogodke s plesa, ki jih je Kristjan poslušal le na pol. Sklenil je Kristjan, da se bo poslej še bolj vadil v borbi z rapirjem, ker človek pogosto ne ve, ali ga obdajajo zvesti prijatelji ali zviti sovražniki, posebno zdaj, ko je vojna skoraj gotova.

„Krasna ženska, pravim, krasni časi so to,“ je govoril gospod Muhič.

„Kdo?“ je vprašal Kristjan.

„Gospa Gusičeva, menim.“ Smehljal se je gospod Muhič in je začel opisovati posebnosti njene krasote.

Kristjan pa je molče gledal skozi okno v jasni zimski dan, potem pa je začel meriti zasneženo zidovje starega ljubljanskega Gradu.

II.

VOJNA.

Ko se je nagibala zima k koncu in je prihajala pomlad v deželo, so se bližali viharni časi, polni bojev in vojsk, bolj viharni in nemirni, nego so o njih vedeli pripovedovati stari ljudje, bolj sovražni nego vsi oni, ki so o njih slišali praviti od svojih dedov, bolj preteči in uničujoči, nego so bili oni, ki so jih pomnili še vsi izza zadnjih let. Prišel je glas o tem od severa in juga in je napolnil s strahom vso deželo; prišel je tudi na Dolenjsko, in odmevi o tem so šli po dolinah in so segli do zadnje koč. Posedali so ljudje vso zimo okoli peči in govorili o tem, kaj je novega po svetu, govorili so o težkih časih, o francoski vojski, o revoluciji, njenih krvolokih in so menili, da je prišla doba, o kateri so pravili z grozo, da pojde človek zoper človeka, brat zoper brata; kakor je prišlo vse to drugam, tako — so mislili — pride tudi na Dolenjsko. Starci so se spomnili starih prorokovanj o črni vojski, pravili so o njej najstarejši ljudje, nekaj groznega je preletelo vse, ki so slišali to ime; tudi črna kuga — so pravili starci — pride vedno za vojsko. In mehkočutne starke so pomislile na vse, kar so slišale kdaj podobnega, ter so govorile o tem tako, kakor da je bilo to že izdavná prerokovano: postal je svet hudoben in prišla je nad ljudi nesreča z vso težo, da spozna svet svoj greh in z jokom in pokoro prosi usmiljenja . . . Oni, ki so pomnili, kako so prišli pred leti Francozi na Kranjsko, so pravili o njih, kar so vedeli iz lastne izkušnje in kar so slišali od drugih. Pripovedovali so, da se takrat ni zgodilo nič posebnega, dasi so bili „cesarski“ tepeni, kajti Francoz ni Turek, in ljudje so bežali pred njim bolj, nego je bilo treba. Drugi so se spomnili, da so bili Francozi pred štirimi

leti v Ljubljani in je niti požgali niso . . . Toda sedaj je bilo drugače, nego je bilo takrat: takrat je francoska vojska napadala in naši so se umikali, ker so bili slabejši, cesar je bil zato pripravljen, odstopiti dežele; sedaj je „naš“ sovražniku napovedal črno vojsko, ker hoče imeti dežele nazaj; zato bo sedaj boj drugačen. In predstavljali so si, kako je to, črna vojska: kri teče v potokih, vse reke so krvave, polja in ravnine so pokrite z gnilimi trupli, črni vrani lete od vseh strani in se goste z mrličji; vasi, gore, mesta padajo v prah, vse beži, vse umira, kakor da se plazi po deželi velikanska strupena kača. In za njo stopa dolga, črna senca: kuga . . . Cesar ni pomorila vojska, pada pod njeno koso, tako da pogine vsa dežela; le malokdo se reši v gore, grozen duh smrti polni vso deželo . . . Tako so mislili o črni vojski. Pomnili so že mnogo znanih ljudi, ki jih je v zadnjih letih vzela vojska s seboj in ki se niso vrnili nikdar več. Obležali so Bog ve kje daleč v tujini, da ne bo nihče nikdar vedel, kje je njihov grob. Mnogi so tudi prišli domov brez roke ali brez noge in so pravili strašne reči, ki se gode po svetu. Po sejnih, po shodih, po božjih potih, pri farah, po krčmah in po hišah so posedali taki ljudje, ki so bili ranjeni v vojski ter so beračili in molili, potem pa so pravili, kaj so doživeli. Z vzdihji in solzami so govorili o vsem, kar so videli, in so končali z besedami: Bog nas varuj! Ljudje so se spomnili starih časov, ki so o njih pripovedovali stari možje, in so začeli praviti o turških vojskah, ko je hodil Turek v deželo. Huje je bilo takrat, so govorili, kajti Turek je prišel nenadoma, ne kot vojak, ampak kakor ropar: moril in požgal je vse. Zdaj gre vojak nad vojaka, takrat pa so šli vsi nad kmeta.

Tisti, ki so več hodili okoli po deželi in so imeli priliko, slišati novice o vojski, so pravili, da neprenehoma gredo vojaki skozi Ljubljano, pešci, konji, topovi; vsi gredo proti Italiji . . . Ljubljana leži ravno na poti med Dunajem in Rimom, zato mora vse skozi njo, zato je videla že toliko sovražnikov, zato gre vsaka vojska čez Krajino. Tako so mislili in mnogi so bili ponosni na to: ako bo treba, so govorili med seboj,

pojdemo tudi mi. Vsak brani svoje . . . Vedeli so, da cesar ni sklical samo svoje vojske, ampak je poklical na pomoč tudi brambovce in kmete. Ako bi ne bila sila, bi tega ne bil storil, ker: vojak naj ostane pri puški, kmet pri drevesu. A če je sila velika, je treba pomagati cesarju. Navduševalo jih je tudi to, ker se je govorilo, da se je nabralo od vseh krajev toliko brambovcev, da vseh niso mogli niti sprejeti in da se v vsakem večjem kraju zbira kmetska črna vojska. Tuintam se je pojavil človek, ki je znal čitati in jim je čital besede: „Kako radi so cesarjev glas poslušali, k orožju skup tekli in vreli, bode nekdej v prihodnjih časih per naših poznih vnukih slovelo. Od roda do roda si bodo eden drugimu pravili, kakšni junaki smo v naših dnevih bili inu bodo pesmi nam na čast skladali.“ Zraven jim je pismouk bral pesmi o brambovcih, ki jih je znal že na pol na pamet.

Slišalo se je vedno, da se vali od Francoskega sem čez Italijo in Nemčijo velikanska vojska, ki bo preplavila vse cesarske dežele. Vodi jo sam Napoleon Bonaparte, ki je razžaljen, ker hoče imeti cesar svoje dežele nazaj. Tako so ljudje z veliko radovednostjo čakali novic. Hodili so s hribov v doline, prišli so v Novo Mesto, ostali so tam po več dni in so poslušali, kaj se godi novega po svetu. Mnogo jih je ostalo tam ter odšlo skupaj s četami, ki so šle dan za dnev skozi mesto. Iz raznih občin so tja prignali mlade ljudi ter jih poslali dalje proti Ljubljani.

Taki časi so se torej začeli na Dolenjskem, ko se je bližala pomlad. Nekak tesen strah je vladal po hišah, po družinah in po vaseh, ko se je povsod govorilo o strašnih, nezaslišanih časih. Po krčmah so si možje pri vinu dajali drug drugemu pogum in se rotili na svojo čast in pest, da sedaj, ko gre vse na vojsko, tudi oni ne bodo mirovali, če se prikaže sovražnik v tej strani. Zato so naročili cerkveniku, da naj bije takoj plat zvona, če zapazi sovražnika, da še ljudje o pravem času stečejo in si poiščejo orožje. Priveril se je možak, ki mu je zlezlo vino v glavo, pomaknil je kučmo na stran in udaril ob mizo: zdelo se mu je, da bi ležalo vse pobito, ko bi med sovražnika udaril z mogočno pestjo.

Takrat se je vzdignil stari Čelešnik s Krtine in je odšel s sinom v Novo Mesto. Celo zimo je poslušal vse, kar so ljudje pripovedovali, molčal je in ni govoril, kadil je pipo in samo prikimal, zraven pa je kašljal, kakor brez potrebe; delal je brezove metle in jih prodajal naokoli: dva sina je imel in eno kočo: težko je eno kočo deliti med dva sina; zato je o Svečnici odšel mlajši sin v Novo Mesto in se ni vrnil več; ujeli so ga in so ga vzeli s seboj na vojsko. Ko je starec to zvedel, je vzel pipo iz ust, čudno so pogledale njegove oči, bilo je, kakor da hoče nekaj reči, — a rekel ni ničesar. Nikdar ni z nikomer govoril o tem, le v nedeljo, ko je pil v krčmi in so ljudje govorili o vojski, je mahnil z roko in se oglasil: „Tudi moj je tam; v mesto je šel in so ga vzeli.“ Umolknil je . . . In ko se je stajal led po potih in je skopnel po hribih sneg, ko je glasneje zašumela narastla Krka, je vstal starec nekoč zjutraj in je rekel starejšemu sinu: „Pojdi, greva pogledat.“ — Zaklenila sta kočo in odšla. Srečavali so ju ljudje in ju izpraševali, kam gresta. „Greva pogledat,“ je odgovarjal starec vsem na kratko. Nihče ni mogel vedeti, ali je gnala starca želja, videti še enkrat mlajšega sina, ali je hotel sam pogledati vojsko. Nobeden se ni vrnil nikdar več na Krtino: niti starec niti starejši niti mlajši sin. Ostala je zapuščena kočica in povest z njo — oni pa so izginili v vojski. Take povesti so se začele. Zato so pogumni in bojaželjni ljudje hiteli k veliki cesti v doline, plašni in boječi pa so poiskali zakotne vasi, kamor so znesli tudi skopuhi svoj dragi denar. V hribih so poiskali znancev in sorodnikov vsi, ki niso bili varni. Tam so se širile novice, mnogokrat ponavljane, popravljene in prenavljene, zdaj grozne, zdaj šaljive, zdaj strašeče, zdaj dovtipne, od vasi do vasi bolj različne, povečane in izpremenjene, pomnožene in olepšane, tako da je verjel oni, ki je pripovedoval, in oni, ki so poslušali. Pripovedovali so o Napoleonu in o francoskih generalih, drugi so slavili princa Karla in cesarja Franca, drugi pa so govorili le o domači vojski, nazadnje so se poslovili ter odšli. Tako se je poslovil Janez z Vrbovja od cele vasi in tudi od tete Maruške, ki se je bil sprl

z njo nekaj dni prej zaradi svoje ljubice, zaukal je na konci vasi, ko je videl, da gledajo ljudje za njim, in je odšel proti Novemu Mestu, kakor vsi, ki so bili doma nezadovoljni in so iskali novih, boljših krajev. Vsem je bilo žal za njim, dekleta so se solzila in se jezila nad skopo teto Maruško, Janez pa je ukal čez vasi in pravil povsod, da gre na vojsko. Ni se vrnil nikdar več, niti k ljubici niti k teti Maruški. — Mnogo mladeničev je zmanjkalo čez noč; prišli so bili ponoči biriči in so jih vzeli; mnogo se jih je skrivalo po gozdih in so se le včasih skrivaj upali priti v vas. In kadar jih dolgo več ni bilo, so zaplakale matere in sestre . . . In stare matere so molile na posteljah s solzami pozno v noč ter prosile rešitve in pomoči v teh hudih časih. To je bil čas, ko se je usedel narodni pevec in je zapel ganljivo „pesem od pričujočega sveta“, kjer je potožil vse težave in gorje, ki jih je prinesla s seboj ta zgodnja pomlad. Pomlad je prišla nenavadno zgodaj, a bila je viharna in mrzla; vetrovi so se borili med seboj nad vrhovi, zato dolgo ni izginil poslednji sneg z brd. Izkušeni ljudje so prerokovali slabo letino, modre može je skrbelo, kaj bo z vinsko trto. Le počasi so se odkrivali grebeni Gorjancev in motno so se kazali beli hrami po zelenih vinskih goricah. Iz različnih znamenj so starke prerokovale velike nesreče. Tako so trdile, da je na mladi mesec zapadalo solnce v krvavi zarji in ponoči so se potem utrinjale zvezde, kakor da žalujejo nad zemljo. Sveta noč je bila tisto leto meglena in oblačna, ne sneženo-bela, z jasnimi zvezdnatim nebom: mnogi, ki so se spomnili tega, so zdaj vedeli, da je to imelo pomeniti nekaj slabega. Pri predicah se je ono zimo pogosto trgala nit, kar je bilo znamenje, da jih bo mnogo umrlo, in v nedeljo, ko so posedali možje po gostilnah, so pravili, da se pogosto oglašča čuk in da letajo v mraku čudni črni ptiči okoli hiš. Popotniki so o poznih večerih neradi ostajali zunaj vasi, češ. da se vidi letos mnogo strahov, in v noči so se vsi izogibali križpotij, da ne bi videli zlih znamenj. Začetkom marca so videli nekateri leteti gorečo metlo preko neba; preletela je vso Kranjsko, od gorenjskih gor pa do Gorjancev. Bilo je to zgodaj zjutraj

in za gorečo metlo je šel ognjen dež . . . Kaj čuda, da se je raznesla govorica, da je videla neka žena dvoje solnc, eno zlato in drugo krvavo, in krvavo je zlato pokrilo. Drugod so trdili, da se vidi vsak večer na zapadni strani goreča vojska, ki se pomika proti jugu in potem izgine za gorami. Ljudje so hiteli na višave, na holme in klance ter so gledali na zapad pozno zvečer in zdelo se jim je, da res vidijo gorečo vojsko, ki se pomika proti jugu; prevzeti od strahu in groze, so se vračali domov. Take in podobne reči so pripovedovali ljudje: verjeli so samim sebi in drugim; zato so pripovedovali s takim prepričanjem, da je celo resni in modri človek, ki je slišal vse to, pomislil, če morda res ne prihaja kaj posebnega. Tak nemir se je polastil ljudstva, kar se je raznesel glas, da gredo brambovci iz Novega Mesta na vojsko, da je Napoleon že v Italiji, da hiti od Dunaja velika vojska čez gore in da se ob Kolpi na hrvatski granici in po Beli Krajini zbira kmetska črna vojska. To je bil začetek one pomladi - na Dolenjskem.

2.

Zgodaj zjutraj, ko je zardelo v prvih žarkih pomladansko nebo nad Gorjanci, sta stala na dvorišču pristave Krkovo konja pripravljena in osedlana za na pot; okoli njiju se je obiral star hlapec in popravljaj zdaj uzde, zdaj kaj drugega, ker se mu je zdelo, da ni vse v redu.

Lahna megla je ležala po dolenjskih hribih in pokrivala dolino ob Krki; preko vrhov je vel hladen jutranji veter; hlapec se je oziral na vse strani neba, da bi videl, kakšno vreme bo danes; med tem pa se je pogosto ozrl v prvo nadstropje pristave, kjer so bila okna razsvetljena, in je mrmral sam pri sebi:

„No, koliko časa se odpravlja gospod Egid! Ali pa so ženske v kuhinji tako počasne! Grdo je, če pride človek najzadnji; mislili bi lahko, da smo lenuhi.“

Pri tem je začel zopet preudarjati, če je vzel vse s seboj na pot in če ne bi kazalo, vzeti še kaj, kar bi se potrebovalo zdaj ali zdaj. Včasih pusti človek kaj

malega doma in potem mu hodi vse navzkriž. Pregledal je še enkrat vse jermenje pri sedlih in pri uzdah in hvalil potihoma domačega sedlarja, Antona Košemaja, ki je napravil vse tako trdno. Gladil je med tem oba konja po smrčkih in in začel z njima pogovor:

„Zdaj bosta videla, kaj se pravi, ko pojdemo na vojsko! Ti, pisanec, ne boš imel časa, si izbirati v krmi, kakor si si izbiral doma; senožetne mrve nisi maral, izbirčnost ti konjska! Le čakaj: Trava ob cesti bo dobra, če jo dobiš, prav je tako. In ti, lisec, boš brcal, kolikor boš hotel, seveda ne nas, ampak Francoze, ako se ti bo ljubilo. Poznam te, ti si muhast, a tam jih drugače dobiš po gobcu, nego sem ti jih nametal jaz. Tudi plašiti se ti ne bo ljubilo, vesel boš, ako si odpočiješ. Prav se vama godi: dobro je, da se včasih poizkusi kaj slabega, slabo je, ako se kdo preobje dobrega kruha. Nič se ne prilizuj, pramec; pojdemo kakor bo cesarju po volji. In ti, lisec, nič ne premišljuj: kakor gospodar, tako mi . . .“ Tako je govoril hlapec in je začel zopet gladiti konja. Konja sta prislanjala glavi k staremu hlapcu, kakor da razumeta, kaj jima pripoveduje. Po dvorišču je prišel hlapec Janez in je tudi začel gledati po nebu:

„Lepo pot boste imeli, Andrej,“ je rekel staremu hlapcu in se ozrl v prvo nadstropje na razsvetljena okna. „Škoda, da tudi jaz ne grem z vama; bili bi trije.“

„Kdo bi pa doma gospodaril,“ je rekel Andrej. „Le dobro pazi na vse, da se ne zgodi kaka nesreča. Na malega dobro pazite, da se ne preobje. Nas morda dolgo ne bo domov.“ Pri tem „malem“ je mislil stari hlapec na žrebe, ki mu je bilo najljubše izmed vseh konj, ker je videl, da bo nekoč iz njega lep konj.

„Pa bi res, človek, dol bi šel v Novo mesto, bi vzel puško, pa bi šel,“ je modroval počasi hlapec Janez.

„Ej, Bog, da ti ni treba,“ mu je odgovarjal Andrej. „Ti veš, kaj imaš v vasi in kakšen jok bi bil, ko bi šel. Nas je to minilo in tudi gospod Egid se ne meni za take reči. Doma dobro varujte, ker je vedno čuti o konjarjih. V goricah pazite na seno, da ne bodo

drugi hodili krast, dobro pazi na kobilu, da se po noči ne zadrhne! Pastirja pa resno primi, da ne bo lazil po noči okoli, doma naj spi, ne drugod . . .“

V tem se je začulo v kuhinji ropotanje.

„Počasi se obirajo ženske v kuhinji, kakor kokoši na plotu,“ je rekel Andrej. „Petelin je pel že ob treh in so vstale šele zdaj.“

Na dvorišču se je prikazalo par zaspanih dekel in med njimi je prišel pastir, slok, suh fant, z rokami za pasom.

„Ti Grega,“ je rekel Andrej pastirju, „da ne boš lazil okoli cele noči; na kobilu je treba paziti, da se ne zadrhne; ako boš žrebe izpustil, glej, kod bo letalo, da si nog ne polomi. To ti povem, da se ti ne bo dobro godilo, če se kobili kaj zgodi . . .“

Pastir Grega se ni dosti zmenil za te reči, zazehal je leno in rekel: „Mi bomo doma skrbeli za svoje stvari, vi pa glejte, da se vsi v vojski ne polomite.“

„Ti neroda se boš polomil,“ se je razjezil hlapec.

Na vzhodu se je svitalo. Velik, bel pas je stal po celem nebu in griči so se svetili v njem. Megle so se leno vleklye po dolinah. Po gozdu okoli pristave se je slišalo glasno prepevanje ptičev. Vmes se je na gredi oglašal petelin.

„Lep dan bo danes,“ je prerokoval hlapec, „a vreme se rado izprevrže: april ima rep zavit.“

Med tem je gospod Egid, potomec stare rodovine Gusičev, pospravljaj v prvem nadstropju pristave svoje reči v omare in škrinje ter si počasi nadeval svojo brambovsko obleko. Zopet in zopet se je ozrl po svoji zapuščeni sobici in se obračal pred zrcalom. Vihal si je pri tem male črne brke ter si gladil dolge lase. Ozrl se je po podobah starih dedov na stenah in zdelo se mu je, da so danes vseh oči uprte vanj. Posegel je še enkrat v predalce pod zrcalom in je zopet prečital drobno pisemce, ki ga je znal že skoraj na pamet, skoro na glas je čital besede: „Veseli me, da ste tudi Vi stopili med branitelje domovine. Na potu v boj Vas bo povsod spremljala moja misel. Želim Vam pri tem sreče in zmage; vse drugo prepustimo bodočnosti in upajmo vse najboljše. Velika ljubezen rodi velika de-

janja. Ta nam bođe tudi najlepši dokaz o velikosti naše ljubezni . . .“ Čital je še dalje in je poljubil na koncu pismo, kjer je stalo ime: Alenica V. Nato je spraval pismo v žep. Ozrl se je zopet po sobi in je zagledal v kotu staro podobo Marije, ki je bila že od davnih časov zaščitnica te hiše in nje družine. Pripognil se je pred njo in je šepetal tiho molitev: „Varuj, velika priprošnica, v viharnih časih mene in njo!“ Po tej kratki molitvi je zaklenil vse ter vtaknil ključce za pas. Nato je odšel počasi po stopnicah in stopil na dvorišče. V juuranjem svitu je bilo lepo videti njegovo vitko postavo v temni obleki. Visok klobuk je imel na glavi in čez obleko je imel črno ogrinjalo.

„Dobro jutro,“ je rekel glasno in si popravljal meč, „ali je vse pripravljeno?“

„Vse,“ je odgovoril hlapec Andrej, „samo ženske še prineso svoje.“

Gospod Egid je začel ogledovati konja in ju je pri tem gladil po vratu. Kuharica je prinesla Andreju celo bisago, napolnjeno z raznimi rečmi, ki jih je Andrej lahko spoznal po duhu, in mu šepnila:

„Varuj sebe in gospoda, za božjo voljo!“

Andrej je bil z bisago zadovoljen, onih besedi pa kakor da ni slišal, ker ni hotel v takem slučaju nikdar poslušati žensk.

„Zdaj je vse,“ je rekel in vrgel bisago pred sedlo svojega konja.

„Torej varujte dobro dom in delajte, kakor sem ukazal,“ je rekel gospod Egid, „bodite, kakor če bi bi bil jaz doma. Upam, da se kmalu vrnemo. Janez bo ta čas gospodaril, vi pa storite vsak svoje, da bo vse prav.“

„Želimo vam srečno pot in da bi se kmalu vrnili srečni in zdravi,“ je rekel hlapec Janez v imenu cele družine in glas se mu je tresel, kajti kuharica Marijana je zajokala in za njo so se spustile dekline v jok.

„Saj bomo kmalu doma,“ je tolašil polglasno Andrej, ki ni mogel slišati joka, ker je imel zelo mehko srce.

Gospod Egid je med tem urno zajahal svojega konja in za njim je tudi Andrej kmalu sedel na svojem ter je popravljal bisage pred seboj.

„Torej z Bogom,“ je zaklical gospod Egid in obrnil konja proti vratom. Ozrl se je še enkrat na prijazno, belo pristavo, na svoje lepo domovanje, na dvorišče in vrtove, na družino, ki je stala pred pristavo, in je hitro odjahal.

„Da ne pozabiš na kobilo,“ je naročal Andrej glasno hlapcu Janezu, „in ti, Grega, žrebeta ne puščaj v nemar, in ponoči, kakor sem rekel, . . .“

Naprej se ni slišalo, kaj je naročal stari hlapec, kajti konj ga je že odnesel skozi vrata za gospodarjem.

„Z Bogom,“ je klicala cela družina za mladim gospodarjem in hlapec Janez je takoj odšel po dvorišču, da ne bi videli drugi, kako so ga zalile solze, in celo pastir Grega je čutil, da mu jok sili v oči. Ženske so stopile na zid, si brisale solze in gledale, kako izginjata jezdeca v megleno dolino.

„Sam Bog ju obvaruj in sveti Ahac,“ so molile pri tem. „Križ božji, kakšni časi, sama vojska!“ so tarnale. Videle so, kako se je gospod Egid zopet in zopet ozrl po pristavi in tudi Andrej jim je še parkrat pomigal z roko ter kričal o senu, o kobili in žrebetu . . .

Hlapec Janez je na tihem v srcu obetal še enkrat vse, kar je bil včeraj obljubil gospodu: da bo vodil gospodarstvo ter skrbel za to, da bo gospod z njim zadovoljen, kadar se vrne z vojske domov. Rastla sta skupaj od mladih nog, ko je prišel še kot deček v hišo njegovega očeta, zato se mu je zdaj milo storilo po dobrem mladem gospodarju, ki sta si bila skoraj prijatelja, dasi je bil eden gospod in drugi hlapec. Hotel je z dobrim gospodarstvom dokazati, da je vreden zaupanja, ki mu ga je izkazal gospod, prepustivši mu vse v roke. „Če pa se ne vrnem,“ tako mu je snoči govoril gospod Egid, „potem pridejo drugi in vse se bo razdelilo, kakor sem zapisal v oporoki.“ Pri tej misli so hlapcu Janezu solze zalivale oči in najrajši bi bil šel tudi on z gospodom kamorkoli, da bi mu pokazal svojo zvestobo in vdanost. — Celó pastir Grega je ta trenutek obljubil sam pred seboj, da bo delal vse tako, da se ne bo mogel nihče pritoževati nad njim.

Bolj in bolj se je izgubljal po megleni dolini odmev konjskih kopit in na zadnje je utihnil popolnoma. Družina se je razšla po delu.

Zažarelo je kakor v rdečem ognju rumeno nebo nad Gorjanci, v jutranjem solncu razsvetljeno, in vsa pokrajina je oživila pod njim. Zeleni griči so pokazali svoje vedre glave iz meglic in se posmejali drug drugemu v pozdrav. V brzem teku sta peketala oba jezdeca po cesti med griči proti Novemu Mestu . . .

Andrej je mislil še vedno domov in se je pogosto prijemal za žepe, ki jih je imel napolnjene z različnimi potrebnimi rečmi.

„Nič ne rečem,“ je govoril sam s seboj, „Janez je pameten dovolj, ako ga ne bo zmotila ženska. Kadar se človek ženi, je za vse slep. Na gorice ne bodo pazili, ljudje bodo seno znosili, žrebe bodo izpridili, kobila . . . Sploh, vse bo narobe, ko ne bo previdnega gospodarja . . .“ Za tega previdnega gospodarja je smatral Andrej samega sebe.

Gospod Egid se je zagledal po ravni cesti pred seboj. Težko je zapuščal domačijo, toda zdelo se mu je, da mora biti tako. Spominjal se je vsega, kako je to prišlo in kako se je vse zgodilo od onega časa, ko je bil na lovu pri gospodu Langerju na Poganici. Takrat je prvič videl Alenico, ki mu je o njej pripovedoval gospod Langer, da pride jeseni k njemu na trgatav. Oni večer, ko so polpijani lovci proslavljali gospoda Mika Muhiča ter pili na zmago brambovcev, ko so vsi, opojeni od dobrega vina, pozabili na vse drugo in samo prepevali pesmi ter kričali svoj „vivat“, takrat se je gospod Egid seznanil z gospodom Vranglom in z Alenico. Nihče izmed navdušenih lovcev ni vedel takrat, da sloni zunaj na verandi mlad par, tako poln ljubezni, da ni bilo treba niti njemu niti njej govoriti o ljubezni. Ko sta se prvič zagledala, je Alenica globoko zardela in ni bilo mogoče dvomiti, da se je je nenavadno dojmil gospod Egid Gusič. Enako je bil gospod Egid ves čas pri njej tako neroden in molčeč, da ne bi mogel nihče dvomiti o njegovi zaljubljenosti. In ker sta mislila oba, da bo bolje, če bosta sama, sta odšla na verando: tam sta gledala vrt pod seboj, govorila

sta o rožah in cvetih, po lepi noči sta se ozirala, po visokem nebu, o zvezdah sta si pravila in o raznih drugih lepih rečeh. Noč je bila jesenska, čudovito lepa, vetrovi so šepetali okoli oglov, listje je šumelo po vrtu, mesec se je nagajivo skrival za oblaki . . . . Gospod Egid je ves trepetal od čiste sreče v tem trenutku . . . . Toda predno je zaljubljeni Egid mogel začeti govoriti o svoji ljubezni in o svojem zapuščenem življenju, je prišel na verando gospod Vrangel ter je s seboj odvedel svojo hčerko, češ, da je hladen večer. Ona je odšla v svojo sobo, on pa se je poslovil, sedel je na svojega konja ter odjahal domov. Poslej je hodil pogosto na Poganice in je imel priliko, govoriti z njo. Govorila sta vedno navadne reči in on ji ni mogel nikdar povedati tega, kar ji je hotel povedati. Na Poganicah pa so se shajali v onem času tudi vsi bojaželjni in slavohlepni ljudje in četa Langerjevih brambovcev je rastla od dne do dne. S tem je tudi oseba poveljnika dolenjske deželne brambe postala znana daleč na okrog in so od vseh strani sem prihajali izpraševat po novicah. Tako se je zgodilo, kakor se je moralo zgoditi, da je gospod Egid stopil med brambovce. Alenica je bila zaradi tega zelo vesela. Zadnji večer pred njenim odhodom ji je na vrtu poganiškega gradu razkril, da je storil ta korak iz ljubezni do nje; ko ji je pri tem pripovedoval o svoji ljubezni do domovine, so se naenkrat zganile njene roke in predno je vedel, kaj se je zgodilo, — je poljubil deklico, ki jo je tako ljubil od prvega trenutka, ko jo je bil zagledal . . . Drugo jutro se je ona odpeljala v Ljubljano.

Gospod Egid je preživel vso zimo na deželi: deloma doma, deloma pri gospodu Langerju na Poganicah. Ni bil mestni človek in je nerad zahajal v mesto. Po svojem očetu je podedoval pristavo Krkovo; za njo se je vnela tožba med njim in gospo Gusičevo, njegovo mačeho. Pravda je tekla že mnogo let, ne da bi odločila pravico na eno ali na drugo stran. Zato se je gospod Egid malo zanimal za družbo, tem bolj pa za svoje gospodarstvo in proti vsej navadi tedanje gospode je mogel ostati celo zimo sam na svoji pristavi. Seveda si je zelo želel družice, toda o tem je

bilo težko govoriti, dokler je tekla pravda; zato pa se je gospod Egid v svoji samoti bavil s streljanjem in borjenjem in je prebiral stare nemške knjige. Poleg tega pa je jezdil vsak teden v Novo Mesto, kjer je oddal pismo za Ljubljano. Vsak mesec pa je tudi on prejel pismo in eno izmed teh ga je vabilo na maškerado v Ljubljano. Dasi si je gospod Egid iskreno želel, zopet enkrat videti Alenico, je ostal vendar tudi takrat doma, ker ni ljubil plesa, in se je odpravil v Ljubljano šele teden dni pozneje. Obiskal je gospoda Vrangla in je komaj potolažil Alenico, ki je bila zelo nezadovoljna s tem, da ni prišel na maškerado. Toda videl je v tem, da ga ona ljubi, in je sklenil tudi v tem delati vse po njeni volji. Egida je zelo veselilo, da se je bolj in bolj bližala vojna, kajti mislil je, da se s tem za nekaj časa odtegne kmetskemu življenju ter pride v mesto, kjer se človek priuči lepemu vedenju. Upal je, da bodo brambovci gotovo branili domačo deželo in nje stolno mesto, in na ta način bi mogel braniti tudi njo vsake nevarnosti. Ko se je torej raznesel ob prvi pomladi glas, da se je vojna začela in da odidejo brambovci iz Novega Mesta, je pisal gospod Egid Alenici navdušeno pismo, polno ljubezni do nje in domovine, ki ga je končal z besedami:

„Tako sem stopil v službo domovine za njeno brambo. Jaz hočem braniti njo, ona pa naj mi ohrani svoj najkрасnejši biser . . . Naj bi to bila pot k najini sreči.“

Na to pismo je dobil gospod Egid odgovor, ki ga je skrbno čuval v predalu pod zrcalom ter ga je čital še enkrat pred svojim odhodom, potem pa ga je skrbno shranil na svojih prsih.

Ko je s hlapcem Andrejem odjezdil proti Novemu Mestu, da z brambovci vred odide proti Ljubljani, mu je jasno pomladansko jutro kmalu prineslo pred oči nje podobo: videl je jasno nje drobno postavo, okrogli obraz s črnimi očmi, obdan od kodrov, ki so jo delali tako otroško . . . Za griči se je že skrila njegova pristava, duša mu je bila lahka, vesela, saj je bil na poti, ki drži k njej . . .

„Da bi le ne pozabili, da bi dajali spodnjo mrvo živini, da se zgornja prihrani,“ je govoril Andrej pol-

glasno. Gospod Egid pa je z zadovoljnim smehom pogнал konja v dir, zatopljen v svoje lepe misli, zato ni odgovoril. Andrej je zmajal nezadovoljno z glavo in je še nadalje premišljal in preudarjal svoje gospodarske skrbi.

Dan je vstajal nad gorami, Krka ob cesti je radostno šumela, griči so blesteli v solnčnem svitu.

3.

Novo Mesto je bilo na vse zgodaj oživeló in je bilo polno naroda. Od vseh strani so prihajali ljudje v mesto, kajti danes so odhajali brambovci na vojsko. Mnogi so imeli med njimi svoje znance in sorodnike; mnogi so prišli iz radovednosti, ker so upali, da zvedo zopet kaj novega o vojski. Po mestu so ponosno hodili brambovci; oblečeni so bili v sive suknje z rdečimi obšitki, na glavi so imeli okrogle, na eni strani navzgor zavihane klobuke. Njih orožje, meč in puška, je bilo staro, obrabljeno, kakor so ga rabili še v prejšnjih časih. Toda ravno to jim je dajalo še več poguma in ponosa. Gostilne in krčme so bile danes napolnjene, kajti mnogo ljudstva je ostalo že od prejšnjega dne v mestu.

Brambovci, ki so se zbirali na trgu, so bili zelo pomešana četa. Bili so med njimi mladi ljudje, ki jih je vabilo v boj mladostno navdušenje, bili so tu mladeniči v najlepši dobi, ki niso bili zadovoljni z domačim življenjem, in bili so tudi starejši ljudje, ki jih je bolj veselil boj nego delo, in tako so se shajali, kakor jih je nanesla različna usoda od Bele Krajine in iz kočevskih hribov, iz krajev okoli Gorjancev in iz dolin ob Krki, z dolenjskih gričev in od savskih bregov.

Med množico je hodil tudi stavec v kožuhu, počasi, s poniknjeno glavo. Zdelo se mu je, da je še zima, ker je skoraj še cel mesec do Svetega Jurija; zato si je nadel kožuh in je potlačil kučmo na ušesa. Trda je bila njegova hoja in ostro so gledale oči izpod košatih obrvi. Pregledoval je ljudi, ki so šli mimo njega, in je zmigaval z glavo:

„Ni ga, ni.“

Kjer je zapazil brambovce, je obstal in pregledal po vrsti njih obraze, toda sina, ki ga je iskal, ni našel nikjer. Kar ga je nekdo potresel za kožuh in kričal: „Hej, Kožina . . .“

Starec se je ozrl in zagledal starejšega moža, z porastlim, temnim obrazom.

„A, Konjar,“ je zamrmral in si popravil kožuh. Bilo je videti, da mu ni ljubo, da ga kdo moti.

„Imaš zopet konje?“ je izpraševal konjar. „A, kaj bi s konji,“ je odgovoril Kožina. „Sina iščeš,“ je rekel Konjar in se zasmel. „Pri Petelinčku“ je.

Mestni čuvaj se je prav tu prepiral z ljudmi in jim dopovedoval, da mora biti pred mestno hišo prostor. Množica je porinila čuvaja in oba moža nazaj. Kožina se je iztrgal iz množice in je odšel po trgu navzdol proti gostilni, kjer je stal nad vrati velik železen petelin, pod njim pa je bilo z nerodnimi črkami zapisano: „Pri Petelinčku“. Glasen šum je prihajal iz gostilne. Godec Bernard, ki so ga poznali po celem Dolenjskem, je sedel v veži in igral na harmoniko. Na dvorišču je stalo nekaj konj in dvoje velikih voz. Gostilna je bila polna različnih gostov in tudi brambovci so še sedeli pri mizah in se krepčali za pot. Med gosti pa se je sukalo mlado, čedno dekle, domača hči, ki je nalivala gostom vina. — V tem se je začul iz sobe glasen prepir. Vsi gostje so se ozrli tja. Dva fanta, eden v brambovski obleki in drug, dolg, šibek mladenič, sta se prepirala. Videti je bilo le malo krčmarjevo postavo, ki je razganjal ljudi in miril razdražena mladeniča. Naenkrat so začele pokati mize in stoli, čulo se je razbijanje steklenic, in ko se je stari Kožina ozrl, je zagledal svojega sina v brambovski obleki, ki je bil ravno skočil na mizo in hotel s puško udariti.

„Kožina,“ zakričal je starec in odrival ljudi, da bi prišel v sobo. V tem pa je nekdo prevrnil mizo in dolgi brambovec je padel čez ljudi, kjer se je naenkrat začutil v močnih, koščenih rokah svojega očeta.

„Konjski tat,“ je zakričal sin, „tvoja ne bo!“ In izkušal se je osvoboditi iz močnih rok. Kdo ve, kaj bi se bilo zgodilo v tem boju med očetom in sinom,

ko je mlada sila začela že zmagovati nad koščeno močjo premaganega starca, da se niso jeli ljudje, ki so gledali ves boj, razmikati, in neki glas je zaklical:

„Mir, gospod Muhič je tukaj!“

V tem trenutku je stal tudi brambovec Kožina že na nogah in drugi so dvignili obupanega starca. Ime vsem znanega, ljubeznivega gospoda Muhiča je vplivalo tako, da so vsi mahoma obstali.

Res, pri vratih stranske sobe se je pokazala drobna postava gospoda Muhiča, v obleki brambovskega častnika. Njegov obraz je bil tako strog in resen, kakor da ima gospod Muhič pravico, zapovedovati vsej gostilni. Vsi so čakali z napetostjo, kaj izpregovori, oni pa, ki so se zdeli samim sebi kolikortoliko krivi prepira in pretepa, so se skrivaj zmuznili pri vratih. Gospod Muhič je vzel svojo malo osebo, prijel za svojo svetlo, novo sabljo in zagrmel z močnim glasom nad Kožino:

„Kdo ti je dovolil, da se pretepaš po gostilnah? Ali si ti brambovec? Ali se boš tu klal z jeduhi, s konjskimi tatovi in postopači? Ali boš tu napadal stare ljudi? Kje je tvoje mesto?“ Vse je molčalo na te besede, Kožina si je popravil klobuk na glavi in je hotel oditi. Med tem pa je stopil stari Kožina k gospodu Muhiču, ga prijel za roko ter rekel: „Odpustite mu, gospod, moj sin je. Ako pojde z Vami, gospod, ga vzemite v svoje varstvo. Ni slab dečko, ampak . . .“ In solze so oblile starca po licu. Gospod Muhič je z resnim očesom premeril Kožino in je rekel:

„Dobro! Vidi se, da si dobrega očeta sin in da si po njem podedoval vse dobre lastnosti . . . Odslej si moj sluga. Tam zunaj na dvorišču je moj konj.“

„In on ima konja v hlevu, gospod,“ je rekel starec.

„Dobro,“ je rekel gospod Muhič, „konja in tvojo službo ti plačam pošteno, videl boš mnogo sveta in vrnil se boš pametnejši, nego si odšel. V pol uri naj bodeta konja pripravljena. Za zdaj ti je vse odpuščeno. Bodi vrl dečko in dobro se ti bo godilo.“ Kožina je bil s tem zelo zadovoljen.

„Bom,“ je rekel in odšel skozi stranska vrata na dvorišče. Stari Kožina pa je prijel drobno, belo roko

gospoda Muhiča ter jo začel poljubljati. „Hvala vam, gospod,“ je rekel s solzami v očeh, „jaz sem Kožina iz Bele Krajine in on je moj edini sin.“

„Dobro, dobro,“ je rekel gospod Muhič, „vrnil se bo vesel in zdrav, brž ko bo konec vojske.“

Vsem, ki so ta prizor gledali, je zelo ugajal nastop gospoda Muhiča in mnogi so razumeli, zakaj je njegovo ime povsod tako znano in spoštovano. „On je bil že v vojski in pri cesarju, je že star vojak,“ so si šepetali, ko so se razhajali iz gostilne na trg. Take in podobne besede so bile velika tolažba za starega Kožino, ki je potolažen odšel na dvorišče, kjer je Kožini dajal lepe nauke, naj v boju ne stopa med prve vrste, ampak naj se previdno drži svojega gospoda, naj ne pozabi doma in očeta in naj se srečno vrne domov. Sin je na vse to molčal in pripravljaj svojega in gospodovega konja, kajti zunaj se je že oglašal boben in meščani so vreli na trg.

Čudno se bo morda zdelo, da se pri vseh velikih dogodkih te povesti pojavi naenkrat popolnoma nepričakovano oseba gospoda Muhiča, ki s svojo ljubeznivostjo in dobrotljivostjo takoj zopet sprijazni ljudi, ki so si iz kakršnegakoli vzroka prišli navzkriž. Toda v resnici ni to nič čudnega, če pomislimo, da gospod Muhič ni bil nikjer stalen, da je rad potoval iz kraja v kraj in da je bil rad povsod zraven, kjer je bilo kaj posebnega. Drugič ne smemo pozabiti drugega pravila, ki je po njem gospod Muhič uravnaval svoje nemirno, slučajev in presenečenj polno življenje, namreč, da mora človek igrati v življenju ono ulogo, ki mu najbolj pristoja; ravnaoč se po tem pravilu, je gospod Muhič mogel vplivno poseči v važne dogodke, ki jih je srečal na potih svojega življenja. Končno smo v strahu pred vojsko, ki je bil napolnil vso deželo, pozabili na važne ljubljanske novice.

Gospodu Muhiču ni ostalo skrito, da se je mademoiselle Klara — tako je vedno iz prijateljstva imenoval gospodično Vrankovo — zaljubila v njegovega lepega francoskega prijatelja. To ni bilo samo na sebi nič čudnega, ker je bila gospodična Klara zaljubljena v vse lepe može, in to tembolj, čim več je bilo na njih

francoskega. Na eni strani je bilo to gospodu Muhiču celo po volji, kajti že izdavna mu je bilo žal, da je zaradi prevelikih simpatij do gospodične Klare izgubil prijaznost in naklonjenost bogate gospe Gusičeve. Toda gospodična Klara je bila, kakor se je govorilo, prva ljubezen gospoda Muhiča, ko je še kot mlad plemič prišel na dunajski dvor, in zato ni bilo lahko premagati čuvstva do nje, posebno ko je v pretekli jeseni imel toliko časa in priložnosti, svojo staro ljubezen obuditi v vsej njeni mladostni sili. Dasi se ni mogel nihče pritoževati o skromnosti gospoda Muhiča, vendar v kraljestvu ljubezni ni hotel biti zadnji, v gotovih slučajih pa niti drugi. Zato ga ni malo užalilo, ko je videl, da daje gospodična Klara mlademu Francozu prednost pred njim. Samega sebe gospod Muhič ni smatral za starega, a o gospodični Klari je bil prepričan, da je njena ljubezen do mladih gospodov odveč in nepotrebna. „Ako sem se jaz zadovoljil z ulogo starega strica,“ je mislil gospod Muhič, „zakaj bi ona . . .?“ In v svoji užaljenosti je poiskal gospod Muhič pribežališče pri gospe Gusičevi in zdelo se mu je, da je dobro zamenjal. Bilo pa je pri tem še drugo vprašanje, ki se ni dotikalo toliko njegove ljubezni, kakor njegovega prijateljstva: zdelo se mu je, da igra njegov francoski prijatelj zelo zvito ulogo in da je srce stare vzgojiteljice samo prehod v srce njene gojenke. To se gospodu Muhiču ni le zdelo, ampak o tem je bil kmalu celo prepričan, toda njegova miroljubnost, ki je preprečila že mnogo lahkomišelnih dvo-bojev, mu tudi tu ni pustila, da bi prinesel spor med prijatelje. Od občudovanja, ki ga je v njem od prvega začetka zbujal Don Pier, mu je še ostalo toliko slepote, da je pogosto videl le visoko francosko eleganco in najnovejšo modo v tem, kar bi se sicer smatralo kot prestopek proti ženski časti ali vsaj kot netaktnost napram družabnemu življenju, ako se v vsaki malenkosti neče iskati čin, ki ga je naperil prijatelj proti prijatelju. Gospod Muhič je torej imel počasi ono težko stališče, ki se ga je vselej rad izognil s tem, da je odšel v kak drug kraj. Toda iz Ljubljane se v teh važnih časih ni mogel ganiti, ker se je bal za Kristjana.

Dasi je videl, da Kristjan Helenino nezvestobo vrača z nezvestobo, da se njegovo nekdanj tako vroče zaljubljeno srce čim dalje bolj ohlaja za Heleno ter čim dalje bolj gori za Alenico, vendar je izkušeni gospod Muhič videl v tem zelo nevarno igro, katere nevarnost je presodil lahko po starem pregovoru. Gospod Muhič je namreč poznal Kristjana in Heleno in vedel o njej to, da se rada igra z moškimi srci in dela ljudi ljubosumne, — tega pri ljubosumnem Kristjanu ni bilo težko doseči — o svojem nekdanjem učencu pa je vedel, da rad kljubuje, da se vznemiri za vsako malenkost in pozna do ciljev samo eno pot in ta je: brez ovinkov. Gospod Muhič je zelo ljubil ta mladi par in je vedno delal na to, da bi bila srečna, toda dozdej je imel gospod Muhič pri tem svojem delovanju tako žalostne izkušnje, da je začel obupavati nad srečnim koncem te tako dolge ljubezni. Žal mu je bilo za Kristjana, kajti zdelo se mu je, da je Helena več kriva nego on. Žal mu je bilo tudi Helene, ki je bila srčno dobra gospodična in jo je zapeljala le njena samozavest in prirejena koketnost, da je pozabila na svojo ljubezen in je hotela mučiti ljudi, ki so jo ljubili.

Vse to je vedel gospod Muhič in je vse natanko presodil: videl je, da se bliža neizogibna nesreča, ako se ne zgodi kaj posebnega. To se je tudi zgodilo: začela se je namreč vojna in nekega dne je dobil gospod Muhič pismo od poveljnika dolenskih brambovcev, gospoda Langerja, ki ga je vabil, naj pride nemudoma na Dolenjsko, kjer bo pomagal zbirati in vaditi čete domovini v bran. Gospod Muhič pa ni šel nemudoma na Dolenjsko, ampak je šel najprej h Kristjanu in ga prosil pri vseh bogovih, naj stopi k brambovcem, kajti le na ta način je upal gospod Muhič prinesiti izpremembo v ono igro, ki je bila tako nevarna za njegovega mladega prijatelja. Toda Kristjan ni hotel zapustiti Ljubljane, rekel je, da jo mora varovati sovražnikov. Povedal pa je te besede tako nejasno, da gospod Muhič ni vedel, ali mu more zaupati ali ne. Ko je gospod Muhič spoznal, da Kristjan ne bo izpolnil volje svojih stricev in da ne misli vstopiti niti med brambovce niti v cesarsko vojsko, ga ni hotel več pregovarjati; ker pa je videl,

da mora oditi sam in da ne bo imei Kristjan ob sebi nikakega odkritega prijatelja, ga je prosil, naj mu da besedo, da ne stori nobenega odločilnega koraka, dokler se zopet ne bosta videla. Kristjan je bil postal do svojega strica sicer zelo hladen in ga je smatral za nepotrebnege varuha, ker je hotel hoditi popolnoma samostojna pota; toda o prijateljski zvestobi gospoda Muhiča je bil tako prepričan, da mu te prošnje za slovo ni mogel odreči in mu je po kratkem premišljevanju krepko stisnil roko. To je pomirilo tudi gospoda Muhiča v njegovih skrbeh. Tako sta se razšla.

Nato je posetil gospod Muhič gospo Gusičevo in ji naznanil svoj odhod. Gospa Gusičeva bi bila že davno rada odšla nazaj na Dolenjsko in le strah pred samoto na Vinicah — kakor je rekla — jo je zadrževal toliko časa v Ljubljani. V resnici jo je zadržala ljubezniva družba in nje lastna naklonjenost do gospoda Muhiča v mestu tako dolgo, da je podaljšala svoj predpust daleč v post.

Gospod Muhič je to dobro vedel, zato se ni čudil, da je bila gospa Gusičeva pripravljena, s svojo hčerko takoj oditi na Dolenjsko. Tako so takoj drugega dne odpotovali iz Ljubljane.

4.

Potovanje gospoda Muhiča in obeh dam je bilo važno zaradi nenadnega dogodka, ki se jim je pripetil na poti. Ta dogodek je rešil gospoda Muhiča onih domačih skrbi, ki so ga obhajale, odkar se je vživel v misel, da prej ali slej postane gospodar na Vinicah. Gospod Muhič je pogosto trdil, da še nikoli ni potoval, ne da bi se mu pripetilo na poti kaj posebnega.

Tako se je moral pripetiti tudi ta dogodek. Ko so ustavili pred gostilno pod Medvedjakom, da bi si konji nekoliko odpočili, je pred gostilno stalo nekoliko težko obloženih voz z napreženimi konji in poleg vrat je bil privezan osedlan konj. Kočijaž je po nerodnem zapeljal kočijo tako, da so se konji ustavili ravno nasproti drugim konjem. Tu je notranji konj začel iztegovati gobec naprej in se je izkušal na ta način

seznaniti s svojimi novimi tovariši. Toda nasprotnemu konju se je zdelo, da ima ta konjska prijaznost drug namen; ker ni z nikomer hotel deliti svojega ovsa, je ugriznil notranjega konja v gobec tako, da je ta strahoma skočil nazaj. Zgodilo se je to tako hitro, da družba med tem niti ni utegnila, izstopiti iz kočije. Nastal je iz tega boj med konji, ki so se plašili drug drugega, stara kočija je pokala pod konjskimi udarci in presenečeni kočijaž je pri tem padel s kozla pod kolesa. V tem težkem trenutku sta klicali obe dami na pomoč, toda gospod Muhič, ki bi bil moral prvi pomagati, je takrat lezel ravno s konja, ki se je začel z drugimi vred tako plašiti, da je odnesel gospoda Muhiča daleč s seboj po cesti. Tu je skočil iz gostilniške veže mlad gospod v črni obleki in je z močnimi rokami prijel oba konja pri kočiji, tako da sta se mahoma pomirila. Hlapci, ki so med tem prihiteli od vseh strani, so takoj storili svojo dolžnost, in tako je bila vsa nevarnost pri kraju.

Gosposki mladenič v črni obleki je stopil med tem k damama v kočiji, ki si pa še nista oddahnili od velikega strahu. Med tem se je vrnil tudi gospod Muhič s ceste, kamor ga je bil zanesel splašeni konj, in je radostno klical na ves glas: „To ste vi, gospod Repelj!“ Pri tem je skočil s konja ter začel objemati mladeniča. Mladi človek je sicer poznal gospoda Muhiča po imenu in po obrazu, ker sta se pogosto srečala v Ljubljani in na cestah, osebno pa nista bila znana, zato ga je tem bolj presenetila nenavadna ljubeznivost, s kakršno ga je tu sprejel gospod Muhič. A tudi gospod Muhič svoje obile ljubeznivosti ni razdajal nikdar zastonj, vedel je dobro, zakaj je to storil: vedel je namreč, da je Tilen Repelj iz ene najbogatejših rodbin na Dolenjskem; vedel je dobro, kje leži dvorec ob karlovški cesti, od koder gredo vozovi, težko obloženi, na vse strani. Govorilo se je, da Replji denarjev ne štejejo, ampak merijo. Zato si je gospod Muhič že izdavna želel, se seznaniti s Tilnom Repljem, ki je imel postati dedič velikega bogastva. Smatral je torej slučaj, ki se je ravnokar pripetil, za najsrečnejši dogodek, kar se jih je kdaj dogodilo na njegovem

potovanju; zato je tudi tako prijateljsko objel mladega kupca. V svojo veliko zadovoljnost je opazil gospod Muhič, da gleda gospodična Barbara, ki je od strahu še vsa trepetala v kočiji, na svojega rešitelja z začudenimi, zaljubljenimi očmi, in enako je presenetilo Tilna, ko je zagledal mladi, ljubeznivi obražček pred seboj. Sploh je videl gospod Muhič, da je bil ta nenavadni slučaj velikega pomena, naj ga je že zakrivila kočijaževa nerodnost ali konjska nevoščljivost ali kdorkoli.

„Moram vas v imenu svojih dam zahvaliti za rešitev,“ je začel gospod Muhič, ko je zbral svoje misli in je videl, da je treba govoriti. „Ob enem dovolite, da vam predstavim svoji sorodnici gospo in gospodično Gusičevo z Vinic.“

„No, nevarnost ni bila velika,“ je rekel Tilen in se priklanjal damama, ki sta med tem že izstopali iz kočije. Odšli so skupaj v posebno sobo, kjer so potrebovali štiri ure, predno sta si ženski toliko oddahnili od prestanega strahu, da so mogli napreči in potovati dalje. Ko so se ločili, jim je moral Tilen obljubiti, da jih bo čim preje posetil na Vinicah.

Odsle je Tilen pogosto posečal Vinice ter je ostajal po cele dni v Novem Mestu, kjer mu je gospod Muhič delal zabavno družbo. Postala sta tako prijateljela, da ga je gospod Muhič kmalu tikal, češ, da ga ima rad kakor lastnega sina. Kar se tiče gospodične Barbare, se je zdelo gospodu Muhiču, da Tilnu ni treba posebno pihati na srce; da je mladi par zaljubljen sam vase, o tem — tako je rekel gospod Muhič — so čivkali že vsi vrabci na strehi viniške graščine. In s tem je bil gospod Muhič zelo zadovoljen; zdelo se mu je, da ni zastonj preživel onega časa, ko je moral svoje sile posvetiti obrambi domovine. Gospod Muhič je namreč dobil naročilo od gospoda Langerja, naj gleda na to, da se bodo brambovci, ki so se že shajali v Novem Mestu, urili pogosto v orožju. Gospod Muhič je vestno izpolnil dolžnost, toda pri tem ni pozabil, da je treba v življenju porabiti vse trenutke, posebno v tako viharnih vojnih časih; zato se je veselil svojega življenja na

Vinicah ali na kakem drugem gradu v okolici; s Tilnom je včasih presedel v Novem Mestu cele noči. Tako je zelo hitro tekel čas.

Med tem se je začela vojna in gospod Muhič je videl, da bo treba zapustiti Vinice in vse, kar je tam lepega in prijetnega. Toda to ga ni spravilo iz dobre volje, saj ga dozdej še ni nikdar zapustila dobra sreča. Izročil je Vinice in vse, kar je na njih, svojemu dobremu prijatelju Tilnu Replju in je bil na ta način popolnoma pripravljen, oditi na polje slave, kakor je gospod Muhič rad imenoval vojno, da bi s tem v sebi pokazal starega vojaka. Snoči se je torej gospod Muhič poslovil na Vinicah in je prespal noč pri „Petelinčku“, da bi mogel na vse zgodaj odrediti vse potrebno za odhod brambovcev. Slovo na Vinicah ni bilo lahko, kajti o tem času se je čutil gospod Muhič kakor pravi gospodar na Vinicah, in to celo tako, da je pri tem skoraj pozabil na vse drugo razen na svojo brambovsko dolžnost. Ko je za slovo objel gospo Gusičevo, je čutil po dolgih letih v srcu zopet nekaj, kar je bilo zelo podobno ljubezni. A zdaj ni bilo časa za ljubezen; treba je bilo oditi.

Ko se je gospod Muhič zjutraj zbudil v gorenji sobi pri „Petelinčku“, je pomislil, da se s tem začenja zanj popolnoma nova doba življenja. Odšel je takoj v spodnje prostore, da bi se primerno pokrepčal. Pri tem je gledal pisano množico v sosednji sobi. Spomnil se je, da še nima sluge po svoji volji, ki bi mu oskrboval konja in druge reči. Ugajal mu je dolg brambovec, ki ga je videl jahati na dvorišče; videl ga je potem, ko se je smukal okoli krčmarjeve hčerke. Gospod Muhič je ljubil močne ljudi in si je mislil, da bi bil to sluga po njegovi volji. Med tem pa je nastal v gostilni prepir in predno je mogel gospod Muhič od krčmarja zvedeti, ali je oni lepi konj na dvorišču brambovčeva last, je nastal pretep, ki ga je pomiril gospod Muhič s svojo vplivno osebnostjo. Tako je mislil gospod Muhič, da je vse urejeno in preskrbljeno. Ko je plačeval krčmarju račun, ni pozabil vprašati, kdo je bil človek, ki se je pretepal z brambovcem. Zvedel je, da je to konjarjev sin in eden

največjih konjskih tatov, kakor ga je bil nazval gospod Muhič že preje.

„Konjarji so torej vsi konjski tatovi,“ je vprašal gospod Muhič, spomnivši se znanega imena, ki ga je bil slišal tudi preje ob raznih prilikah.

„Vsi, vsi, gospod,“ je odgovoril krčmar, „a ujeli še niso nobenega.“

„Potem bo ta prvi,“ je rekel gospod Muhič, ko je odhajal.

Na dvorišču sta že stala pripravljena konja in Kozma je stal pred njima.

„Veš, da je to konjski tat,“ je vprašal gospod Muhič Kozmo in pokazal s prstom v sobo.

„Vem,“ je odgovoril Kozma.

„In vsi konjarji?“

„Vsi.“

„Potem je dobro,“ je rekel gospod Muhič in sedel na konja.

Ko sta prišla na trg, je bila tam velika gneča. Ljudstvo je drlo iz hiš in gostilen. Gospod Muhič si je delal s konjem prostor med ljudmi in je dobro slišal, kako so ljudje, ki so se ozirali po njem, izgovarjali s strahom in spoštovanjem njegovo ime. Ko je prišel do čete brambovcev, ki je stala na trgu, je izbral štiri može in jim ukazal, naj gredo v krčmo pri „Pete-linčku“ in naj zvežejo onega konjarjevega sina, ki jim ga bo pokazal krčmar. Kozma je pri tem zelo hvaležno pogledal na svojega gospoda, toda obraz gospoda Muhiča je bil zelo resen in je ukazoval dalje: „Odvedite ga v ječo in od tam ga bodo vtaknili v vojaško suknjo, da ne bo utegnil krasti konj.“ Vojaki so odšli, gospod Muhič pa je ponosno odjahal navzgor po trgu. Tam je našel že gospoda Langerja, ki se je ravno pogovarjal z Egidom Gusičem. Gospod Muhič je poznal Egida že z onega večera na Poganicah in ga je takoj prijateljsko pozdravil. Tudi Egid se je razveselil gospoda Muhiča, ker je upal, v njem najti dobrega prijatelja. Zato je bil zelo vesel, ko je začel gospod Muhič z njim daljši pogovor, izražajoč svojo najsrčnejšo željo, da bi ostala ves čas v najožji bližini.

„Priateljstvo in zvestobo je težko najti na svetu, zato jo moramo ceniti, posebno v teh časih,“ je končal gospod Muhič svoj govor in odjahal dalje ob strani gospoda Langerja, z veseljem opazujoč, kako so se med množico dvigale roke, ki so kazale na njega. Kar se je med tem na povelje gospoda Muhiča dogodilo v gostilni „pri Petelinčku“, ni ostalo množici neznan; v gostilni je bil velikanski ropot in boj, predno so vojaki izvršili to, kar jim je naročil gospod Muhič, in potem so vedli konjskega tatu po trgu v sodišče, tako da so ga vsi videli. Vsi so bili s tem zelo zadovoljni, kajti konjarji so bili po Dolenjskem dobro znana tatinska družba, ki se je ni upal nihče zasledovati, ker ni nihče vedel, kdo je v tej družbi. Ljudje so poznali le starca s temnim, zarastlim obrazom, ki so ga klicali z imenom konjar in ki je prodajal s svojimi štirimi sinovi konje po sejnih. Toda ukradenih konj niso pri njem našli nikdar; vedeli so samo, da ima zveze s tatovi in da prodaja konje v Italijo. Ime konjarjev je bilo torej zelo znano in počasi so ljudje s tem imenom nazivali vse sumljive ljudi in vse tatvine so zapisovali njim na rovaš. Zaradi tega so bili ljudje zelo veseli, ko so zaslišali, da je dal gospod Muhič zapreti vsaj enega teh ljudi, seveda so vsi mislili, da se je to zgodilo radi tatvine. Zato so vsi kazali s prstom nanj, ki si je upal poseči po ljudeh, katerih so se bali mestni očetje, sodniki in čuvaji. Gospod Muhič je vedel, da je s tem njegovo ime pridobilo novo slavo pri ljudstvu, a ni vedel, da stoji med množico tudi starec s temnim, porastlim obrazom, ki prisega pri vseh vragih osveto gospodu Muhiču in vsem brambovcem.

Med tem so brambovci stali že v vrstah, boben je zaropotal in navdušeno pozdravljena od ljudstva, je odhajala četa skozi mestna vrata po cesti proti Ljubljani.

5.

Tako so nastopili brambovci ono slavno pot, ki je šla o njej povest od roda do roda in je ostala zapisana za vse čase v spominu dolenjskega ljudstva.

Šli so samozavestno in ponosno, kakor je o njih prepevala pesem, predno so se odpravili na pot:

Kaj smo mi brambovci,
nismo več cagovci,
volje smo židane,
dobro nam je.

Kaj neki maramo,
samo to baramo:
kje so sovražniki:
jih čemo pobit!

Taka je bila dobra volja brambovcev. Tako so korakali brambovci po cesti v jasno pomladansko jutro. Navdušenost je polnila njih srca, radost jim je sijala z lic. Pozabili so na vse, kar so zapustili doma, in so si zapeli veselo pesem o ravnem polju, o belih cestah, o zelenih tratih, o samotnih hišicah. Kakor je pela pesem:

Domove varite,
prav gospodarite,
ženice, matere,
stari možje!

Neveste, ljubice,
terčmo na kupice,
ko nazaj pridemo,
poroka bo.

Vse te pesmi so slišali že po zimi, navdušile so jih takrat in odmevale so zdaj od gričev ob cesti . . . Bela cesta se je vila med zelenimi griči, med mladimi lesovi, preko tihih dolin, skozi radovedne vasi. Tam so stali ljudje pred hišami in so pozdravljali brambovce svoje domovine. Odločno in trdo so doneli koraki po trdi cesti, odločno in trdo, kakor pesem brambovska:

Presvetli cesar vabi nas
na domovine bran,
germi že mesto, terg nu vas:
k banderom ven na plan.

Per tim bander persežemo,
na pričo je nebo,
de, kamor pojde, pojdemo,
veselje nam je to.

Pred vrati svojih hiš so stali gospodarji, možje krepkih rok in bodrih misli, gledali veselo mimo hitečo četo in marsikateremu se je zahotelo, da bi vzel puško in šel z njimi. Na oknih so držale matere svoje otroke in kazale na cesto:

„Glej, brambovci gredo.“

Starci so zadovoljno prikimali:

„Dobra vojska to.“

Med rožami na okencih so se skrivali mladi, rdeči obrazi deklet; zapazili so jih mladi brambovci ter jim dvigali od daleč roke v pozdrav. Zganile so se rože na oknu, zaslišal se je deklški smeh in vrh roženkravta

ali rožmarina je priletel na cesto. Z veselim vzklikom si ga je zataknil brambovec za klobuk. Tako so šli dalje čez doline in klance, čez polja in vasi. Zdaj je ropotal boben, zdaj je pela tromba, da se je slišalo daleč in odmevalo od gričev naokoli: kjer je stal človek, jim je klical od daleč pozdrav in iz daljave so prihajali ljudje na obronke ter gledali na cesto, koder so šli brambovci. Ko so odšli iz vasi dalje, so posedli ljudje skupaj po hišah in krčmah ter so govorili o brambovcih, o novi vojski, o cesarju in o Napoleonu, o črni vojski in o sovražnikih. Tako so šli brambovci: spremljala jih je vesela pesem in dobra volja.

Solnce je jasno svetilo od vzhoda in ožarjalo pomladansko pokrajino ob cesti. Po drevesih so posedale jate lastavic in spremljale veselo četo. Vinske gorice so se vrstile ob poti, kakor da jih pozdravljajo iz daljav, cerkvice po hribih so jim pošiljale pozdrav, lesovi so molčali po dolinah kakor polni slutenj. Šumeli so veseli potoki po lokah in bregovih, trate in livade so zelenele ob njih, vsa zemlja je dihala v jutranjih sapah, tih šepet je polnil ozračje, kakor da vsa narava čuti, da se bliža pomlad zdaj, ko gredo brambovci na vojsko. Zato so zbežale vse mračne misli, zato se je glasila radostna pesem, da so odmevali griči naokoli, zato je polnila dobra volja navdušena srca, ker je od povsod prihajala pomlad. V mladi sili se je sama po sebi oglašala pesem, ki jim jo je bil zapel Valentin Vodnik preje, nego so vedeli, da pojdejo na vojsko:

Drava, čigava je,
Soča, čigava je,
lh bomo vprašali,
Kdo jih če pit . . .

Ta mlada četa je bila pripravljena, braniti zemljo od Soče do Drave . . .

Gospod Langer, ki je jezdil naprej, je bil mož, že precej priletel in resen. Zavzel se je bil resno za svojo reč in je danes z zadovoljnostjo jahal na čelu svoje čete. Imel je med gospodo na Kranjskem in v sosednjih deželah mnogo znancev in prijateljev, v zadnjem času pa je njegovo ime postalo znano tudi

na višjem mestu. Odločnost, s katero je navduševal svojo okolico za boj zoper Francoze, in vnema, s katero je zbiral svojo četo brambovcev, je pričala dovolj o njegovi ljubezni do domovine in o vdanosti do cesarja. V tem je pokazal v sebi starega vojaka; tudi visoko število let ga ni oviralo, da bi ne bil vodil osebno svoje čete v boj, domovini v obrambo, cesarju na pomoč. Spremljalo ga je nekoliko njegovih ožjih prijateljev, ki so bolj mislili na lepo življenje v Ljubljani nego na vojsko.

Gospod Muhič je jezdil prav pred četo in si je hotel takoj prvi dan dobiti pri ljudeh, s katerimi mu je usoda za nekaj časa določila skupno življenje, oni ugled, ki ga je hotel uživati v vsaki družbi. Zato je pogosto zadržal konja in je pustil, da je vsa četa marširala mimo njega; pri tem je gospod Muhič vsakega moža premotril z resnim, paznim očesom. Tako je bilo brambovcem kmalu jasno, da je gospod Langer sicer vrhovni poveljnik cele brambovske čete, da pa ima gospod Muhič tudi zelo važno besedo; to jim je bilo zelo po volji, kajti o gospodu Muhiču je že vsak slišal kaj dobrega in veselega.

Gospod Egid je jezdil poleg gospoda Langerja in je gledal po gričih in daljnih vaseh, ki so se prikazovale in skrivale med njimi. Lahko mu je bilo srce. Spomnil se je svoje družine in njene zvestobe. Pogladi je zdaj pa zdaj konja po vratu; konj je čutil gospodarjevo zadovoljnost in je ponosno napel vrat s košato grivo. Če je pomislil, da bo jutri že v Ljubljani, da bo videl Alenico in govoril ž njo, mu je čudna radost napolnila prsi: hotelo se mu je, da bi izpodbodel konja in zletel naprej naravnost proti Ljubljani.

„Da, da, domovina sedaj potrebuje ljudi,“ je začel gospod Langer, „in mi ji moramo žrtvovati vse svoje sile. Ne smemo gledati vsak nase, ampak vsi na vse, ker gre skupen sovražnik proti vsem. Vsak pusti doma kaj svojega, nihče ni popolnoma sam na svetu; domovina terja žrtev. Jaz sem prepričan o gotovi zmagi; poznam naše ljudi. Treba je le voditeljev in ljudje gredo za njimi v ogenj. In to zahteva naša čast.“

„Sedaj verujemo lahko vsi na zmago,“ je rekel gospod Egid.

„Ni povsod ljudi, kakor bi bilo treba,“ je rekel gospod Langer. „Notranjci so nas prekosili; to je velikega pomena, ravno na jugu je treba zapreti pot. Ako ubranimo oba prehoda čez Goriško in Kranjsko, potem smo od juga zavarovani; čez Tirolsko Francozi gotovo ne prodero. Ob Donavi je vojska močna in že ime nadvojvode Karla nam jamči dovolj.“

„Gotovo so to najlepše nade,“ je rekel Egid, „vendar je veliko vprašanje, na kateri strani stoji Napoleon sam, kajti on je vaju, prehiteti nasprotnika in ga pobiti, predno more zbrati vse sile. To se pri nas lahko zgodi.“

„Tega se ni bati,“ je rekel gospod Langer; „ako pogledate ta narod po vaseh, vidite, da leži za nami še velika sila. Danes je pravzaprav ves narod vojska in če sovražnik dobi deželo, naroda ne more vzeti, tu nastane boj, ki ga ne prenese noben Napoleon. To uči Španija. Danes sem prepričan, da vstane ves ta narod, kakor en mož, kakor hitro se izda razglas za črno vojsko. Tako velika je danes naša sila: lahko rečemo: nepremagljivi smo.“

V tem je prijahal gospod Muhič v ospredje in je zadnje besede potrdil z zadovoljnim nasmehom:

„O tem danes nihče več ne more dvomiti.“

Toda gospod Langer je imel svoje misli in je molče odjahal naprej. To priložnost je porabil gospod Muhič, da je začel pogovor z Egidom, ki mu je čim dalje bolj ugajal; videl je, da bo tudi v vojski treba imeti kakega posebnega prijatelja.

Z dosedanjim razvojem stvari je bil gospod Muhič zadovoljen. Vinice in njihove prebivalce je preskrbel in uredil je vso stvar tako, da bo prihodnji predpust lahko poroka, če se med tem živ in zdrav vrne z vojne; denarno vprašanje je s službo pri brambovcih popolnoma rešeno; prišlo je vse ravno v pravi čas. Kar se tiče Kristjana, je gospod Muhič presodil tako, da so spletke v Ljubljani dosegle svoj vrhunec, da so razmere dozorele in da je ravno prav prišla vojna, ki bo odločila zmago na eno ali na drugo stran. Glavno

svojo nalogo je pri tem gospod Muhič videl v tem, da varuje svojega prijatelja Kristjana vsake nesreče. Zato je komaj čakal, da bi že prišli v Ljubljano in da bi videl, kaj se godi s Kristjanom in njegovo ljubeznijo. Med brambovci igra gospod Muhič ono ulogo, ki mu najbolj pristoja. Tako je bil sam s seboj popolnoma zadovoljen in je začel pogovor z Egidom.

„Čudno se mi zdi,“ je rekel gospod Muhič, ko sta zaostala toliko, da sta jezdila tik pred četo, „res, čudno se mi zdi, da se nisva seznanila že onokrat na Poganicah.“

„To ste imeli mnogo družbe, gospod Muhič,“ je odgovoril Egid.

„To je res,“ je rekel gospod Muhič. „Tokrat je bila družba nenavadno vesela.“

„Da, še več,“ je rekel Egid, „bilo je to pravo bojno navdušenje.“

„Imate prav,“ se je posmejal gospod Muhič, „bojno navdušenje je bilo. Zdi se mi, da ste z mrakom odšli,“ je pridejal čez nekaj časa.

„Da,“ je rekel Egid, „odšel sem.“ Zadnje besede je izgovoril precej neodločno, ker tudi niso bile povsem resnične. Hotel bi bil začeti pogovor o onem večeru z gospodom Muhičem, ker je do njega čutil toliko zaupanja; zelo rad bi bil z njim govoril o Alenici; toda ni se mu zdelo primerno, da bi govoril takoj prvi dan o takih rečeh, zato je rajši rekel, da je odšel z večerom domov.

„To je škoda,“ je rekel na to gospod Muhič, „glavna zabava se je začela šele zvečer. Ozirali se nismo niti na to, da ima gospod Langer goste. Ali ste videli gospodično Vranglovo?“

„Videl.“

„Kako vam je ugajala?“

„Zelo mi je ugajala.“

„Temu se ne čudim. V Ljubljani boste imeli priliko, se natančneje seznaniti z njo, jaz sem z družino dobro znan. Samo zaljubiti se ne smete vanjo!“

„Zakaj ne,“ je vprašal Egid mirno.

„Zato ne, ker sta zdaj menda že dva zaljubljena, da ne govorim o onih, ki jaz ne vem zanje. Premagati bi morali vse te, če jo hočete dobiti.“

„To ne bo težka stvar,“ je rekel Egid s tako samozavestjo, da se je gospodu Muhiču zelo priljubila ta trenutek. „A koga, mislite, ima ona rada?“

„Na to prašanje vam ne morem odgovoriti, to so srčne skrivnosti, ki so pri ženskah še mnogo bolj skrite nego pri moških,“ je rekel gospod Muhič. „Jaz, kakor veste, sem imel v svojem življenju priliko, spoznati mnogo žensk. V svoji mladosti sem prišel na dvor, kjer mi je bila odprta vsa visoka dvorna družba. Lahko si mislite, da gospod Miko Muhič z Mušičjega ni pozabil tam delati časti svojemu imenu: Občeval sem z ženami na dvoru in v mestu. Spoznal sem vse njih posebnosti, njih krasote in sladkosti, njih ljubezen in prevaro, njih vdanost in sovraštvo, njih dobrosrčnost in maščevalnost. Pozneje sem se udeležil vojne pod Jožefom II.; šli smo čez Ogrsko in sem zopet — spoznaval. Življenje je večna šola, dragi prijatelj, glavna stvar je, da se učiš spoznavati. Poznejša leta sem preživel v velikih mestih in bi bil brez dvoma videl tudi Pariz, da se ni takrat stvar tako nesrečno zasukala, kajti pravi kavalir mora poznati mnogo sveta; ženske so sicer povsod enake, a povsod imajo tudi kaj posebnega. Poznate Gil Blasa?“

Gospod Egid se je bil med tem tako zamislil v svoje misli, da je popolnoma prestišal to dolgo lekcijo gospoda Muhiča in se je ozrl šele na to vprašanje.

„Nimam časti, ga poznati,“ je rekel, kakor da ga to vprašanje ne zanima.

„Nič do tega,“ je rekel dobrohotno gospod Muhič, „prej ali slej ga bode imeli priliko spoznati; potem bode poznali tudi ženske.“

„Jaz sem bil malo po svetu in imam malo znancev,“ je rekel Egid.

„Zato tudi žensk ne poznate; želel bi, da bi ne bila varana vaša vera, če še verujete vanje. Glavna stvar je, da si o njih ne mislimo preveč in da jim nič ne verujemo. Ako bi hodili v latinske šole, bi se lahko pri Ovidiju naučili ljubezni.“

„Hodil sem k frančiškonom v Novo Mesto,“ je rekel na to Egid, „a ljubezni se iz knjig nisem naučil.“

„Zato je še majhno vaše spoznanje in je dobro, da greste v svet s prijateljem, ki vam ve v vsakem slučaju prav svetovati.“

„To me zelo veseli in sem vam hvaležen,“ je rekel Egid, ki je bil popolnoma prepričan o prijateljstvu gospoda Muhiča, ne pa tako o tem, da bi se ženskam ne smelo nič verjeti. Vendar pri tem ni pozabil na ono novico, da sta že dva zaljubljena v Alenico, in to mu ni bilo po volji. Gospod Muhič mu je pripovedoval o svojem mladem nečaku Kristjanu, ki ga pri tem ni pozabil nazvati z jakobincem, in o Franzocu Don Pieru. Gospod Egid razen imen ni slišal skoraj ničesar; zamislil se je v svoje misli in je poslušal pesem, ki so jo peli brambovci za njegovim hrbtom, kjer se je slišal med drugimi tudi silni Andrejev glas. Andrej je jezdil namreč ves čas za svojim gospodarjem in je bil ponosen na to, da ni v vsej četi tako lepega, hrabrega brambovca, kākor je gospod Egid, in da ni v vsej četi lepših konj, nego sta ta dva, ki sta vzrastla na Krkovem. Poleg njega je jezdil Langerjev hlapec; to je bil suh, neroden človek, ki je sedel sključeno na konju, kar je Andreja zelo jezilo, zakaj treba je vendar razločevati med tem, kako gre človek na vojsko in kako goni konje na vodo. Zato je Andrej dolgo premišljal, kako naj začne pogovor z njim: o vremenu ali o konjih. Toda hlapec je bil zelo redkobeseden človek in se ni znal pogovoriti niti o tem niti o onem in Andrej je mislil, da bi ga bili lahko pustili doma in bi on sam opravil oba gospoda in tri konje.

„Dobro se jezdi, kaj?“ ga je vprašal Andrej.

Hlapec je prikimal.

„Ali si že bil kdaj po svetu?“

„Bil sem že.“

„Ali si Ljubljano že videl?“

„Že videl.“

„Na Laškem pa še nisi bil.“

„Na Laškem pa nisem bil.“

„Ali se kaj bojiš?“

„Nič.“

„Ali si že streljal?“

„Doma smo se učili na dvorišču.“

„A vojska ni dvorišče, fant.“

„Gospod je rekel, da bom samo pri konjih.“

„In če kdo pride, da bi konje vzel?“

„Potem ga bom streljal.“

„Tako je,“ je pritrdil Andrej, „a konja imaš nizkega; pri nas imamo visoke konje. Imamo dobro kobilu.“

Hlapec je nato zopet prikimal.

Andrej tudi še ni bil daleč po svetu in vojske tudi še ni videl, a zdel se je sam sebi sposoben za vse, za kar ga porabi gospod. Zato je sedel ponosno na konju in se je samozavestno oziral po drugih. Pri tem seveda ni pozabil niti na bisago pred seboj, — kajti čim dalje bolj je spoznaval nje veliko vrednost, — niti ni pozabil na svoje domače skrbi, ki so rastle tembolj, čim dalje za njim je ostajalo Krkovo. Andrej pa v takem položaju ni rad molčal, ampak je hotel o tem govoriti s kom. Zato je bil zelo zadovoljen, ko je k njemu prijezdil Kozma in je jezdil poleg njega menda, ker je tudi gospod Muhič jezdil poleg Egida. Kozma je Andreju ugajal, ker je bil močne postave in je imel lepega konja. Spoznal je tudi, da se bo mogel z njim dobro pogovoriti, kajti Kozma je razumel pri konjih, pri senu in drugih važnih rečeh. Ko mu je Andrej začel pripovedovati svoje skrbi, je tudi Kozma začel praviti o svojem domu. Toda med tem so brambovci zapeli pesem in Kozma je pomagal z močnim, debelim glasom. To je Andreja tako navdušilo, da je začel tudi on zategovati, in to je bilo, kar je gospoda Egida tako zmotilo v njegovih mislih, da se je ozrl. Tudi gospod Muhič je pogledal nazaj na svojega slugo in se je zasmel od zadovoljnosti. Še celo njemu se je hotelo zapeti, ko je odmevala pesem iz navdušenih src:

Jemljejo slovo,
na vojsko gredo — o, — o, ...

Ko se je delala noč, so se bližali brambovci že Višnji Gori. Utihnile so pesmi, kajti utrudila se je četa ter si želela počitka.

D drugega dne so brambovci zagledali Ljubljano in jo navdušeno pozdravili. Od daleč jih je pozdravil mogočni Grad ter jih vabil na svoje zidovje, da bi od tam odbijali sovražnika na vse strani. Ko so korakali v podnožju Golovca, so videli na njem ljudi in vojake, ki so delali trdnjave. Vse je obšlo radostno čuvstvo sile, zvestobe in zmage.

Dasi se je Ljubljana v zadnjem času že privadila vojakov in brambovskih čet, je vendar navdušeno sprejela dolenske brambovce v svoje obzidje. Pri dolenskem mostu se je zbrala velika množica meščanov, ki so spremljali brambovce po ulicah, in množica je rastla bolj in bolj. Okna visokih hiš so se odpirala in bele roke so iz njih pozdravljale branitelje mesta in domovine. Ko so šli brambovci čez Stari trg, se je tam zasmejal z okna mlad obrazek, ki ga je že od daleč pozdravljajal gospod Langer, pa tudi gospod Muhič in gospod Egid. Ko je jezdil mimo okna gospod Egid, je priletel nanj šopek cvetic, Egid ga je ujel z roko in zahvalil lepo gospodično na oknu. V tem trenutku je gospod Muhič pozdravil dva znanca, ki sta nanj klicala z ulice: bila sta Don Pier in Kristjan. Andrej, ki je ponosno jezdil za svojim gospodom in se jezil na otroke, ker so mu lezli preblizu konja, je za trenutek pozabil svojo slabo voljo, ki ga je danes mučila že od ranega jutra zato, ker so mu na prenočišču podgane snedle in uničile vse, kar so mu bile doma ženske naložile v bisago; razjasnil se mu je obraz, ko je zagledal lepo gospodično na oknu, a ko je videl, da je bil šopek namenjen gospodu Egidu, je od same radosti tako vzkliknil, da je začel konj plesati; on pa je gledal samo na okno in rekel: „Ta pa, ta.“ In je sklenil, da se ne bo več jezil niti na Višnjane niti na podgane, ampak da pojde v prvo gostilno, ki bo kje poleg vojašnice, in bo pil na radost. Sunil je pri tem z nogo par nagajivih dečkov, ki so se mu upali preblizu.

Tako so šli brambovci dalje po ljubljanskih ulicah ter se ustavili pred zidovjem šentpeterske kasarne. Tam jim je bilo določeno bivališče, dokler ne pridejo nova povelja.

6.

Prvo, kar je hotel gospod Muhič po svojem prihodu v Ljubljano storiti, je bilo: obiskati Kristjana ter dobro pregledati njegov položaj. Kajti mislil je na svojega mladega prijatelja ves čas, ko so ga vojne priprave držale na Dolenjskem, in želel si je že davno, da bi ga zopet videl ter se pogovoril z njim. Dasi je gospod Muhič zaupal Kristjanovi dani besedi, se je vendar bal za njega, ker je poznal njegovo vihravo naravo, „nepremišljenost pri važnih korakih in prenagljenost v sklepih,“ kakor je to imenoval gospod Muhič. Skrbelo pa je gospoda Muhiča tudi to, ker mu je dal Kristjan besedo samo do onega časa, dokler se ne vrne on, gospod Muhič; ako se je torej med tem zgodilo kaj posebnega, se bodo „nepremišljeni koraki in prenagljeni sklepi“ izvršili, kakor hitro se pokaže on v Ljubljani. Te in take skrbi so mučile gospoda Muhiča vedno, kadar je pomislil na Ljubljano in na svojega mladega prijatelja. In mislil je nanj vedno; v tem ga niso motile niti vojne priprave niti brambovske dolžnosti, niti dobra gospa Gusičeva niti bodoči njegov zet Tilen Repelj.

Misliti si moremo torej, kako se je razveselil gospod Muhič, ko je na Starem trgu zagledal svojega prijatelja še živega in zdravega in celo v družbi onega človeka, ki je bil — po mnenju gospoda Muhiča — s svojim rapirjem najbolj nevaren vihravosti Kristjanovi. Zato je naznanil gospodu Langerju takoj, ko so prišli na dvorišče vojašnice, da ima važne družinske zadeve in druge opravke. „Pridite zvečer v kavarno na Glavnem trgu,“ je šepnil mimogrede Egidu, „imeli bomo tam prijetno družbo.“

„Pridem,“ je rekel Egid.

Nato je oddal svojega konja Kozmi ter je odšel proti mestu.

Mestne ulice so bile polne in žive; vojakov je bilo mnogo v mestu in tudi ljudstva. Gospod Muhič je ponosno korakal v svoji lepi brambovski obleki; hotel je iti naravnost h Kristjanu. Toda že na Poljanski cesti se je zadel ob visokega častnika v kavalerijski uniformi.

„A, gospod Muhič,“ ga je pozdravil pri tem visoki častnik.

„To ste Vi, gospod Šimič,“ je vzkliknil presenečeni gospod Muhič in je meril z veselimi očmi visoko postavbo svojega znanca: bil je to res Juri Šimič, ki je bil učenec gospoda Muhiča, ko se je ta udeležil svoje prve velike vojne proti Turkom pod cesarjem Jožefom. Toda le nenavadno dobri spomin, s katerim je hranil gospod Muhič živo pred očmi podobe vseh svojih nešteti prijateljev, znancev, učencev, sorodnikov in drugih ljudi, le ta nenavadno dobri spomin je pripomogel, da je gospod Muhič spoznal svojega nekdanjega učenca; kajti takrat je bil to mladenič komaj dvajsetih let, dolg in visok, tako da je gospod Muhič našel na njem mnogo smešnega. Toda v vojni se je izkazal mladi Šimič hrabrega junaka in vztrajnega vojaka, zato je ostal v vojski in je hitro dosegel višje časti. Tako ga je srečal sedaj gospod Muhič in se ni mogel načuditi njegovi ogromni postavi in velikim, črnim brkom, ki so segali daleč na vsako stran obraza.

„Torej zopet na vojsko?“ je začel pogovor Juri Šimič in je položil svojo močno roko na drobno ramo gospoda Muhiča, ki je še vedno strmел v velikega junaka pred seboj.

„Zopet na vojsko,“ je odgovoril čez nekaj časa gospod Muhič. „Danes gre vse na vojsko, kar leze in grede. In vi — dovolite, sedaj je že mnogo let, kar se nisva videla.“

„Jaz odhajam jutri v Italijo,“ je rekel Juri Šimič.

„V Italijo?“ je ponovil začudeno gospod Muhič, „tam bo vendar najhujši ogenj.“

„To pač ni nič čudnega, da gremo ravno mi tja,“ je rekel Juri Šimič ravnodušno z veselim smehom, „pravi vojak gre tja, kjer je boj. Mi pridemo najprej na vrsto, mislim, da vi ne bode niti videli sovražnikov.“

„Vse je mogoče,“ je odvrnil gospod Muhič, „toda kar se tiče sovražnikov, lahko nekaj dela prepustite tudi nam, da nam ne bo dolgčas.“

„Iz vas govori še vedno stari vojak,“ je rekel Juri Šimič; to je spravilo gospoda Muhiča v dobro voljo.

„Pravzaprav,“ je rekel, „se mi zdi škoda, da sem se kdaj ločil od vojske, a razmere so nanesele tako, da sem bil bolj vojak v miru. Sicer pa mi tudi moja leta niso dopuščala prevelikih težav: toda sedaj je bilo neizogibno in kakor vidite, sem še vedno, kakor sem bil nekdanj. Človek včasih sam sebi zaupa premalo. Vam bo seveda laže, ker ste se udeležili vseh teh prekucij.“

„Da, do sedaj sem se udeležil vseh vojn, kar jih pomnim,“ je rekel Juri Šimič, „človek se vsemu privadi, tudi vojni.“

„Da, da,“ je rekel gospod Muhič, „vem, kako je to. Saj se spominjate. Jaz sem se sicer že nekoliko odvadil, zato pa imam nekaj mladih moči okoli sebe, s katerimi bi vas rad seznanil, da bi videli, kaj postane iz ljudi, ki z menoj hodijo na vojsko.“

„Vidimo se torej zvečer v kavarni na Glavnem trgu,“ je rekel Juri Šimič, „danes sem na večerji pri gospodu Vranglu.“

„E,“ se je začudil gospod Muhič, „pa ne morda celo pri gospodični Vranglovi.“

„Tudi nekoliko,“ je odgovoril z glasnim smehom Juri Šimič, „a pravi vojak dandanes nima časa, misliti niti na ljubezen, še manj na svatbo. Toda kar se tega tiče, sem v družini dober prijatelj in sem v njej mnogo občeval v Gradcu. To je že staro prijateljstvo naših očetov.“

V tem sta prišla na Glavni trg, ki je bil poln gospode, ker se je že mračilo in je prijazen pomladanski večer vabil ljudi iz hiš. Med množico je gospod Muhič zagledal tudi Kristjana, ki je stal na trgu z Don Pierom ter z velikim zanimanjem opazoval mimo idočče dame.

„Dovolite,“ je rekel gospod Muhič svojemu znancu, „tu bom imel takoj priliko, vas seznaniti z enim svojih mladih prijateljev, ki mu ne manjka nobenih lastnosti dobrega vojaka, toda ljubezen ga je tako zmotila, da ga vojna nič ne vabi. Upam pa, da se bo vzgledal v svojega učitelja in da mi bo delal čast.“ Ko se je Muhič ozrl, je stal Kristjan sam na trgu, Don Pier pa je izgubil med množico.

Gospod Muhič je pristopil h Kristjanu, potrkal ga na ramo ter ga ob enem krepko prijel za roko:

„Da si mi zdrav, Kristjan,“ je rekel gospod Muhič, „tukaj imaš čast, spoznati mladega mojega prijatelja Šimiča, ki se je z menoj vred udeležil vojske proti Turkom, ki je bil v vseh bitkah zadnjih let ter odhaja jutri v Italijo. On je bil moj učenec in je zdaj naš ožji prijatelj, ker je tudi star prijatelj družine Vranglove . . .“

Kristjan, ki ga je bil nekoliko presenetil pozdrav gospoda Muhiča, se je poklonil Šimiču in je občudoval njegovo junaško postavo. Tudi besede, s katerimi je gospod Muhič predstavil Šimiča, so mu šle v srce.

Šimič mu je stisnil roko ter se poslovil, češ, da se zvečer vidijo v kavarni.

Tako sta ostala Kristjan in gospod Muhič sama, kar je bilo gospodu Muhiču zelo ljubo, kajti hotel je s svojim nečakom mnogo govoriti in zvedeti vse, kar se je prigodilo med tem. Ko sta stopala drug za drugim med množico po ulicah, je govoril Muhič o Šimiču:

„Vidiš, to je junak, kakršnega more roditi samo Bela Krajina. Zaradi same vojske nima niti časa, da bi se zaljubil. Moram ti povedati, da ima za služabnika brambovca, ki je skoraj ravno tako velik in močan: kakor vidiš, je vojne mnogo, vojakov pa še več, tako da bo ta vojska pravzaprav veliko veselje.“

Tako sta stopala ob bregu Ljubljance in gospod Muhič je s skrbnim očesom ogledoval obraz svojega prijatelja; zdelo se mu je, da so se dogodile med tem važne reči.

Kristjan se ni nič posebno razveselil svojega strica, najmanj zato, ker ga je zagledal v brambovski obleki. Med tem se je bilo namreč zgodilo ravno nasprotno temu, česar se je tako bal gospod Muhič: Kristjan in Don Pier sta postala čim dalje večja prijatelja, zato pa se je Kristjanovo prijateljstvo do gospoda Muhiča ohladilo, kajti videl je zopet v stricu Muhiču več varuha nego prijatelja. Vendar je hotel tudi on govoriti z gospodom Muhičem, in sicer poleg vsega tudi o stvareh, ki se niso tikale gospoda Muhiča niti

kot strica niti kot prijatelja, ampak kot dolžnika. Zato je šel z njim domov.

„Torej najprej,“ je začel gospod Muhič pogovor, ko sta sedela v polmračni sobi, „najprej, kar se mene tiče: seznanil sem se s Tilnom Repljem in sem Barbari preskrbel bogatega ženina, samemu sebi pa sem s tem zagotovil Vinice in še več, ker mislim resno na to, da se takoj po vojni oženim. S tem, kakor vidiš, stoje moje denarne razmere v najlepšem redu. Drugih novic nimam nego, da je naša četa za vojno popolnoma pripravljena in da imam tam tudi mladega prijatelja Gusiča . . .“

„Vem, vem,“ je rekel Kristjan, ki je ležal na divanu in mirno poslušal gospoda Muhiča.

„Dobro,“ je rekel gospod Muhič, „sedaj pa hočem zvedeti od tebe vse, kar se je zgodilo, odkar sem te zapustil. Kakor vidim, nisi delal nobenih nepremišljenih korakov in prenačljenih sklepov, kar me zelo veseli in je vse hvale vredno. — Torej nista prišla z Don Pierom nikdar navzkriž?“

„Pravi prijatelji nimajo nikdar vzroka, se prepirati,“ je odgovoril Kristjan zamišljeno.

„To je prav lepo,“ je rekel gospod Muhič, „to sem si tudi želel, kajti verjemi mi, da sem se bal zate zaradi tvoje vročekrvnosti.“

„Ta strah je bil popolnoma odveč,“ je rekel Kristjan, „kajti prvič sem jaz sam sedaj dovolj razsoden človek, ki ne potrebuje, da bi se kdo bal za njega; drugič pa je težko govoriti o vročekrvnosti; spominjam se, da so bili drugi bolj ljubosumni pri vsej svoji starosti nego jaz pri svojih mladih letih.“

„Gospod Muhič je dobro čutil ost, ki je bila skrita v teh besedah in je merila nanj. In preveč je ljubil Kristjana, da bi ga ne bile zbolele te besede. Koliko je on skrbel in mislil na svojega mladega prijatelja, in to mu je bila sedaj zahvala! Toda skril je svojo globoko žalost v sebi in je nadaljeval z vso svojo ljubeznivostjo:

„Glavna stvar je, da se dobro razumeta s prijateljem Don Pierom, ker bi sicer imel zate samo en svet: da odideš na vojsko z nami. Tudi bi napel vse

svoje sile, da bi dosegel to. Iz vsega vidim, da nisi več ljubosumen in če nisi več ljubosumen, je znamenje, da več ne ljubiš.“

Kristjan se je popravil na divanu in rekel: „O tem bi se dalo govoriti; a ljubezen, ki ne najde v drugem srcu odmeva, je brez pomena in jo je treba premagati. Zato sem šel preko svoje ljubezni za novo srečo in me ne more zanimati, kdo trga rože na vrtu, katerega cvetje ni namenjeno meni.“

Gospod Muhič je preveč poznal mlade zaljubljene ljudi, da bi ne bil čutil bolesti, ki je bila izražena v teh besedah. Ljubil je Kristjana in ljubil je Heleno in je videl, da se mlada človeka zopet lahkomišelnostno igrata s svojo srečo. Globoko v srcu je začutil bolest, ki ji ta trenutek ni našel izraza.

Kristjan je nadaljeval:

„Sploh, čemu govoriti o tem? Nekatera vprašanja ostanejo nerazrešljiva, ker leže globoko v naši naravi ali pa v naravi sveta. Zato se dajo razrešiti le s tem, da se ne rešujejo, ampak da jih preidemo. Taka vprašanja so pri vsem, kar je velikega: svet, človek, ljubezen.“

„Gotovo, da so,“ je rekel gospod Muhič in je pomislil sam pri sebi: „Sedaj začnjenja celo filozofirati.“

„Torej nerazrešljivih vprašanj ne bomo reševali in prosil bi vas, da si ne lomite z njimi glave. Kar se mene tiče, se nahajam, kakor vidite, pri najboljši zadovoljnosti. In to je glavna stvar. Posegati nasilno v življenje, se pravi: motiti usodo pri njenem delu, delati zoper naravo.“

„Že zopet filozofira,“ je zamrmral gospod Muhič sam pri sebi.

„Zato lahko vzamete celo reč kakor hočete: delajte dovtipe, smejte se ali delajte elegije in jokajte: le pregovarjati, razrešiti, izpremeniti ne izkušajte. Sploh ne govorimo o tem resno, kajti svet je grozna komedija. Govoriva torej rajši resno o čem drugem, recimo, o denarju.“

Gospoda Muhiča je ta izpremema v pogovoru zadela zelo nemilo; rajši bi bil poslušal filozofiranje, ki bi bilo še bolj čudno, nego je bilo dosedanje, samo

da bi ne bilo treba govoriti o tem. Čutil se je užaljenega, kakor vselej, kadar je kdo z njim govoril o denarju.

„Povedal sem ti, kako stoje moje zadeve,“ je rekel čez čas. „Na vojni potrebuje človek mnogo denarja.“

„Dobro,“ je rekel Kristjan veselo, „to je bilo le mimogrede. Potem sva končala. Ali imate mogoče še kaj na srcu?“

„Še mnogo,“ je rekel gospod Muhič, ki se ni dal motiti v svoji prijateljski ljubeznivosti niti s temi besedami, ki jih je govoril Kristjan prezirljivo in skoraj izzivajoče.

„Da, dragi Kristjan, še mnogo imam na srcu, toda o tem se pogovoriva drugič: kar se tiče tvojih nerazrešljivih vprašanj, vedi, da smo tudi mi včasih hodili v šolo in študirali. Tudi mi smo filozofirali, prijatelj! Prav! Filozofija nas je očistila, a ustvarilo nas je življenje.“

„Seveda, komedija rodi komedijante,“ se je zasmejal Kristjan.

„Ali pa komedijanti delajo komedijo,“ mu je odvrnil gospod Muhič in vstal.

„Torej se vidimo v kavarni,“ je rekel Kristjan in se prevalil leno na divanu.

Gospod Muhič mu je v slovo krepko stisnil roko brez besedi. Hotel je sestti poleg njega na divan ter ga objeti. Ljubil je danes tega nesrečnega mladeniča bolj nego kdaj prej. Čutil je z njim vso boleost, ki je razjedala mlado dušo. Toda gospod Muhič je vedel, da bi dosegel ravno nasprotje tega, kar bi si želel, zato ga je pustil samega. Odšel je počasi po stopnicah in je zmajeval z glavo.

Ko je bil gospod Muhič še v latinskih šolah pri jezuitih, je bilo sklenjeno doma na Mušičjem in v njegovem srcu, da postane duhovnik. Toda že v tej zgodnji mladosti so lepe žene tako zanimale njegove začudene oči, da se ni moglo več dvomiti, kateremu stanu se bo posvetil mladi gospod Nikolaj. Ko pa so bili baš takrat jezuiti izgnani in niso hoteli ljudje nič več verovati, je postal tudi gospod Muhič neveren in naravnost brezbožnik. Filozofiral je o Bogu, o svetu,

o življenju, kakor vsi boljši ljudje tedanje dobe. Izkušal se je v tem oziru celo povzpeli nad druge in se je z vso odločnostjo zavzemal za nauke, ki jih je učil profesor Novak, še posebno potem, ko se je začel proti tem naukom boj, češ, da so brezverski, ker se je v njih trdilo, da človek nima enotne duše, da svet stoji morda že milijon let, da cerkev nima pravega čistega nauka itd. Takrat je torej gospod Muhič filozofiral in je bil o sebi resno prepričan, da bo na tem polju dosegel velike uspehe in nevenljivo slavo. Toda ko se je gospod Miko zaljubil v mlado gospodično Klaro Vrankovo, je hitro izprevidel, da pota filozofije ne držijo k njej. Zato je oblekel nase obleko mladega dvorjana in je spoznal, da so tu uspehi bolj gotovi, slava laže dosežna. Kot dvorni kavalir je našel šele pravi poklic svojega življenja in je počasi popolnoma pozabil, da je nekdanj filozofiral. Svoje vednosti je porabil tu in tam o priliki, kadar je hotel pokazati svojo učenost. Vso filozofijo življenja pa mu je odkril mojster Gil Blas. Na te čase se je spomnil gospod Muhič, ko je stopal po oživiljenih ulicah proti Glavnemu trgu ter mislil na Kristjana. Poznal je to burno, nemirno, kipečo mladost in ni zameril svojemu mlademu prijatelju, da je filozofiral in igral komedijo; kajti vedel je, da je bila to samo maska, za katero se je skrivala globoka bolest. Zdelo se mu je samo, da bi vse to moglo postati za Kristjana opasno.

* * *

Brez ozira na to, da se je med tem že popolnoma zmračilo, je šel gospod Muhič obiskat gospodično Vrankovo, ker je hotel govoriti še danes s Heleno. Štel se je namreč še vedno za starega hišnega prijatelja in je mislil, da ima prost dohod ob vsakem času. Res je našel doma obe gospodični in opravičil svoj pozni obisk s tem, da so v teh nerednih in negotovih časih dovoljeni in mogoči tudi nepričakovani in izvanredni obiski, dasi gospodična Klara ni bila istega mnenja. Toda gospod Muhič je bil zelo dobre volje in je spravil obe gospodični v veselje. Dočim gospodična Klara ni mogla takoj premagati svoje nejevolje

in je izkušala z resnim obrazom dokazati, da ji gospod Muhič danes ni mil gost, je bila Helena tako razposajena, da je celo objela „starega strička“, kar je gospodu Muhiču zelo ugajalo. Ogledala ga je od vseh strani, pohvalila je njegovo brambovsko obleko in je priznala, da se je zopet pomladil za deset let. Nazadnje ga je celo vzela za roke in je hotela z njim plesati valček, tako da se je gospod Muhič res moral z njo parkrat zavrteti po sobi.

„Nikogar nimam tako rada, kakor našega strica,“ je rekla, ko sta sedla na otomano. Tudi to je gospodu Muhiču ugajalo. Veselila ga je njena odkrita radost in je ni hotel z ničimer motiti; hotel je le uganiti, kaj se skriva za njo. Toda niti v šaljivem pogovoru, ki sta ga imela na otomani, niti pozneje pri kavi, ki jo je servirala gospodična Klara, ni mogel najti ničesar, kar bi mu dalo odgovor na njegova skrita vprašanja, tako da je gospod Muhič, ko se je pozno v noči poslavljaj in je Helena plesala pred njim ter si prepevala pesmi, mrmral sam pri sebi: „Čuden par je to: on filozofira in ona prepeva: ali je oboje igra, ali je oboje resnica? A oba sta pri najboljši volji in zadovoljnosti; to je dobro znamenje. Oj, mladost, brezskrbna in nepremišljena! „No, golobica,“ je rekel potem na glas, „naj ti mila sreča varuje tvoje mehko gnezdece.“ „In vas, dragi stric, naj spremlja Fortuna na vaših bojnih potih,“ mu je odvrnila Helena. A vsa ta radost in smeh in ves ta večer je vplival na gospoda Muhiča tako, da se je globoko oddahnil, ko je bil zopet na trgu.

7.

Gospod Egid je naročil Andreju vse, kar se mu je zdelo potrebno glede konj, ter mu dopovedal, da stoji na Starem trgu velika hiša, ki ima visoka, okrogla vrata, tja naj mu pride sporočit, če se zgodi kaj posebnega. Nato je odšel v mesto naravnost k Vranglovim, kjer je našel Jurija Šimiča in troje starejših gospodov, ožjih družinskih prijateljev. Mladi brambovski častnik je bil od cele družbe veselo sprejet, gospod Vrangel sam ga je predstavil kot dobrega gospodarja in hrab-

rega vojaka. Iz stranske sobe mu je prišla nasproti Alenica, ki se ji je gospod Egid globoko priklonil in ji poljubil roko. Bil je zelo srečen, ko jo je zagledal pred seboj, kajti v tem trenutku se mu je zdelo, da bi bil brezuspešen trud vseh ljubljanskih kavalirjev, ki bi jo hoteli zmotiti s sladkimi besedami; prepričan je bil, da je ta deklica njegova s celim srcem in da mu je ne vzame nihče na svetu.

Pri mizi je imel danes glavno besedo Juri Šimič, pripovedoval je čudovite stvari iz svojega vojaškega življenja, ki so bile tuintam grozne in skoraj neverjetne, a vendar mogoče, saj jih je pripovedoval človek, ki se je udeležil vseh vojn zadnjega časa in se mu je poznalo na odkritem obrazu, da ne govori iz bahavosti. Egid je z velikim spoštovanjem gledal na izkušenega vojaka, zato je opomnil eden starejših gospodov:

„Le poslušajte, mladi prijatelj, vse to čaka tudi vas.“

„Vem,“ je odgovoril ravnodušno Egid, „saj tudi pričakujem vse to.“

„To je dobro,“ je rekel gospod Vrangel, „a škoda bi bilo pristave, če se nanjo ne vrne nje gospodar . . . Koliko nesreče provzroči en sam človek, kakor je Napoleon Bonaparte!“

„Sedaj je konec,“ je govoril starejši gost, „sedaj ga zaduše. Sedaj pride maščevanje, pokora in kazen.“

„Bog daj,“ so pritrjevali drugi. Juri Šimič pa se je posmejal in rekel: „Popolnoma gotovo ni, kajti Napoleon je velik vojskovodja in poleg tega veste, da je rekel Nelson o njem, ko mu je ušel na Sredozemskem Morju, da imajo otroci satanovi tudi satansko srečo.“

„Saj gre vendar vse na vojsko,“ je rekel starejši gospod.

„To je res,“ je odgovoril Juri Šimič, „a zmagati more edino cesarska vojska, ki je navajena trudov in težav.“

„Nadvojvoda Karel ga bo užugal,“ je trdil zopet gospod, ki je bil prepričan o tem, da bo Napoleon premagan.

„Bog daj,“ so pritrjevali drugi.

Alenica, ki je zelo nerada poslušala pogovor o vojni, je povabila Egida v drugo sobo, kjer je stal

klavir. Juri Šimič je gledal za mladim parom in je rekel: „Res, Napoleon ima mnogo na svoji vesti; če se prav pomisli, je on kriv, da sem jaz še danes samec, kajti dal nam je toliko dela, da na poroko niti nismo utegnili misliti; mlajši, kakor vidim, mislijo bolj na smrt kakor mi, ker bolj skrbe za življenje in bolj hite ljubiti.“ Drugi so se na to zasmeljali in gospod Vrangel je pripomnil na ves glas, da bo cesar gotovo znal primerno nagraditi svoje junake za njih trud. Gospod Egid je še slišal besede, ki jih je govoril Juri Šimič, toda ni utegnil premišljati o njih. Alenica je sedla h klavirju in začela igrati. Egid je slonel ob steni in je gledal, kako se gibljejo nje bele roke; čutil je, kakor da njej iz srca prihajajo zvoki, glasovi te pesmi, ki mu je razbudila v prsih tako kipeča čuvstva, da bi bil najrajši padel pred svojo oboževano gospodično ter jo začel poljubljati. Zagledal se je potem v nje ljubko glavico z velikimi črnimi kodri ob vsaki strani in poslušal mirno; pesem se mu je zdela krasna kakor oni večer na poganiškem gradu. Ko je končala, ji je poljubil roko in tiho zašepetal:

„Alenica, tako te ljubim . . .“

Ona se mu je sladko posmejala ter naslonila glavo ob njegovo ramo. Nato sta sedla skupaj ter si začela pripovedovati razne reči: on je pravil o svojem gospodarstvu in o dolgi zimi, ona pa mu je povedala vse svoje predpusne dogodke. Bilo je že pozno v noči, ko so gostje odhajali. Juri Šimič je bil zelo dobre volje in je rekel:

„Gospod Muhič me je povabil v kavarno, hočem preživeti z njim to zadnjo noč. On je vendarle zlata duša! Za dobre učence je on najboljši učitelj. Gospod Gusič ima veliko srečo, da je prišel na moje nekdanje mesto: naučil se bo ne le boja, ampak tudi drugih za življenje zelo važnih reči. Kajti gospod Muhič je človek, ki vse dobro razume in ljubezen najbolj.“

„Le škoda, da v tem nihče ne potrebuje učiteljev,“ je rekel z glasnim smehom starejši gospod.

„To je resnica,“ se je posmejal Juri Šimič veselo, „a še večja škoda je, če jih kdo potrebuje; jaz, kakor vidite, sem še samec, dasi sem bil njegov učenec.“

Med tem so se gostje poslavljali drug od drugega, in Egid je občudoval hladnokrvnost Jurija Šimiča, ki odhaja jutri na vojno in se danes poslavlja, kakor da na to niti ne misli. Ugajala mu je ta vojaška ravnodušnost in je sklenil: biti mu kolikor mogoče enak. Ko sta odhajala po širokih stopnicah navzdol, je Juri Šimič mogočno ropotal s svojo veliko sabljo, potem pa je naenkrat obstal in rekel: „To je zlato dekle, ta gospodična! . . . Želim Vam obilo sreče,“ in je podal roko Egidu. Egid je prijel njegovo močno roko ter mu jo krepko stisnil. Odšla sta po trgu molče v kavarno.

Ko sta vstopila, je bilo v vseh prostorih kavarne zelo živo, kajti v mestu se je nahajalo ob tem času ne le mnogo vojaštva, ampak tudi mnogo drugih ljudi, ki so imeli tu svoje opravke. Po kavarnah so se zvedeli najnovejši dogodki in so se slišale najbolj zanimive novice. Tu je bilo tudi navadno shajališče prijateljev in znancev. Zato je bilo v kavarni živo in veselo pozno v noč. Najbolj šumno je bilo seveda pri mizi, kjer je sedel gospod Muhič z večjo družbo. Gospod Muhič je imel povsod mnogo prijateljev in znancev, največ pa v Ljubljani, kjer je bil od zadnjega predpusta splošno znana oseba. Ko je bil nenadoma izginil na Dolenjsko, so ga mnogi pogrešali zaradi družine in zabave, kajti hudomušnost in dovtipnost gospoda Muhiča sta bili vsem prav tako ljubi, kakor njegova ljubeznivost in prijaznost. Poleg tega je bil gospod Muhič kavalir, ki ni gledal na denar, kadar je imel okoli sebe prijatelje. Zato ni čuda, da so ga danes njegovi prijatelji in znanci z veseljem pozdravili v svoji sredi. V tej splošni radosti je gospod Muhič tudi pozabil na vse bolesi, ki mu jih je prizadel pogovor s Kristjanom; največ pa je k njegovi dobri volji pripomogla Helenina veselost, ni mogel nanjo pozabiti ves večer; še nikdar ni bil za Heleno tako navdušen, kakor sedaj, ko je z njim plesala ter priznala, da ima rada svojega „strička“. Poleg tega je gospod Muhič že ves večer govoril o svojem nekdanjem učencu Juriju Šimiču, ki ga je našel sedaj kot slavnega junaka. Ko sta torej vstopila Egid in Juri Šimič, jima je hitel gospod Muhič

naproti in je od radosti objel Šimiča sredi kavarne, potem pa je rekel na ves glas, da so slišali vsi, ne le pri njegovi mizi, ampak tudi drugod:

„To je, gospoda, Juri Šimič, moj nekdanji učenec, ki je šel pod mojo komando prvič na vojno. Pretepal se je že v vseh vojnah proti Napoleonu in jutri odide v Italijo. Pri vsej svoji slavi ni do danes pozabil svojega učitelja. Edino to sem ga pozabil naučiti, kako se zmagujejo ženska srca, zato je še danes samec.“

„Kakor njegov učitelj,“ je pripomnil nekdo.

„Dobro, gospoda,“ se je zasmelal gospod Muhič, „a pomisliti morate, da je zdaj že ves čas vojna in da se nagrade dele šele po vojni, naj že pridejo iz cesarskih rok ali pa iz ženskih src.“

Gostje so se zasmeljali na glas.

Juri Šimič se je posadil na stol poleg gospoda Muhiča, ki se je sedaj zdel zelo majhen poleg junaškega svojega tovariša. Gospod Muhič je seznanil svoja novodošla prijatelja z ostalo svojo družbo, ki je obstajala večinoma iz častnikov in plemenitašev. Pri vsakem imenu je dodal tudi primerne opazke, označujoč osebnost svojega znanca. Kristjana je imenoval svojega najljubšega učenca, ki je po čudnih naključjih usode v njegovih rokah postal jakobinec, da bi ga odlikoval sam Robespierre, če bi bil še živ, Egida je nazval svojega najmlajšega učenca, ki obeta v vsakem oziru največ, ker zna spajati „utile et dulce“. Ko je predstavljal Don Piera in Jurija Šimiča, je videl, da si nista podala rok, ampak sta se le lahko poklonila drug drugemu. Gospod Muhič je dcbro vedel, kaj pomenijo podobni pokloni, in je zakril svojo zadrego s tem, da je Don Piera nazval svojega francoskega prijatelja iz avstrijske vojske ter obenem pripomnil, da sta si po krvi morda bolj v sorodstvu, nego morejo dokazati dozdej spisane zgodovine o križarskih vojskah. Napram Egidu je pohvalil gospod Muhič tudi njegovo umetnost v sukanju rapirja in ga je priporočal kot najboljšega učitelja, pri čemer se je Don Pier molče priklonil Egidu.

Dasi so se opazke gospoda Muhiča glasile včasih čudne, vendar niso nikdar žalile, ampak so bile vedno zavite in izgovorjene tako, da so hvalile onega, komur

so veljale, in zabavale one, ki so jih poslušali. Gospod Muhič je bil danes nenavadno srečen, kajti sedel je sredi treh svojih učencev, na katere je mogel biti ponosen, in on tega ponosa ni skrival, dasi ga je izražal le v dovtipih.

Središče vse družbe je bil Juri Šimič, ki so ga vsi gledali občuduje, on pa je mirno sedel na svojem mestu in gladil velike črne brke na obe strani in se z glasnim, globokim smehom od srca smejal opazkam gospoda Muhiča.

Kristjan je bil od početka zelo slabe volje; ko pa mu je gospod Muhič razložil, kako se mu je dobro godilo pri Heleni, se je razveselil tudi on in je za nekaj časa pozabil na vse ter se prepustil veselju. Naj bi se gospod Muhič prepričal, da je zadovoljen sam s seboj in s svojimi razmerami. Ko sta vstopila Egid in Juri Šimič v kavarno, je njegovo pozornost najprej nase obrnila junaška postava Jurija Šimiča in ko ga je videl pri mizi tako zadovoljnega, mu je skoraj zavidal za njegovo srečo in slavo; videl je v njem moža boja, človeka, ki mu je bojevanje veselje in zabava, ker mu je vseeno, ali pade danes ali jutri, tu ali tam . . . „To je pot slave in sreče,“ je premišljal Kristjan sam pri sebi, „to je pot navzgor, pot uspehov. Kje bi bil že lahko ti, ko bi bil nastopil isto pot in bi se ne bil ukvarjal z ženskim vprašanjem!“ Zdel se je sam sebi v tem trenutku majhen, brez sil, brez odločnosti. „Čemu si izgubljal svoje sile okoli žensk in beračil za njih ljubezen, čemu si izgubljal čas, ko si se obiral okoli lahkoživih žensk, ki so se hotele igrati s teboj; čemu si trpel in se mučil kakor otrok, ki si ne ve pomagati?“ Tako si je očital. „Drugi pa so šli in so rastle v slavi in sili in kje si ostal ti, oboževalec Napoleona!“ Toda v teh mislih ga je naenkrat zmotil šopek, ki ga je zagledal na Egidovih prsih. To je bil šopek, ki je bil priletel z okna na brambovce. Kristjan ga je dobro poznal. Egidu je bil Kristjan znan še z onega večera na Poganicah in mu je zelo ugajal. Želel je že takrat, se seznaniti z njim, ker je mislil, da bi bila dobra prijateljja. Zato je bil zelo vesel, ko ga je zagledal v kavarni, posebno ker mu je tudi Alenica pripovedovala o njem, češ, da ji

dela zelo lepe poklone, ki se jih je menda naučil od gospoda Muhiča. Ker je bil Egid tudi slišal, da je Kristjan zaljubljen v Heleno — o čemer se je posebno mnogo govorilo jeseni, ko sta živela Kristjan in gospod Muhič toliko časa na Vinicah — je hotel z njim skleniti ožje prijateljstvo, misleč, da enaka usoda, sreča ali nesreča, najlepše družijo ljudi. Toda Kristjan mu je bil podal roko zelo hladno in Egidu se je zdelo, da on Kristjanu ne ugaja tako, kakor Kristjan njemu; iz tega je sklepal, da bi mu bila njegova družba odveč; poleg tega se je zdel sam sebi veliko preveč preprost, kakor da bi se mogel gibati v visoki družbi. Lahko bi se kdo spotikal ob njegovi kmetski nerodnosti. Videl je, da bo bolje in lepše, če se bolj posveti Alenici in brambovcem nego družbi. Pri tem se je zamislil v lepi večer, ki ga je bil preživel v sobi pri klavirju, in niti zapazil ni, da ga gleda dvoje zelo ostrih oči . . . Ko je opazil, da ga opazuje Kristjan, se je obrnil k gospodu Muhiču, ki je ravno pripovedoval neko zelo smešno historijo, ki so jo vsi spremljali z glasnim smehom: tikala se je generala Massene. O tem-le so se pripovedovale različne zabavne in tudi nelepe reči, tako da je krožila med narodom o njem tudi smešna in zabavljiva pesem. Ko je gospod Muhič končal, so se vsi zakrohotali. Kristjan pa se ni smejal. Polotila se ga je posebna želja, skaliti to brezskrbno radost; ta želja se je rodila iz one njegove kipeče sile, ki je iskala izhoda in ga v gotovih trenutkih ni našla drugače kakor v tem, da je Kristjan pokušal, s pikrimi besedami dražiti ljudi; to je želel danes tem bolj, ker je hotel pri tej priliki osmešiti Egida.

„Še eno, gospoda, te še ne veste,“ je dejal. „Ko je bila bitka pri Slavkovem končana, je stopil Napoleon k obema nasprotnikoma, jima podal roko in rekel: Nekoliko hladno je, se mi zdi, gospoda! Varujta se, da se ne prehladita, kajti če se prav spominjam, je danes drugega decembra.“

„Dvomim, da je rekel ravno tako,“ je rekel smehljaje se Juri Šimič.

„To so ti pisali gotovo jakobinci iz Pariza,“ je pridejal gospod Muhič.

Kristjana je zelo veselilo, da so se vznemirjali ob njegovi nedolžni opazki, kajti želel je prepira in priložnosti, da bi mogel povedati to, kar je ležalo tako nemirno na srcu.

„Vi dvomite, gospod Šimič,“ je rekel veselo, „bili ste sami v tej bitki, lahko veste, kako je bilo.“

„Mrzlo je bilo res in sam zase vem, da me ni zeblo ves dan, tudi Napoleonu, ne vem, če se je godilo kaj bolje. A kakor se vidi, ni šala, če vas gospod Muhič prišteva med jakobince.“

„Gotovo ne,“ je odgovoril Kristjan, „le to je škoda, da jakobincev več ni.“

„Kaj ni Napoleon cesar vseh jakobincev?“ je rekel gospod Muhič.

„Napoleon je cesar in bi istotako obglavil jakobince, kakor so jakobinci obglavljali kralje in cesarje,“ je odgovoril Kristjan mirno.

Gospod Muhič je hotel rešiti sebe in celo družbo iz zadrege in je začel govoriti o zlati mladini.

„Lep šopek imate,“ je rekel Kristjan Egidu, ko sta se ujela z očmi.

Egid mu je prikimal in se posmejal.

„Izvrstno ste ga ujeli,“ je rekel Kristjan dalje. „Ali mislite, da je bil namenjen vam?“

Egid je poslušal gospoda Muhiča in ni hotel odgovoriti na to vprašanje, zdelo se mu je neumestno, da bi govoril o takih rečeh.

„Jaz z vami govorim,“ je rekel Kristjan na glas in je meril z ostrimi očmi Egidu.

„Prosim,“ je rekel Egid, „jaz vas poslušam.“

„Ali mislite, da je bilo namenjeno vam, kar ste ujeli z roko v zraku?“ je ponovil Kristjan resno.

„Gotovo, ker sicer bi ne bil lovil,“ je odgovoril mirno Egid. „Mislim pa, da v tem oziru nisem vam dolžan nobenega odgovora.“

„Ali veste tudi, kdo je vrgel iz okna šopek, ki ste ga ujeli?“ je kričal Kristjan.

„Vem in tudi vem, zakaj . . .“ je rekel Egid.

Gospod Muhič je pri tem tako hitel nosljati, da se je na koncu njegovega nosu poznala obilna mera tobaka. Videl je pa takoj, da je stvar postala resna,

in je hitel h Kristjanu; toda ta ga je odrinil z roko in je kričal:

„Kaj si ne domišlja vsak tak brambovec, ki pride iz dolenjskih hribov varovat Ljubljano francoske vojske! To vam Napoleon naredi še drugače vroč dan nego pri Slavkovem, če bo taka vojska šla proti njemu.“

„Gospod, ako hočete z menoj o čem govoriti, imate priliko jutri . . .“ je rekel Egid, ki je ves trepetal od razburjenja, kajti vsi gostje v kavarni so gledali prepir. Gospod Muhič je z obema rokama držal Kristjana, toda bilo je prepozno.

„Sprejemam vaš poziv, gospod,“ je rekel Kristjan in je hotel oditi z Don Pierom. Gospod Muhič je s prestrašenim obrazom gledal obraze okoli sebe ter premišljal, ali je res ali se mu le sanja; če je res, potem je Egid izgubljen. V tem je počasi vstal Juri Šimič in pristopil h Kristjanu, ki je bil že pri vratih.

„Dovolite, gospod,“ je rekel, „razžalili ste armado, ki sem ji član tudi jaz. Ker jutri ob petih odidem dalje, prosim, da se ob štirih najdete na Mirju.“

„Na službo, gospod,“ je rekel Kristjan in je s svojim prijateljem mirno odšel.

Egid je sedel mirno pri mizi, le nekoliko bled je bil njegov obraz od razburjenja; kar se je zgodilo, se mu je zdelo zanj grozno sramotno in očital si je, zakaj ni takoj pri prvih besedah Kristjanu vrgel steklenice v obraz.

Tudi gospod Muhič je bil vznemirjen; iz najlepše radosti ga je vzbudil ta nenadni dogodek; sedel je v sladki zavesti, da sedi sredi ljubljenih prijateljev, in tu je nastal boj; za vsakega izmed njih bi mu bilo žal; kakor se je prej bal za Egida, tako se je zdaj bal za Kristjana, ko je pomislil na junaško postavo Jurija Šimiča. Pri tem je celo pozabil, da je sam tudi brambovec in da je tudi on med razžaljenimi. Toda ta trenutek bi bil gospod Muhič odpustil vse in vsem, ko bi le mogel rešiti svojega ljubljenega nečaka; poznal je njegovo vihravo naravo, njegove „nepremišljene korake in prenačljene sklepe,“ zato bi bil vse odpustil; toda drugi niso odpustili, niso mogli odpustiti; žalitev je bila prevelika, javna, očitna, izzivajoča.

Juri Šimič se je usedel mirno na svoje mesto, kakor da se ni nič prigodilo. Pogladi si je brke na desno in na levo ter rekel:

„Vino je vendarle na Kranjskem zelo dobro.“ In je izpil kozarec do dna.

Ura je bila dve po polnoči.

„Na vsak način upam, gospod Muhič, da niste trudni,“ je rekel Juri Šimič.

„Nisem,“ je rekel gospod Muhič, ki je bil v resnici zelo truden, toda hotel je ostati s Šimičem, da bi po možnosti vplival nanj. Juri Šimič je naročil dvoje kočij, je legel na staro zofo v kavarni, prosil tovariše, naj ga ob polu štirih pokličejo, in je kmalu glasno zasmrčal. Gospod Muhič, Egid in dvoje častnikov, ki so še ostali pri mizi, so začeli kartati. Igra se je gospodu Muhiču zdela dolga kakor večnost.

Že pred določenim časom je gospod Muhič s trepetajočo roko poklical Šimiča, ki pa se je dal težko zbuditi. Ko se je parkrat pretegnil po zofi in si popravil brke, se je menda spomnil, zakaj ga kličejo. Izpil je hitro črno kavo in rekel:

„Pojdimo!“

Zunaj se je gospod Egid poslovil in Juri Šimič mu je pri tem krepko stisnil roko ter rekel:

„Dobro se držite, mladi prijatelj!“

Egid je odšel proti Staremu trgu, drugi pa so stopili v kočijo ter se odpeljali.

Gospod Muhič je sedel z Jurijem Šimičem in je na vse načine izkušal okreniti pogovor tako, da bi opravičil Kristjana. Toda Juri Šimič o tem ni hotel ničesar slišati in je govoril o stvareh, ki danes gospoda Muhiča niti iz daleka niso zanimale. Tako so se pripeljali na Mirje in izstopili.

Jutro je bilo megleno, jasno, mirno. Mesto je ležalo skrito v mrakovih, zaspano v podnožju Gradu in po barju naokrog je plavala gosta megla. Od Trnova sem se je čulo šumenje Gradaščice. Kmalu je pridrdrala tudi druga kočija in izstopila sta Kristjan in Don Pier. Gospod Muhič je čutil, da ga zelo boli srce. Toda predno je mogel pomisliti, kako in kaj, sta si stala Juri Šimič in Kristjan že drug proti drugemu

in sablje so žvižgale po jutranjem zraku. Gospodu Muhiču je zastajal dih in srce je prestajalo z udarci. „Zdi se mi, de sem dobil srčno napako,“ je rekel sam pri sebi in se prijel za svojo srčno stran. „Ali je bilo treba delati take skrbi in sovraštvo?“ je godrnjal, ne vede, kaj bi govoril. „Ali je treba nositi svojo glavo v nevarnost! Oj ti mladost, lahkomiseln! Ako se prepira z menoj, naj se prepira, a žaliti ljudi in na tak način!“ Gospodu Muhiču se je zdelo, da bi planil med oba borilca in ju razločil. Toda stal je na mestu, kakor pribit. Dvakrat je že zaslišal, kako je zažvižgala izbita sablja po zraku; niti ni hotel pogledati, kdo jo je izbil in kdo jo je izgubil. Zdaj je nekaj padlo na tla. Ko je gospod Muhič pogledal, je videl, da leži nekdo na tleh in da nekdo gre proti njemu.

„Ne bil bi mislil, da je to tako dober borec,“ je rekel Juri Šimič, „škoda, da ni vojak. Torej da ste zdravi, ljubi gospod Muhič! Ako pridete v Belo Krajino, pozdravite v mojem imenu očeta in strica mojega. Poleg tega vam je svojega mladega nečaka čuvati človeka, ki se imenuje Don Pier.“ S temi besedami se je usedel Juri Šimič v kočijo in se je odpeljal z enim izmed tovarišev. Gospod Muhič pa je hitel k ranjenemu Kristjanu. Položili so ga v kočijo in se odpeljali domov.

8.

Andrej se je zjutraj zbudil in je čutil povsod, da je imel zelo nemirno noč. Sanjalo se mu je, da varuje zaklad, ki mu ga je izročil gospod Egid, in mnogo sovražnikov je bilo okoli, ki so čakali, kdaj bo zaspal, da bi mu ga v spanju ukradli. Boril se je z njimi dolgo, zmerjal jih je in odganjal proč, toda bili so močnejši nego on in ko se je bojeval z njimi že s poslednjimi silami, se je prebudil. Pogledal je okoli sebe, in ker je bilo vse mirno, je zaspal . . . Toda sanjati se mu je začelo o samih kačah, ki so lezle proti njemu od vseh strani, iz jarkov in gozdov; Andrej je bil po njih na vso moč, toda ubiti ni mogel nobene; vse so hotele naprej proti gospodu Egidu. Iz takih sanj se je Andrej prebudil, začel je gledati okoli sebe

in premišljevati, kje je. Ko je videl, da leži v hlevu poleg svojih konj, se je takoj spomnil, da je s svojim gospodom na poti v vojno, in bil je zadovoljen. Izprevidel je tudi, da ima trdo posteljo in da je to vzrok takih sanj. Ozrl se je pri tem zadaj za svoje zglavje, kamor je včeraj spravil svoje stvari, in je pomislil, če se mu je morda tudi to sanjalo, da so mu prejšnjo noč podgane snedle in uničile velik del onih dobrih reči, ki so mu z njimi ženske napolnile bisage za na pot. Toda prazne bisage ob njegovem zglavju so pričale, da se mu to ni sanjalo, ampak da je bila to resnica, zaradi katere je bil že prejšnji dan tako slabe volje, da ga ni mogel prav razveseliti niti slavnostni prihod v Ljubljano niti oni dogodek na Starem trgu, ko je lepa gospodična tako odlikovala njegovega gospoda. Kakor prejšnji dan, tako je Andrej tudi zdaj na vse zgodaj prekel vse višnjanske in druge podgane, zraven pa še vse mačke, ki so bolj vnete za mleko in smetano nego za podganji zarod; a nazadnje je še vse prebivalce višnjanskega mesta zmerjal s „polžarji“, zato, ker je ta gospoda — tako je trdil Andrej v svoji jezi — prelena, da bi pregledala, kdo vse stanuje v njenih hišah. Andrej si je sicer takoj na to očital, da ni prav, ker preklinja na vse jutro, ko bi se mu bilo prekrižati. Tudi je bil pri vsej stvari sam kriv; kajti preveliko bojno navdušenje ga je zmotilo tako, da se je oni večer v neki višnjanski gostilni pobratil z vsemi gosti in plačal za toliko vina, da so bili vsi pijani, in Andrej sam je le s pomočjo svojega tovariša Kozme srečno našel pot v svoje prenočišče, kjer je spal do jutra, kakor ubit; zato so lahko imele podgane dobro in mirno pojedino v njegovih bisagah. Ta višnjanska gostilna s svojim vinom je bila tudi vzrok, da je imel Andrej drugi dan težko glavo in da je bil slabe volje tem bolj, ker ni bilo s čim pokrepčati želodca. Tako je prišla vsa nesreča naenkrat in je kazala za seboj še celo vrsto težkih dni. Ko so si namreč brambovci od svojega pota malo odpočili, so jih spravili takoj v vrste ter so jih učili korakati, skakati, se sukati, se pripogibati, ležati in še mnogo drugega, o čemer je Andrej mislil, da je vsakemu znano že iz

prvih dveh let življenja in da je zato zdaj nepotrebno in odveč. Toda nihče ni vprašal Andreja, kaj misli o tem, pač pa so gledali, če prav prestavlja svoje noge. Tako je moral Andrej poleg svojega tovariša Kozme „eksercirati“ pozno v mrak in ni bilo čuda, da si je na večer zaželel imeti vsaj tisto vino, kar so ga razlili v višnjegorski gostilni po tleh, in dobiti vsaj še en komad tiste svinjine, ki jo je bil vrgel proč, ker so jo že podgane načele. Danes je čutil v nogah tako utrujenost, da si je komaj upal, se opreti nanje. Zmignil je torej z glavo in si priznal, da ima vojaško življenje malo dobrega na sebi. In tudi ponočne sanje niso kazale nič dobrega.

„Kače: to pomeni zmeraj sovražnika,“ si je razlagal, „gospod Egid ima sovražnika, ki ga hoče uničiti, kajti proti njemu so sikale. Tisti zaklad pomeni, da gremo deželo braniti proti Francozom; to bi ne bilo nič napačnega, ker je res. A denar pomeni v sanjah zmeraj kaj slabega. Morda tudi kače pomenijo Francoze; zdi se mi, da se boje gospoda Egida. Imajo prav, naj se ga boje — samo Bog ga obvari hudega.“ Andrej je počasi in vzdihovaje vstal in s strahom ga je obšla misel, da se bodo morda danes zopet vadili hoditi, skakati, padati in drugih takih nepotrebnih reči. Blizu njega je spal Kozma poleg svojih konj in po celem hlevu okoli in okoli so spali vojaki, kjer je kdo našel prostora.

Andrej je stopil med svoja dva konja in jima je obetal, da prinese najboljšega sena, ki ga dobi. Naslonil se jima je na močne vratove in je govoril:

„Jaz vama nisem nevoščljiv, draga moja, a tak red je pri vojaki, da je malo jela, dosti dela. Kjer je preveč ljudi, je vsega premalo, tudi jaz sem imel slabo večerjo, kakor vidva — naj vrag vzame podgane in vse, kar škodo dela. — Vidiš, lisec, ko bi bila zdaj detelja, ki raste na spodnji njivi pod Krkovim! Ko pridemo domov, ti je navalim polne jasli. Toda vidva zdaj ves dan ležita, jaz pa moram hoditi po dvorišču in se prestopati tako, kakor drugi štejejo, zraven pa je treba še paziti, s katero nogo se začne. Ali sem te vprašal kdaj, pramec, s katero nogo se opreš, kadar

potegneš? Jaz vem, kaj ti diši, lisec! Pri nas ločka v najslabši letini nisi pokusil, tu pa se bo treba nanj privaditi. Toda to vse je šele začetek; kaj šele pride!“

Tako si je Andrej potožil svoje težave s konjema in bilo mu je laže pri srcu. Nato je odšel po seno za konje in je ves čas godrnjal čez slabe čase.

Na dvorišču je že pela tromba in klicala vojake na vaje. Andrej se je spomnil domačega petelina in doma, pomislil je, če niso oni, ki so ostali doma, preleni, če ne ostaja Janez predolgo v vasi, če pastir Grega ni preveč zaspan, če vstajajo pravočasno ter v redu odpravijo družino. Med tem so se na dvorišču že shajali vojaki in Andrej je mislil, da naredi najbolj pametno, če založi konjema sena ter potem odide pogledat v mesto; upal je, da tam najde gospoda Ęgida ter mu razloži, kako ravnaajo z njim in s konjema. Toda ko se je ozrl proti vratom, je videl, da tam stoji straža, ki zadrži vsakega, ki gre ven ali noter. „Kaj smo v ječi, kali? Ali nismo šli iz dobre volje na vojsko?“ je godrnjal in mislil, kako bi našel izgovor, da bi prišel skozi vrata.

Prišel je h kupu, kjer je dobil prejšnji dan seno za konje, a tam je stal že vojak in je odmeril vsakemu, kolikor je bilo treba. Andreju so se zdeli šopi veliko premajhni; zato je prijel sam, kolikor je mogel, in hotel odnesti svojima konjema.

„Kaj tam?“ je vprašal vojak.

„Za naše konje.“

„Koliko glav?“

„Dvoje.“

Vojak mu je vrgel dve povesmii sena, ki ju je Andrej odnesel molče, dasi je zmigoval z glavo in si mislil, da to niti za enega ne bo dovolj, kaj šele za dva. Źal mu je bilo, da ni vstal že preje, ko še ni bilo vojaka tam, in bi bil odnesel, kolikor bi bil hotel. Sklenil je, da to stori drugo noč.

„Ko bi bilo vsaj to dobro, kolikor je,“ je rekel, „dalo bi se živetii. Toda malo in slabo, to je težava. Tu se ne da nič ugovarjati. Čim bolj molčiš, bolj je. Vojska je vojska. To ni samo pretep in boj, ampak so tudi druge težave, ker ljudje in živina vzemo tudi želodce s seboj.“

Po dvorišču se je čulo vpitje poveljnikov in trdo korakanje vojakov. Andrej ni imel prav nič veselja, korakati po dvorišču, zato se je usedel med konja, da bi ga ne zapazili in pozabili na njega. Zraven je mislil na Krkovo in na prijetnosti, ki jih ima človek doma.

Ker so tudi drugi vojaki brez skrbi ostali v hlevu ter krmili svoje konje, je videl Andrej, da danes ne bo treba niti korakati niti skakati niti padati. Zato je sklenil, da odide v mesto. Ko je napojil svoja konja ter ju za slovo pogladil po gobcih, je odšel čez dvorišče proti vratom.

„Kam?“ je vprašal vojak, ki je stal na straži.

„H gospodu Egidu,“ je odgovoril Andrej.

„Kdo je to?“

„Moj gospod, naš gospod, gospod Egid Gusič.“

„Kaj je on?“

„Gospod s Krkovega, ožji znanec gospoda Langerja in gospoda Muhiča.“

Vojak je odkimal z glavo in pokazal z roko nazaj na dvorišče, kar je Andrej takoj razumel.

Toda med tem je prišel visok vojak s strogim obrazom, ki je začel kričati:

„Kaj hoče? Ven v mesto? Tako umazan in poln slame!“

Andrej je videl, da to ni nikaka šala, in je odšel nazaj proti hlevom. Tam so se že zbirali vojaki in so se vadili v puškah in v streljanju. V tej vrsti je moral Andrej korakati celo dopoldne, kar je popoldne bridko potožil svojima konjema. Seveda je mislil ves čas, kadar mu je kdo očital nerodnost, da pove vse gospodu Egidu, toda to je malo pomagalo, kajti popoldne so se vaje nadaljevale. Tako je bil Andrej šele proti večeru toliko prost, da je mogel oditi po svojih potih.

Vedeti moramo, da je bil Andrej najbolj zvest hlapec, ki si ga moremo misliti. Služil je na Krkovem od mladih let in se je tam čutil kakor pol gospodarja. Ljubil je svojega gospoda tako, da mu je bilo dolgčas, če ga ni videl ves dan. Andrej je mislil, da bi lastnega sina bolj ne ljubil, — ko bi ga imel. — V mestu se mu je tembolj stožilo po gospodu, ko ga ni videl že dva dni. Andrej si je dobro zapomnil, katera je ona

velika hiša z visokimi, okroglimi vrati na Starem trgu; vedel je, da oni smehljajoči obraz, bela roka, šopek z okna — ni bilo le slučajno, kakor se je to godilo po drugih ulicah, ampak da je to imelo svoj pomen. Bil je zelo vesel, da je vse to veljalo gospodu Egidu. Tudi ko bi bilo v vojašnici vse v redu in bi ne bilo treba pritožb, bi bil šel Andrej pod večer pogledat, kje stoji velika hiša z visokimi, okroglimi vrati na Starem trgu. Tako je prišel Andrej po mestnih ulicah, kjer so ga zanimale hiše in ljudje, na Stari trg in je že od daleč videl hišo, kjer je prebival njegov gospod. Stopil je na drugo stran ulice in je z radovednimi očmi pogledoval v okna prvega nadstropja. Zdelo se mu je, da vidi pri oknu lepi obraz mlade gospodične. Šel je torej navzgor po stopnicah in je pri vratih pozvonil. Kmalu se je na vratih prikazala Alenica in Andrej se je pred njo nerodno priklonil, kar je gospodični tako ugajalo, da se je veselo zasmejala.

„Kaj hočete?“ je vprašala.

„Če je tu gospod Egid, vprašam.“

„Ne, gospod Egid stanuje višje,“ je rekla gospodična. „Ali je to vaš gospod?“

„Da, naš gospod, moj gospod,“ je pritrdil ponosno Andrej; bil je zelo vesel, da se gospodična spušča z njim v pogovor. Zato je nadaljeval: „Petdeset let imam in več nego štirideset let sem že v njegovi hiši. Imamo lepo gospodarstvo. Gospod Egid je dober gospodar.“

„To je lepo,“ je rekla Alenica, „a vašega gospoda že ves dan ni doma.“

„Ne doma?“ je ponovil Andrej.

„Ali ni bil v vojašnici?“

„Tega ne vem,“ je rekel Andrej in je premišljal, kako je to mogoče, da gospoda Egida ni doma niti v vojašnici.

„Ali mu imate povedati kaj važnega?“ je vprašala Alenica.

Andrej se je popraskal za ušesi.

„So tudi važne stvari,“ je odgovoril za nekaj časa.

„To lahko poveste meni,“ je rekla Alenica, „jaz sporočim gospodu Egidu.“

Andrej se je še bolj popraskal.

„To so vojaške stvari, gospodična,“ je rekel, „jaz, sam poiščem gospoda in mu povem.“

„Dobro,“ je rekla Alenica, „kadar najdete gospoda Egida, mu sporočite moj pozdrav.“

„Bom,“ je odgovoril Andrej, „tega ne bom pozabil.“

Alenica je zaprla vrata, Andrej pa je stal še nekaj časa in gledal, kakor da jo vidi še vedno pred seboj. Potem je počasi odšel navzdol po stopnicah in govoril sam pri sebi: „To je prijazna gospodična, samo, če jaz nisem bil neroda.“

Ko je Andrej že stal na ulici, se je vprašal, kam naj se obrne. Postal je na mestu ter je premišljal, kje bi bil gospod Egid. Mogoče je, da je pri gospodu Langerju ali da se kje vadi, kakor se vadijo na dvorišču drugi vojaki. Tako je šel počasi dalje po ulicah. Ogledeval je visoke hiše in cerkve ter se oziral za gosposkimi ljudmi in raznimi vojaki, ki jih je srečal na ulici. Prišel je iz ulice v ulico, potem je začel iti navzgor, občudoval je zidovje Gradu in šele, ko je zapazil, da je padla noč na mesto, se je spomnil, da se mora vrniti v vojašnico. Toda upal je še vedno, da bo na ulicah kje srečal gospoda Egida, da bi mu še danes potožil svoje težave in mu izročil pozdrav od lepe gospodične; zato je odšel dalje po ulicah in se jezil, da med vsemi temi ljudmi, ki gredo mimo njega, ni gospoda Egida.

Tako je iskal sluga po mestu svojega gospoda, dokler se ni sam izgubil. Ko je šel namreč po Poljanski cesti na ono stran, kjer je mislil, da leži vojašnica, je zaslišal iz gostilne veselo petje in smeh. To je spomnilo Andreja, da je žejen in lačen. Zato je stopil v gostilno, ki je bila polna ljudi iz predmestij in vojakov iz raznih oddelkov. Andrej se je kmalu seznanil z njimi in je pozabil na gospoda, na konje, na vojašnico in na svoje težave. Govoril je navdušeno o vojski, slavil je gospodarstvo gospoda Egida, pripovedoval je o kobili in o konjih in je prepeval pesmi. V tem svojem navdušenju ni Andrej zapazil, da so vojaki že odšli domov. Pripovedoval je, kar mu je prišlo na

misel, in je pravil celo, da ima njegov gospod v Ljubljani najlepšo gospodično. V nerodnosti je prevrnil vino, zaradi česar se je začel pripraviti z vso družbo pri mizi. Ljubljancane je imenoval zaspance in zajce, ki niti svojega mesta ne morejo braniti. Zato so ga prijele krepke krčmarjeve roke in ga porinile ven na cesto, dasi se je Andrej branil z zadnjimi silami. Obžaloval je zelo, da ni vzel seboj Kozme, ki bi lahko pometal vse te meščane na tla ter ga vedel v vojašnico. Toda ko je bil Andrej na svežem zraku, je pozabil na vse to in je zapel pesem z močnim, zategujočim glasom. Tu ga je naenkrat obdala straža štirih vojakov, zvezali so mu roke na hrbtu ter ga odvedli s seboj. Andrej se je sicer branil, češ, da je svoboden vojak, toda trde roke vojakov so ga kmalu premagale. Ta trenutek se je pojavila na ulici visoka postava gospoda Egida. Andrej je takoj spoznal svojega gospoda, obenem pa se je tako sramoval svoje pijanosti, da je bil mahoma trezen.

„Gospod, gospod!“ je zaklical.

Gospod Egid je pristopil. Spoznal je bil Andreja že od daleč po pesmi.

„Stojte,“ je zapovedal vojakom. „Razvezite ga!“

Vojaki so razvezali Andreju roke. Gospod Egid je molčal. Užalilo ga je zelo, da je našel svojega zvestega hlapca v takem položaju, toda reči mu ni mogel žal besede.

„Gospod,“ je začel Andrej, „povsod sem vas iskal, hotel sem vam povedati . . .“ Tu se je Andrej ozrl na okoli stoječe vojake.

„Kaj si hotel povedati?“ je vprašal Egid s takim prijaznim glasom, kakor ga Andrej ni pričakoval.

„Hotel sem vam sporočiti pozdrav od — iz one velike hiše, kjer stanujete. Poiščite svojega gospoda — je rekla — in sporočite mu moj pozdrav.“

„Dobro,“ je rekel gospod Egid z bolj ostrim glasom, „sedaj pojdite spat.“

„Hotel sem še povedati . . .“ je začel Andrej.

„Kaj?“

„Premalo sena je za konje.“

„To jutri,“ je rekel gospod Egid in je odšel po ulicah.

Andrej je odšel z vojaki proti vojašnici in jim je pripovedoval o dobrem gospodarju. Toda kljub vsej tej prijaznosti ga niso pustili iti spat k njegovim konjem, kakor je sam hotel, ampak so ga zaprli v temno sobo, kjer si je moral poiskati ležišče na golih tleh, in zdaj se je Andrej mnogokrat pokesal, da je odšel z gospodom na vojsko.

9.

Gospod Muhič se je zbudil proti večeru na stari postelji, v veliki, nemoblirani sobi in je začel zbirati svoje misli. Najprej je premišljal, ali je zdaj večer ali jutro. Zunaj je bil že polumrak in zidovje na Gradu je bilo še obsijano od solnca. Dasi je imel gospod Muhič svoje okno proti vzhodni strani, kjer pa ni bilo videti nikakega solnca, in dasi je bil Grad obsijan od zapadne strani z zarjo, popolnoma različno od jutranje zore, je vendarle od početka verjel, da je jutro in ne večer; dokazoval si je, da je spal vso noč. Težka mu je bila glava in težka njegova misel. Končno pa je moral verjeti, da ni spal po noči, ampak po dnevi, da njegove mučne sanje niso bile sanje, ampak čista resnica. Gospod Muhič bi bil res rajši verjel, da vzhaja solnce na zahodu ali da se je Ljubljana obrnila na nasprotno stran ali tudi to, da vidijo njegove oči vse narobe, rajši in laže bi verjel vse to, nego da sanje niso sanje, ampak da je vse čista resnica, kar se je bilo zgodilo prejšnjo noč. Stopil je k oknu: videl je, da stanuje v Kristjanovi hiši na Bregu, kamor so se bili pripeljali zjutraj. Res je, da so pili včeraj skupaj v kavarni, da je Kristjan pozval Egida na dvoboj, da je Šimič pozval Kristjana, da se je zjutraj ta boj že vršil in da je Kristjan padel. Res je, da je Šimič — hvala Bogu — takoj zjutraj odšel v Italijo, res je, da Kristjan leži ranjen v svoji sobi. Gospod Muhič je spal ves dan trdneje nego Adam, ko mu je Bog rebra lomil, in zato je bil zdaj večer in ne jutro. Ko je gospod Muhič natančno premislil vse to, se je začel oblačiti. Kakor vsi kavalirji tedanje dobe, je tudi gospod Muhič potreboval mnogo časa, predno se je umil, počesal in namazal tako, da je imel sam nad seboj dopadenje. Ako je

danes opustil marsikaj, kar je sicer delal vsak dan kot neizogibno potrebno za ohranitev lepote in mladosti svojega obraza, ni storil tega le, ker je vstal zvečer namesto zjutraj, ampak predvsem zato, ker je hotel pogledati, kaj se godi v spodnjem nadstropju. Zato je hitro končal s svojim lišpanjem in ko je nazadnje v oknu zagledal svoj obraz, si je rekel: „Gospod Miko Muhič z Mušičjega, ta noč vas je zelo vzela. Še par takih, pa bodete starejši za polovico svojih let.“ Nato je odšel po stopnicah navzdol. Ko je vstopil v sobo, je našel Kristjana na naslonjaču ob oknu. Gospod Muhič se je temu nemalo začudil, kajti spominjal se je, da so zjutraj položili Kristjana v posteljo tako slabega, da je odšel spat na prigovarjanje zdravnikovo, ki je trdil, da ni nikake nevarnosti in da bo ranjencu takoj bolje, ko se prespi. Kristjan se je dobro prespal in gospod Muhič je očital sam sebi, da se ni zbudil preje. Zato se je zdaj usedel na stol poleg njega in ga vprašal po zdravju.

Kristjan je bil slabe volje. Levo roko je imel obvezano, z desno si je podpiral glavo.

„To je bilo zelo neprevidno od tebe, ljubi Kristjan,“ je začel gospod Muhič, „vidiš, kaka prokleta neumnost je prišla iz tega. To delajo nepremišljeni koraki in prenačljivi sklepi. Recimo, da smo preveč pili in da te je zmotilo vino, a take žalitve so presegle sploh vsako slučajnost. Tudi jaz sem bil razžaljen, a jaz ti odpuščam, ker te poznam . . .“

„Ako vas je volja, me lahko pozovete,“ je rekel Kristjan z mirnim glasom, ki je bil enak zasmehovanju.

„Tega ne storim,“ je rekel gospod Muhič, „ne bilo bi lepo, da bi prelivala sorodno kri, in mislim, da imaš toliko ljubezni do svojega strica, da bi ti ne bilo mogoče, se biti z njim, kakor bi bilo meni nemogoče, se biti s teboj.“

„Kjer je razžaljenje, tam ni ozirov,“ je rekel zopet Kristjan s trdim glasom. „Pozovite in videli bode, da se bijem. Meni je vse eno.“

„Dobro,“ je rekel gospod Muhič, „pustiva to. Lahko si vedel, da človek, kakor je Egid Gusič, ni izurjen borec, on se ni hodil učiti bojevanja na rapirje.

Kaka torej slava zate, če prebodeš tega mladega človeka? Ali mišliš, da dobiš s tem njeno ljubezen?"

„Ne govorite o tem! Ako ste bili pijani vi, jaz nisem bil pijan,“ je rekel Kristijan jezno. „Kdor zna izzivati, naj se tudi bije. Tu ni nobene izpremembe. Boga naj zahvali, da ima sedaj toliko časa, da se lahko izučí, predno bo zdrava ta roka. Vi ste njegov učitelj, torej veste, kaj je vaša dolžnost.“

„Vem, dragi moj,“ je rekel gospod Muhič, „tudi ne misli, da je Gusič bojzljivec. Toda ne govoriva o tem! Hotel sem te vprašati, če potrebuješ česa.“

„Ničesar,“ je odgovoril kratko Kristijan.

Gospod Muhič je položil roko Kristjanu na rame in rekel:

„Kakor gotovo sem tvoj stric, Miko Muhič, tako gotovo te imam najrajši izmed vseh. Zato se pa tudi tem bolj bojim za tvojo srečo. Vem dobro, kako je s teboj: vojak je prešel v drugo trdnjavo, ko naj bi branil svojo. Življenje je boj, za ciljem. Toda ti nimaš cilja . . .“

Kristijan se je ozrl na svojega strica, kojega ni slišal še nikdar govoriti tako resno . . .

„Trdnjava, boj, cilj,“ je ponavljal, „ali nisem stal dovolj dolgo, ali se nisem bojeval, ali nisem imel cilja?“

„Vem,“ je rekel gospod Muhič, „nisi sam kriv, a premišljaj o tem.“

Nato je gospod Muhič podal Kristjanu roko, ki mu jo je ta krepko stisnil. Morda se nista še nikdar tako razumela, kakor ta trenutek, in gospodu Muhiču je bilo tako mehko okoli srca, da bi se bil najraje razjokal, ko je šel po stopnicah na ulico.

„Kdo je torej kriv?“ je začel premišljati. „On sam ni kriv: on je dober mladenič iz dobrega rodu in morda je nekoliko nesreče v tem, da ima preveč bojevite krvi iz rodu Muhičev. To dela njegova natura in on ni odgovoren za to. Ko bi to ne bil potomec čiste krvi, bi bilo še slabše, nego je sedaj. Kajti bojevita kri o pravem času dela slavo prednikom in potomcem. Ustvarjen je za boj, zato mu mir škoduje. To je tako, kakor če bi iskrega, mladega konja vpregel pred težek voz. Mlad je in bojevit: zato dela nepremišljene korake

in prenačljene sklepe. Poleg vsega je prišla tudi nesreča s Heleno. Golobica ni čisto nedolžna, treba ji bo to povedati: rada se smeje drugim in potem . . . Toda to dela narava . . . Ali se je tega naučila od svoje učiteljice? . . . Vedi vrag! Šimič tudi ni kriv. On je moj učenec in je ravnal kakor vsak vojak. Dovolj je storil, da mu je prizanesel, preklal bi ga bil lahko na dva dela. Vrag je prinesel Šimiča ravno ta dan v Ljubljano. Ko bi se ne bila srečala, bi ne bilo vsega tega. To je torej krivo vse nesreče, da je Šimič prišel v Ljubljano in da sva se srečala . . .“ Gospod Muhič je mahnil z roko. „To ni nič. On je pozval Egida. Egid tudi ni kriv. Egid je mirna natura, naravno je, da lovi šopek, ki mu ga vrže njegova ljubica z okna. Torej šopek, rože, tu je vzrok vse neumnosti . . . Ne šopek, ampak oni, ki ga je vrgel. Alenica? Hm, ona ljubi tistega, ki njej ugaja. Kje je torej vzrok, kdo je kriv? Tisti, ki je spravil vse te ljudi skupaj, da so imeli priliko, se prepirati. To sem jaz? . . . Jaz?“ Gospod Muhič se je čudil samemu sebi in si ni hotel verjeti. „Človek ima najboljši namen, zbrati veselo družbo in se razveseliti. Čemu je treba preprirov in pobojev? Jaz nisem kriv, jaz sem sam . . . Seveda dva kavalirja in ena gospodična, to je vedno dvoboj. Toda tu sta vendar dve gospodični in dva . . . Don Pier?“ Tu se je začel gospod Muhič spominjati besedi, ki mu jih je rekel Juri Šimič v slovo. Kakorkoli je premišljal, ni dobil pravega odgovora, kajti če je vzel za vzrok cele nesreče to, da je Don Pier začel dvoriti Heleni, je padla vsa krivda zopet na njega, ker je on seznanil družbo s svojim francoskim prijateljem. Nazadnje je začel gospod Muhič naštevati: „Temu je torej vzrok: ali narava ali slučaj, ali vojna ali Napoleon ali — vrag vedi, kdo . . .“ V takem premišljevanju je prišel na Stari trg. Hotel je obiskati Egida ter se pogovoriti z njim. Toda v Egidovi sobi je bilo vse prazno, zato je odšel zopet po stopnicah navzdol. Tu so se odprla vrata v prvem nadstropju in Alenica je stopila na hodnik.

„Iščete gospoda Gusiča, gospod?“

„Na službo, krasna gospodična, iščem,“ je odgovoril gospod Muhič in se je globoko priklonil. V mraku

se mu je zdel nekoliko blede obrazek te gospodične tako krasen, da se gospod Muhič ni čudil, če so se zaradi nje zgodile stvari, ki njemu, staremu kavalirju, delajo preglavice. V tem trenutku je bil gospod Muhič prepričan, da je krasota te gospodične vzrok vse nesreče.“

„Gospoda Gusiča že ves dan ni doma,“ je rekla Alenica.

„In gospodični je brez dvoma dolgčas po njem.“

„Vi ste njegov prijatelj?“

„Kakor vidite, gospodična. Zdi se mi, da celo še več.“

„In niste bili skupaj z njim?“

„Bil sem, gospodična, in smatral bom za svojo dolžnost, da ga poiščem in privedem s seboj. To je zelo vnet vojak, gospodična, brez dvoma ga je zvalila takoj prvi dan vojaščina, ker hoče vestno izpolnjevati svoje dolžnosti. Za prvo dolžnost vojakovo se smatra boj in ne ljubezen; ko pa se privadimo, nam postane drugo prvo. Zato naj se gospodična ne vznemirja, kajti dandanes so vojaške dolžnosti zelo resne in treba jim je žrtvovati marsikateri lep trenutek kratkega življenja in marsikako čuvstvo ljubečega srca. Sem vam na službo, gospodična . . .“ Gospod Muhič se je globoko priklonil in odšel.

Gospod Muhič se ni čudil, da ni Egida doma, kajti vedel je, da človek v takih časih nerad ostaja v sobi in išče pozabljenja kje drugje. Vedel je tudi, da zanimajo mladega, navdušenega vojaka trdnjave, okopi, utrdbe in druge stvari, kar bo vse v najbližjem času zanj velike važnosti. Vendar si ni mogel razlagati, da mlad, zaljubljen kavalir zapušča po ves dan svojo lepo gospodično, ki ga hrepeneč pričakuje. Zato je sklenil, dati Egidi primerno poučenje o prvi priliki, ko se srečata. Upal je, da ga ponoči najde v kavarni, zato je odšel sedaj zopet na zabavo k Heleni.

* * *

Gospodična Klara je sicer z resnim obrazom zopet hotela pokazati, da ji taki večerni obiski niso posebno ljubi, zato pa je Helena tem veseleje sprejela go-

spoda Muhiča. Gospod Muhič je porabil njeno ljubeznivost, jo posadil poleg sebe in ji rekel, da ji mora kot „dobri striček“ dati nekaj resnih nauk. Nato ji je začel v najkrasnejših besedah pripovedovati, kaj se godi s Kristjanom, in je res dosegel toliko, da ga je Helena vsaj nekaj časa poslušala, nazadnje pa je zopet prosila, da naj pleše z njo.

„Ti golobica nezvesta,“ ji je šepetal gospod Muhič pri tem, „glej, kako bi se dalo to lepo golobčkati tu pri tebi.“

„Naj torej pride, zakaj ne pride nikdar?“ je rekla Helena.

Gospoda Muhiča je to spravilo v veliko zadrego.

„Za zdaj je to nemogoče.“

„Zakaj?“ je vprašala Helena in obstala pred njim.

„No, ni mogoče, dokler se vse ne pojasni,“ je razlagal gospod Muhič, ki se je zelo ustrašil, ker se mu je zareklo, ob enem pa se je razveselil njenega vprašanja, ki je jasno dokazovalo, da ji ni vse eno, ali more jutri Kristjan k njej ali ne. Tako se je gospod Muhič poslovil zelo zadovoljen s svojim uspehom ter je odšel v kavarno.

10.

Ko je Andrej iskal gospoda Egida na stanovanju, ga ni bilo doma. Hlapec niti ni slutil, da je njegov gospod še mnogo bolj nesrečen nego on. Kajti vkljub vsej utrujenosti od dolgega pota ni mogel gospod Egid po vsem tem, kar se je bilo dogodilo v kavarni, celo noč zatisniti oči. Nemirno je ležal napol oblečen na postelji in je premišljal o vsem. Šele zjutraj, ko so se že oživljale ulice, je zaspal; toda kmalu ga je zbudila težka misel, vstal je in je premišljal zopet, kaj storiti. Eno mu je bilo jasno: da ne sme govoriti z Alenico, dokler zadeva ne bo končana; kajti molčati o tem bi mu bilo nemogoče, lagati bi ji ne hotel in govoriti o tem ni smel. Zato je odšel ven iz mesta. V prosti prirodi mu je postalo lažje pri srcu. Hodil je ves dan po utrdbah okoli mesta, pregledal je Grad in visoko obzidje okoli njega, prešel je vse okope na Golovcu, potem pa krenil proti Turnu pod Rožnikom,

kjer je do večera gledal vojake, ki so delali okope in nasipe.

„Tu bo bojišče,“ si je mislil in si želel, da bi naenkrat zaslišal grom topov, da bi bilo konec mučnih misli, ki so ga spremljale ves čas, da bi se začela vojna in boj, da bi padel kot branitelj domovine, kajti bodočnost se mu je kazala grda in neprijazna.

Šele pozno po noči se je vrnil v mesto. Hodil je po mestu, dokler ni srečal svojega hlapca. Potem se je vrnil domov.

„Gospod se je izgubil, hlapec se je izgubil, vse je izgubljeno,“ je govoril sam pri sebi in se čutil uničenega, nesrečnega. Očital si je, da je Alenico s svojim vedenjem pustil v negotovosti in da ji je povzročil morebiti bolesti. Mogoče bo mislila, da ima važne opravke na utrdbah ali v vojašnici? Toda niti ta misel ga ni utolažila. Čutil je, da je nevreden njene ljubezni.

Tiho je šel mimo njenih vrat po stopnicah navzgor, slonel je potem ob oknu in ni zaspal vso noč.

Gospod Muhič je drugo jutro navsezgodaj vstal in se jezil nad svojimi mladimi prijatelji, ki mu s svojo nerodnostjo kratijo ono sladko spanje v jutranjih urah, ki ga je gospod Muhič zelo visoko cenil; navadno ni vstajal pred deveto uro. Jezil se je na Egida, ker ni prišel v kavarno, kjer se shajajo zvečer vsi ljudje, ki si imajo povedati kaj važnega.

Ko je zvedel od postrežnice, da Kristjan še trdno spi, ga ni hotel buditi; vzel je v dvorani dvoje rapirjev in je odšel takoj k Egidu, da bi ga dobil še doma. Res je našel Egida še v postelji. Na obrazu se mu je poznala utrujenost in notranja muka. Gospod Muhič mu je voščil dobro jutro in ga gledal nekaj časa nepremično; Egid se je naslonil na zglavje in je gledal gospoda Muhiča brez besede. Gospod Muhič je vrgel orožje na mizo in je sedel na stol poleg postelje.

„Iskal sem te že včeraj,“ je rekel, ne da bi bil pomislil, ali sta že pila z Egidom bratovščino. Imel ga je rad kot svojega sina, zato ga je tikal.

„Ves dan te ni bilo doma. Mislil sem, da gledaš utrdbe ali pa se kje vežbaš v borbi, kar je previdno in prav.“

„Ne, nisem se vežbal,“ je rekel Egid.

„To je neprevidno in neprav,“ je rekel gospod Muhič, „zato sem sedaj prinesel meče s seboj. Treba je, da se pogovorimo.“

„Čemu govoriti,“ je rekel Egid, „čim preje je končano, tem bolje.“

„Dobro,“ je rekel gospod Muhič. „Najprej glede gospodične. Vidi se, da si še malo časa pri meni v šoli, kajti naredil si včeraj velikansko in skoraj neodpustno napako proti kavalirstvu in ljubezni. Nisi se oglasil pri gospodični, ki te je pričakovala: to je treba nemudoma popraviti. Sreča je še bila, da sem prišel zvečer jaz sem ter te izgovoril, da imaš važne opravke na utrdbah.“

„Vi ste to storili?“ je vprašal Egid presenečeno ter posegel po njegovi roki.

„Da, a s tem še ni storjeno vse, zato sem danes zjutraj tako zgodaj potrkal na tvoja vrata, ker sem v skrbeh za tvojo in njeno srečo. Danes pojdeš z menoj h gospodični, kjer opravičiva tvoje včerajšnje vedenje. Pojdeš?“

„Pojdem,“ je pritrdil Egid.

„Vso stvar prepusti meni, mala laž dela včasih veliko radost in nikomur ne škoduje. To je prva in glavna stvar, da gospodična ne trpi v hrepenenju, kajti zaljubljena je zelo in jaz bi se na tvojem mestu bridko kesal, da nisem presanjal včeraj pri njej vsega popoldneva, ko je bila sama doma in te je pričakovala.“

Egid ni na to odgovoril ničesar. Laž je zelo sovražil in je premišljal o tem, ali bi ne bilo bolje, izpovedati resnico. Ni hotel laži niti sedaj, da bi njemu ali drugim delala radost, kajti tudi bol je bila njemu sladka in prijetna, če jo je mogel deliti z ljubljnim bitjem. Spoštoval je sicer gospoda Muhiča, a vseh njegovih naukov ni odobral: ni bil prepričan, da se ne sme ženskam nič verjeti, in ni mogel razumeti, zakaj bi se moral mlad človek učiti ljubezni iz knjig ali od starejših kavalirjev. Zato mu je bila tudi zoprna misel, da bi zaradi male radosti lagal Alenici. Če bi govoril resnico — se mu je zdelo — bi ga ona razumela

in čutila z njim. Toda to je bilo nemogoče. In to ga je delalo tako zelo nesrečnega.

„Treba je govoriti še o drugi stvari,“ je začel zopet gospod Muhič, ki je bil nekoliko časa molčal.

„Da je Kristjan ranjen, to veš.“

„Ranjen?“ je ponovil Egid mirno.

„Da,“ je rekel gospod Muhič, „toda ne močno.“

„To je sreča,“ je rekel Egid, „a to me ne zanima.“

„To te ne zanima?“ se je začudil gospod Muhič.

„Torej se je tudi tebe lotila bojevitost.“

„Čim preje se odloči, tem bolje,“ je rekel Egid in je vstal.

Gospodu Muhiču je ugajala ta odločnost in mirnost; ni je pričakoval pri človeku, ki ni bil od mladih nog vojak. Toda težko je v sebi delil prijatelja in strica, in vendar je bilo na škodo enemu, kar je bilo na korist drugemu. Zato bi bil najrajši dosegel spravo, če bi bilo mogoče.

Egid je vstal in s prezirljivim smehom vzel orožje v roke. Gospod Muhič je odložil jopič in začela sta se vaditi; gospod Muhič je občudoval Egidovo urnost in ravnodušnost. Ob enajstih sta šla na poset k Vran-glovim in popoldne sta nadaljevala. Tako ju je našel še Andrej, ki je zvečer tistega dne nenadoma stopil v sobo z besedami:

„Gospod Langer vam velijo sporočiti, da jutri zjutraj brambovci odidejo iz Ljubljane.“

„Kaj,“ je vprašal z glasnim vzklikom gospod Muhič, ki je komaj verjel svojim lastnim očem in ušesom in je mislil, da sliši glas iz svojega lastnega srca. Andrej se je čudil, zakaj je ta novica gospoda Muhiča tako čudno presenetila, kajti on sam je je bil zelo vesel. Nadejal se je, da ga to reši kazni.

Ko se je Andrej tistega dne zjutraj prebudil v ječi, so ga odvedli v sobo, kjer je sedelo nekaj čast-nikov. Andrej je po njih strogih obrazih spoznal, da ga ne čaka nič dobrega. Po kratkem pogovoru v jeziku, njemu nerazumljivem, mu je vojak, ki je stal pred njim, naznanil, da bo, ker je predolgo popival in potem prepeval po ulicah, za kazen ekser-ciral ves dan na dvorišču in da bo za večerjo dobil

deset palic. Andrej ni k temu rekel ničesar, ker je upal, da pride gospod Egid in ga reši vseh nesreč. Toda gospoda Egida ni bilo in Andrej je moral ves dan korakati po dvorišču ter se vaditi s puško, kar ga je zelo jezilo. Toda po vseh teh vajah je imela priti večerja desetih palic. Gospoda Egida ni bilo od nikoder, in že se je bližal mrak. Tu se je pojavil na dvorišču gospod Langer, ki ga je oprostil vaj in „večerje“ ter ga poslal h gospodu Egidu. Vse to je mislil Andrej gospodu Egidu povedati, kajti zdelo se mu je, da je za mal prestopok prestal preveč kazni. Toda z odhodom iz Ljubljane bo itak konec vsemu trpljenju.

Andrej je bil tako zatopljen v svoje misli, da se je ves stresel, ko je gospod Muhič vrgel orožje iz rok, pristopil čisto blizu njega ter ga vprašal:

„Kaj govoriš? Govori še enkrat!“

„Jutri odidemo iz Ljubljane,“ je ponovil Andrej.

Gospod Muhič je od radosti objel Egida ter ga začel poljubljati.

„Zdaj je rešeno, zdaj je vse rešeno,“ je klical ter začel nosljati tobak.

Egid pa je mirno odložil rapir na mizo ter je utrujen sedel na stol.

11.

Gospod Muhič je dobro vedel, zakaj je bil tako vesel novice, da odidejo brambovci iz Ljubljane. Spoznal je, da so se tu sešli ljudje, ki bi se zaradi različnosti svoje čudi in zaradi enakosti svojih src ne smeli sniti; zato je videl edino rešitev, najkrajšo in najlepšo v tem, da se zopet razidejo. Gospodu Muhiču je prihajala ta misel že prej, toda ni upal, da bi se uresničila, zakaj brambovci so bili namenjeni predvsem za obrambo domače dežele in njenega glavnega mesta, in nihče ni mislil, da odidejo brambovci k redni vojski. Zato je prišla ta rešitev tako nenadoma in je mahoma razgnala vse mrakove, ki so se zbrali kot grozeča nevihta nad prijateljskim srcem gospoda Muhiča. Dasi je bila to rešitev le za trenutek in je s tem postala vsa bodočnost le negotova, je bil gospod Muhič vendar zadovoljen,

kajti bila je to rešitev iz najtežjega položaja, kar jih je pommil v svojem življenju.

Gospod Muhič je tudi takoj vedel, kaj je sedaj njegova dolžnost. Ker eden izmed nasprotnikov nemudoma odpotuje in ker je drugi nasprotnik za sedaj za boj nezmožen, je treba dvoboj preložiti do prve prilike ali do prvega svidenja.

„Do prve prilike ali do prvega svidenja,“ je premišljal gospod Muhič in je zadovoljno nosljal, „to bi se reklo toliko, kakor: če pademo v vojni, ne bo dvoboja, če pa ne pademo, se bomo klali doma. Vražji časi to!“ Pri tem je premišljal in računal, kako dolgo bi se dalo še odložiti in kako naj stvar uravna pri Kristjanu. Podal je čez nekaj časa Egidu roko in rekel:

„Kar se tiče drugih stvari, prepusti meni, uredim ti vse jaz, kajti gospod Muhič je star in se nima s kom poslavljati razen od svojih prijateljev. Ti pa glej, da se lepo posloviš od svoje ljubice, kajti velika razlika je med tem: varovati domače mesto ali pa se biti po tujih deželah, kjer ne veš, ali je sovražnik pred teboj ali za teboj. Toda na to pri tem ne misli, ampak pij sladkosti iz čiste čaše ljubezni, dokler ti je ne odtegne sovražna usoda. Gospoda Muhiča, svojega zvestega prijatelja, pa najdeš zvečer v kavarni, kjer bo s prijatelji pil zadnjo prijateljsko kupo, predno ga zopet objame bojni vihar.“ S temi besedami se je gospod Muhič poslovil in odšel.

Egid pa s tem ni bil tako zadovoljen kakor gospod Muhič. Prvič ga je njegova neustrašenost in odločnost vabila v boj za svojo čast in za svojo ljubljenko. Ni ga pri tem strašilo niti obupavanje gospoda Muhiča, ki ni mogel pozabiti, da se je Kristjan učil bojevanja pri Francozu in da je ravno v rapirju nenavaden mojster. Dasi je Egid verjel vsem tem čudnim pravljicam o rapirju in je bil prepričan o veliki izurjenosti in drznosti svojega nasprotnika, je vendar trdno veroval v svojo zmago, ki jo je smatral za zmago pravice in resnice, kajti bil si je v svesti, da on ni zakrivil ničesar, da je bil žaljen in izzivan. Zato si je tudi želel odločilnega boja s svojim nasprotnikom.

Zdelo se mu je, da stopa pri tem njegova oseba popolnoma v ozadje, da se bojuje za čast brambovcev, za čast armade, dà, — zdelo se mu je, da se bojuje s skritim prijateljem onih sovražnikov, ki danes napadajo domovino, onih tujcev, ki hočejo premagati cesarja, onih „izrodkov človeškega rodu“, ki so zakrivili toliko gorja povesod, kamor so zašli med narode. Zato se je čudil, da je Juri Šimič dobojeval boj samo na pol; toda bil je pri tem tudi vesel, kajti mislil je, da je morebiti njemu usojeno, da dobojuje boj s sovražnikom, ki je bil po njegovem mnenju bliže, nego so ga videli različni vojskovodje in poveljniki.

„In če bi padel jaz?“ je pomislil pri tem. „Padel bi v najlepšem in najčastnejšem boju, ki si ga morem misliti, padel bi v brambi svoje časti, svoje ljubljenske in domovine.“ Toda naenkrat ga je v teh mislih ustavilo neko čuvstvo, ki je bilo od začetka nerazumljivo, toda tako silno, da ni več mogel premišljati o tem.

„Ne obsojaj, ne ubijaj“ Ta glas je slišal v sebi in pri tem se je tako sramoval svojih prejšnjih misli, da je čutil, kako mu je rdečica zalila lica.

„Toda to je moja dolžnost, dolžnost vojaka, ki je prisegel, da bo služil cesarju in domovini, in ta dolžnost je slepa za ves svet in gluha za vsa druga čuvstva. Ta dolžnost je brezobzirna in neizpremenljiva: pozna le eno voljo in izvršuje le eno povelje: ne pozna niti brata niti znanca niti človeka: pozna samo dvojno vrsto ljudi: prijatelje, to je, naše, ki se bojujejo za našega cesarja, in sovražnike, ki se bojujejo proti cesarju! Vsaka omahljivost v tem boju pomeni gotov poraz, vsaka neodločnost v izpolnjevanju dolžnosti pomeni lastni pogin. Kdor hoče na boj, ne more imeti pred seboj nič drugega nego smrt ali zmago.“ Tako je premišljal Egid in nato mu je prišlo vprašanje, čemu razmišlja o tem.

„Ako torej jutri odidemo,“ je mislil dalje, „potem je dvoje mogoče: ali se vrnemo z zmago ali se sploh ne vrnemo, ali pa drugi se vrnejo in jaz se ne vrnem. Ako se vrnem, potem dobijemo boj, ako pa med tem on izgine — potem ne bo boja —, če se pa jaz ne vrnem — tudi ne bo boja . . .“ Zadnje stavke je pre-

misllil počasi. „In kaj potem?“ se je vprašal . . . „Ne pobotava se na tem svetu . . .“

„Ali ni odpuščanja,“ se je zopet odzval oni notranji glas, ki je bil že preje osramotil take njegove misli.

„Odpuščanja za razžaljenje — tega vojak ne pozna, posebno če ni samo osebno, ampak se tiče vse njegove armade . . .“

In vendar zopet ni mogel zmagati onega čuvstva, ki se je glasilo v njegovem srcu in je bilo bolj resnično nego njegove besede, zbudilo se je v njem samo po sebi proti njegovi volji kot nekaj, kar je v resnici veliko, mogočno, zmagujoče, kar dviga ljubezen v srcih in dobroto v ljudeh, kar osrečuje nesrečne in tolaži žalostne.

„Dobro, recimo, da mu jaz odpustim,“ je premišljal potem, „postavimo, da je sprejel plačilo od drugih, kakor ga je zaslužil, in jaz za svojo osebo mu odpuščam. Recimo, da si seževa v roke ter se razideva kot prijatelja, ker ne veva, ali se še kdaj snideva živa in bi ne bilo lepo s takimi stvarmi oditi na oni svet, ako umrjeva . . .“

„Kaj to govorim?“ se je vprašal naenkrat. „To so neumnosti. In to navsezadnje ni moja stvar, ampak je stvar reda in navade. Od nekdanj je bilo tako in bo vselej. To zahteva stan, vojaščina in ne jaz. Zadoščeno mora biti krivici in to je po vojaško mogoče samo z orožjem.“

„In če je bil to samo trenutek v pijanosti, v razburjenosti?“ se je zopet vprašal.

„Ne, hotel je, iskal je boja, hotel me je ugonobiti zaradi nje, in jaz jo hočem braniti, moram jo braniti, sicer bi rekli, da sem strahopetec. Kako bi ona gledala name in kako bi ji mogel jaz odkrito pogledati v oči?“

„Toda kdo ti jo more vzeti, če je tvoja . . .?“ Rodilo se je to vprašanje od nekod iz srca globočin. Zdelo se mu je, da ga ni čutil, ampak da ga je slišal, kakor da ga je kdo izgovoril v tihem mraku, ki je polnil sobo. In celo glas se mu je zdel znan, popolnoma znan, kakor da ga je vprašala — ona. Prijel se je za glavo in se ozrl okoli sebe.

„Ali sanjam, ali bedim, ali kaj premišljujem tukaj?“ se je vprašal. Utrujenost vsled prečutih dveh noči in vsled dozdej nepoznanih notranjih bojov je bila tako velika, da je sede spal in sanjal ter razreševal vprašanja, ki so ga obdajala neprestano že dva dni in se nikakor niso dala razrešiti. Res je bil zjutraj z gospodom Muhičem obiskal Alenico ter jo potolažil tako popolnoma, da niti iz daleka ni slutila, kaj se godi z njim. A ta uspeh je dosegla le ona krasna laž, ki jo je znal gospod Muhič odeti v najizbranejše besede ter jo s svojo ljubeznivostjo in šegavostjo napraviti resnici popolnoma enako. Ker Egid iz svojega težkega položaja ni našel drugega izhoda in ker ni hotel, da bi z njim trpela gospodična, kar bi bilo po besedah gospoda Muhiča popolnoma nedopustno, se je vdal nasvetu gospoda Muhiča in jo je zjutraj potolažil z lepimi besedami. Storil je to tudi zato, da bi gospod Muhič o njem ne mogel reči, da ni kavalir, in ker ni hotel pokazati svoje vznemirjenosti, ki bi si jo bil gospod Muhič lahko razlagal kot bojazljivost, kar pa v resnici ni bila. Toda, ko je žvenketalo orožje pred njim in je meril z gospodom Muhičem dobre in slabe udarce, se mu je zopet in zopet samo po sebi stavilo vprašanje:

„Kako bo tvoje življenje, ki ga boš postavil na laž, kaka bo ljubezen iz nje in kaka sreča, ki jo boš zidal na njej?“

Zato s tem vprašanje za njega ni bilo rešeno, ampak je postalo le še težje, ker je začutil na svojem srcu laž, krivdo, greh . . . Tako je o tem premišljal ves dan, premišljal in preudarjal prav do onega trenutka, ko je vstopil Andrej. In zato za njega novica ni bila tako rešitev, kakor za gospoda Muhiča, ampak je zahtevala temeljitejše razrešitve. Egid svoje mladosti ni bil preživel v velikih mestih, ampak na svojem gospodarstvu. V mesto je zahajal malo in celo vesela družba bližnjih gradov ga ni mnogo vabila. Zato je to bil pravi sin prirode, ki ga je vzgojila. Vse je bilo pri njem naravno in odkrito, resnično in pravično, kakor to kaže večni zakon v prirodi in v srcu. Od mladih let je bil navezan nase in se je vzgajal sam.

Ni se vzdajal niti po latinskih niti po francoskih niti po nemških knjigah, ampak po svojem lastnem čustvu, kakor mu je to-le kazalo, da je dobro in prav. Zato ni poznal sodobne lažnive in prikrite družbe, ki še ni bila odložila svojih šmink in barok ne z glav ne iz src. Ta družba je živela, kakor ji je ukazovala stara moda, prinesena iz tujine ne le po zunanosti, ampak tudi po notranosti. Kakor je lagala šminka na obrazu in baroka na glavi, tako je bila lažniva beseda na ustnah in misel v očeh. Potrebovalo je po mnenju onih ljudi tudi življenje svojo šminko in krinko, da bi ostalo vedno enako lepo. Kajti zunanost mora biti lepa in kaj komu mar, kaj se skriva za njo . . ?

Vse to je Egid kmalu čutil, ko je prišel v to družbo, njegovo nezkaženo čustvo mu je pripomoglo, videti v jasni luči oni svet, ki ga je obdajal. Tudi je Egid čutil takoj, da sta si s tem svetom navzkriž, čutil se je osamljenega v družbi, in čutil je tudi, da on ni družbi po volji. Zdelo se mu je, da je ta družba kakor lepo prebarvano polje; ako pogledaš nanje, je veselje, ako stopiš po njem, hodiš po — blatu in se zamažeš sam. Tako je sodil Egid o družbi, ki jo je videl, a tega ni vedel, ali ima prav družba ali on. Tudi ni hotel tega razreševati; hotel je počakati, da se razreši samo. Sklenil je, da se ne vda drugim, ampak da se ohrani, kakor je bil dosle. Toda v tej družbi je bila tudi Alenčica in treba jo je bilo rešiti iz nje ter si jo osvojiti zase. Dasi je imel priliko, videti na njej mnogo krasnejšega, bolj odkritega in čistega, nego je videl pri drugih, vendar je bila tudi ona v marsičem enaka tej družbi. Egid je upal, da bo v njej imel tako ženo, kakor si jo je predstavljal od mladih svojih dni, in njena naravnost in odkritost sta mu dajali mnogo nade, da bo nekoč bolj ljubila njega in vse to, kar ljubi on, nego družbo in njene razvade. Vendar si v tem ni bil popolnoma siguran, kajti videl je, da lepa zunanost lahko preslepi človeka, da ga sladka laž omami, da ga zvabi ničemurnost sveta, prava resnica, ljubezen in sreča pa ostanejo nepoznane, zavržene, pozabljene. Tako je Egid mislil, da bi Alenico lahko premagala vabljujivost sveta vkljub

veliki ljubezni, ki ju veže sedaj, in zato je bilo treba živeti življenje te družbe po vseh njenih starih nazorih in navadah. To je tudi Egida speljalo, da je zapustil svoj dom ter odšel na vojsko. Hotel je biti blizu nje in jo varovati, toda to je bilo mogoče le tedaj, če je postal človek one družbe, ki ga je obdajala. Ko je bil gospod Egid doma navdušeno oblekel brambovsko obleko, je ugajal sam sebi kot mlad človek, ki hoče s svojo silo služiti cesarju ter braniti domovino, zdaj pa se mu je zazdela ta obleka nekaj drugega, zdelo se mu je, da ne kaže tega, kar je v resnici, ampak da je le krinka. Zato je bil zelo nezadovoljen, toda tolažil se je s tem, da ga je na take misli spravil slučaj s Kristjanom.

Egid je imel svoje mnenje o časti. Ni bil niti strašljivec, ni se bal boja niti smrti, toda izgubiti življenje za prazen nič, to se mu je zdelo povsem neumno.

„Ubijal bi človeka ali on mene,“ si je mislil. „Ubijal bi in moril, zakaj? Zaradi pijanosti, zaradi nepremišljenosti in domišljavosti; ali zato, ker on ljubi, kar ljubim jaz? Kak nesmisel! Zaradi razžaljenja, pravijo. Dobro; odkod je prišlo to žaljenje in zakaj? Zato, ker nekdo želi sreče sebi in ne drugim. Vojska, to je nekaj drugega, ubija sicer človek tudi, mori, strelja, kolje . . .“ Egid je šele zdaj pomislil, česar ni pomislil nikdar prej. Zdaj se mu je res zdelo, da gre ubijati in moriti, toda odgovarjal si je, da gre braniti domovino, da je to dolžnost do cesarja, in pri tem si je klical v spomin tiste besede, ki jih je slišal tolikrat:

Sovražna roka še nikir
ni boja žugala,
le skerb nas je za ljubi mir
v obrambo združila . . .

Tako je pel pesnik Vodnik o brambovcih, tako se je slišalo povsod in tako je mislil tudi gospod Egid.

„Mi se samo branimo in braniti se moramo,“ si je odgovoril, „to je naša dolžnost. Res je tudi to prelihanje krvi, a vsak brani svoje. Kdor neče moritve in klanja, naj ne napada. To je boj naroda proti narodu,

cesarja proti cesarju . . .“ Pri tem je Egid zopet pomislil, če je to res samo to in zakaj je to tako. Toda tega vprašanja ni hotel razrešiti; čutil se je vojaka in je hotel brez pomišljanja vršiti svojo dolžnost.

„A da se bijeta dva človeka ene dežele, enega cesarja med seboj, to je gotovo neumnost. — Če bi to povedal odkrito tej družbi, bi te vrgla iz sebe. Kdo ima torej prav! Ne gre za to, ali je zmagala pravica ali krivica, ti ali on; čast je rešena; zmagala je izurjenost, zvitost, sila, ali kdo je zmagal? Pravica sama molči — in Bog —? Recimo, da ga ubiješ ti. S krvavimi rokami boš objemal ženo, ki jo ljubiš. Ali se ne bo v najlepših trenutkih življenja dvigala pred teboj črna senca . . ? Recimo, da padeš ti? Padel si zato, ker ti ni nekdo privoščil sreče, ki si jo je želel sam. S kako pravico posega nekdo v srečo dveh ljudi? Kako more ona, ako je ljubila, pozabiti tistega, ki ga je ljubila, in kako bi mogla podati roko drugemu . . ? Uničena sreča!“ Egid je zopet pomislil.

„Toda kako bi mogla žena ljubiti nečastnega človeka, človeka, ki nima poguma, braniti svojo in njeno čast . . ?“ Tako vprašanje mu je prišlo zopet iz teh misli. „Nečastnega človeka,“ je mislil potem, „zakaj sem nečasten?“ Spomnil se je, da je bil on prvi, ki je pozval Kristjana. In postalo mu je težko v srcu. Zdaj, ko se je po dveh dneh napetosti cela stvar nekoliko izpremenila, je mogel mirno premišljati o tem. Videl je, da ne pride do konca.

Bil je utrujen od teh misli.

Spomnil se je, da jutri odidejo in da se je treba pripraviti na pot.

Opasal je svoj meč in se ustrašil svojega obraza, ko se je zagledal v zrcalu.

Odšel je počasi po stopnicah navzdol.

Šel se je poslavljal od Alenice.

Med tem je šel gospod Muhič po ulicah z lahnim, poskočnim korakom, kakor je šel vselej, kadar je bil vesel kakega svojega uspeha ali kadar je imel kako

posebno poslanstvo. Pozabil je na vse drugo in si je mrmral ves čas zadovoljne besede: „Srečo imaš, gospod Muhič, v najhujši zadregi se vedno zgodi kaj posebnega, kar reši tebe in tvoje prijatelje stisk in težav. Da bi bilo vedno tako, gospod Muhič, da bi te nikdar ne zapustila dobra sreča, tudi na vojski ne.“ Tako mrmraje je prešel vse ulice, ki so bile polne meščanstva in vojaštva. Danes se gospod Muhič ni menil zanje, ampak je šel naravnost h Kristjanu. Našel ga je ležečega na divanu in poleg njega je sedel Don Pier. Gospod Muhič je oba prijateljsko pozdravil ter začel pogovor:

„Nekaj novega, prijatelja,“ je rekel, „jutri zjutraj odidemo iz mesta.“

„Kdo odide?“ je vprašal Don Pier.

„No, mi, gospod, brambovci . . .“

„Aaa?“ se je začudil Don Pier.

„To vas zelo veseli, kakor je videti,“ je rekel Kristjan.

„Priznati moram, da me to zelo veseli, kolikor se tiče moje osebe. Ne vem, kako so s tem zadovoljni drugi.“ Gospod Muhič je dobro videl v mraku škodoljnih nasmeh na obrazu Don Piera.

„In kam pojdete?“ je vprašal Kristjan.

„O tem se ne ve nič; najbrže v tabor,“ je odgovoril gospod Muhič in je nadaljeval: „Kakor vidita, imam svoje poslanstvo: ker je sedaj zaradi raznih zadržkov boj nemogoč, je treba zadevo preložiti na gotov čas. Prosim torej gospoda, da se o tem izrazita.“

„Ob prvem snidenju pod enakimi pogoji,“ je rekel Don Pier.

„Jaz bi natančneje določil to prvo snidenje,“ je rekel gospod Muhič, „kajti snidejo se ljudje lahko tudi v takem slučaju, ko je nemogoče, urejati osebne zadeve. Zato je potreba natančnejših določil.“

„Zelo skrbite za svojega klijenta,“ se je posmejal Don Pier.

„Morda bolj, nego je njemu ljubo in vam prav,“ ga je zavrnil gospod Muhič.

„To ste povedali zelo modro, vendar se mi zdi, da ste zamenjali dve besedi.“

„Nikakor,“ je odgovoril mirno gospod Muhič, „povedal sem popolnoma, kakor sem mislil in kakor je resnica. Kar se tiče tega, vam ne morem napraviti nobenega veselja. Za svojo osebo želim, da bi ne bilo nikdar tega prvega snidenja, ne zato, ker bi mi bilo žal mojega klijenta, ampak tudi zato, ker imam rad svojega nečaka. Da se torej razumemo in da bi se ne moglo reči, da se izogibamo! Prvo snidenje je torej popolnoma slučajna stvar, ki je lahko cela večnost ne prinese.“

„Opomniti moram, gospod,“ je rekel Don Pier, „da sem vas cenil za večjega kavalirja in da bolj poznate dobre navade, ki držé čast in ponos današnjih kavalirjev na onem višku, kamor so se povzpeli naši veliki francoski predniki.“

Gospoda Muhiča je to očitanje zadelo globoko v srce.

„Kajti pravi kavalir,“ je nadaljeval Don Pier, „ne bo izgubljal minute, ampak bo sam izkušal, dati čim prej priliko za prvo snidenje.“

„To se bo tudi zgodilo,“ je rekel gospod Muhič.

„To nas veseli,“ je rekel Don Pier.

„Gotovo,“ je pritrdil gospod Muhič, „zgodilo se bo to pred vsem zato, da boste imeli priliko, spoznati, da nisem iskal drugih poti z ozirom na vas. Torej veljaj vaša formula v vsej svoji vrednosti, gospod,“ je rekel s priklonom ter vstal.

„S tem smo popolnoma zadovoljni,“ je rekel Don Pier.

„To nas veseli,“ je rekel gospod Muhič. „In sedaj se moram posloviti tudi od tebe, dragi moj Kristjan,“ je nadaljeval za nekaj časa gospod Muhič, ko je bil primaknil stol k divanu. „Mislil sem res, da bomo imeli lepe dni in da bomo skupaj branili mesto, kar bi prineslo nam vsem mnogo radosti in zabave. Sedaj pa se je treba ločiti. Ako torej več ne boš videl svojega strica Mika Muhiča, vedi, da te je zelo ljubil in ti želel vse najboljše. Spomni se, da si ob njegovi strani preživel lepo mladost in da ti je on mnogokrat pomagal premagati zapreke in zadržke, ki kaze radosti življenja. Enako se bo tvoj stric, če te ne bo več videl,

vedno z veseljem spominjal svojega Kristjana, ki ga je ljubil najbolj, kar je imel prijatelj na svetu.“ Pri tem se je srce gospoda Muhiča tako omehčalo, da se mu je začel glas tresti. Najrajši bi bil objel svojega nečaka, kajti v nekaki temni slutnji se je ta trenutek zelo bal za njega. Toda gospod Muhič je premagal svoja mehka čuvstva, podal je molče Kristjanu roko in mu rekel:

„Pri tem bi še želel pred vsem, da bi ne pozabil Vinic in onih krasnih dni. Gospodična te čaka in se čudi, zakaj ne prideš na poset. Srečen bom zelo, če bom zopet zaslišal pesem, ki je odmevala od zgodnje pomladi do pozne jeseni; to bo znamenje, da je ni uničila temna sila mrzle zime, ampak da je prebila sneg in led, oživila v novi pomladi z novo silo, združila stare in nove čase, napolnila srca z ljubeznijo ter rodila mnogo krasnega cvetja v solnčnojasnem poletju.“

„Gospod Muhič je postal pesnik,“ se je nasmehnil Don Pier.

„Da,“ je odgovoril gospod Muhič, „danes se mi zdi, da sem izgrešil svoj poklic.“

Kristjan je resno uprl oči v svojega strica. Gospod Muhič je govoril o gospodični in Don Pier ni mogel vedeti, katero gospodično ima v mislih; Kristjan pa je dobro razumel, o kom se govori, in je nehote z vso silo pridržal roko gospoda Muhiča, kakor da bi mu hotel reči, naj ne odhaja od njega. Tudi gospodu Muhiču se je zdelo, da ima Kristjanu še mnogo povedati, toda bile so to take stvari, ki bi jih bila morala govoriti med štirimi očmi. Zadovoljen je bil, da je razumel Kristjan vsaj to, kar je bilo najvažnejše.

„Kar se tiče časov, ki se bližajo z brzimi koraki, bi ti priporočal še enkrat, da stopiš med branitelje domovine in se izkažeš vrednega potomca svojega rodu. To je testament tvojega strica,“ je rekel gospod Muhič in je poljubil Kristjana v slovo. V tem trenutku je bil Kristjan svojega strica zelo vesel.

„Mnogo sreče na potu in v boju,“ je rekel, „upam, da se zopet vidiva. Prihaja pomlad in z njo spomin na pesem. Nimam nič zoper to, če jo slišim še enkrat; poslušal bi jo rad, toda ne začasno, ampak večno . . .“

Gospod Muhič je pomislil te besede in jih razumel. Čutil je, kakor da mu je srce poskočilo od radosti.

„Kakor gotovo sem sin svojega očeta, tako gotovo ničesar bolj ne želim nego to. Verjemi, da bo stric Miko Muhič vsak dan mislil na to, da bo to njegova zadnja misel na bojišču in njegova edina želja. Nato je gospod Muhič še enkrat stisnil Kristjanu roko, se priklonil Don Pieru in odšel.

Gospodu Muhiču se je zdelo, da so zdaj izginile zadnje mračne misli, ki so ga težile nekaj dni kakor črna mora. Bil je ves srečen, da ga je Kristjan razumel, veroval je v dobre sile, ki jih je bil spoznal v tem vihravem mladeniču, in je upal, da sam najde pravo pot iz tega čudnega življenja, ki bi moglo postati zanj pogubno. Zato si je gospod Muhič globoko oddahnil in se razgledal po visokem pomladanskem večeru nad mestom. Večer se mu je zdel danes tako lahen, čist, prozoren tja daleč do nebeških višav. Čutil je v srcu radost, ki je ni mogel uživati sam, zato je odšel čez most pod Trančo na Glavni trg. Moral si je priznati, da mu danes Ljubljana ugaja bolj nego ves svet, bolj nego vsa velika mesta, zazdela se mu je zelo lepa, domača, prijazna. Celo na mostu je obstal in gledal v reko pod seboj ter navzdol po nabrežju. Čudno se mu je zdelo, da je naenkrat postalo zanj tako lepo in občudovanja vredno to mesto, ki ga je videl že tolikrat in ni še nikdar nič posebnega našel na njem. Danes se mu je zdelo, da bi hotel ostati za vselej v tem mestu in živeti v njem krasne dni. Gospod Muhič se je preril skozi množico in je že od daleč videl na oknu Heleno, ki ga je tudi takoj zagledala in ga je pozdravljala z roko. Hitel je navzgor po stopnicah, kjer ga je Helena pričakovala že pri vratih. Objela ga je veselo in ga peljala v sobo.

„Daj, daj, sladka moja gospodična,“ je govoril med tem gospod Muhič, „ne objemlji me preveč, ker imam še vedno mlado srce in je velika nevarnost, da se zaljubim vate. In to bi bilo za naju oba zelo odveč.“ Ko sta sedla v sobi, je gospod Muhič nadaljeval:

„Kakor vidim, sem uvedel res grdo navado, te nočne obiske, zdi se mi, da ste se jih že privadili. Toda povedati moram, da so bili vsi izvanredni: prvi je bil ob mojem prihodu, gnala me je k vam iskrena želja, da bi vas videl čimpreje, drugi je bil o posebnem slučaju, ki se je tikal tudi tebe, in današnji je zaradi mojega odhoda, ker bi ne mogel zapustiti Ljubljane, ne da bi se poslovil s teboj?“

„Kam odhajate,“ mu je segla Helena v besedo.

„Na vojno, draga gospodična. Jutri odidejo vsi brambovci, tako se glasi povelje in tako veva dolžnost.“ Helena je nekaj časa molčala.

„Sedaj,“ je nadaljeval gospod Muhič, „poslušaj, draga golobica, besede svojega dobrega strička. Veš, da mi je bolj do tvoje in drugih ljudi sreče nego moje lastne. Zato ne pozabi na Vinice, gospodična, in se spomni lepe pomladi, ki je tam cvela nekoč, in pre-mišljaj o krasoti jesenskih večerov, ki so šepetali zaljubljenih prisege. Verjemi, da bo stric Miko Muhič zelo žalosten, če bo videl, da je bila preteklost pozabljena in bodočnost izgubljena. Kaj bi hotel še reči! Mnogo, mnogo. — Srce dobre gospodične ne bo nikdar dopustilo, da bi bil uničen njen junak.“ Pri tem je gospod Muhič Heleni neprestano poljubljal bele roke. Ona je še vedno molčala. Gospodu Muhiču se je zdelo, da je svoje poslanstvo izvršil. Zato se je začel ž njo šaliti.

„Jaz vem, kako je dobra naša gospodična,“ je rekel s sladkim smehljajem, „a drugi je ne razumejo.“

„Da, gospod Muhič, vi veste, da je to res.“

„Seveda,“ je rekel gospod Muhič.

„Kipeče, veselo mora biti življenje.“

„Gotovo, kipeče, veselo,“ je ponovil gospod Muhič. „In to tudi bo; še zelo kipeče in veselo; le pomisli!“ Gospod Muhič je izgovoril te besede s tako nagajivostjo, da je Helena morala razumeti, kaj misli.

„Nič se ne jezi, gospodična,“ je nadljeval mirno gospod Muhič. „Kipeče, veselo! Proti temu tudi nihče nima nič; vesela in kipeča ljubezen je več vredna kakor vse šale sveta. Ko bi bil jaz našel ženo, kakor je gospodična Helena, bi se bil gotovo oženil. Toda ni bilo sreče; tudi nisem imel talenta za to; poznalo se je, da

sem bil namenjen za duhovniški stan. Nič se ne boj zakona; življenje je lahko vedno veselo in kipeče; da ne govorim o tem, kako veselo in kipeče je šele potem, ko se pomnoži samo s seboj, po vseh pravilih aritmetike: dvakrat dve je štiri. Zraven pridejo pa še druge prijetnosti. Jaz jih sicer nisem užil, videl sem jih in mi je bilo žal, da jih nisem izkusil. Nič ne verjemi, da bi bilo drugod krasneje nego v Ljubljani. Danes sem videl, da je to zelo lepo mesto. Kar se tiče drugega, je bila hiša popravljena že pred pustom. Jaz sem bil samo enkrat v oni sobici in verjemi, da . . .“

„Nehajte že vendar, gospod,“ je rekla Helena vsa rdeča.

„Vse to je treba premisliti,“ je nadaljeval gospod Muhič, „in potem bi bilo vse lepo, brez nesreč in zmešnjav. Meni je včasih zelo dolgčas na svetu, ker sem pozabil, si preskrbeti nekaj takega, kar se da z veseljem ljubiti. Potem je življenje veselo in kipeče. Ko smo bili mi mladi, smo ljubili gospodične. Še danes mi ni žal in niti na smrtno uro mi ne bo. Toda ko bi bili prav ljubili, bi bili srečnejši. Kajti vse mine in ljubezen ostane.“

„Ne govorite več,“ je vzkliknila Helena, „me popolnoma omamite.“

„Tako nevaren nisem več, gospodična, ampak na Vinice pomisli . . . Gospodična Helena je položila gospodu Muhiču prst na usta, ko je hotel nadaljevati. V tem je prišla v sobo gospodična Klara. Gospod Muhič se je spomnil onih časov, ko je moral zabavati gospodično Klaro zato, da so se mogli mladi ljudje ljubiti, in ta spomin mu je postal danes zelo prijeten. Tudi gospodična Klara je bila dobre volje, toda gospod Muhič ni mogel spoznati, ali iz zadovoljnosti, ker je vesela, da odidejo brambovci in z njimi gospod Muhič, ali zato, ker bi ob slovesu rada dala čutiti gospodu Muhiču svojo staro ljubezen. Gospod Muhič se je počutil vkljub vsemu zelo dobro in se je šele pozno v noč poslovil od svojih ljubeznivih dam; še pri slovesu je zatrjeval, da bo kmalu enak svojemu največjemu učencu Juriju Šimiču, ker kmalu tudi on zaradi same vojske ne bo imel več časa za ljubezen in svatbo.

13.

D drugega dne je odšla četa brambovcev iz Ljubljane po cesti ob Savi navzgor. Vojaške trume, pehota, konjenišvo in topovi so se pomikali pred njimi in za njimi. Ljudje so stali po vaseh in na polju, gledali mimoidoče čete, pozdravljali jih iz daljave in jim klicali srečo na pot. Vsa dolina je bila polna vojakov, dan za dnem so se pomikale čete v glavni tabor proti Trbižu, od koder je imela oditi združena vojska čez gorske vrhove v Italijo proti sovražniku.

Bolj in bolj so se dvigale gore, bolj visoke, bolj snežene, bolj in bolj se jim je bližala cesta. Vode so bile narastle in so šumele z bregov po dolinah proti Savi. Vasi so počasi izginile, bolj in bolj prazna je postajala cesta; pastirske kočje so se kazale z golih planin, ne meneč se za cesto, ki se vije med gorami. Nekaj veličastnega in nekaj mogočnega je bilo v tej gorski prirodi, ki je molče strmela na tuje množice ljudi. Nje to ni motilo; zbuja se je v zmagujoči pomladanski sili; ledovi so se tajali, snegovi so kopneli, vode so šumele, vrhovi so blesteli, doline so zelenele, planine so cvetele; gore so se radovalе v toplih žarkih in čistile v njih svoje skale in bregove; njim so bile tuje množice, ki so nemirno hitele mimo njih in so z molkom odgovarjale njim, ki so izpraševali, če jih vidijo še kdaj.

Gospod Langer je jezdil resno na svojem konju, kakor je to bila njegova navada. Po poti se je seznanjal s poveljniki drugih čet, ko so se srečavali. Gospod Muhič je bil dobre volje, kakor vselej po prepiti noči. Ostal je na strani gospoda Egida ter mu pripovedoval o Gil Blasu in o svojem dvorjanskem življenju. Egid pa ni bil pri najboljši volji, dasi je zelo rad poslušal gospoda Muhiča, ker se je med tem lahko prepustil svojim mislim. Bile so različne skrbi, ki so mučile mladeniču glavo in srce. Prvič se ni izpolnilo to, kar je pričakoval in kar ga je izvabilo na vojno: niso ostali v Ljubljani, ampak so prepustili nje brambo drugim. S tem mu je bilo nemogoče, ostati skupaj z njo in jo braniti v času nevarnosti. Posledica tega je bila, da se je moral ločiti od Alenice, in slovo je bilo

zelo težko. Sladko je bilo sicer, pri tem pomisliti na prejšnji večer, na spravo, na sladke poljube, na gorke objeme; pri slovesu drugega dne mu je padla uboga gospodična, vsa objokana, okoli vratu in se ni mogla ločiti od njega. Bila je sicer sladka zavest, da je krivda poravnana, da je sedaj jasneje med njima, nego je bilo kdaj prej, ločitev je bila težka in ob misli nanjo je zbolelo Egida srce. To je bil drugi vzrok, zakaj Egida niso mogle spraviti v dobro voljo niti najlepše povesti gospoda Muhiča. Tretji vzrok pa je bil ta, da je pustil za seboj nasprotnika, s katerim se nista spravila niti si nista povedala, zakaj se sovražita. To vse je ležalo Egidu težko na srcu in iz teh misli ga ni mogel zbuditi niti pomladanski dan nad gorami niti vojaške čete na cesti niti negotova bodočnost, ki se je skrivala v temni daljavi. Vedel je, kaj mu je dolžnost kot vojaku, in je šel, kakor se je glasila zapoved.

„Gremo,“ si je mislil, „kakor je ukazano, da bijemo boj in če nam je usojeno pasti, pademo.“ Pri tem ga je veselilo, da je šum in ropot na cesti s svojo grmečo in zvenečo silo zadušil take misli. Kajti tisoči so šli isto pot in kaj je en človek med tisoči . . . Brambovci so si peli svojo pesem, vmes pa se je zdaj pa zdaj oglasilo ropotanje bobna.

Andrej, ki je jezdil spredaj pred četo, je bil zelo zadovoljen, da so ostavili Ljubljano. Zakaj dogodki v Ljubljani so mu vzbujali le neprijetne spomine. Tudi je bil Andrej takega mnenja, da kadar kdo gre na vojno, naj gre najprej proti sovražniku in naj ne sedi po vojašnicah. Zato je bil zadovoljen in dobre volje. Govoril je sam s seboj in šepetal svojemu konju:

„Vidiš, sedaj se nam zopet dobro godi, ko nismo več zaprti v ljubljanski vojašnici, kjer si imel vsega premalo. Tu po vaseh si zopet poiščemo kaj boljšega. Če pojdemo na Laško, se nam ne bo godilo slabo, pasli se bomo, koder bo nam ljubo . . .“

Iz same zadovoljnosti je Andrej široko odprl usta, položil roko na eno stran in izpustil hreščeč glas, da je konj zaobrnil ušesa na drugo stran ter da se je okrenil celo gospod Langer in pogledal, kdo poje tako. Andrej je pritegnil še bolj; ker pa je videl, da je zmotil

tudi gospoda Egida v njegovih mislih, je počasi odnehal in je s solzami v očeh pritegoval s temnim glasom dolgo zategnjeni dolenjski pesmi, ki so jo peli brambovci. Odmevala je v njej cesta, planina in gora. Kakor da je od daleč prišla za njimi ta pesem, tiha, otožna, kakor odmev zelenih gričev, kakor glas z dolgih polj v dolini! Stožilo se je brambovcu in je zapel pesem o trški gorici; lepša se mu je zdela nego svet okoli njega, silnejša nego šum rek pod gorami, čistejša nego jasni dan nad njim. Zažarele so pri tem utrujene oči, kakor da si je v njih vse hrepenenje in radost in želja in žalost, kakor poje pesem. Glasneje je pritegnil Andrej, kajti spomnil se je na Krkovo. Poleg njega je jezdil Kozma in je prepeval z močnim glasom. Tudi on je mislil nazaj na dom in otožno je bilo njegovo srce; kajti omožili so mu bili nekam daleč njegovo ljubo in od takrat mu ni bilo več sreče na svetu. Zato se je pretepal po dolenjskih gostilnah, dokler ni stopil v službo brambovcev in odšel z njimi v svet . . . Šel je na vojno, da bi tam našel smrt ali pozabljenje, da bi ne videl krajev, kjer sta se ljubila, da bi ne videl ceste, po kateri so mu peljali njegovo ljubo.

„Tako smo peli včasih,“ mu je rekel Andrej, „bili smo mladi in smo vasovali. Dve uri od Krkovega. Imel sem lep glas, lepšega nego ti. Življenje je bilo, da človek z veseljem pomisli nanje . . . Vidiš tam goro s tremi vrhovi, pokrito s snegom: to je Triglav. Slišal sem o njem od starih ljudi. Najvišja gora, nekdanj so mislili, da sega do nebes. Tu nekje je Bled. Stara mati moja je hodila na božjo pot na jezero. In Sava teče daleč, tudi tam pri Brežicah jo inamo. Kdo bi prišel čez te gore? Pa naj pride! Dokler giblje desnica, jo bomo branili. Niti ne počakamo, da bi kdo prišel vanjo, z meje ga zapodimo, z meje. Ej.“

Tako je govoril Andrej in se je zagledal v krasni svet okoli sebe in tudi Kozma se je zagledal in zdela se mu je zelo krasna in lepa. Začutil je čudovito moč v svojih rokah in zdelo se mu je, da bi s to močjo mogel vzdržati in uničiti cele sovražne množice na meji.

Ko je četrtič zapadlo solnce za visoke gore, so obstali brambovci na polju za Trbižem v mali vasici. Vsa planjava okoli in okoli, kar so nesle oči, je bila oživiljena, povsod polno ljudi, konj, šotorov, vozov in topov; vasi so bile prenapolnjene vojakov, utrujene čete so počivale zunaj po poljih in gričih. Vsa dolina od Trbiža proti Beljaku, ob Dobraču in navzgor ob Zilji je bila polna vojske, ki se je sešla od vseh strani; konji so dirjali semtertja, jezdecji so raznašali povelja, zdaj se je dvignila črna truma tu, zdaj tam in je odšla dalje, kamor je velel ukaz. Brambovci so izginili v tem morju oboroženih množic.

Poltemna noč je pokrila vojsko in pokrajino naokrog; povsod so se svetili ognji, vojaki so si kuhali večerjo; temne sence so se izprehajale po polju, konji so rezgetali po stajah, okoli voz so ležali ljudje in tuintam se je začul glasen klic, konj je zapeketal po cesti. Nastal je šum, oglasil se je boben, zapela je tromba, široka senca se je premikala preko polja, nova četa je prišla.

Vse to je opazoval Egid z griča izpred hiše, kjer sta si našla stanovanje z gospodom Muhičem. Gospod Muhič si je pripravil dobro posteljo, — nastopal je proti ljudem kot višji general — potem pa je odšel po taboru iskat svojih starih znancev. Egidu se ni hotelo danes piti z neznanimi častniki, zato je ostal na griču in je gledal že nekaj časa, kakor brez misli, z množicami napolnjeno pokrajino pred seboj. Iz vse te temne nejasne slike je prihajal le en razločen glas: vojska. Sedaj je bilo Egidu jasno, kaj je vojska, ko je videl te oborožene množice pred seboj, te ljudi, preoblečene v vojaško obleko, s puško na rami, z mečem ob pasu, pripravljene, storiti vse, kar se jim ukaže, namenjene za boj in določene za smrt. Sedaj je videl in čutil to grozno silo in zdela se mu je strašna. Jutri ali enkrat prihodnje dni se usujejo te množice preko gor, kjer stoji sovražnik z enakimi množicami, začelo se bo pokanje pušk in grmenje topov, zarili se bosta divji sili druga v drugo, dokler ena izmed obeh ne pogine. To je mislil gospod Egid. Noč je bila od juga oblačna, na severu jasna,

zvezdnata. Bilo je videti, kakor da gore zadržujejo oblake, toda počasi so rastle oblaki čez njih vrhove, pokrili so jih in zakrili. Temnilo se je, le mnogoštevilni ognji so razsvetljevali pokrajino, ki se je mirila bolj in bolj. Andrej je ležal na senu pred lopo, kjer je bil privezal svoje konje in jim zavalil velike šope sena. Ležal je v popolni zadovoljnosti in gledal na gospoda Egida, ki je slonel ob drevesu pred hišo. Andrej je bil zelo srečen, da je imel tako blizu svojega gospoda.

Gospod Egid se je zagledal na gore okoli sebe in je zamišljeno gledal na vzhod, kjer je z rdečim sijem počasi prihajal ščip izza obzorja. Tako se je razsvetlila pokrajina na vzhodu: dolge doline se vlečejo v daljavo in se izgublajo med gorami. Ni sneženih gor, vrhovi z gozdovi se dvigajo ob dolinah in razvaline na njih, spomini starih časov. Slavna zemlja! Kakor da so se potopile na jugu one visoke gorenjske gore, kakor da so izginile tam, kjer se kažejo le še sneženi vrhovi čez greben.

„To je Koroška,“ je premišljal Andrej, „tostran gor. Vem, stara mati je hodila sem na božjo pot, na Gosposvetsko Polje. Čudne reči je pripovedovala, čudne o starih časih . . . In tam za gorami! . . . Kaj je tam za gorami? . . .“ Andreju se je stožilo. Vstal je in odšel proti gospodu Egidu.

Mesec je posvetil izza gor in je obsijal temni greben dolgega Dobrača. Bila je hladna pomladanska noč, mrzel veter je vel preko doline.

„Hladna noč bo,“ je začel Andrej, ko se je približal svojemu gospodu.

Egid se je ozrl nanj, kakor da ga je zbudil iz sanj.

„Konja sta zdaj dobro oskrbljena,“ je nadaljeval Andrej, „bolje nego v vojašnici. Hotel sem vam vse povedati.“

„Kaj si hotel povedati?“ je vprašal Egid.

„Vse, kakor se je dogodilo, ker ne vemo danes, kaj bo jutri, in bi lahko napačno sodili o meni. Tudi bi lahko mislili, da sem sam postal tak človek. A ni

vše tako, kakor bi si bilo želeti. Zdaj je minilo in nečem govoriti o tem, v mestu pa sem vas poiskal, ker sem se imel pritožiti o marsičem. Zato sem hotel to povedati, ker danes ne vemo, kaj bo jutri.“

Egid je pogledal svojega hlapca in je komaj razumel, o čem govori. Le to je videl, da ga je k njemu prignala neka krivda, „ker danes ne vemo, kaj bo jutri.“

„Vem, vse vem,“ je rekel Egid, „tudi vem, da nisi bil ti kriv.“

„To tudi zato,“ je rekel Andrej, „ker bi ne bilo prav, ko bi me ne bil rešil gospod Langer.“

„Tudi to vem, rešiti bi te bil moral jaz.“

Zdaj je Andrej povedal vse, kar je hotel povedati. Le eno mu je še ležalo na srcu; po kratkem molku je začel:

„Recimo, da se naenkrat kaj zgodi; kar imam zaslužka, naj ostane pri hiši.“

Egid se je nehote nasmehnil.

„To bodi brez skrbi,“ je odgovoril Andreju.

„Sedaj pa bo čas počivati,“ je rekel Andrej in je odšel proti lopi.

Egid pa je strmел na slabo razsvetljeno planjavo ki je bila mirna, tiha; ognji so pogašali, ljudje so spali, ves tabor je počival. V mesečnem svitu so se videli razločno veliki vozovi, topovi, šatori in speče trume okoli poslopij . . . „Ker danes ne vemo, kaj bo jutri.“ In zopet je strmел kakor brez misli v pokrajino pred seboj.

Andrej pa je pogledal na spečo trumo brambovcev in je videl ob steni visokega človeka, ki je gledal nazaj proti goram. Bil je Kozma. Njegova visoka postava je stala kakor velika črna senca. Andrej se mu je približal in rekel:

„Na kaj misliš, Kozma?“

Kozma ga je pogledal in rekel kratko:

„Nič.“

„Tam je Dolenjsko,“ je rekel Andrej in je kazal s prstom na vzhod.

„Ej,“ je odgovoril Kozma in je stal nepremično kakor preje.

Mrzel veter je zapihal silneje.

„In kam jutri, Andrej?“ je vprašal Kozma čez nekaj časa.

„Tja, kjer solnce zahaja,“ je odgovoril Andrej in si je poiskal topel kot v senu. Bil je zadovoljen, ker se je tako lepo dogovoril s svojim gospodom. Kozma je stal še vedno in gledal na vzhod. Njemu ni bilo, kakor drugim; zdelo se mu je, da je mesec krvavo obrobjen, videl je pred seboj bitko, moritev, poboj in zraven je mislil na svojo ljubo.

Egid je še dolgo slonel ob drevesu in je pre-mišljal o ljudeh, ki tu spe vsak s svojimi sanjami, vsak s svojo povestjo, vsak s svojimi mislimi in željami . . . Tu ga je naenkrat zmotil gospod Muhič, ki je prinesel s seboj par steklenic dobre pijače in ga je povabil s seboj v hišo. Tam je gospod Muhič dokazal, da v njem živi pravi vojak, ki živi danes srečno brez misli na jutri. Kajti pil je in pel in pripovedoval vesele povesti, da je celo Egid pozabil na vse in se je veselo smejal pozno v noč. Gospod Muhič je pripovedoval o pravicah in dolžnostih dobrega moža ter o sladkostih sedmega zakramenta.

* * *

Zjutraj navsezgodaj so bobni in trombe budile vojake iz spanja. Bilo je desetega aprila, ko se je začela vsa vojska pomikati čez prelaze Julijskih Alp proti Italiji na bojišče. Vsa dolina je oživelala, vse se je pripravljalo na pot. Druga za drugo so odhajale čete ob Dravi in ob Zilji navzgor. En del vojske je odšel čez Malborjet, drugi čez Predil. Brambovci so dobili povelje, da odidejo ob Dravi navzgor in da branijo trg Saksenburg, dokler ne dobe ukaza, da odidejo dalje. Nemško ime je donelo čudno v ušesih dolenjskih brambovcev in Andrej je izpraševal domače

ljudi, kje je ono mesto, kamor pojdejo. Korošci so kazali proti zapadu.

„To pridemo daleč, ako pojedemo zmeraj naprej,“ je godrnjal Andrej, kajti zdelo se mu je, da pridejo celo v take kraje, kjer bo tuja zemlja in tuji ljudje. Toda upal je, da se kmalu vrnejo, zato je v slovo klical ljudem:

„Na svidenje“ . . .

Toda težko je bilo misliti, kakšna bo ta vrnitev in kakšno svidenje.

Konec I. dela.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIZNICA

CODISS #

00000077295

